

DADALOĞLU EĞİTİM, KÜLTÜR, SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ'NİN KÜLTÜR HİZMETİDİR

AVŞAR TÜRKMENLERİ

ADNAN MENDERES KAYA

Geçit Yayınları

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
OĞUZ TÜRKLERİ

I. BÖLÜM
AVŞAR TÜRKMENLERİ TARİHİ

II. BÖLÜM
OSMANLILAR ZAMANINDA AVŞAR TÜRKMENLERİ

III. BÖLÜM
AVŞAR OYMAKLARININ TASNİFİ

IV. BÖLÜM
KÜRTLEŞEN AVŞAR OBALARI VE AVŞARLARDA ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK

V. BÖLÜM
TÜRKİYE DIŞINDA AFŞARLAR

SUNUŞ

Bir ulusu ulus yapan unsurlar dili, kültürü, vatanı ve en önemlisi tarihidir. Bugüne kadar yapılan tarih araştırmalarına saygı duymakla birlikte bu çalışmaların yeterli olmadığı ortadadır. Büyük Önderin, Kurtuluş Şavaşı'ndan hemen sonra inşasına başladığı Cumhuriyetin ve onu kuran Türk Ulusunun tarihinin araştırılması için başlattığı seferberlik unutulamaz. Bu amaç için Türk Tarih Kurumunu kurmuş, Türk Tarih Kongrelerine ise bizzat katılmıştır. Atatürk büyük ulusların güçlerini tarihlerinden aldıklarıın bilincinde olan bir liderdi. Atatürk ile birlikte Türk Tarihinin Osmanlı ve İslam tarihinin çok ötelerine taşınması gayreti de ulusumuzun ve yeni Cumhuriyetin derin tarihi köklerinin olduğunu dünyada kabul ettirme amacına yöneliktir.

Günümüzde ise gerek batılı çevrelerde gerekse bu çevrelerden fonlanan dahili odaklarda Türk Ulusunun yapay olarak, Kemalizmin zorlamasıyla yaratıldığı vb.. iddiaları seslendirilmektedir. Bu tür çevrelerin ve amaçlarının iyi bilinmesinin yanında bu iddalara bilimsel, somut cevaplar vermekte yine bizlere düşmektedir.

İşte ufalayarak, küçülterek yok edilme gayretine girilen Türk Ulusunun önemli parçalarından Türkmenlerin (Oğuzların) ve bir o kadar önemli boyu olan Avşarların tarihinin gün ışığına çıkarılmasının Türk tarihçiliğine katkısı olacağı kanısındayım.

Kitabın içeriği ve başlıkları dikkate alındığında, günümüz Türkiye'sinde bir çok bilinmeyeni aydınlattığı görülecektir. Kitabımız kanımca okura sunulduktan sonra gelen bilgilerle zenginleşecek, özellikle Avşarların Anadolu'da veya Anadolu dışında bulundukları alanlar ve kültürel özellikleri açısından yeniden ele alınmayı zorunlu kılacaktır.

Dadaloğlu Derneği'nin amaçları doğrultusunda, ulusal ve boy tarihine katkı amacıyla yayınlanan kitabımızın ortaya çıkarılışında yazarımızın özverili çalışması, bu çalışmasının derneğimiz adına yayınlanması konusundaki açık yürekliliği övgüye değerdir.

Türkmenler ve Avşarlar konusunda özgün çalışmaların sınırlılığı ve kitabevlerinde bulunmaması dikkate alındığında bu kitabın, konunun meraklısı çevreler tarafından çok iyi değerlendirileceğine inanıyoruz.

Başta yazarımız olmak üzere kitabı okuyucu ile buluşturan basımevi çalışanlarına ve tüm emeği geçenlere derneğimiz adına teşekkürlerimizi sunmayı borç biliyorum.

Daha nice çalışmalarda birlikte olmak dileğiyle...

Av. H.İbrahim YILDIRIM
Dadaloğlu Derneği Başkanı

ÖNSÖZ

Bu araştırma, en önemli Oğuz boylarından biri olan Avşar Türkmenleri'ni incelemektedir. Avşarlar, XI.yy'dan itibaren İslami dönem Türk tarihinde kesintisiz olarak önemli roller oynayan ve bu sayede adını günümüze kadar yaşatabilen tek boydur. Onlar İslam öncesi Türk-Oğuz tarihinde de güçlü ve etkin bir boy olarak kendini göstermektedir. Nitekim eski Oğuz rivayetlerinde hükümdar çıkaran 5 boydan biri olarak adı geçer. Anadolu'nun fetih ve iskanında birinci derecede rol oynayan ve Selçuklu

Devri'nde faaliyetleri ile akis yapmış 3-4 boydan birisi olan Avşarlar, sadece siyasi sahada değil aynı zamanda kültürel yönden de önemli izler bırakmış bir Türk boyudur.

Ancak, Türk tarihinde önemli bir mevkide olduğuna inandığımız Avşar Türkmenleri hakkındaki bilgilerin yeterli ve tatmin edici olmadığını ve bu bilgilerin dağınık olduğunu müşahede ettik. Avşarlar'a dair bir çok konuda da ilim adamlarımızca zıt görüşler ortaya atıldığını gördük. Bu sebeple Avşar boyunu konu alan müstakil bir eser vücuda getirilememiştir. Üstelik Avşarlar, kendi boy tarihlerini bilmedikleri gibi dar ve kısır bir döneme (Dadaloğlu'nun da yaşadığı al-vur devri) takılıp kalmışlardı. Bu durum çocukluğumdan beri beni rahatsız etmiştir. Bu yüzden kendi aşiretim olan Avşar Türkmenleri hakkında bilgiler derlemeye başladım. Amacım aşiretimin elinde dönüp müracaat edebileceği derli toplu bir boy tarihi oluşturmaktı. Bu eser bu çabaların ürünüdür.

Biz bu araştırmamızda genel olarak Avşar Türkmenlerinin tarihini sunmaya çalıştık. Bunun yanında Avşarlarda görülen bazı özel ve önemli konuları da (Alevilik, Kürtleşme Olayı, Türkiye dışındaki Avşarlar gibi) buraya aldık. Diğer taraftan asıl mesleğimiz olmadığı ve derin bilgi ve araştırma gerektirdiği için folklor ve etnoğrafik konuları kitabın dışında tuttuk.

Avşarların sadece Kayseri ve yöresinde olmadıklarını, hemen her ilimizde Avşarlara rastlandığını biliyorduk. Bu amaçla saha araştırması yapmamız gerekmekteydi. Bunun için Kayseri başta olmak üzere Çanakkale'den Urfa'ya değin bir çok ili, ilçeyi, kasaba ve köyü gezdik. Yüzlerce kişiyle görüştük. Bizim için çok faydalı olan bu görüşmelerde enteresan sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu gezimizde bazı illere ağırlık verdik. Bunun sebebi bu gibi illerin barındırdığı Avşar nüfusunun miktarıyla ilgilidir. Ancak şunu belirtmeliyiz. Avşarların bulunduğu bir çok ile de gidemedik. Takdir edersiniz ki zaman ve maddiyat sorunları bizi bu açıdan sınırlamıştır.

Açık yüreklilikle söyleyelim ki bizim bu çalışmamız iddialı bir çalışma değildir. Kaynaklara yeterli derecede ulaşamamamız bilgilerin dağınık ve görüşlerin oldukça farklı olmasının bu çalışmayı eksik bıraktığı kanaatindeyiz. Gerek oba adlarının gerekse yer adlarının farklı okunmuş olmaları bizi hayli zorladı. Buna rağmen Avşar Türkmenleri'ne dair düzenli, derli - toplu bir çalışma yaptığımız inancındayız. Böyle bir çalışma yapmakla bundan sonra yapılacak daha kaliteli ve kapsamlı çalışmalara bir yol açtığımıza ve onlara belirli konularda temel teşkil edeceğimize inanıyorum.

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. *I. Bölümde;* Avşarlar'ın mensup olduğu Oğuz Türkleri hakkında tanıtıcı bilgi verilmiştir. *II. Bölümde;* Avşar boyuna ait özel bilgiler, gerek İslam öncesi gerekse İslami devirdeki faaliyetleri ve kurdukları kimi devlet ve beylikler, kısacası Avşarlar'ın siyasi tarihleri anlatılmaktadır. *III. Bölümde;* Osmanlı egemenliğine giren Avşarların Osmanlının uyguladığı iskan politikası sonucu durumları ele alınmaktadır. Bu bölümde Kayseri ve civarına yerleşen Avşarlar detaylı incelenmiştir. *IV. Bölümde;* Avşar Türkmenlerine ait oymak ve oba tasnifi yapılmıştır ki bu Avşarlara dair yapılan ilk tasnif çalışmasıdır. *V. Bölümde;* Türkiye'de yaşanan önemli bir sorun olan Kürt meselesine kısaca temas edilerek, Kürtleşen Avşar oymak ve obalarına ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Türk Devletinin bütünlüğü açısından gerekli gördüğümüz bu konuda Kürt adı altında bizden koparılmaya çalışılan vatandaşlarımızın önemli bir bölümünün Türk kökenli oldukları ve bunların bir kısmının da Avşar Türkmeni oldukları gösterilmiştir. Diğer bir başlık ise Alevilik konusudur. Bir Türk Kültür değeri olan Alevilik hakkında kısa bilgiler verilmiş ve Alevi inançlı Avşarlara değinilmiştir. *VI. ve son bölümde* ise Türkiye'den başka çevre bazı ülkelerde bulunan Avşarlarla ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Kitabın sonuna ise bazı belgeler eklenmiştir. Uzun bir uğraş sonucu hazırladığımız Avşar köy listesini ise bazı eksiklikleri tamamlanamadığından kitaba almayı uygun bulmadık. Bu listeyi şu an hazırlık aşamasında olan internetteki web sayfamızda yayınlayacağız.

Burada bir meseleye daha değinmek istiyorum. Avşar Türkmenleriyle ilgili yapılan çalışmalardan bazı çevreler rahatsız olmaktadır. Ülkemizin mikro milliyetçilikle uğraştığını göz önüne alırsak bu rahatsızlığı bir nebze anlayabiliriz. Ancak, Kürtleşme olayı ile Alevilik konusundaki görüşlerimiz dikkatle okunacak olursa bizim amacımızın aynı

zamanda milli birliği sağlamak olduğu görülecektir. Bir Avşar büyüğü olan sayın Prof. Dr. Mustafa Kafalı hocamız, Kayseri'de düzenlenen III. Türk Boyları ve Dadaloğlu Sempozyumunda verdiği tebliğde ***"Avşarlığımız, Türklüğümüze bir hüccettir. Yani sağlam Türk oluşumuzun bir delilidir"*** demişti. Bunun üzerine bir söz söylemeye gerek yok sanırım.

Bu çalışmamda bana destek veren bütün herkese teşekkür ediyorum. Özellikle saha araştırması amacıyla yaptığım gezilerde engin hoşgörüsü ve misafirperverliğiyle hiçbir çıkar beklemeden bana yardımcı olan asil Türk Milletine şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca basım aşamasında kitabı okuyarak yapıcı eleştirilerde bulunan ve bazı noktaları görmemizi sağlayan Dadaloğlu Derneği başkanı dost insan avukat sayın Halil İbrahim Yıldırım'a ve yer adları konusunda ciddi çalışmaları olan araştırmacı-yazar, tarihçi sevgili arkadaşım Sefure Deveci'ye minnettarım. Son olarak bu eserin fikir olarak ortaya çıkmasında ve olgunlaşmasında büyük katkısı olan Fırat Ün. İletişim Fak. Öğretim Üyesi can dostum Memduh Yağmur'a sevgiler yolluyorum.

Adnan Menderes KAYA
Mayıs 2004, Kayseri

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AÜTAD	Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi
BTTD	Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı

DTCFD	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
EÜSBE	Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İA	İslam Ansiklopedisi
İÜEFTD	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
KAYTAM	Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi
SAD	Selçuklu Araştırmaları Dergisi
S.	Sayı
s.	Sayfa
TDAD	Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi
TDAV	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDTD	Türk Dünyası Tarih Dergisi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TK	Türk Kültürü
TKAE	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TTK	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ
OĞUZ TÜRKLERİ

A. Oğuz Adının Kökeni

Eski eserlerde Oğuz adının manası hakkında bilgilere rastlanılmıyor. İlhanlılar zamanında Uygurca yazılmış olan Oğuz Kağan Destanında ilk süt anlamına gelen ağız, oguz biçiminde yazıldığı için Oğuz'un bu anlama geldiğini düşünenler olmuşsa da bunun bir imla hatası olduğu vurgulanmıştır.1[1] Aynı destanda Oğuz Han dünyaya geldikten sonra konuşarak "sarayda doğduğum için adım Oğuz konulsun" demiş. Çadırda doğmakla Oğuz arasında ne gibi bir ilişki olduğu şüphelidir.

Zamanımızdaki bilginlerin bir çoğu Oğuz'un menşeini tespite çalışmış. J. Marquart Oğuz kelimesinin ok(ok) + uz (adam) 'dan geldiğini ileri sürmüştür. Ancak Türkçe'de adam anlamında (uz) kelimesi yoktur. D. Sinor ise Oğuz'u öküz ile ilgili buluyor. Halbuki Toharca okus/ökes, Türkçe'ye öküz olarak geçmiş ve günümüze kadar gelmiştir. L. Bazin Oğuz'un tosun manasına geldiğini söyler. Türk lehçelerinde tosun anlamında oğuz kelimesi yoktur.2[2] J. Hamilton ise

1[1] Faruk Sümer, Oğuzlar, TDAV, İstanbul 1992, s.13. P. Pelliot, T. Pao, W. Bang, R. Rahmeti gibi bilginler böyle düşünüyorlardı. Bu destandan üç asır önce yazılmış olan Divan-ı Lugati't-Türk'te ilk süt ağuj / ağuz şeklinde yazılıdır. Eğer Kaşgarlı Uygurca böyle bir kelime olsaydı kaydederdi.

2[2] Bazin, buna delil olarak Ş. Sami'nin Kamus-u Türki'sini kaynak gösteriyor. Ş. Sami'de bu bilgiyi A. Vefik Paşanın Lehçe-i Osmani'sinden almıştır.

kelimeyi Oguş 'tan getiriyor. Fakat Oguş ve Oğuz kelimeleri Orhun Kitabelerinde aynı cümlede geçmektedir. [3][3]

Görüldüğü gibi Oğuz adının menşei ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüşse de Gy. Nemeth tarafından izah edilen görüş doğru olanıdır. Buna göre Oğuz Ok + z 'den türemiş bir kelimedir. (Ok) oymak, (z) ise çokluk ekidir. Oğuz kelimesinin Çince'ye "kabileler" diye tercüme edilmesi de bu görüşü destekler.[4][4] Böylece Oğuz kelimesinin Ok (ok ve oymak) + z ekinden türediğini kabul etmiş oluyoruz ki ; Oğuz (oymaklar) anlamına gelmektedir.[5][5]

B. Oğuzlar'ın Tarihi

Oğuzlar, Gök Türk Devleti'ne mensup Türk boylarından biri olup, dokuz boydan oluşuyor ve VII ve VIII. Yy'da Tula ırmağı boylarında yaşıyorlardı. Onlar, devletin dayandığı önemli boylar arasında idiler. Orkun Kitabelerinde yerli-yabancı, göçebe-yerleşik bütün siyasi ve kavmi topluluklar için "budun" kelimesi kullanılmıştır. Bu topluluklar ise kaç boydan oluşuyorsa o sayıyla anılıyorlardı. Bu yüzden bu dönemlerde Oğuzlar, "Dokuz Oğuz budun" adıyla tanınmışlardır. Bu dokuz boydan ikisinin adı biliniyor (Kunı ve Tonra).

Gök-Türk devleti yıkılmış (630) ve Türkler 50 yıllık bir esaret hayatı yaşamışlardı. Geçen bu süre zarfında bağımsızlık için bir çok ayaklanma meydana gelecektir (en meşhuru Kür Şad İsyanı'dır. H. Nihal Atsız, bu olayı Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor adlı romanlarında ölümsüzleştirmiştir). En nihayetinde Kutluk Kağan, başarıya ulaşarak devleti yeniden kurmuştur. İl-Teriş unvanlı Kutluk Kağan, Türk devletini yeniden kurmak için uğraşırken karşısında en güçlü budun olarak Oğuzları bulmuştu. Ötüken merkezli Tula ırmağı boylarında yaşayan (şimdiki Moğolistan) ve Kağan unvanlı bir hükümdar taarfından idare olunan Oğuzlar ile 5 kez savaşıldı ve sonuncu savaşta hükümdarları Baz Kağan yenilerek itaat altına alındılar. Fakat bir çok buduna yapıldığı gibi, başlarına kendilerinden biri geçirilmedi ve doğrudan doğruya Kağana bağlandılar. Nitekim Orkun Kitabelerinde "Türk, Oğuz Beyleri, budun işitin" deniliyor. Hatta Bilge Kağan "Dokuz Oğuz budunu kendi budunum idi" demek suretiyle bu bağlılığa işaret etmiştir. Bu zaferden sonra Ötüken merkez olmak üzere Gök-Türk Kağanlığı tekrar kurulacaktır (682).

Kapgan Kağan zamanında bir çok budun gibi Oğuzların da devlete isyan ettikleri görülüyor (715-16). Bir yıl içinde Oğuzlar ile 4 kez savaşıldı ise de tam bir netice alınamadı. Kapgan Kağan'ın 716'da ölümü üzerine çıkan taht kavgalarında bazı boylar yurtlarını terk edip uzak yerlere gittiler. Bilge Kağan iş başına geldikten sonra Oğuzlar Çin'e sığındılar (717-18). Ancak daha sonra Oğuzlar tekrar yurtlarına dönüp Gök-Türk Kağanlığına bağlanacaklardır. Nitekim Orkun Kitabelerinde "Oğuz budun"dan bahsedilmektedir. Bilge Kağan'ın ölümünden sonra (734) başlayan iç çekişmeler sonucu Gök-Türk devleti çok zayıfladı. Bunun üzerine Uygur, Karluk ve Basmıllar'dan oluşan üçlü ittifak Gök-Türklere saldırdı. Yapılan mücadeleler sonrası Gök-Türk Kağanlığı yıkılıp yerine Uygur Kağanlığı kuruldu (745). Bu dönemde Oğuzlardan bazı bölüklerin diğer bazı boylar gibi Çin'e gittikleri biliniyor.

Uygur devletinin kurulma aşamasında Oğuzların Uygurlar safında Gök-Türklere karşı savaştıklarını görüyoruz. Ancak devletin kurulmasından kısa bir süre sonra Oğuzlar, isyan ederek devlete cephe alacaklardır (749). Uygur metinlerinde bunlara Sekiz Oğuz deniliyor ki bu sadece bir boyun devlete bağlı olduğunu diğer sekiz boyun ise karşı çıktığını gösteriyor. Uygur Kağanı Moyun Çor, Oğuzlar üzerine seferler düzenleyerek onları itaat altına aldı. Bu tarihten itibaren Oğuzlar, Uygur devletinin aynen Gök-Türkler de olduğu gibi en önemli boyları arasına girdiler. Ancak bu tarihten itibaren onlardan herhangi bir bilgi alamıyoruz. Dokuz Oğuzların sonu ne oldu bilinmiyor.

Bu Dokuz Oğuzlardan ayrı olarak bir de Batı Göktürklerinden olan Oğuzlar vardı ki onlar On Ok'lara mensup idiler. Seyhun kıyılarında yaşayan bu Oğuzlar başka bir Türk eli kendisiyle mukayese edilemeyecek derecede dünya tarihinde pek mühim bir rol oynamıştır. Onlar Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarını kurmuşlar ve Moğol istilasından sonra kavmin varlığını, tarihini, hatıralarını ve kültürünü korumak bakımından Türk Alemi'nin yegane kavmi olmak vasfını taşımışlardır.

---

[3][3] Bütün bu görüşler için bakınız. Sümer, Oğuzlar, s.13-14. P. A. Boodberg Oğuz'un "ugur"dan (Boynuz) geldiğine inanıyor.

[4][4] İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi, İstanbul 1989, s.141

[5][5] Bu görüşe k 'nin ünlü ile başlayan bir ekle birleştiğinde g 'ye dönüşmediği ifade edilerek karşı çıkılmışsa da k 'nin g 'ye dönüştüğü halleri biliyoruz. Çok – Çoğuz ; Yok – Yoğuz ; Kırkız – Kırgız Gibi.

Seyhun Oğuzları Boz-ok ve Üç-ok diye iki kola ayrılıyorlardı. Yurtları Hazar Denizinden, Seyhun Irmağı boylarındaki Farab ve İsficap yörelerine kadar olan yerler ile bu ırmağın kuzeyindeki bozkırlar idi. Başlarında Yabgu unvanlı bir hükümdarları bulunan Oğuz Yabgu Devleti X. Yy 'ın birinci yarısında müstakil ve kudretli bir devlet idi. Yiğit ve savaşçı olan Oğuzlar, hiç bir zaman başka bir devlete tabi olmadılar. Oğuzların komşuları ile ilişkileri pek dostça olmamıştır. Özellikle batılarında bulunan Peçenekler ve Hazarlarla devamlı surette mücadele etmişlerdir. Bu mücadeleler esnasında çoğunlukla yurtlarını bırakıp kaçan Peçeneklerden az bir grubun Oğuz birliğine katılarak onun bir boyunu oluşturduğunu biliyoruz. Oğuzların Bulgarlarla ilişkileri ise tersine dostçaydı. Oğuzların güney sınırlarında ise oldukça rahat ve zengin olan Müslümanlar bulunuyordu. Oğuzlar, doğu komşuları Karluklar ile de sürekli savaşmışlardır. Hatta bu savaşlardan birinde Oğuz Yabgusu dahi ölmüştü. Oğuzların kuzey komşuları Kıpçaklar ile ilişkileri ise bazen savaş bazen barış şeklinde sürüyordu. X. yy 'da gelişen iktisadi hayat ve ticari yoğunluk Oğuz yurtlarında zenginliğin artmasına ve buna bağlı olarak şehir hayatının gelişmesine sebep olmuştur. Böylece yeni şehirler kurulmuş ve yüksek bir kültür meydana gelmiştir. Yine bu sıralardaki ticari münasebetler vasıtasıyla İslamiyet'te hızlı bir şekilde Oğuzlar arasında yayılmaya başlamıştır.

Oğuz Devleti'nin ne zaman ve nasıl ortadan kalktığı bilinmiyor. Ancak iç çekişmeler sonucu XI. yy başlarında yıkıldığı tahmin ediliyor (1003'ten az önce). Bu iç çekişmelerden dolayı bazı Oğuz boyları yurtlarını terk edip dağılmışlardır. Bu dağılanlardan birisi Dukak beyin oğlu Selçuk ve aşiretidir. İç çekişmeler sırasında öldürüleceğini anlayan Oğuz Devleti'nin Sü Başısı (ordu komutanı) Selçuk, aşiretini alarak Cend şehrine geldi (985). Bunlar, bir müddet sonra İslam dinini kabul etmişlerdir. Saman-Oğulları devletini diriltmek isteyen El-Muntasır, 1003'te yardım için Oğuzların yanına gelmişti. İşte bu Oğuzlar Selçuk Beye bağlı Oğuzlar idi. Bu Oğuzlar 1040 yılında Dandanakan Savaşıyla Gaznelileri yenip kendi devletlerini kurdular. Selçuklu Devleti'nin kurulması üzerine Oğuz ülkesinden dalgalar halinde Selçuklu topraklarına göçler başladı. Selçuklular, bu nüfusu iyi kullanarak Bizans sınırına uzanan geniş bir İmparatorluk kurdular. 11. yüzyılda İslam dini artık Oğuzların dini haline gelmişti. Türkmen adıyla da anılan Oğuzlar, Bizans karşısında savunmasız kalan ve manen çürümüş olan İslam Alemi'nin de yeni ve tükenmez kuvvet kaynağı olmuşlardır.

İslamlığın etkisiyle çoğunlukla yerleşik hayata geçen Oğuzlar, göçebe kavimdaşları tarafından yatuk (tembel) diye aşağılanmıştır. Göçebe Oğuzların sürekli yer değiştirerek yağma yapmalarına karşılık, şehirlerde yaşayan Oğuzlar, Moğol istilası ile birlikte çoğunlukla yerlerinden kalkarak Horasan ve İran'ın bazı yerlerine kaçtılar. Moğolların İran'a gelmesiyle de Anadolu'ya geldiler. Bu göçlerin ilerde Anadolu'nun fethiyle sonuçlanacak ve Osmanlı Devletinin kurulmasına yol açacak önemli olaylara kaynaklık ettiğini biliyoruz.

Oğuz Yabguluğunun dağılmasıyla bir kısım Oğuz boyları ise göç ederek Karadenizin kuzeyine gelmişlerdi (1054). Rusların Tork dedikleri bu Oğuzlar, 1055 yılında ise batıdaki Dnyeper (Özü) nehrine ulaşmışlardı. Ancak bunlar 1060 yılında Ruslarla yaptıkları savaşı kaybederek Aşağı Tuna'ya göç ettiler. Burada da fazla kalmayarak 1065'te Tuna'yı geçip Balkanlar'a akınlara başladılar. Bizans kaynaklarında bunlara Uz (yani Oğuz) denilmiştir. Bu Oğuzların sonu felaketle sonuçlandı. Eski düşmanları Peçeneklerin saldırıları, soğuklar, salgın hastalıklar ve açlık yüzünden bir kısmı yok oldu. Neticede bir güç olmaktan çıktılar ve birliklerini koruyamayarak bazıları Bizans'a sığındı, bazıları ise Rusların emrine girdi. Bizans kendisine sığınan Oğuzları özellikle Makedonya'da iskan etti. Bu Oğuzlar, Peçeneklerle beraber Bizans ordusunda görev almışlar ve Malazgirt Savaşına katılmışlardır. Savaş sırasında ise başbuğları Tamış önderliğinde Selçuklu safına geçip savaşı Selçukluların kazanmasını sağladılar. Bu onların Hıristiyan olmalarına rağmen Türklüklerini muhafaza ettiklerini gösteriyor. Rus prenslerinin emrine girenler ise 13. yüzyıla kadar varlıklarını sürdürdüler. Ama zamanla bunlar Hıristiyanlaşan diğer Türk boyları gibi milli kimliklerini kaybedip maalesef yerli ırklar arasında erimişlerdir.[6][6]

---

[6][6] Bu konuda detaylı bilgi için bakınız : Sümer, Oğuzlar, s.14-68

C. Oğuz – Türkmen İlişkisi

Bilindiği gibi Oğuz Türklerine kaynaklarda "Türkmen" adı da verilmiştir. Ancak, Türkmenler, Oğuzlardan tamamen ayrı bir Türk Eli 'dir. Türk adının gerçek sahibi bu boydur.[7[7]] Tevrat'ın Yunanca'ya çevrildiği Septuagenta (Yetmişler) nüshasında adı geçen Togarma'lar (Torg'lar), kuzeyden kalkıp gelen bir kavim olarak anılır. İlk İslam hadis ravilerinden Vehb b. Münebbih, Türkistan'da Zülkarneyn'in karşılaştığı Torgumanlılardan bahseder. El-Beyruni 'de Türkmen sözünün izahında "Oğuzlar, bu adı Türgüman biçiminde telaffuz ederler" diyor.[8[8]] Kaşgarlı Mahmut ise 24 Oğuz boyunun Zülkarneyn 'in Türkistan seferi sırasında Türkmen adını aldıklarına dair bir hikaye anlatır.[9[9]] M.Ö. 6. asırda (525-522) Mısıra gelen Akhamenli orduları arasında Harezm Birlikleri sıfatıyla Dargmanların bulunduğu Elefanti 'de (Mısır'da) bulunan papirüs vesikalarında okunmaktadır. Yine Batı Hunları çağında M.Ö. 5. Asırda Aral Gölü bölgesinde ülke ve kavim adı olarak Çin kaynaklarında Tü-kü-mön adı geçmektedir.[10[10]] Ayrıca M.S. 286-330 yılları olaylarını anlatan Romalı Agathangelos 'tan M.S. 925 yılında ölen Katolikos VI. Ohannes 'e kadar ki bütün kronikçiler şimdiki Ermenistan ve çevresini Torkomyan Eli ve halkını da Torkomyan ve Aşkenaz ırkı olarak anarlar.[11[11]]

İslami dönemde nüfusları az olduğundan Türkmenlerden sadece Mukaddesi bahsetmiş; İsficap ile Balasagun arasında yaşadıklarını, krallarının Ordu şehrinde oturduğunu ve korkudan Müslüman olduklarını yazmıştır. Türkmenler Müslümanlığı kabul etmiş ilk Türk boyudur. İslamiyet Orta Asya'da yayılmaya başlayınca Oğuzlardan da bazı bölümler X. Yy 'n ilk yarısında Müslümanlığı kabul etmeye başladı. Aynı yüzyıl sonunda artık çoğunluk İslam dinine girmiş idi. Oğuzlardan Müslümanlığı kabul edenlere İslam olmamış Oğuzlardan ayırmak için Mavera Müslümanları tarafından Türkmen deniliyordu. Türkmenler Müslümanlığı kabul eden ilk Türk topluluğu olduğu için Türkmen adı Müslüman anlamına da kullanılıyordu. Böylece Oğuzlardan Müslüman olanlara Türkmen denmeye başlandı. Oğuzlar ise kendilerine Türkmen demiyorlardı ve bu adı uzun zaman benimsemediler. XIII. yy başlarında ise artık Türkmen adı her yerde Oğuz'un yerini aldı.[12[12]] Başlangıçta Oğuz etnik, Türkmen ise siyasi bir anlam taşırken[13[13]], Türkmen adı zamanla Müslüman konar göçerleri, hem yerleşiklerden, hem gayrimüslim Türklerden ayıran bir isim olmuştur.[14[14]]

Türkmen adı eski-yeni birçok bilgini meşgul etmiştir. Bu konuda iki görüş vardır : Birincisi Türkmen adı Türk + man (Farsça manend) ekinden oluşmuş ve Türk'e benzer demektir.[15[15]] İkinci görüşe göre Türkmen Türk + iman 'dan gelir.[16[16]] Günümüzde Jean Deny tarafından ileri sürülen görüşe göre sondaki –men eki mübalağa eki (koca-man, şiş-man, değir-men, az-man vs..) olup Türkmen adı Öz-Türk anlamına gelmektedir.

D. Boylar

Oğuzlar 24 boydan oluşan büyük bir topluluktur. Onlar Boz-ok ve Üç-ok olarak iki ana kümeye ayrılmıştır. Daha XI. Yy 'da Seyhun bölgesinde bu teşkilatın var olduğunu görüyoruz.

Oğuz boylarına ait iki ana liste vardır. Bunlar; Kaşgarlı ve Reşideddin listeleridir. Diğer listeler (H. Müstevfi, Yazıcı oğlu, Neşri, Ebulgazi...) Reşideddin'den aktarmadır. Yalnızca Ayni Kaşgarlı 'dan faydalanmıştır.

Kaşgarlı 'da Oğuzlar 24 boy olarak gösterilmiştir. O, iki boyu Halaç adıyla anıp, Oğuzlardan saymadığı gibi adlarını da vermemiştir. Ayrıca o listesinde boyları o zamanki şöhretlerine göre sıralamıştır. Kaşgarlı, 24 boyun Zülkarneyn'in Türkistan seferi sırasında Türkmen adını aldıklarına dair bir hikaye anlatır. Ona göre bu boylar bir çok obadan oluşmuştur ki, Oğuzların boylarından hiçbirinin obası kesinlikle bilinmiyor.

[7[7]] Sümer, a.g.e., s.39
[8[8]] Z.V.Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun, İstanbul 1971, s.411
[9[9]] Sümer, a.g.e., s.167
[10[10]] Togan, "Sakalar", BTTD, Sayı 23, s.30-31. Çincede "R" sesi yoktur. Dolayısıyla bu kelime "Türküman" şeklinde olmalıdır.
[11[11]] F.Kırzıoğlu, "Dede Korkut Oğuz-Nameleri Coğrafyası Ve Düşünceler", I. Türkoloji Kongresi, İstanbul 1980, s.289-91
[12[12]] Faruk Sümer, Oğuzlar, TDAV, İstanbul1992, s.59-60. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi, İstanbul 1993, s.9
[13[13]] Toktamış Ateş, Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı, Ankara 1994, Ümit, s.28
[14[14]] Toktamış Ateş,a.g.e., s.28. Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, İstanbul 1989, Selçuk, s.85-6
[15[15]] Sümer, a.g.e., s.59-60 Beyruni, Kaşgarlı ve İran (14. Yy Reşideddin) kaynakları bu görüştedir. Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-İ Terakime, Tercüman, s.57-8
[16[16]] Sümer, a.g.e., s.60. İbn-İ Kesir, Tarih-i Muhtar ve Mehmet Neşri bu görüştedir.

Oğuz boylarına ait tam liste XIV. yy başlarında Reşideddin tarafından verilmiştir. Buna göre Oğuzlar 24 boydur ve Boz-Ok, Üç-Ok olarak iki ana kola ayrılmıştır. Kaşgarlı 'da ise böyle bir ayırım söz konusu değildir. Reşideddin listesini hazırlarken Oğuzların eski siyasi ve sosyal mevkilerine sadık kalmıştır. Buna göre Oğuz Han 6 çocuğundan 4'er tane torun sahibi olmuştur ki Oğuz boyları bu 24 torundan gelmektedir. Boz-ok, Üç-ok ayırımı da iki ayrı kadından geldikleri içindir.

Reşideddin'e göre Oğuzların hakim kolu Boz-oklardır. Bu sebeple Boz-okların alameti yay, Üç-okların alameti ise tabiliği ifade ettiğinden dolayı ok idi. Eski Türkler sisteminde ve ordusunda ikili düzen bir kuraldı. Sağ ve Sol sıfatları ile anılan bu düzende Sağ kol daha şerefli sayılıyordu. Böylece Boz-oklar da hakim kol olduklarından sağ kol sayılmışlardır. Boz-okların hakim kol sayılması, İslamiyet'ten önce siyasi üstünlüğün bu kolda olmasına bağlanıyor. Oğuz Yabguları Kayı, Yazır, Avşar, Beğdili ve Eymür boyundan çıkmıştır ki yalnız Eymür boyu Üç-oklardan idi. Dede Korkut destanlarında ise üstünlük Üç-oklardadır. İslami dönemde de Üç-oklar büyük bir varlık göstermiştir.

Kaşgarlı listesinde olan Çaruklug boyu Reşideddin listesinde yoktur. Reşideddin listesinde ise Kaşgarlı 'da olmayan şu isimler vardır: Yaparlı, Kızık, Karkın. Bunlardan Kızık ve Karkın (Yıldız Han Oğulları), Kaşgarlı'nın listesine almadığı iki boydur. Yaparlı ise adının ne manaya geldiği yazılmayan tek boydur. Ayrıca ne Yaparlı ne de Çaruklu 'ya ait tarihi bir kayda, bir yer adına veya teşekküle rast gelinmiştir. Böylece Reşideddin deki Yaparlı 'nın Kaşgarlı'daki Çaruklu'nun yerini tuttuğu görülüyor. Diğer taraftan ayrı bir Türk eli olan Peçenekler, Oğuz saldırılarına maruz kalmış ve bu sebepten batıya göç ederek Balkanlara gitmişlerdi. Peçeneklerden bazı grupların göç etmeyerek Oğuzlar arasında kaldığı ve onların bir boyunu teşkil ettiği anlaşılıyor.

Kaşgarlı ve Reşideddin boylara ait damgalarını da göstermişlerdir. Bu damgalar hayvanlara vuruluyor, paralara konuluyor, yapılan eserlere, vesikalara ve hatta bayraklara da işleniyordu. Reşideddin de fazla olarak Ongunlarda görülmektedir. Ongunlar eti yenmeyen avcı kuşlardır ve kutsal kabul edilirler. Yine Reşideddin 'in listesinde, eski zamanlarda boyların toylarda yiyeceği koyun etinin kısımları da bir kaideye bağlanmıştır. Anlaşılacağı gibi bu gelenekler boyun kendi eli içindeki siyasi ve sosyal hukukunu tayin etmektedir.[17][17]

E. Anadolu'da Yerleşim

Oğuz Yabgu Devleti'nin yıkılması ile Oğuzların bir kısmı Karadeniz Kuzeyine gitmişlerdi. Bir bölümü ise 1035'te Horasan'a gelmişti. Gazneliler 'e ait olan bu bölgede Selçuklu idaresi altında yaşayan Oğuzlar, Gazneliler'i uzun süren mücadelelerden sonra yenerek devletlerini kurdular (1040). Kısa zamanda Bizans sınırına kadar topraklarını genişlettiler. Seyhun 'daki ana Oğuz kitlesinden kopan parçalar da sürekli İran'a geliyor ve devlete katılıyorlardı.

İslamiyet'i kabul eden bu Oğuzlar aynı zamanda İslam dünyasının koruyucuları oldular. Böylece İslamiyet yeni ve güçlü bir unsura kavuşmuş oldu. Oğuzlar, Bizans karşısında İslam'ı savunmakla kalmamış, onları geri atarak Anadolu'yu almışlar yeni ve ebedi bir vatan yapmışlardır.

Arapların uzun yıllar, muazzam ordular tarafından fethedemediği Anadolu 1071 Malazgirt Savaşı'nı takiben 8-10 yıl gibi bir sürede Türklerin eline geçti. Böylece Anadolu'nun her tarafı Oğuz kümeleri ile doldu. Bunlar İran ve Türkistan'dan gelenlerce devamlı besleniyor ve nüfusları artıyordu. Fetihten sonra Anadolu ile Türkistan arasında bir göç kanalı kurulmuştu. Bu kanal 13.yy'daki Moğol istilası ile daha da hareketlendi. Anadolu'ya daha kalabalık Oğuz grupları gelmeye başladı. Anadolu'nun Türkleşmesini esasen Moğol istilasına borçluyuz.

Moğol İstilasından sonra Anadolu'da beş Türkmen topluluğu varlık gösteriyordu. Bunlar, Maraş-Malatya bölgesinde Ağaç-Eriler, Sinop-Samsun civarında Çepniler, Malatya'da iken Kütahya'ya gelen Germiyanlılar, Denizli-Uşak bölgesindeki Türkmenler ile Ermenek-Mut-Silifke-Anamur'da yayılmış olan Karamanlılar idi.[18][18]

Bu istila sonrası (XIII. yy. ortaları) Anadolu'dan Suriye'ye önemli miktarda Türkmen kaçtı. Bunlar orada da Boz-ok, Üç-ok teşkilatını muhafaza ettiler. Kuzey Suriye ve Osmanlı döneminde Halep Türkmenleri diye tanınan grup işte bunlardır. Bu Türkmenler daha sonra

---

[17][17] Detaylı bilgi için bakınız : Sümer, Oğuzlar, s.163-69

[18][18] Sümer, "Anadolu'da Moğollar", SAD, S.1, s.45-52

Anadolu ve İran'a büyük ölçüde göçerek yerleşmiştir. Anlaşıldığına göre Boz-ok, Üç-ok teşkilatını en son taşıyan Oğuz kümesi bunlardır.

Moğol baskısıyla Seyhun boylarında oturan yerleşik Oğuzlar da Anadolu'ya aktılar ve Oğuzların ezici çokluğu Anadolu'da toplandı. Böylece XI. Yy 'dan XIV. yy sonlarına kadar süren bu göçlerle Anadolu Oğuz ülkesi haline geldi. Oğuzların bir bölümü ise yerlerinde kaldı ki bugün Türkmenistanlılar onların torunudur.

İlk fetihlerle gelenler Doğu ve güneydoğu Anadolu'da yerleşmişler ve buralarda beylikler kurmuşlardır. Moğol istilasıyla birlikte Oğuzların önemli kısmı ise Batı Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu tarihlerde Denizli bölgesinde 200.000 çadır Türkmen'in yaşaması buna güzel bir örnektir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi ve iklim şartları yüzünden Orta ve Batı Anadolu'nun aksine Türk yerleşimine daha az elverişli idi. Buna rağmen bu bölgelerde şehir hayatının geliştiğini ve Türklerin bu bölgelere yerleştiğini görüyoruz. Bunlar Akkoyunlu ve Karakoyunlular idi. Fakat onların çoğunun İran'a gitmesiyle buraların bugünkü kavmi yapısı Osmanlı döneminde oluştu. Ebu Said Bahadır Han'ın ölümü üzerine Moğolların iç mücadeleye girmeleri ile Anadolu'daki Türkmenler tam bir istiklal ve huzura kavuştular. Anadolu Beylikleri bundan sonra Türk birliğini kurmak için mücadeleye sarılacaklardır. Selçuklulardan sonra beylikler döneminde ise Anadolu gerçek bir Türk ülkesi halini aldı. Selçuklular zamanında alınamayan yerlerin fethi, Türk nüfus ve kültürünün başta şehirler olmak üzere her yerde tam hakimiyet kurması, Türkçe'nin resmi ve edebi dil olarak kullanılması ve hakim olunan yerlerin mamur edilmesi, halkın müreffeh yaşaması bu devirde gerçekleşti.

Osmanlılar tarih sahnesine çıktığında Anadolu'daki Türkler her şeye sahip bir topluluk haline gelmişti. Osmanlıların yaptığı iş Bursa'dan İstanbul'a kadar olan yeri fethetmek oldu. Her şey olgunlaşmıştı ve ortam müsaitti. Osmanlılar Anadolu'ya tamamen ancak Kanuni döneminde sahip oldular. Tahrir defterlerine göre yapılan incelemeler, Oğuzlardan 23 boyun Anadolu'ya geldiğini kesin olarak ortaya koymuştur. Kaşgarlı'nın Alka-bölük, Reşideddin'in Alkaravlı (Alka-evli) diye andığı boya gelince böyle bir yer adına rastlanmamakla beraber bazı köy adları bununla ilgili gözüküyor. Halka evli, Halka avlu, Halka havlu köy adları Alka evli'nin değişmiş şekilleri olabilir. Hatta Halkalı köy adları dahi bu boyla ilgili olabilir.

Salur, Çavundur, İğdir, Yazır, Eymür ve Karkın boyları Hazar Ötesi Türkmenlerinin oluşmasında birinci derecede emil oldukları gibi; bunlardan Salur, Eymür ve Karkınlar Anadolu'nun iskanında da önemli rol oynamışlardır. Hazar Ötesi Türkmenlerini oluşturan Kayı, Bayındır ve Beğdililer'den Kayılar Anadolu'nun fetih ve iskanında en önemli rolü oynayan boy olma özelliğini taşımaktadır. Bayındırlar da önemli ölçüde iskan olmuşlardır. Beydililer'den ise göçebe ve yerleşik kalabalık teşekküllerin yaşadıklarını görüyoruz. Anadolu'da diğer boylara nazaran daha zayıf bir durumda görülen boylar ise, Peçenek, Yıva, Bügdüz, Dodurga, Kızık, Alayundlu boylarıdır. Eski zamanlardan beri Oğuz boylarının nüfusları arasında farklar vardı. Bazı boylar kalabalık, bazısı ise az nüfuslu idiler.

Afşar'a gelince; 16.yy'a ait Oğuz boylarının yer adları sırasında Kayı boyundan (94 yer adı) sonra ikinci sırada gelen (86 yer adı) ve Anadolu'nun Türkleşmesinde birinci derecede rol oynayan büyük bir boydur. Türkiye ve İran'da kalabalık oymakları bulunan Afşarlar, hükümdar çıkarmış 5 boydan birisidir. Afşar'dan sonra Kınık (81 yer adı) gelmektedir.

Anadolu'nun fethi ve iskanında Kayı, Afşar, Kınık, Bayındır ve Salurların birinci derecede rol aldıkları anlaşılmaktadır.[19][19]

[19][19] Bu konu hakkında bakınız : Sümer, Oğuzlar, s.173-5

BÖLÜM
AVŞAR TÜRKMENLERİ TARİHİ

A. Avşar Adı, Manası

Avşar boyunun adı Kaşgarlı Mahmut (XI. yy) ve Fahrettin Mübarek Şah (XIII yy) listelerinde Afşar; Reşidüddin (XIV. yy başı) ile ona dayanan Yazıcı-oğlu (XV. yy) ve Ebulgazi Bahadır Han (XVII. YY) listelerinde Avşar olarak geçer. Moğol istilasından önceki Vakayinamelerde de Avşar şeklinde rastlamak mümkündür. XIV ve XVII. Yy 'larda Anadolu'da her ikisi de görülmekle beraber Avşar adı daha çok yaygındır ve telâffuz şekli zamanımızda ülkenin her yerinde Afşar'ın yerini almıştır. Buna karşılık XVI. Yy 'dan beri İran kaynaklarında Afşar şeklinde yazılır ve halen de bu boya mensup oymak ve köylülerce Afşar olarak söylenir.[20[20]]

Kaşgarlı Mahmut kabile olarak diğer Oğuz boyları ile birlikte 6. sırada Afşar olarak bahseder.[21[21]] Reşidüddin'e göre Avşar, hükümdar çıkarmış 5 boydan (diğerleri Kayı, Yazır, Bey dili, Eymür. Bunlardan sadece Eymür Üç-Ok'lardandır) birisidir.[22[22]] Manası ise "çevik ve vahşi hayvan avına hevesli"dir.[23[23]] Yazıcı oğlu Ali'de "cüst-ü çalak ve ava, canavara ve kuşa hevesli" manasını vermektedir.[24[24]] Ebulgazi Bahadır Han'da manasını "işini ıldam (çabuk) işleyici" olarak verir.[25[25]]

Çağdaş bilginlerden Wambery ise Avşar adına bir yerde "toplayıcı" diğer bir yerde ise "zaptiye neferi, mübaşir" manasını vermektedir. G. Nemeth'de Avşar'ın "Avş" fiilinden geldiğini bunun da Kırım-Kazak Türkçe'sinde "müsaade etmek ve itaat etmek" manasına geldiğini, dolayısıyla Afşar'ın "itaatli" manasında olduğunu söylemektedir.[26[26]] Zeki Velidi Togan'da Avşar'ın "Avcı + er" den geldiğini söylemekte, Tomaschek'in "avş=kam" demek olduğunu ve bunun mümkün olamayacağını belirtmektedir.[27[27]]

Ancak Avşar sözünde "ava hevesli" manasından başlarsak, kelimenin kökünü "Av" sözünde aramak lazımdır. Buna göre av kökünden (- ş - ar) ekleri ile meydana gelmiş olması gerekir. Biz böylece Avşar'ın "av" isminden geldiğini kabul etmiş oluyoruz ki, söyleyiş ve anlama bu yöndedir.[28[28]]

Burada bir hususu belirtmekte fayda vardır. Eski Türkçe'de (f,v) sesleri yoktu ve Türkçe kökenli kelimelerde bu sesler (p,b) sesleriyle karşılanıyordu. (eb-ev, bermek-vermek, bar-var, öpke-öfke vb..) Bu sebeple Afşar/Avşar adı gerçekte Abşar/Apşar şeklinde olmalıdır. Avşar adının kaynağı olan (av) sözünün aslı da (ab/ap) olmalı. Aparmak fiilinin anlamı da bu görüşü desteklemektedir.[29[29]]

Bu açıdan bakınca Afşar ismine ilk defa M.Ö. 500'lü yıllarda rastlanmaktadır. Artvin'in Hopa İlçesi'nin yerinde bulunan kasaba ve yakınındaki ırmak bu dönem yazarlarınca Absaros diye tanıtılmıştır. M.Ö. 508-500 yıllarında kitabını yazan Skylax buradaki kasaba ve ırmağı Apsaros, M.S. 79'da ölen Plinius Absarus, M.S. 131'de bölgeyi gezen Arrianos Apsaros diye tanıtır. Yunanca'da (c,ç,ş) sesleri olmadığından dolayı ve tekil belirten "os" son ekini çıkarınca bu kelimenin en eskiden Apşar diye söylenen Boz ok kolu Avşar olduğunu anlıyoruz.[30[30]]

Aynı yıllarda çevre yer isimleri arasında Karkın'et (Karkın boyu), Azgur (Yazgur=Yazır boyu), Tumanis (Tuman=Duman), Kalarç'et (Kalaç=Halaç boyu), Paçan'k (Peçenek boyu) gibi yer adlarının bulunması dikkat çekicidir.[31[31]]

[20[20]] Faruk Sümer, "Avşarlar", TDAD, S. 62, Ekim 1989, s.119
[21[21]] Kaşgarlı Mahmut, Divan-ı Lügat-İt Türk (Besim Atalay),TDK, Ankara 1986, s.56
[22[22]] Faruk Sümer, Oğuzlar, TDAV, İstanbul 1992, s.201
[23[23]] Z. Velidi Togan, Oğuz Destanı,Enderun, İstanbul 1971, s.50
[24[24]] Faruk Sümer, a.g.e., s.171
[25[25]] Ebul Gazi Bahadır Han, Şecere-İ Terakime, Tercüman Yay., s.50
[26[26]] Fuat Köprülü, "Avşar", İA II, İstanbul 1979, s.28
[27[27]] Z. Velidi Togan, a.g.e., s.50
[28[28]] Bahaddin Ögel, Türk Mitolojisi I, TTK, Ankara 1993,s.339
[29[29]] Nitekim Günümüzde De Bu Tip Söyleyiş Var. Azerbaycan'ın Başkenti Bakü'nün Bulunduğu Yarımada Apşeron (Avşaran), Adige Cumhuriyeti Başkenti May-Kop (Türkçe Yağı Bol Anlamında) Yakınlarındaki Köy İse Apşeronsky Adını Taşır.
[30[30]] Kırzıoğlu, "Kars-Anı'da Manuçahr Camisi Ve Minaresi", TDTD, S. 4 Nisan 1987, s.16. Kırzıoğlu, Kıpçaklar, TTK, Ankara 1992, s.205
[31[31]] Kırzıoğlu, Kıpçaklar, TTK, Ankara 1992, s.203-09

Görüldüğü üzere Avşar adının manası hakkında çeşitli görüş ve açıklamalar var. Anadolu halk ağzında ise Avşar kelimesi değişik anlamlarda kullanılıyor.[32[32]]

Afşar : 1. Bir şeyin zıddı, aksi (Eskipazar - Çankırı). 2. Çabuk iş gören, çevik (Lice, Hani – Diyarbakır, Sivas, Ereğli, Ilgın, Haremi Yörükleri ve Aziziye – Konya).

Afşarı / Afşar : Bel bıçağı, kama, ucu sivri bıçak (Iğdır köyleri).

Afşarsız : Gelişigüzel (Bahçeli, Bor - Niğde).

Avşar : 1. Cuma günü (Çaltı-Gelendost - Isparta). 2. Bir Oğuz Boyu (Pınarbaşı - Kayseri; Kadirli, Kozan, Saimbeyli - Adana). 3. Süvari jandarma (Bereketli, Tavas - Denizli, Artova, Dodurga, Zile, Çamlıbel ve köyleri - Tokat, Çakırlar - Konya). 4. Hamarat, becerikli (Cebelibereket - Adana, Gavurdağı - Gaziantep). 5. Yular (Gemlik - Bursa). 6. Pekmezin pişmeden önce şiddetle kaynaması (Konya). 7. Tarhana yaparken pişirilen soğan, biber ve yoğurt karışımı (Eşme civarı - Uşak).

Avşara gelmemek : Memeli hayvanın sağımı güç olmak (Kars ve çevresi).

Avşarlan(dır)mak / Avşarlamak : Kızdırmak, işi büyütmek, hiddetlenmek (Elmalı – Antalya).

Avşar sağmak : Koyunu Avşar usulü sağmak (Kars ve çevresi).

Oyşar [33[33]] ***:*** İri hayvan memesi (İrişli-Bayburt, Selim ve Sarıkamış - Kars).

Oyşarramak : Hayvanı hızlı hızlı ara vermeden sağma (İrişli-Bayburt, Selim ve Sarıkamış - Kars).

Bunun yanında günümüzde Çuvaş Türkleri arasında "Yapşar" şeklinde bir kelime vardır ki; bu Avşar ile aynıdır. Başına bir "y" harfi eklendiği görülen kelimenin manası da "eli açık ve cömert"tir.[34[34]] Kazak Türkçe'sinde de Apsar kelimesi vardır ve anlamı "biraz delimsi,delice,atak"tır.[35[35]]

B. Ongunu, Damgası, Protokol Yeri

Türklerin, bazı hayvanları ve yırtıcı kuşları kutsal sayarak, onları kendilerine sembol edinmeleri bir inanıştı. Oğuzlarda ise her dört boyun ortak bir yırtıcı kuş (doğan kuşunun türleri) sembolü vardı. Bunlara Ongun denirdi.[36[36]] Ancak Ongunların Moğol tesiriyle oluştuğunu anlıyoruz.[37[37]] Çünkü Kaşgarlı'da ongunlar yoktur ve ilk kez Reşideddin bunlardan bahseder.[38[38]] Avşar boyunun ongunu da (Bey-dili, Kızık, Karkın ile birlikte) Reşidüddin ve Yazıcıoğlu'na göre tavşancıl kuşu (kartala benzeyen fakat daha küçük ve kahve renkli bir kuş)[39[39]], Ebulgazi Bahadır Han'a göre ise çure-laçin kuşudur.[40[40]]

Oğuz boylarının hepsinin aynı zamanda kendilerine has bir damgaları vardır. Bu damgalar hayvanlara vurulmakta, halı ve kilim motifi olarak kullanılmakta, aşı boyası ile evlerin duvarlarına resmedilmekte, nazar değmemesi ve uğur getirmesi için bazı giyim eşyalarına konulmakta, hatta mezar taşlarına, abidelere, yapılara ve kayalara kazılmakta, devletlerin bastırdığı paralarda Boy'un belirtisi olarak kullanılmaktadır.[41[41]] Bu damgalar sayesinde yapıların, eserlerin hangi boy tarafından inşa edildiğini, kimi beylik ve devletlerin hangi boy tarafından kurulduğunu ve kimi ünlü ailelerin hangi boya mensup olduğunu anlıyoruz ki tarih açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Afşar Boyu damgasının ters çevrilmiş şekline benzeyen imler, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bereket sembolü olarak kullanılmakta, mezar taşlarına da işlenmektedir. Afşarların "kemgöz" için kullandıkları mezarlık imi ise, Altın-Orda payzasına benzemektedir.[42[42]]

32[32] Derleme Sözlüğü, TDK, I. Cilt, s.74, 394, Ankara 1993, IX. Cilt, s.3303, Ankara 1977
33[33] Afşar Kelimesi Azeri Ağzında Ovşar / Oyşar Şeklinde De Söylenir.
34[34] F.Kırzıoğlu, Kıpçaklar, TTK, Ankara 1992, s.205
35[35] Hasan Oraltay, Kazak Türkçe'si Sözlüğü, TDAD. Kazakça'da Ş Sesi Genellikle S 'Ye Çevrilir. Çuvaş Ve Kazakçadaki Söyleyiş Tarzı Afşar-Apşar İlişkisini Doğrulamaktadır.
36[36] Bahattin Ögel, Türk Mitolojisi I, TTK, Ankara 1993, s.31-2
37[37] Abdulkadir İnan, Tarihte Ve Bugün Şamanizm, TTK, Ankara 1986, s.42-3. Ongun Moğolcadır. Türkçe Karşılığı Töz'dür (Kök-Menşe Anlamında). Bu Sözle Türkler Hangi Hayvan Veya Kuştan Türediklerini Anlatmış Olurlardı.
38[38] İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi, İstanbul 1989, s.286
39[39] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.167
40[40] Ebulgazi Bahadır Han, Secere-İ Terakime, s.50, Çure, Beyaz Doğanlara Verilen Addır (Farsça). Laçin İse Altay Ve Doğu Türkistan Türkçesinde Yine Doğan Kuşunun Adıdır. (Ögel, Türk Mitolojisi, s.362-63)
41[41] Faruk Sümer, a.g.e.,s.208
42[42] Tuncer Gülensoy, Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları, s.141-47-72

Avşar boyunun damgaları ;

Kaşgarlı Mahmut'ta		Reşideddin'de	
Ebulgazi'de		Yazıcıoğlu Ali'de	

şeklindedir. Ayrıca, Avşarlar gamalı haç şeklindeki damgaları da çoğunlukla kullanmışlardır.[43][43]

Eski zamanlarda Oğuz boylarının toylarda yiyeceği koyun etinin kısımları da belli bir kaideye bağlanmıştır. Bu kısımlara sünük (kemik) denir. Ongunlar gibi her dört boyunda müşterek sünüğü vardır. Yıldız Han Oğulları'nın (Afşar, Bey-dili, Karkın, Kızık) sünüğü de sağ umaca yani kalça (sağırı) kemiği kısmıdır.

BOY'UN BABASI	**BOY'UN ADI**	**Oğuz Olan BAĞLI BOYLAR (Eti Doğrayan)**	**Oğuz Olmayan BAĞLI BOYLAR (Atları Tutan)**
Kün Han	Kayı	Bayat	Sorkı
Kün Han	Alka Evli	Kara Evli	Lala
Ay Han	Yazır	Yıpar	Kumı
Ay Han	Dodurga	Döğer	Murdaşuy
Yulduz Han	**Avşar**	**Kızık**	**Torumçı**
Yulduz Han	Beğ Dili	Karkın	Karaçuk
Kök Han	Bayındır	Peçenek	Kazgurt
Kök Han	Çavuldur	Çepni	Kanglı
Tağ Han	Salur	Eymür	Kalaç
Tağ Han	Ala Yuntlu	Üreğir	Teke
Tengiz Han	Iğdır	Bügdüz	Karluk
Tengiz Han	Yıva	Kınık	Kıpçak

Ebulgazi Bahadır Han şöyle anlatmaktadır. "Altın çadırın baş köşesinde Kün Han oturdu. Koyunun başını ve arkasını, kuyruk sokumunu ve bağrını önüne koydular. Her kim Hakan olursa payı bu olsun dediler. İç eşiğinde Irkıl Hoca oturdu, göğsünü pay verip vezirlerin payı bu olsun dediler. Sağ kolda birinci çadırda Kün Han'ın büyük oğlu Kayı'yı oturttular, sağ aşıklı iliği pay verdiler, Bayat onu doğradı, Sorkı atlarını tuttu. İkinci çadırda Alka-evli'yi oturttular, sağ kol iliğini pay verdiler, Kara-evli onu doğradı, Lala atlarını tuttu. Üçüncü çadırda Ay Han'ın büyük oğlu Yazır'ı oturttular, sağ yanbaşı pay verdiler, Yıpar onu doğradı, Kumı atlarını tuttu. Dördüncü çadırda Dodurga'yı oturttular, sağ uyluğu pay verdiler, Döğer onu doğradı, Murdaşuy atlarını tuttu. Beşinci çadırda Yulduz Han'ın büyük oğlu Avşar'ı oturttular. Sağ uyluğu pay olarak verdiler. Kızık onu doğradı, Torumçı atlarını tuttu vd..." [44][44]

Görüldüğü gibi Oğuz töresinde protokol bakımından Avşar önde gelen boylardandır. 24 boy arasında hükümdar çıkarmış 5 boydan birisi olması ve henüz İslam öncesi dönemlerde Oğuz rivayetlerinde Avşarlardan "El" (devlet kurma gücü) olarak bahsedilmesi onların Türk tarihindeki önemini ortaya koymaktadır.

C. Eski Kaynaklarda Avşarlar

Afşarlar, İslamiyet öncesi de varlıklarını hissettirebilen büyük ve geniş bir boy olarak karşımıza çıkmaktadır. En eski Oğuz rivayetlerinde, Afşarlar hakkında şu bilgiler vardır :

---

[43][43] Orhan Cezmi Tuncer, Anadolu Kümbetleri – 1 (Selçuklu Dönemi), Ankara 1986, s.20, 43
[44][44] Ebulgazi Bahadır Han, a.g.e., s.46, Ögel, a.g.e., s.363

"Oğuz İli'nin Hakanı Köl Erki'nin bir kızı vardı. Çok güzel, baba ve anasının bütün işlerine muktedir. Korkut, Köl Erki ile Tuman'a söyleyip yedi gece-gündüz düğün yapıp padişahlara layık esbap ve çeyiz ile Köl Erki'nin kızını Tuman'a verdi.

Aynı zamanda Ayna Han diye Avşar İli'nin Han'ı vardı. Ayna Han bu kızı oğluna istemişti. Köl Erki'de kabul edip kızı verecek olmuştu. Ayna Han kızı Tuman'a verdiğini işittikten sonra asker çekip Köl Erki'nin üzerine yürüdü. Köl Erki de büyük bir ordu ile karşı varıp vuruşup Ayna'yı mağlûp etti. Ayna'nın oğlunu öldürdü ve Avşar'ın askerini kırdı. Ayna'yı kovalayıp yurduna vardı. Yurdunu alıp altı ay orada oturdu. Ayna kaçıp başka bir ile gitti. Köl Erki ant içip, Ayna'ya adam gönderip dedi ki; "Bu kötülüğü yapan sen değildin, oğlun idi. O da cezasını buldu. Şimdi seninle kardeşiz, gel yurduna sahip ol, ben dönüyorum". Elçi varıp bu sözlerin hepsini söyledi. Ayna inanıp gelip, Köl Erki'yi gördü. Köl Erki'de yurdunu teslim edip dönüp kendi yurduna indi."[45][45]

Bir başka yerde de şöyle bir hadise anlatılmaktadır :

"Buğra Han evlenmek istemektedir. Beyler "Han'a münasip odur ki evlensinler" deyince Han oğluna; "öyle münasip hatun nereden bulunur ki gelip annenin yerini tutsun" dedi. Kuzı Tekin "annem gibi olmazsa ondan daha aşağı olsun" dedi. Han "katiyen evlenmem" dedi ama oğlu Kuzı Tekin onun arzusuna bırakmadı. Avşar ilinde Eğrençe denilen zatın görülecek iyi, yurtta ün yapmış güzel bir kızı vardı. Onu Han'a alıverdi.

O bedbaht kızın gönlüne bu fikir geldi ki: "Kuzı Tekin'in bana meyli var. Onun için beni babasına bahane ile alıyor, ta ki kendisi benimle gizlice sevişsin. Yoksa ihtiyar adama benim gibi güzelliğe sahip bir kızı niçin alıversin" dedi. Bir gün Kuzı Tekin babasını göreyim diye gelince, Han uyumuş, kadın oturmuştu. Kadın Kuzı Tekin'in yanına gelip yüzünü ve gözünü elleyip okşamıştı. Kocası ile oynaşırken kadınlar nasıl yaparlarsa öyle yapmaya başladı. Kuzı Tekin gönlünden bu annem yerinde olup bana muhabbet gösteriyor dedi.

Yine birkaç gün sonra yalnız kalmak fırsatı bulup Kuzı Tekin'e "Hiç benim halimden haberin var mı ? Ben sana aşığım, geceleri uykum ve gündüzleri kararım yok. Benim halime bakmazsan niçin beni ihtiyar adama alıverdin" dedi. Kuzı Tekin "sen benim annemsin bu huyunu bırakmazsan seni parça parça edip her parçanı bir yere koyarım" dedi. Kadın olanları kendi kardeş karılarına danışınca onlar "Kuzı Tekin bu sözü Han'a, halka söylemeden önce söylemek gerek. Yoksa ölüme gidersin" diyerek bir kadın gönderdiler. O kadın varıp Kuzı Tekin'in evinden çizmesini çalıp, Buğra Han'ın evine geldi, sonra dönüp gidip çizmeyi yerine koydu.

O gece Han evde yoktu, ava gitmişti. Seher vakti kadın bağırmaya, yüzünü yırtıp her yerini kanatmaya başladı. Halk toplanıp vardı, kadın "Bu gece Kuzı Tekin gelip koynuma girdi. Sana aşığım, babama aldım ki gündüz babamın olursan gece benim olacaksın, yoksa yaşlı babam kadını ne yapsın. Anasına böyle iş nerde var diye bağırdım o da kaçıp gitti" dedi. Diğer kadınlar şahitlik ettiler. Gece kar yağmıştı yerde ayak izleri vardı. Kuzı Tekin'i çağırıp ayak izine baktılar, aynı. Buğra Han avdan gelince ona da söylediler. Han, beyleri de toplayıp Kuzı Tekin'i çağırdı. Bu ne iş, gece ne yapmışsın ? dediler. Kuzı Tekin kadından görüp işittiklerini anlattı. "Kadını babama ben almıştım utandım ve halk içinde rezil olmayalım dedim kadın önce davrandı" dedi. Halk ikiye bölündü. Kimi Kuzı Tekin'e, kimi de kıza inanıyordu. Han Kuzı Tekin'i dinleyip kadının yanında kalan hizmetçileri şiddet kullanıp sıkıştırınca gerçek ortaya çıktı. Buğra Han bunun üzerine "bu kadını istemiyordum, fitne çıkar diye, beni kendi arzuma bırakmadın şimdi ne yapacağını sen daha iyi bilirsin" dedi. Kuzı Tekin beş yabani tay getirtip kızı iki eli, iki ayağı ve boynunu bağlayarak, parçalayıp öldürdü."[46][46]

Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Afşarlar, İslam öncesinde de Oğuz Eli içerisinde büyük ve kuvvetli bir boy olarak görülmektedir. Çok kalabalık ve müstakil bir yurtlarının olduğu, başlarında da kendi soylarından bir hanlarının bulunduğu anlaşılıyor. Afşar ili hanının asker çekip, Oğuz ili hanı ile savaşabilecek kadar güçlü ve cesaretli oldukları ve bu gücün bir göstergesi olarak Oğuz Han'ının kızını istemesi önemlidir. Burada şu hususu da belirtelim, eski çağlarda kız istemek güç gösterisi demekti. Eğer kral kızını verirse muhatabı bir güç olarak kabul ediyor, vermiyorsa dikkate almıyor anlamına gelirdi. Göktürk Devleti de böyle bir olayla kurulmuştur. Bumun Kağan, emrinde yaşadığı Avar Hakanının kızını istemiş vermeyince de savaşarak Avarları yıkıp, yerine kendi devletini kurmuştu.

---

[45][45] Ebulgazi Bahadır Han, Türklerin Soykütüğü, Tercüman, s.62
[46][46] Ebulgazi Bahadır Han, a.g.e., s.68-71

Yukarıda Avşar adına ilk defa miladdan önceki asırlarda Kafkasya civarında rastlandığından bahsetmiştik. Bunun gelişimine baktığımızda şu bilgilere ulaşıyoruz. M.Ö. 680 yılında Kimmerler'i yurtlarından atan Sakalar, Kafkasya, Doğu Anadolu ve Batı İran'a hakim oldular. Fetihlerini genişleterek bir ara Mısır'a kadar dayanmışlarsa da M.Ö. 624'te Alp Er Tunga'nın haince öldürülmesiyle zayıflayarak tekrar Kafkasya'ya çekildiler. Bu fetih esnasında Saka Türk birliğine dahil bir çok Türk boyu vardı ve bunlar buralarda yurt tutarak yerleşmişlerdir.[47[47]] Buralarda yurt tutan boylar arasında Salur, Döğer, Yazır, Karkın, Peçenek, Bügdüz, Afşar gibi Oğuz boyları vardır.[48[48]]

Afşarlar da Saka Türk Birliği'ne dahil olarak M.Ö. 680'li yıllarda Kafkasya'ya gelerek, Gürcistan, Azerbaycan ve Van bölgesine yerleşmişlerdir. Avşar ismine ilk defa M.Ö. 500'lü yıllarda rastlandığını yukarıda belirtmiştik. Artvin'in Hopa İlçesi'nin yerinde bulunan kasaba ve yakındaki ırmağın bu dönem yazarlarınca Absaros diye tanıtıldığını anlıyoruz.

M.Ö. 249 yılında devlet kuran Oğuzlar, Saka Türk Birliğine bağlı boylarla birleşerek Arsaklar (Partlar) adıyla İran tahtına geçtiler. Doğu Anadolu, Batı İran ve Kafkasya'da hakim oldular. M.Ö. 53 yılında Harran civarında Romalıları yenerek, anılan bölgelerde Büyük Arsaklılara bağlı Küçük Arsaklılar devletini kuran Val-Arsak, Kafkaslardan ve Bizans'tan gelecek saldırılara karşı perde vazifesi görüyordu.[49[49]] M.S. 226 yılında Sasanlı sülalesinin kurucusu I. Ardeşir, Büyük Arsaklı Devletini yıktıktan sonra Azerbaycan ve Doğu Anadolu'daki Küçük Arsaklılar'a saldırdı. Romalıların yardımıyla ancak 60 yıl sonra (287'de) ülkelerine tamamen hakim olan Küçük Arsaklılar, III. Tridat zamanında (305-10) resmen Hıristiyanlığı benimsediler. 337'de yine Sasanlıların istilasına maruz kaldılar. Hz. Ömer'in Sasanlıları yıkışına kadar (642'de) 300 yıl İranlılar (Sasanlı), Gürcüler ve Bizanslılar ile savaşan Küçük Arsaklılar M.S. 429 yılında yıkıldı.[50[50]] Bu devlet yıkıldıktan sonra 16 beyliğe ayrıldı ki bunlardan birisi de Dede Korkut hikayelerinde geçen Avşar Bey (Gence, Cavat bölgesi)[51[51]] sülalesinden Ardzer-uni (*Kartal Taşıma Hanedanı - Küçük Arsaklıların kurucusu Val-Arsak (M.Ö. 147-129) tarafından devletin avcıbaşılığı vazifesi verilip Ardviz = Av kartalı taşıma, Uni = Hanedan unvanı verildiği için böyle anılan*) beyliğidir ki toprakları Van-Urmiye arası idi (Bu bölgenin eski adı Vaspurakan'dır. Urmiye şehrinin yeni adı ise Rızaiye'dir).[52[52]]

908 tarihinde Abbasilerin Azerbaycan valisi Türk komutanı Sac-oğlu Yusuf, Ardzer-uni Kralı Haçik Gagık'a (908-938) taç giydirerek Melik unvanı ile kendisine bağlamıştır.[53[53]] Ardzer-uniler, eski Türk sistemi olan İkili Sistemi uyguluyorlardı. Ülkenin doğusunda Gurgen Haçik, batısında ise kardeşi Senekerim hüküm sürüyordu. Haçik'in 1004'te ölümü üzerine ülkenin tamamı Senekerim'in eline geçmişti.[54[54]] Van ile Vastan (Gevaş) kalelerini çifte başkent (Eski Türk Töresi) olarak kullanan Gagık'ın torunu Kral Senekerim Hovhannes (1003-1021), 1018 yılında Selçuklu Başbuğu Çağrı Beyin akınlarında[55[55]], "uzun saçlı" atlı kuvvetinin "geniş yaylar"ından attıkları okların karşısında kılıçla bir şey yapamadan iki kez yenilen askerlerinin bozgunluğunu Peygamber Yeşua ile Partlı Aziz Katolikos Büyük Nerses'in okuyup inandığı kehanetlerine bağlamış, yurdunu koruyamayacağını anlayıp zaten bu bölgeleri ele geçirmek ve hakimiyetini pekiştirmek için büyük bir orduyla yola çıkan Bizans Kralı II. Basil ile anlaşarak 1021'de Van bölgesini Sivas ile değişmişti. Ancak bu prenslik, 1080 yılında Anadolu'yu fetheden Selçuklular tarafından kesin olarak ortadan kaldırıldı.[56[56]] 9. Yy sonu ile 10. Yy başlarında

47[47] Kırzıoğlu, Kürtlerin Türklüğü, Ankara, 1968, s.35. Yılmaz Öztuna, Devletler Ve Hanedanlar III., Ankara, 1990, s.126.
48[48] Kırzıoğlu, Kıpçaklar, s.205. Kırzıoğlu, Kür-Aras, Aran Kürtleri, 1966, s.407
49[49] Kırzıoğlu, Anı Şehri Tarihi, Ankara 1982 s.5
50[50] Kırzıoğlu, Kürtlerin Türklüğü, Ankara 1968, s.54,75
51[51] Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı I, TDK, Ankara 1989, s.39-40 (Bayburtlu Osman'ın Iı. Murat (1574-95) Devrinde Yazdığı Tevarih-İ Cedid-İ Mir'at-I Cihan Adlı Eserinin "Bayundur Han" Bölümünde, Dede Korkut Kitabı İle Yakından İlgili Ve Şahıs Adları Harekeli Olan Bir Kısım Vardır. Bayburtlu Osman'ın Bahrü'l-Ensab Adlı Bir Kitaptan Aldığı Ve Eski Bir Dede Korkut Oğuznamesine Dayandığı Anlaşılan Bu Bilgilerde Taş-Oğuz Beyleri Arasında Avşar Beg Adı Geçmektedir). Kırzıoğlu, Dede Korkut Oğuz Nameleri, İstanbul 1952, s.9 (8. Dipnot-Topkapı Sarayındaki Oğuz-Namenin Kopuk Yapraklarında Şor-Şamsoldin, Yağanak, Kara Budak, Karaçuk-Çoban, Sarı Kalbaş Gibi İç-Oğuz Ve Alp Aran, Avşar, Dokar Gibi Taş-Oğuz İlbeğleri Ve Hanedanlarının Künyesi Yazılı Olduğunu Sanıyoruz), s.49
52[52] Kırzıoğlu, Kür-Aras-Aran Kürtleri, 6. Türk Tarih Kongresi Bildirilerinden Ayrı Basım, 1966, s.385. Kırzıoğlu, Dede Korkut Oğuz Nameleri, İstanbul 1952, s.49
53[53] "Sacouğlları" Doğuştan Günümüze İslam Tarihi VI, Çağ, s.113
54[54] Ali Sevim, Selçuklu-Ermeni İlişkileri, TTK, Ankara 1983, s.9
55[55] Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, s.180
56[56] Kırzıoğlu, Anı Şehri Tarihi, Ankara, 1982, s.14

yaşamış olan Kuzey Kafkasya'da geziler yapan Ermeni tarihçisi rahip Artsrunili Thomas, bu soydan gelir.

Arran-Albanya-Avganya bölgesinde Afşar Cevanşir kabilesinin hakim olduğunu görüyoruz ki Gürcistan da bunların sınırları içindeydi. Hatta Müslüman-Arap orduları Gürcistan'ı fethe geldiklerinde (642 yılı) tahtta Hıristiyanlaşmış bir Türk olan Prens Cevanşir vardı (681'de öldü-Cevanşirler adını bu hükümdardan almıştır).57[57] Yine bu dönemlerde Hazar Kağanlığı'nın Kafkaslara akınlar yaptığını görüyoruz ki bu akınlarda bir çok Kafkas dağlı kavmi itaat altına aldıktan sonra 683-689-693 senelerinde Gürcistan ve Ermenistan'a saldırmışlardır. Gürcü Kralları Yuvan ve Cevanşirler zamanında (718 senesini takiben) Hazar Hakanı, Gürcü Kralı Cevanşir'in hemşiresi Suzan ile evlenmeye talip oldu ancak muvafakat cevabı alamayınca Blucan adlı baş komutanını Kaheti ve Kartalın mıntıkasına sevk etti. Civanşir, bu saldırılara karşılık vermiş ancak yenilmiş, kız kardeşi Suzan ile birlikte esir düşmüş ve dönerken yolda Daryal'a geldiklerinde Suzan ölmüş Prens Cevanşir ise 7 yıl esaret altında kalmıştır.58[58]

Görüldüğü üzere Afşar'lar özellikle Arran (Karabağ) bölgesini yurt tutarak, Selçuklu fethine kadar burada kalmışlardır. Buradaki Cevanşirler, İlhanlı hükümdarı Hülagu Han zamanında Anadolu'ya getirilen ve Timur zamanında ise Karabağ nakledilen Avşarlar'la birleşerek bölgede güçlü bir konuma yükseleceklerdir. Daha sonra bu Avşarlar, bazı Türk boylarına mensup teşekkülleri de bünyesine alarak Otuz-İki Cevanşir (32 boydan müteşekkil) adını almışlardır.59[59] Osmanlı arşiv belgelerinde Cevanşirlerin bölgedeki varlığının İslamiyetten önceki dönemlere kadar uzandığı açıkça belirtilmektedir.60[60]

Henüz İslam öncesi dönemlerde anılan bölgelerde yerleşen ve 305-10 yıllarında Aziz Greguvar Lusavoriç (Dede Korkut) tarafından Hıristiyanlığın Gregoryen mezhebine dahil edilen bu Türklerin ve tabii olarak bunlar arasında bulunan Avşarların, özellikle Aran (Karabağ) civarında yaşadıklarını ve Aranyan Ermenileri olarak tanındıklarını ve varlıklarını son yıllara kadar devam ettirdiklerini görmekteyiz. 1721-30 yıllarında Rus istilasında, Ruslara din birliğinden dolayı yardım eden bu Hıristiyan Türkler, Zengezur'da Karaçorlular ve ardından Cevanşirlerle savaştılar. 250 kişilik bir çete ile savaşa katılan Papas Avşar, bunlardan biriydi. Bu Hıristiyanların adları da Türkçe idi (Avan, Saruhan, Kaplan, Bayındur, Dilençi, Şah-kulu oğlu Bagri, Parsadan, Aslamaz-kulu, Vardan, Bali, Karagöz, Kıcı, Turunç, Sarı vs..).61[61]

D. İslami Dönemde Faaliyetleri - Kurdukları Devletler, Beylikler, Hanedanlar

İslamiyet'in çıktığı ve yayıldığı dönemlerde (570-750) Afşarlar, Iğdır ve Ardahan'a yerleşmişlerdir.62[62] Göçten evvelde Oğuz Eli içerisinde kalabalık ve önemli bir boy olan Afşar'lar hakkında X. yy gezginlerinden olan El Makdisi, Türk sınırında Avşar isimli bir köyden bahsetmektedir.63[63] Kaşgarlı Mahmut'ta "Sir-derya bölgesinde ve bu bölgelerin kuzeyinde yaşayan Türkmenlerden, ırmak kıyısında yerleşik hayat süren, çiftçilik ve tüccarlıkla uğraşan, yatuk (tembel) adı verilen Oğuzlardan bir kısmı Afşarlardandır" demektedir.64[64]

Avşar Türkmenleri de, diğer Oğuz - Türkmen boylarıyla birlikte Müslümanlığı kabul etmişler, XI. yy' da Selçuklu İmparatorluğunun kuruluşundan sonra Orta Asya'dan tamamen koparak 1130 yılında Salurlar ile birlikte İran, Irak, Suriye ve Anadolu'ya göç ederek yurt tutmuşlardır. Afşarların bu göç olayı sonucu Anadolu'da yer adı olarak Kayı'dan sonra ikinci sırada olması (86 yer adı) Anadolu'nun fetih ve iskanında en önemli boylardan biri olduğunu gösterir. Nitekim, Erzurum'un güneydoğusunda bulunan Cunni mağarasında 12 Oğuz boyuna ait damgalar bulundu ki bunlardan birisi Afşar boyuna aittir.65[65] Afşarlar bu fetih sırasında sadece askeri değil, dini yönden de mücadele vermişler ve Anadolu'yu bir İslam beldesi yapmışlardır.

57[57] Cemal Anadol, Hazar Yükselirken, Orkun Yay., İstanbul 1992, s.66.
58[58] Şerafettin Terim, Kafkas Tarihinde Abhazlar Ve Çerkezlik Mefhumu, İstanbul 1976, s.98-99
59[59] Şamil Cemşidov, Kitab-I Dede Korkut, Ankara 1990, s.51
60[60] Osmanlı Belgelerinde Azerbaycan Hanlıkları, Başbakanlık Arşivi Yayınları, İstanbul 1992, s.19.
61[61] Kırzıoğlu, Albanlar Tarihi Üzerine (Xı. TTK Bildiriler Kitabından Ayrıbasım), Türkiye-Azerbaycan Dostluk Derneği, Ankara 1994, s.60-1
62[62] Naci Aşkun, "Tarih Ve Bilim Kürtlerin Turanlı Olduğunu İspatlamakta", TK, Mayıs 1982, s.229, s.448
63[63] V. Bartold, Moğol İstilasına Kadar Türkistan, TTK, Ankara 1990, s.126
64[64] Avşar Maddesi, Meydan Larousse, Cilt I, s.122
65[65] Hamit Zübeyr Koşay, Erzurum Ve Çevresinin Dip Tarihi, TKAE, Ankara 1984, s.33 Bu Mağara Kazlıbel Dağının Yanında Bulunan Bayrı Köyü Yakınındadır.

Ahmet Yesevi'nin müritlerinden olan ve Niyazabat'ta (İran) türbesi bulunan Avşar Baba 66[66] isimli Yesevi şeyhini tanıyoruz ki Anadolu'da da Afşarlara mensup bu derviş-gazilerden bulunduğunu kolayca tahmin edebiliriz.

Selçuklular zamanında faaliyetleri ile kaynaklara geçmiş 3-4 boy vardır ki birisi Afşarlardır. Afşarların kitle halinde Ön Asya'ya gelmeleri Aksungur ve oğlu İmadeddin Zengi ile XI. yy sonlarına doğrudur ve kuzeyde Suriye ve Irak'ta hakim olmuşlardır. Diğer bir kitle de XII. yy başlarında Arslan ve Küştogan idaresinde İran'ın Huzistan bölgesinde 40 yıldan fazla beylik sürmüşlerdir.67[67] Harzemşahlar zamanında da Afşarların çok kalabalık ve zengin bir kabile olduğunu ve Hemedan-Ahlat bölgelerinde yaşadıklarını Celaleddin Harzemşah'ın bunlardan yüklü ganimet aldığını görüyoruz.68[68] Adıyaman'ın Besni ilçesi ve çevresine ilk gelip yerleşenler de bu Avşarlardan bir gruptu ki (1200 civarı) hala ilçe merkezinde yaşayan Afşarlar ile çevre bazı köylerde yerleşmiş olan Hüveydi Aşireti bunların torunudur.69[69] Bunun yanında Afşarlardan bazı grupların ise hemen güneydeki Gaziantep'in Araban ilçesinde yerleştiğini biliyoruz. Bunlar halen yoğun olarak Araban'da varlıklarını sürdürmektedirler.70[70]

Celaleddin Harzem-Şah ile birlikte Anadolu'ya gelen Avşarlardan bir boy da Malatya'da yerleşmiş, sonra batıya göç ederek Kütahya'da Germiyan Beyliğini kurmuştur. Germiyanlıların henüz Malatya civarında iken, Elazığ ve Tunceli bölgesine de yerleştiklerini anlıyoruz. 71[71] Günümüzde Elazığ'a bağlı Keban, Baskil ve Ağın ilçelerinde yapılan dil çalışmaları da bölgede Afşar dil özelliklerinin etkin olduğunu göstermektedir.72[72] Malatya bölgesinde yapılan dil çalışmaları ise Afşar dil özelliklerinin birinci sırada olduğunu ortaya koymuştur. Bu bölgede Dulkadırlı Avşarlarının da yerleştiğini söyleyelim.73[73] 1560'lı yıllarda Malatya yöresinde bazı Avşar obalarına ait yer adlarına tesadüf edilmesi bu açıdan önemlidir. Eslemez (Kiçik Hacılı), Bahri (Cubas, Muşar, Kederbeyt ve Keysun. Sonuncu köy halen Besni ilçesinde varlığını sürdürüyor), Avşar (Argavun ve Pağnik), Delüler (Karahisar), Recep (Pağnik), Selman-ı Süfla ve Ulya (Kiçik Hacılı).74[74]

Anadolu'da kurulan Danişmentli Beyliği75[75] ile Artuklu beyliklerinde de76[76] Afşarlar faaliyet göstermişlerdir. Zengilerin yıkılmasıyla Anadolu'nun güneyine göç eden Afşarlar burada Karaman-oğulları Devletini kurmuş ve bir kısmı Dulkadırlı Beyliği'nin kuruluşuna da destek vermişlerdir.77[77] Giresun'u 1397'de fetheden Bayram Beyin torunu Süleyman zamanında Ordu yöresine önemli miktarda Avşarında yerleştiğini görüyoruz.78[78] Diğer taraftan Afşar oymakları Giresun, Alucra (Giresun), Şiran (Gümüşhane), Suşehri (Avşar ve Akşar köyleri ile havalisine ve Tamzara bölgesine) civarına önemli ölçüde iskan edildi.79[79] Nitekim, Şebinkarahisar'da bulunan Afşar Tepe ile Herek Dağı adlarını buradan almıştır. Giresun türkülerinden biri de Avşarlı adını taşır. Ramazan-oğulları Beyliğinin kurucusu Ramazan Bey, Çukurova bölgesindeki Afşarları Uzun yayla ve Rum Nahiyesine yerleştirmişti.80[80] Afşarlar, Kara-koyunlu ve Ak-koyunlu Devletleri içerisinde önemli roller oynadılar.81[81] Akkoyunluların Fırat havzasına inmesiyle (1350'li yıllar)

66[66] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 1-2, s.608

67[67] Fuat Köprülü, "Avşar", İslam Ansiklopedisi II, İstanbul 1979, s.29

68[68] Togan, "Azerbaycan", İslam Ansiklopedisi II, İstanbul 1979, s.101.

69[69] Bütün Yönleriyle Besni, Komisyon, Besni 1987, s.32, 155

70[70] Mahmut Rişvanoğlu, Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm, İstanbul 1992, s.135

71[71] M. Beşir Aşan, Elazığ-Tunceli-Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri, TKAE, s.96-99

72[72] Ahmet Buran, Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar II, Boğaziçi, Ankara 1992, s.23

73[73] Cemil Gülseren, Malatya İli Ağızları, TDK, Ankara 2000, s.34-5 Dulkadırlı Afşarları, Doğanşehir (özellikle Sürgü ve vevresinde) ve Darende'de (Ayvalı ve civarı) bulunuyor. Bölgede yaşayan Kurmanç adlı aşiretler ise Kayı boyundandır. Arapkir'de de Avşarlara rastlanıyor. Avşar boyundan olup "Remzi" mahlasını kullanan Aşık Mehmet Mevlüt (1848-1907) Arapkirli idi. Remzi'den bir dörtlük (Yurt Ansiklopedisi, 8. Cilt, s.5489) :

Güzeller içinde nam kurmuşsun
Canımın sevdiği dilber olmuşsun
Remzi'yi ben öldürürüm demişsin
Bab-ı ihsanını tez eyle bari.

74[74] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560), Gazi Ün., Ankara 1983, s.75, 108, 118, 125, 134, 137, 175, 409-10, 450. Parantez içindekiler köylerin bağlı bulunduğu nahiyelerdir.

75[75] M.Kemal Özergın; "14.Yy'da Türk Dünyasi", Milli Egitim Ve Kültür Dergisi, s.22,Ankara 1983

76[76] Köprülü, "Artukoğulları", İslam Ansiklopedisi I, s.617

77[77] Refet Yınanç, Mesut Elıbüyük; Maras Tahrir Defteri I. Ankara 1988.s.17. Refet Yınanç; Dulkadir Beyligi, Ankara 1989, s.7

78[78] Faruk Sümer, Çepniler, TDAV Yay., İstanbul 1992, s.40 Çepni, Eymür, Bayındır, Karkın, İğdir, Alayundlu, Döğer, Bayat Boylarıyla Beraber.

79[79] Bilgehan Atsız Gökdağ, "M.Ö. 2000'li Yıllardan Günümüze Giresun'daki Türk Varlığı", Giresun Tarihi Sempozyumu Bildiriler (24-5 Mayıs 1996), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997, s.37

80[80] Enver Kartekin;Ramazan-Oğulları Beyliği Tarihi, İstanbul1979, s.42-3

81[81] Faruk Sümer; Oguzlar, s.149. Faruk Sümer;Karakoyunlular,s.31

aralarında bulunan Afşarlar, Malatya ve Adıyaman'da yerleştiler. Adıyaman'ın Besni ilçesine yerleşenlerin bir kısmı baskılar sonucu kaçarak Bafra'dan gemilerle Kafkasya'ya gitmişlerdir.

Anadolu Afşarları, Safevi Devleti'nin kurulmasını müteakip kalabalık bir şekilde İran'a gitmiş ve büyük bir güç kazanmışlar, neticede bunlardan Nadir Şah, Safeviler'in yerine Afşar hanedanlığını kurmuştur. 16.yy'da Muş, Ahlat, Malazgirt, Doğu Beyazıt hattına da önemli miktarda Afşar yerleşmiştir.82[82] Denilebilir ki, bu zamanlarda Anadolu, İran, Kafkasya, Irak-Suriye ve diğer bölgelerde Afşar Türkmenlerini görmemiz mümkün olduğu gibi, bulundukları devletlerin siyasi yapılarını da etkilemekteydiler. Avşarların özellikle Batı Türkleri arasında bu kadar etkili olması Türk müziğine de yansımıştır. Türk halk müziğinde üç büyük tarz vardır. Bunlardan biri kuzey sahasını içine alan (Kırım-Kafkas) Kereyli, diğeri doğu bölgelerini kapsayan (İran-Azerbaycan-Irak) Bayatı iken Anadolu'da söylenen tarza Avşari denilmektedir. Üstelik Anadolu'da halk müziği düzenine Türkmen Düzeni yada Avşar Düzeni denilmektedir.

Avşarlar bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, rahmetli Faruk Sümer'in ifadesiyle tarihimizde devamlı rol oynamış tek Oğuz boyudur. Bu bakımdan hiç bir Oğuz boyu onunla mukayese edilemez.

Afşarların Ön Asya'ya yerleşmede nüfuslarının çok ve etkinliğinin devamlı olduğunu görüyoruz. Böyle bir yapıya sahip bir boyun devlet kuramaması düşünülemez. İşte Afşarlarda muhtelif zaman ve mekanlarda bir çok devlet, beylik ve hanedanlıklar kurmuşlar, bir çok mühim olaylara karışmışlar ve adlarını zamanımıza kadar yaşatmışlardır.

1. Musul Atabeyleri (1127-1262)

Afşarlar ilk olarak XI. yy sonlarına doğru Aksungur idaresinde Suriye'ye gelmişlerdir.83[83] Aksungur Oğuzların Afşar boyu beylerinden Alturgan Bey'in oğludur.84[84] Aksungur'un Kıpçak asıllı olabileceği söylenirken85[85], kesinlikle Afşar olmadığı da iddia edilmektedir.86[86] Büyük Selçuklu Sultanı Melik-Şah'ın memluku olan Aksungur, idaresindeki Afşarlarla birlikte önce Alparslan'a ve onun ölümüyle Melik-Şah'a bağlı bulundu. Melik-Şah'ın Suriye seferine katıldı. 1085 yılında Musul'u ele geçirerek Ukayli Hanedanlığı'na son verdi. Halep'in fethi sonucu Kasımü'd-devle unvanı ile Halep valiliğine getirildi (1087). Melikşah Suriye'nin yönetimini kardeşi Tutuş'a bırakarak onu Mısırdaki Fatımilere karşı seferle görevlendirdi. Aksungur ile Urfa emiri Bozan'ın kuvvetleriyle Tutuş'a katılmalarını istedi. Ancak, ordu Trablus-Şam'a gelince Tutuş ile arası açılan Aksungur ordudan ayrıldı. Tutuş ise seferden vazgeçip geri dönmek zorunda kaldı. Melik-Şah'ın ölümüyle (1092) saltanat mücadelesine atılan Tutuş önce Halep üzerine yürüyerek Aksungur'u itaat altına aldı. Fakat Tutuş'la arası bozuk olan Aksungur, Bozan ile birlikte Selçuklu tahtının asıl varisi olan Berkyaruk'un tarafına geçti. Tutuş, Berkyaruk ile savaşı göze alamayıp Suriye'ye döndü. Bir müddet sonra Halep'e gelerek kritik bir zamanda kendisine ihanet ettiğini düşündüğü Aksungur'a savaş açtı. Berkyaruk'tan yardım göremeyen Aksungur yenilerek Tutuş tarafından öldürüldü.87[87]

Aksungur'un ölümüyle yerine oğlu Musul Atabeyliği'nin kurucusu olan Zengi'nin geçtiğini görüyoruz. Irak Selçuklu Sultanı Mahmut, Zengi'yi 1127'de Musul Valisi ve iki oğluna Atabek tayin etti. Zengi bundan sonra İmade'd-Din lakabıyla anılmaya başlandı. Zengi Musul'a hakim olunca büyük ve güçlü bir Türk devleti kurmaya çalıştı.88[88] Bu dönemde İslam dünyası Haçlı Seferleri ile uğraşıyordu. Zengi, Haçlılar ile tesirli mücadelenin ancak siyasi birlik ile mümkün olacağını idrak eden ilk Türk devlet adamıdır.89[89] Bu sebeple Sincar, Habur ve çevresini, Nusaybin ve Harran'ı ardından da Halep'i ele geçirdi (1128). 1130'da Hama'yı aldı. Aynı yıl, Artukluları yenerek Kuzey Suriye ve Güney Doğu Anadolu'da hakimiyetini sağlamlaştırdı. Daha sonra Türkmenlerin yaşadığı Şehr-i Zor (Kerkük) bölgesini (1139) ve Kürt reislerini yenerek

---

82[82] Tuncer Gülensoy, "Elazığ, Tunceli, Bingöl Ve Diyarbakır Yörelerindeki Boy, Soy, Oymak Ve Aşiret Adları Üzerine", TDAD, Şubat 1984
83[83] Köprülü, "Avşar", İslam Ansiklopedisi Iı, s.29
84[84] Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi Iı, Ötüken, İstanbul 1983, s.105
85[85] Ali Sevim, "Buğyetü't-Talep Fi Tarih-İ Halep'te Aksungur", AÜTAD, Sayı 6-7, 1966, s.
86[86] Sümer, "Afşarlar", TDAD, Sayı 62, s.122
87[87] Ali Sevim, Ünlü Selçuklu Komutanları, TTK, Ankara, 1990, s.73-83. Coşkun Alptekin, "Aksungur", TDVİA II, İstanbul 1989, s.296. M. A. Köymen, Selçuklu Devri Türk Tarihi, TTK, Ankara 1989, s.75
88[88] Erdoğan Merçil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, TTK, Ankara 1991, s.215
89[89] Köymen, Selçuklu Devri Türk Tarihi, s.295

Hakkari civarını egemenliği altına aldı. Günümüzde Irak'ın kuzeyinde sınırımıza yakın olan İmadiye şehrini o kurmuştur.

Artukluları tekrar yenerek Amid'e (Diyarbakır) girdi ve adına hutbe okunmak suretiyle şehri geri verdi (1141). Akabinde Böri Atabeyliğine de hakimiyetini kabul ettirdi. Haçlılar ile mücadelesine gelince, 1130'da Kudüs Kralının da olduğu Haçlı kuvvetlerini yenerek Esarib kalesini zaptetti. Savar komutasındaki ordusu Kudüs Kralı Foulque idaresindeki Haçlıları ikinci kez mağlup etti (1137). Ardından ülkesini ikiye ayıran ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunan Urfa Haçlı Kontluğunu fethetti (24 Aralık 1144). Urfa'nın düşmesi II. Haçlı Seferi'nin yapılmasına sebep oldu. Zengi, Selçuklular ve Abbasi halifeleriyle de zaman zaman bozuşmuş olsa da genelde iyi ilişkiler kurmuştur.[90[90]] Görüldüğü gibi o bir taraftan Mezopotamya ve Kuzey Suriye'yi tek hakimiyet altında birleştirirken, bir taraftan da Haçlılara karşı başarılı savaşlar yaptı. Bu yolda İslamlığın zinde kuvvetleri olan Türkmenlerden geniş ölçüde faydalanmasını bildi. Zengi Ukayliler'in elinde olan Caber kalesini kuşatıp teslimini beklediği sırada muhafızlardan biri tarafından öldürüldü (1146).[91[91]] Ölümünden sonra ülkesi ikiye bölündü. Halep merkez olmak üzere Suriye'de Nureddin Mahmut, Musul merkez olmak üzere El-Cezire de Seyfettin Gazi hükümdar oldular. Ailenin üçüncü bir şubesi ise elli yıl kadar Sincar'da hüküm sürmüştür.

Musul Kolu : Zengi'nin ölümüyle oğlu Seyfeddin Gazi Atabey oldu. Halep'teki kardeşi Nureddin Mahmut ile anlaşarak gerek iç meselelerde gerekse Haçlılar ile mücadelede ortak hareket ettiler. Seyfeddin 1149'da öldü. Yerine kardeşi Kutbeddin Mevdud geçti. Bu arada Nureddin Mahmut ile anlaşmazlık çıktıysa da Humus ve Rakka Nureddin'e verilerek sorun çözüldü. Bundan sonra iki kardeş Haçlılarla mücadele ettiler. Nureddin, Haçlıları Harim'de yendiğinde (1164) Mevdud yanındaydı. Mevdud, 1167'de Haçlılar üzerine yürüdü ve Nureddin'in yardımıyla bir çok yeri ele geçirdi. Mevdud'un 1170'te ölümü üzerine (mezarı Mardin'in Cizre ilçesindedir) oğlu Zengi II yerine geçmek istedi. Ancak Seyfeddin Gazi II karşısına çıktı. Nureddin Mahmut'un araya girmesiyle Musul Seyfeddin Gazi II'ye, Sincar ise Zengi II'ye verildi. Nureddin de Nusaybin ve Habur'u aldı. Seyfeddin Gazi II, Nureddin'in Haçlılarla yaptığı seferlere katıldı. Nureddin'in ölümünden sonra Selahaddin Eyyubi'nin ne gibi bir tehdit oluşturduğunu görüp onunla savaştıysa da yenildi (1176). Çok geçmeden de öldü. Kardeşi İzzeddin Mesut Atabek oldu. Halep hakimi İsmail'in ölümüyle burayı aldı, ancak Sincar hakimi Zengi II'nin teklifi ile Halep'i Sincar ile değişti. Selahaddin'in Halep'i alma gayretleri ve Urfa, Humus, Rakka, Suruç ve Nusaybin'i ele geçirmesi, ardından Musul'u kuşatması, 1182'de Sincar'ı alması üzerine Artuklu ve Ahlat-Şah'larla ittifak yaptı. Fakat Selahaddin Amid'i (Diyarbakır) ele geçirdi. Halep'e yürüdü. Şehrin hakimi Zengi II, bir anlaşma yapıp, Halep'i Selahaddin'e bıraktı yerine Sincar ve çevresini aldı. Selahaddin 1185'te Musul'u iki kez daha kuşattıysa da alamadı. İzzeddin Mesut, Selahaddin'le baş edemeyeceğini anlayarak onunla anlaşma yoluna gitti ve Şehr-i Zor (Kerkük) ve yukarısını Selahaddin'e bırakıp ona tabi oldu. Mesut, 1193'te Selahaddin Eyyubi'nin ölümünden kısa bir süre sonra öldü ve yerine oğlu Nureddin Arslan-Şah geçti. Arslan-Şah, Zengi II'nin Nusaybin çevresini zaptetmesi üzerine onunla ve onun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Kutbeddin Mehmet ile mücadele etti ve Nusaybin'i ele geçirdi. Eyyubilerin yardıma gelmesiyle şehri terk edip Musul'a döndü (1198). Eyyubi emiri Adil de Mardin'i kuşattı. Arslan-Şah, Kutbeddin Mehmet ile Artuklulara yardıma geldi ve Eyyubileri yendi (1199). Ardından Kutbeddin ile Nusaybin için tekrar savaşan Arslan-Şah, yenilerek Musul'a çekildi (1204). Arslan-Şah, daha sonra bölgede Türkmen beyleriyle bazı olaylara karıştıysa da 1211'de öldü. Yerine geçen Kahir zamanında önemli olay olmadığı gözüküyor. Bu dönemde devlet işlerine Bedreddin Lu'lu' bakıyordu. Kahir'in 1218'de ölmesiyle yerine Arslan-Şah II geçti. 1219'da bir kısım topraklarını ele geçiren Sincar hakimi Zengi III'ü Eyyubilerden Melik Eşref sayesinde yendi ancak aynı yıl öldü. Yerine Lu'Lu' tarafından üç yaşındaki kardeşi Nasıreddin Mahmut getirildi. Bundan sonra Lu'lu' düşmanlarına karşı Eyyubi Eşref'in yardımlarını aldı. Eşref, 1220'de Sincar'ı alarak buradaki Zengi hakimiyetine son verdi. Mahmut'un 1222'de ölümüyle Bedreddin Lu'lu' bölgeye Atabek olarak atandı ve Zengilerin Musul'daki kolu da yok oldu.[92[92]]

90[90] Merçil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, s.215-16
91[91] Köymen, s.295
92[92] Merçil, s.217-22

Halep Kolu : Ortaçağ Türk-İslam dünyasının en parlak simalarından olan Nureddin Mahmut, Haçlılara karşı başarılı savaşlar yaptı. O Haçlılar ile mücadelesinde Musul hakimi kardeşi Seyfettin Gazi ve yerine geçen Mevdud ile birlikte hareket etmiş ve Haçlılara karşı İslam cephesini birleştirmek için çok çalışmışlardır. Nureddin, Haçlıların eline geçen Urfa'yı 1146'da tekrar fethetti. Ertesi yıl da Artak ve civarını ele geçirdi. II. Haçlı Seferinde kardeşi Seyfeddin ile birlikte Dımışk'ı (Şam) kuşatan Haçlılar ile savaştı. Arima kalesini ele geçirdi, Haçlıları Yağra'da bozguna uğrattı. 1149'da Antakya Prensi Raymond'u öldürdü. Daha sonra Famiya kalesini zaptetti. Börilerin elinden Dımışk'ı aldı.[93[93]] Yukarı Mezopotamya, Güneydoğu Anadolu ve Suriye'yi tek hakimiyet altında toplayarak sultanlığını ilan eden (1153) Nureddin Mahmut'un prestiji Selçuklu Hanedanı'nı gölgede bırakacak kadar arttı.[94[94]] O Selahaddin Eyyubi'yi Mısır'a göndererek Selçukluların hayali ve İslam dünyasında ikiliğe sebep olan Fatımi Halifeliği'nin yıkılmasını sağlamıştır.[95[95]] Kudüs Kralı III. Baudouin'i yenilgiye uğrattı (1157). 1158'de Haçlılara yenildiyse de onları Harim'de ağır bir bozguna uğrattı (1164). 1173'te Maraş ve Göksun'u Selçuklulardan aldı, ancak II. Kılıç Arslan ile anlaşarak şehirleri geri teslim etti. Nureddin 1174'te Dımışk'ta öldü. Yerine oğlu İsmail geçti. Bu dönemde Selahattin Eyyubi ülke topraklarını yavaş yavaş ele geçirmeye başladı. Selahaddin ile mücadele eden Zengiler başarılı olamadı. İsmail, hastalanınca ülkesinin Musul hakimi İzzeddin Mesut'a verilmesini vasiyet etti. 1181'de ölünce Halep kolu sona erdi.[96[96]]

Musul Atabeyliği'nin kurulması ile Afşarlar kitle halinde birleşerek başlı başına bir güç oluşturmuşlardır. Bu zamanda Afşarlar devletin üst kademelerinde görev almışlardır. Halep'te Türkmen Pazarında sayıları 15'i bulan mescitlerden biri Avşar Mescidi adını taşır, yine Yaruklu Türkmenlerinden İzzeddin Avşar'ın yaptırdığı Avşariye Medresesi de bölgede Avşar varlığını gösterir.[97[97]] Ayrıca Selahaddin Eyyubi gibi bir şahsiyet yetiştirerek kendilerinden sonra da bölgenin Haçlılara karşı ayakta kalmasını sağlamışlardır. Nureddin Mahmut'un 1173'te Maraş ve Göksun'u almasıyla Avşarlardan önemli kitlelerin Maraş ve Sivas taraflarına yerleştiklerini tahmin ediyoruz ki 1250'li yıllarda Maraş civarında yaşayan ve İç-El'e doğru sarkan Afşarlar[98[98]] bunlardır. Ayrıca Karamanlıların da önceleri Sivas taraflarında yaşadıklarını biliyoruz.[99[99]] Moğol istilası sonucu buradaki Avşarlar, Anadolu'nun güneyine göç ederek diğer Türkmen oymaklarının da yardımıyla Karaman oğulları Beyliği'ni kuracaklardır.[100[100]] Ayrıca Zengilerin, Artuklu Beyliği (Mardin merkez olmak üzere Güneydoğu Anadolu'da kurulmuştur) bünyesinde faaliyet gösterdiklerini de anlıyoruz.[101[101]]

Bugün Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu kesimlerinde Zengi adını taşıyan köyler bu Avşarların bir hatırasıdır.

2. Şumla ve Devleti (1155-1195)

XI. yy sonları ile XII. yy başlarında Avşarlar, Arslan kumandasında İran'ın Huzistan bölgesine gelmişlerdir.[102[102]] Onlar buraya Moğol Kara-Hıtayların Türkistan'da egemenlik kurmaları ve baskı yapmaları sonucu Deşt-i Kıpçak'tan (Seyhun boyları) buraya (Salurlar ile beraber) göç etmişlerdi. 1135-36 yıllarında Huzistan'da kalabalık sayıda Türkmen yaşamakta idi ve içinde büyük bir Avşar topluluğu vardı. Avşarların başında Arslan oğlu Yakup bulunuyordu. Avşarlarla birlikte gelmiş olan ve Kuh-Giluye'de yaşayan Salurlardan Mevdud oğlu Sungur 1149'da Şiraz'ı alarak Salgurlu Devletini kurdu.[103[103]] Yakup Bey, Sungur'un elinden Fars bölgesini almak ve O'nu kendisine tabi kılmak için bir kaç kez Sungur'un üzerine yürümüşse de bozguna uğramıştı. Yakup Bey'in ölümünden sonra Afşarların başında Şumla'yı görüyoruz. Şumla'nın asıl adı Ay-Doğdu, babası ise Küş-Togan idi. Şumla, Yakup Bey zamanında Huzistan ile Luristan'ın bir kısmını idare ediyordu.[104[104]] Onun zamanında Afşarlar önemli bir güç haline geldi.

[93[93]] Merçil, s.223
[94[94]] Köymen, s.296
[95[95]] Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi II, İstanbul, 1983, s.105.
[96[96]] Merçil, s.223-24
[97[97]] Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1994, Boğaziçi, s.510
[98[98]] Ahmet Nazif Efendi, Kayseri Tarihi, s.90
[99[99]] A. Yaşar Ocak, Babailer İsyanı, Dergah Yay., 2.Baskı, s.129
[100[100]] Tekindağ, "Karamanlılar", İA IV, s.317
[101[101]] Fuat Köprülü, "Artukoğulları", İA I, s.617
[102[102]] Köprülü, "Avşar", İA II, s.29.
[103[103]] Sümer, "Avşar", TDVİA IV, İst 1991, s.160
[104[104]] Sümer, Oğuzlar, s.201

Öyle ki; ünlü emirlerden, Selçuklu sultanı Mesut'un hacibi (beylerbeyi) Has Beğ, Azerbaycan'da oldukça güçlü olan Afşarların desteğini alabilmek için, Şumla ile dostluk kurmuş ve konumunu güçlendirmeye çalışmıştı.[105[105]] Şumla'da O'nun emiri olmuştu. Has Beğ öldürüldüğü zaman zekasıyla kendini kurtardı ve tekrar Huzistan'a geldi. Ancak, yokluğunda Selçuklulardan Melik-Şah bölgeyi ele geçirmişti. Üstelik Abbasi halifesi de burayı almak istiyordu. Şumla hemen harekete geçti. Önce Halife ordusunu yenip kumandanını esir aldı. Ardından Bağdat'a elçi gönderip özür diledi. Abbasilerle meseleyi hallettikten sonra Melik-Şah'ı bölgeden çıkararak tek başına egemen oldu.[106[106]] Şumla, Lur denilen Kürtleri (Bu Kürtler kendilerine Güllü derlerdi. Türkistan'ın Lolan kentinden gelmişlerdir. Lurların içinde Afşar, Beğdili, Çağatay, Karabağlı gibi Türkler de vardır) destekleyerek Kuzey ve Batı Luristan'da küçük bir Atabeyliğin (1184-1597) temellerini attı ve bu bölgeyi hakimiyeti altına aldı.[107[107]]

1156'da Selçuklu Sultanı Muhammet halifeyle bozuşup Bağdat'ı kuşatınca, Halifenin çabalarıyla Melik-Şah isyan etti ve Hemedan'da bağımsızlığını ilan etti. Şumla, Melik-Şah taraftarı olarak Hemedan'a geldi. Ertesi yıl Şumla halifenin emiri Kaymaz'ı yenerek tutsak etti ve O'nu Sultan Muhammet'e gönderdi. Bunun üzerine Halife Şumla üzerine ordu sevk ettiyse de Şumla bu orduyla savaşmadı. 1159'da ülkesiz kalan Melik-Şah, Huzistan'a girerek Şumla'yı yendi ve ardından Fars'a girip Zengi'yi de (Salgurlu) teslim aldı. Şumla ve Zengi Melik-Şah'a bağlanarak en yakın emirleri oldular. Aynı yıl Sultan Muhammet'in ölümüyle tahta çıkmak için Şumla ve Zengi ile birlikte Isfahan'a gelen Melik-Şah, zehirlenerek öldürüldü.

Selçuklu tahtına Arslan-Şah geçti Şumla, Zengi ile birlikte Arslan-Şah'ı metbu tanıdı ve Melik-Şah'ın oğlunun Atabeği oldu. Şumla'nın yeğeni Şenka-Oğlu, dünürü olan Basra valisinin halifece öldürtülmesine kızarak Basra ve Vasıt'ı yağmaladı (1166). Halifenin Vasıt valisi Kutlu-Pars Şenka-Oğlu'nun üzerine yürüdüyse de yenildi ve öldürüldü. Şenka-Oğlu ertesi yıl Basra'yı tekrar yağmaladı. Şumla da Bağdat civarına gelip halifeden toprak istedi. Ancak yeğeni Kılıç'ın halife kuvvetlerine yenilip esir olması üzerine geri döndü. 1169'da Salgurlu Zengi'nin askerlerine kötü davranması sebebiyle askerler Şumla'yı ülkeye çağırdılar. Şumla Zengi'yi yenip Fars'a sahip olduysa da halka kötü davranması ve yeğeni Şenka-Oğlu'nun ülkeyi yağmalaması üzerine tepki çekti ve Fars'ı terk etmek zorunda kaldı.[108[108]]

Huzistan ve Ahvaz'a hakim olan Şumla Nihavend'i de ele geçirmek istiyordu. Selçuklu Atabeği İl-Deniz'den para karşılığı burayı istedi ancak alamadı. 1175'te İl-Deniz'in ölümü sonrası Şenka-Oğlu Nihavend'i zaptetti. Ertesi yıl Şenka-Oğlu Bağdat taraflarında halife kuvvetlerine yenilip öldürüldü. Kısa bir süre sonra Şumla bazı Türkmenler üzerine yürüdü. Atabek Pehlivan'dan yardım alan Türkmenler Şumla'yı yenip kardeşi ve yeğeni ile birlikte esir ettiler. Şumla birkaç gün sonra aldığı yaraların tesiriyle öldü (1176).

Şumla cesur, zeki ve dirayetli bir şahsiyet idi. O bu meziyetleriyle Huzistan ve komşu bazı yörelerde Luristan'ın bir kısmını da içine alan bir beylik kurmuştu. Şumla'dan sonra yerine oğlu Şerafeddin Emiran geçti. Selçuklu sultanı Arslan-Şah'ın ölümü üzerine kardeşi Muhammet, Emiran'ın teşvikiyle tahta çıkmak için Isfahan'a gitti. Kaymaz oğlu Kavşut ve bazı emirler Muhammet'i destekledilerse de Atabek Pehlivan Muhammet'i yendi. O da Emiran'ın yanına kaçtı ancak Pehlivan'dan çekinen Emiran O'nu ülkeye almadı. Bu hareketiyle Pehlivan'ın memnuniyetini kazandı. Onun döneminde uzun bir süre Şumla oğulları ile ilgili bir bilgiye rastlanmıyor. Bu, ülkenin sakin bir barış dönemi yaşaması ve siyasi olaylara karışmaması ile ilgili gözüküyor. Emiran'dan sonra başa geçen Su-sıyan'ın ölmesiyle (1194) oğulları Ali ve Nasreddin arasında çıkan taht kavgasında Ali başa geçti. Kardeşinin halifeden yardım istemesi beyliğin sonunu getirdi. 1194-95'te Halife ordusu Huzistan'ı işgal etti ve Şumla ailesini toplayıp Bağdat'a götürdü. Böylece bu beylik tarihe karıştı. Afşarların Huzistan ve Luristan'da 42 kaleleri vardı. Şumla oğulları'nın para kestirdikleri de biliniyor.[109[109]]

[105[105]] Kerim Oder, Azerbaycan, İstanbul, 1982, s.31-32.
[106[106]] Sümer, Oğuzlar, s.201
[107[107]] Bedri Noyan, "Kürt Sözü Ve Kürt Türkleri Hakkında", TK, s.245, Ankara 1983, s.587
[108[108]] Sümer, Oğuzlar, s.202
[109[109]] Sümer, Oğuzlar, s.203

3. Karaman-Oğulları Devleti (1250-1487)

Oğuzların Afşar boyundan olan[110[110]] Karaman aşireti ve Karaman-Oğulları, Orta Anadolu'nun güneyinde kurulmuş olup, Anadolu Türkmen beyliklerinin Osmanlılardan sonra en büyüğü ve devamlısıdır. Karaman tahtı beylikten ziyade bir devlet sayılmıştır. Ana kütlesi Afşarlara dayanan devlet, Üç-Oklardan Turgut, Bayburt, Kusun, Gögüz, Varsak, Salur ve Kaçarlar ile Türkleşmiş Samagar, Çaygazan ve Barımbay gibi Moğol oymaklarını da çevresine toplamıştı.[111[111]]

Karaman oymağının bir kısmını 12. Asır ortalarında Maveraü'n-nehir' de, bir kısmını da Kara-koyunlu obası olarak Azerbaycan bölgesinde (Arran, Gence, Berdaa) görmekteyiz [112[112]] ve varlıkları günümüze kadar gelmiştir.

Diğer bir kısmı ise Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya gelmiş ve Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat tarafından (1228) Ermenek tarafına yerleştirilmiştir. Bu sırada uçlarda bulunan Türkmenlerin çoğunluğunu Karamanlılar oluşturuyordu.[113[113]] Karamanlılar bundan önce Sivas tarafında bulunuyorlardı.[114[114]] Bu sırada Karaman Aşiretinin reisi olan Sadeddin oğlu Nureddin (Nure Sofi 1230-55), Babai tarikatına girmiş ve Selçuklular ile savaşmıştı. (Selçuklu ve Osmanlı tarihçileri düşman oldukları Karamanlıları kötülemek ve aşağılamak maksadıyla Nure Sofi'yi Ermenek'te kömürcülük yapan Ermeni dönmesi olarak tanıtmışlardır. Bu iddiayı ilk söyleyen ise Selçuklu tarihçisi İbn-i Bibi'dir. Halbuki biz Nure Sofi'yi aristokrat bir Türkmen beyi olarak tanıyoruz.[115[115]]) Bir Babai şeyhi olarak Türkmenler üzerinde nüfuzunu artırmış; Hıristiyanlardan Ereğli'yi alarak başkent yapmış ve Silifke'ye saldırarak tekfurunu öldürmüştür.[116[116]]

Bu tarihlerde (1254) Karamanlılara mensup olan Afşar Beyi İslam Beyin Silifke-Mersin arasındaki Cracca şehrini (Kız kulesi) yağma ettiğini onun ölümünden sonra da Sarum Beyin tekrar şehre akınlar düzenlediğini görüyoruz ki[117[117]] bu Afşarlar, Karamanlılara mensup veya 1250 yılında Maraş Dağlarında sakin olan ve İç-El taraflarına doğru yağma hareketlerine girişen Avşarlardan[118[118]] olabilirler. *(Maraş bölgesi Türkmeni olan Ağaç-Eri'lerin de 1258 yılında Maraş'tan İç-El ve Antalya'ya doğru akın yaptıklarını görüyoruz)*. Nure Sofi, tahmini 1255'te ölünce yerine Karaman Bey geçmiştir. Karaman Bey, Ermenek, Mut, Gülnar ve Silifke'ye saldırdı, Ermenek'i alarak burasını başkent yaptı. Karamanlıların etki alanlarının genişlemesi Selçuklu Sultanı IV. Kılıç Arslan'ı rahatsız etti. Onlarla akrabalık kurarak Larende (Karaman) kalesini verdi. Ancak, uç beylerinden bazılarının cezalandırılmasından dolayı endişeye kapılan Karaman Bey, kardeşleri Zeyne'l-hac ve Bunsuz ile birlikte 20.000 kişilik bir kuvvetle Konya üzerine yürüdü. Muinüddin Pervane komutasındaki Selçuklu ordusu Karamanlıları Gevele kalesi önlerinde yendi. Karaman kaçtıysa da kardeşleri yakalanıp Konya'da idam edildi.[119[119]] Karaman Bey, yaklaşık 1262'de öldü ve yerine oğlu Mehmet geçti. Selçuklular ise Karaman ve Ermenek bölgesine vali olarak Bedrettin Huteni'yi atadılar.

Mehmet Bey, bu esnada isyan eden Hatiroğlu ile birleşerek Selçuklulara karşı faaliyete geçti ve üzerlerine gönderilen Huteni idaresindeki Selçuklu-Moğol ordusunu ani baskınla Göksu civarında yendi. Emir-i Sevahil Hoca Yunus ta Mehmet Bey'e yenilmekten kurtulamadı.[120[120]] 1273 yılında Baba İlyas'ın oğlu Muhlis Paşa'ya destek vererek Konya'yı ele geçirmesini sağlamış, Muhlis Paşa altı ay hüküm sürdükten sonra hakimiyeti Karamanlılara devretmiştir.[121[121]]

110[110] Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", İA VI, İstanbul 1988, s.317
111[111] Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.91
112[112] İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, TTK, Ankara 1988, s.1. Halen Bu Bölgelerde Karamanlı Diye Yer Adları Var. Faruk Sümer, Bu Oymağın Adını Gence Ve Berdaa Hakimi Emir Karaman'dan (Bu Şahıs Kara Yusuf'un Beğlerbeğisiydi) Almış Olabileceğini Söyler. Bu Yüzden Bu Obanın Karaman-Oğulları İle İlgisini Şüpheyle Karşılar. (Ancak, Karaman-Oğullarının Kurucusu Da Karaman Adını Taşır. Biz Karaman'ın Türklerde Şahıs Adı Olarak Sık Kullanıldığını Biliyoruz.) Bu Oymak, Akkoyunlulardan İtibar Görmediği İçin Safevilere Katılmış Ve Kuruluşunda Rol Almıştır. Bayram Bey, Hüsam Bey, Emet Han, Zülfikar Han İle Ahıska Hakimi Halil Sultan Bu Oymaktan İdi. (Sümer, Karakoyunlular, s.27)
113[113] Merçil, s.301
114[114] A. Yaşar Ocak, Babailer İsyanı, Dergah, İstanbul 1980, s.123
115[115] Bu konuda detaylı bilgi için bakınız. Tahsin Ünal, "Nureddin Bey (Nure Sofi) Ermeni Değildir", TDAD, S.47, Nisan 1987, s.231-33
116[116] Merçil, s.302
117[117] Sümer, a.g.e., s.204
118[118] Ahmet Nazif Efendi, Kayseri Tarihi, s.90
119[119] İbn Bibi, s.202-03
120[120] Merçil, s.302
121[121] Ocak, Babailer İsyanı, s.156

Mehmet Bey, Anadolu'nun Moğol işgalinden kurtulması için Memluk Sultanı Baybars'ı Anadolu'ya çağıran ve onun yanında yer alan beylerden birisiydi.[122[122]] Baybars, vezir Pervane'nin iki yüzlü siyasetinden dolayı ülkesine dönünce, Mehmet Bey, Menteşe ve Eşref-Oğlu Türkmenleriyle birlikte Konya üzerine yürüdü. 13 Mayıs 1277'de Konya'yı işgal ettiğinde, yayınladığı meşhur fermanı ile Türkçe'yi resmi dil ilan etmiştir. Bu fermanda ***"Bugünden sonra divanda, dergahta, bargahta, mecliste, meydanda, çarşıda ve pazarda Türkçe'den başka bir dil konuşulmayacak ve kullanılmayacaktır"*** diyerek, resmi devlet işlerinde kullanılan Arapça ve Farsça'nın hakimiyetine büyük bir darbe vurmuştur. Bu ferman Türk kültür tarihinin en büyük hadiselerindendir ve her yıl 13 Mayıs günü Karaman'da Dil Bayramı olarak kutlanmaktadır. Erol Güngör, bu fermanın Mehmet Beyin milliyetçiliğinden değil de cahilliğinden kaynaklandığını söyler. Ona göre, Mehmet Bey okur-yazar olmadığı için eksiklik duymuş, Arapça-Farsça konuşulan devlet makamlarında olup biteni anlamak, tahsilli kesimin etkinliğini ortadan kaldırmak için bu yola baş vurmuştur.[123[123]] Ancak dilin bir milletin hayatındaki yerini düşünürsek bu suçlamanın haksız olduğunu söyleyebiliriz. Mehmet Bey, akabinde II. Keykavus'un oğlu olarak tanıttığı Alaaddin Siyavuş'u Selçuklu tahtına çıkardı ve kendisi de vezir oldu (15 Mayıs 1277). Ancak Akşehir civarında aralarında Germiyanlıların da bulunduğu Sahip-Ata Oğulları idaresindeki bir orduyu yendikleri sefer dönüşü Konyalılar Karamanlıları şehre sokmadılar.[124[124]] Bunda Siyavuş'un kendini bir lider olarak halka kabul ettirememesi yatar. Bunun üzerine Mehmet Bey, Ermenek'e çekildi. Cüveyni idaresindeki bir Selçuk-Moğol ordusu bölgeye geldi. Mehmet Bey, bu ordu karşısında yenildi ve yakalanarak kardeşleri ile beraber öldürüldü (1277). Bu olay bir süre Karamanlıları sindirdi.[125[125]]

Mehmet bey, Moğol işgali altında olan Anadolu'nun kurtulması için isyan bayrağı açan ve bu sebeple Selçuklu ve Moğol orduları ile ölene kadar çarpışan bir mücadele insanıdır. Moğollarla bir kaç defa savaşmış ve iki defasında da yenmiştir. Gazan Han'ın şöyle söylediği rivayet olunur : *"Şu Türkmenler ve Karamanlılar olmasa idi, Moğol atlıları güneşin battığı yere kadar giderlerdi"*.[126[126]]

Mehmet Bey'den sonra Karamanlıların başına kardeşi Güneri geçti. Selçuklular arasındaki taht kavgasına karıştı ve bir süre sonra Ermenilere ait Tarsus'a sefer yapıp burayı tahrip etti (1286). Ancak Ermenilere yardıma gelen Moğollar karşısında tutunamayıp dağlara çekildi. Güneri Bey'in 1300'de ölümü üzerine yerine kardeşi Necmeddin Mahmut, onunda 1308'de Ermenilerle çarpışırken ölmesiyle Yahşi Bey geçti.

1308'de Anadolu Selçuklularının çökmesi ile Karaman-Oğulları Anadolu'da en kuvvetli beylik olarak ortaya çıkmış ve Selçukluların yerine geçmek için büyük mücadeleler vermiştir.[127[127]] Yahşi Bey'in Konya'yı işgal ederek başkent yapması üzerine Emir Çoban idaresinde bir Moğol ordusu Anadolu'ya gelip Konya'yı geri aldı. Yahşi Bey'in ölümünden sonra Mahmut'un oğlu İbrahim Bey oldu. Onun zamanında tekrar Konya ele geçirildi. 1319'da Tarsus Ermenileri üzerine sefer yaptı. 1328'de Moğol İlhanlıların Anadolu valisi Timurtaş ölünce Türkmenler rahat bir nefes aldı. İlhanlıların çökmeye başlaması üzerine Karamanlılar topraklarını genişletmeye başladı. Beyşehir alındı. Gevele kalesine kadar olan yerler ele geçirildi. İbrahim'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Fahreddin Ahmet Moğollar ile savaşırken öldü (1350). Ondan sonra kardeşleri Süleyman ve Şemseddin kısa süreli hükümdar oldular (1352). Daha sonra Burhaneddin Musa bey oldu. Bu dönemde başkent Mut'a taşındı. Musa'nın yerine Seyfeddin Süleyman geçtiyse de öldürüldü (1361). Böylece Karaman tahtına Alaaddin Ali geçti.

1362'de başa geçen Alaaddin Ali Bey zamanında, ilk Osmanlı-Karaman münasebetleri başladı. Selçuklu varisi olarak kendilerini gören her iki tarafın menfaatlerinin kesişmesi, Ali Beyi Osmanlılara karşı Eretna ve diğer Türkmen beyleriyle ittifaka zorladı. Ancak Osmanlı sultanı I. Murat, bu girişimi engelledi.[128[128]] Ali Bey, daha sonra Kıbrıslıların elindeki Gorigos (Kız kulesi) üzerine yürüdüyse de geri çekilmek zorunda kaldı ve Kıbrıs Krallığı ile antlaşma yaptı (1367). Çevredeki beyliklerin topraklarından bazı yerler zaptetti ve Kayseri'ye baskın yaparak

---

[122[122]] Nevzat Kösoğlu, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, İstanbul 1990, s.112
[123[123]] Erol Güngör, Tarihte Türkler, Ötüken, İst 1988, s.130
[124[124]] İbn Bibi, s.210-13
[125[125]] Merçil, s.302
[126[126]] Sümer, "Ramazanoğullarına Dair Bazı Yeni Bilgiler", TDAD, Sayı:33, Aralık 1984, s.1.
[127[127]] Güngör, Tarihte Türkler, s.131
[128[128]] Merçil, s.303

Eretnalılardan Ali'yi Sivas'a kaçırttı. (1375). Ancak, Kadı Burhanettin, Ali Beyi geri çekilmeye mecbur bıraktı (1376). Bu sırada Osmanlılar ile Karamanlılar ilk kez karşı karşıya geldi (1381). Ali Bey, Kayınbabası Murat I.'in Rumeli'de olmasından yararlanarak Beyşehir'i aldı. Murat I., Karamanlılar üzerine yürüyerek Ali Beyi yendi. Aldıkları yerleri geri vererek sulh yapıldı (1387). Murat I.'in Kosova'da şehit düşmesiyle antlaşmayı bozarak Osmanlı'ya saldırdı (1389). Ancak Bayezid I., Konya'yı muhasara etti ve Çarşamba Suyu sınır olmak üzere tekrar anlaşma yapıldı (1390). Timur'un Doğu Anadolu'da görünmesiyle Ali Bey, ona tabi oldu (1394). 1396'da Kadı Burhanettin ile uğraşan Ali Bey, Bayezid I.'in Rumeli'de bulunmasını fırsat bilerek Osmanlı topraklarına girdi. Bunun üzerine Bayezid I., Karaman Seferine çıkarak Akçay'da Ali Beyi yendi. Sonra Konya'yı alarak Ali Beyi öldürttü, oğulları Ali ve Mehmet Beyleri de Bursa'ya gönderdi. Böylece Karaman Devleti ortadan kalkmış oldu (1397).

Bayezid I., Timur ile yaptığı Ankara Savaşı'nı kaybedince, Ali ve Mehmet Beyler Bursa'da hapisten çıkartıldılar. Timur, onlara Karaman ülkesini ve Alaşehir'i vererek beyliği tekrar diriltti (1403). Mehmet Bey tahta çıkarken, Ali Bey, Niğde emiri oldu. Mehmet Bey, Fetret Devri'nde Osmanlıların arasındaki taht kavgasından yararlanarak Afyon ve Kütahya'ya girdi (1411).[129[129]] Germiyanlılara saldırıp Bursa'yı tahrip etti (1413). Bunun üzerine Çelebi Mehmet Karamanlılar üzerine yürüyerek onları Konya önünde yendi (1414). Tekrar savaşılmasına rağmen 1415'te sulh yapıldı.

Mehmet Bey, 1417'de Memluk Sultanı Şeyh adına kestirdiği paralarla Kahire'ye gelerek Memluklere itaatini bildirdi. Ancak, Mehmet Bey, Ramazan-Oğullarıyla birlikte Memluk toprağı olan Tarsus'a saldırınca Memluklerle arası açıldı. Şeyh, Türkmenlere gözdağı vermek ve onları itaat altına almak için Divriği'ye kadar uzanan Suriye Seferine çıktı. Tarsus ele geçirildi. Ardından Darende'de düştü. Esirler arasında Mehmet Beyin oğlu Davut'ta vardı. 6 ay sonra Mehmet Bey, Ramazan-Oğlu İbrahim ile birlikte Tarsus'u kuşattı ancak alamadı (1418). Bir müddet sonra Tarsuslular Memluk valisi Şahin'den memnun olmadıkları için Karamanlıları davet ettiler ve şehri teslim ettiler. Bunun üzerine Şeyh, Karaman üzerine ordu gönderdi. Bu ordu Niğde, Ereğli, Larende'yi aldı (1419). Karaman Beyliği ise Ali Bey'e verildi. Mehmet Bey, Kahire'ye gönderildi. Osmanlıların yardımıyla Mehmet Bey'in oğlu İbrahim Karaman tahtına geçti. Ali Bey, Niğde'ye çekildi. Bunun üzerine Memlukler Mehmet Beyi serbest bıraktılar. Mehmet Bey, tekrar Karaman tahtına çıktı. [130[130]] Hamid-Oğulları ile birlikte Osmanlı toprağı olan Antalya'yı kuşattığı sırada öldü (1423). Yerine İbrahim II. geçti. İbrahim Bey, Memluk nüfuzuna son verdi. Osmanlı aleyhine Sırp ve Macarlarla ittifak yaptı. 1433'te Macarlar Osmanlı'ya saldırınca İbrahim Bey de Beyşehir'i aldı. Osmanlılar Macarları yenince Karamanlılar üzerine yürüyüp Konya'ya kadar ilerledi. Bir daha Osmanlı aleyhinde çalışmamak koşuluyla sulh yapıldı (1435). Ardından Kayseri'yi aldı ve tekrar Osmanlı'ya saldırdı. Macarlarla tekrar ittifak yaptı. Karaman kuvvetlerinin Osmanlı topraklarında yaptığı zararlar yüzünden Murat II., İslam alimlerinden Karamanlılar aleyhine fetva aldı ve Macarlarla Segedin Antlaşmasını imzaladıktan sonra (1444) Karaman Seferine çıktı. Çaresiz kalan İbrahim Bey, ağır şartlar altında anlaşma yaptı. II. Kosova Savaşında (1448) Osmanlı'ya yardım gönderdi. Aynı yıl Kıbrıslılardan Gorigos'u aldı. Osmanlı tahtına Fatih'in geçmesiyle ümitlenen İbrahim Bey, İstanbul Muhasarasında Venedik ile bir anlaşma yaptı. 1456'da Tarsus, Adana ve Gülek'i almak istediyse de Memlukler Karaman ülkesini tahrip ettiler. Fatih'in Kastamonu ve Trabzon Seferlerine yardım için ordu gönderdi (1461). İsfendiyar-oğullarını ortadan kaldırmasıyla Osmanlıların son büyük rakibi olarak Karamanlılar kaldı. İbrahim Beyin ölümünden sonra oğulları Pir Ahmet ve İshak taht kavgasına tutuşunca Osmanlı, Memluk ve Ak koyunlular iç işlerine karıştılar. Pir Ahmet Osmanlıların yardımıyla tahta geçince onlara Akşehir, Beyşehir ve Ilgın'ı verdi (1465). Bu arada başkenti tekrar Konya'ya taşıdı. Ancak, Pir Ahmet Akkoyunlu ve Venediklilerle anlaşma yapınca Karaman seferine çıkan Fatih Konya ve Karaman'ı alarak, oğlu Mustafa'yı Karaman Beylerbeyi yaptı. Pir Ahmet Tarsus'a kaçtı. Akkoyunlu, Venedik ve Türkmenler uzun mücadeleler verdiler. Osmanlının Akkoyunluları 1473'te Otlukbelinde yenmesi üzerine Gedik Ahmet Paşa önce Ermenek sonra Mennan Kalesini aldı (1474). Pir Ahmet Bayburt'ta öldü. Yerine geçen Kasım Bey, Fatih'in ölümüyle birlikte Beyazıt -Cem ihtilafında ortaya çıkarak, Cem'i destekledi ve Karaman Beyliği'ne tekrar egemen

---

[129[129]] Merçil, s.304
[130[130]] K. Yaşar Kopraman, Mısır Memlukleri Tarihi, s.184-91

oldu. Cem, Rodos Şövalyelerine sığınınca II. Beyazıt'tan aman diledi. Osmanlı himayesinde küçük bir beylik halinde başkenti Silifke olmak üzere İç-El'de hüküm sürmesine izin verildi.[131[131]] Kasım Bey ölünce (1483) Karamanlıların en önemli yardımcıları olan Turgutlu aşiretinden Mahmut Bey başa geçti. Ancak Mahmut Bey Osmanlı Memluk savaşında Memlukları tutunca beyliğe son verildi (1487).

Arab tarihçisi İbn-i Fazlillah, 1332 senesine ait Anadolu ile ilgili bilgilerinde Karaman-Oğulları'nın, 750 bin nüfusa sahip olduğunu belirtmişti. Karaman oğulları en geniş şekliyle Karaman, Konya, Niğde, Kayseri, Ankara, Nevşehir, Kırşehir, İçel illerinin tamamı ile Antalya'nın doğusu (bu topraklar, 146.000 km^2'dir) ve zaman zaman Antalya'nın batısı, Isparta ve Afyon bölgelerinde hüküm sürmüştür. Bu bölgelerde o zamanlar, 2 milyon nüfus olduğunu tahmin edebiliriz.[132[132]]

Türklük tarihi için çok önemli olan Karaman sahası, gerek Karaman-Oğulları devrinde, gerekse Karamanlıların çöküşünden sonra Osmanlı devrinde ve Kurtuluş Savaşı sırasında hemen her alanda çok değerli şahsiyetler yetiştirerek Türklüğe hizmete devam etmiştir. Büyük Türk velisi ve şairi Yunus Emre, Osmanlıların manevi kurucusu Şeyh Ede Balı, Dursun Fakih, Osmanlıların meşhur Kaptan-ı Deryası Kemal Reis ve onun yeğeni ünlü Türk denizcisi Piri Reis, Kurtuluş Savaşının Doğu Cephesi komutanı büyük insan Kazım Karabekir Paşa, Redd-i İlhak Cemiyetinin lideri Hacim Muhittin Çarıklı bunlardan sadece bir kaçıdır.[133[133]]

a. Alaiye Beyliği (1293-1471)

Alaiye (Alanya) 1223 yılında Türkiye Selçuklu sultanı I. Alaaddin Keykubat tarafından zapt edilmişti. Türkiye Selçukluların son yıllarında Alaiye, Karaman oğulları Beyi Mecdeddin Mahmut'un eline geçti (1293). Bundan sonra adı geçen şehirde ve yöresinde Karaman oğullarına bağlı beyler hakim olmuştur. Alaiye Beyleri burada önce Karaman oğullarının bir kolu olarak, daha sonra da Memluklu Devleti'nin hakimiyeti altında hüküm sürmüşlerdir. Kıbrıs Krallığı 1366'da şehri almak istedi ise de Karamanlıların yardıma gelmesi şehrin kaybını önledi.[134[134]]

Alaiye'nin deniz ve kara ticareti için çok müsait bir yerde bulunması sebebiyle Memluklular ve Kıbrıs Krallığı burayla yakından ilgileniyorlardı. Bazen dostça ve bazen düşmanca gelişen ilişkiler sebebiyle Alaiye Beyliği bu gibi devletlerle sıkı bir ilişki içerisine girmişlerdir. Memlukluların Kıbrıs'ı almak için sefere çıktıklarında (1426) Kıbrıs ordusunda ücretli Karamanlıları görmemiz bunun bir sonucu olsa gerek.[135[135]]

Alaiye Beyi Karaman b. Savcı 1427 yılında şehri beş bin altın karşılığında Memluk Devleti'ne sattı. Bundan sonra Alaiye şehrinde, Memluk hakimiyeti altında Karaman oğlu Mahmut Bey'in torunları hüküm sürdüler. Bunlardan Kılıç Arslan zamanında Gedik Ahmet Paşa Alaiye'yi alarak Osmanlı Devleti'ne kattı (1471). Böylece Alaiye Beyliği ve buradaki Karamanlı hakimiyeti sona erdi.[136[136]]

b. Trablusgarp Karamanlı Hanedanı (1711-1835)

Osmanlı Devletinin Trablusgarp Eyaletini idaresi altında bulunduran Karaman asıllı bir aile. Karaman'da özellikle Ermenek'te bu ailenin kendileriyle akraba olduğunu, hatta Mısır ve Libya'da dedelerinden kalma tapulu arazilerinin olduğunu söyleyen bir çok aileye rastladık. Bu ailenin kurucusu Ahmet Bey'dir. Babası veya dedesinin Trablusgarp Ocağında hizmet etmek için bu bölgeye geldiği tahmin ediliyor. Bazı tarihçiler, atalarından birinin Osmanlı denizcisi Turgut Reis ile buraya geldiğini ileri sürerler. Ahmet Bey'in çağdaşı Trablusgarplı tarihçi İbn Galbun, onun soyunu şöyle sıralar. Ahmet b. Yusuf b. Muhammet b. Mustafa.

1710'da Münşiye ve sahil bölgesinin amili olan ve halkın sevgisini kazanan Ahmet Bey, Yeniçeriler ve Kuloğulları ile Arap ileri gelenleri arasındaki rekabetten doğan karışıklığa son vermek için Trablusgarp şehrine müdahaleye karar verdi. Kuloğulları'na karşı Arapların desteğini

---

131[131] Merçil, s.305-07
132[132] Öztuna, a.g.e., s.11, 18.
133[133] 16. yüzyılda Karaman'da sakin olan Piri adlı bir cemaat bulunmaktadır. Bu cemaatten bazıları Tarsus yöresinde Ulaş nahiyesine gelerek yerleşmiştir. 1519'da nüfusları 7 hane idi. Daha sonraki tahrirlerde adına rastlanmıyor. Bu husus onların tekrar Karaman'a döndüklerini gösteriyor. (Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.257)
134[134] Erdoğan Merçil, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, TTK, Ankara 1991, s.283
135[135] Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler Veya ....", TDAD, Sayı:95, s.104. Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bakış", İÜEFTD, 1971, Sayı 25, s.26
136[136] Erdoğan Merçil, "Alaiye Beyliği", TDVİA II, İstanbul 1989, s.333.

alarak Trablusgarp eyaletinin yönetimini ele geçirdi (29 Temmuz 1711). Bir süre sonra Padişah tarafından gönderilen Halil Paşa'yı ve çok sayıda Türk askerini öldürttü. Ardından İstanbul'a bu davranışlarını haklı göstermek için elçi gönderdi. Padişah III. Ahmet ise onu beylerbeyi unvanıyla Trablusgarp eyaletinin valisi olarak tanıdı.[137[137]] Paşa unvanını 1722'de alan Ahmet Bey, Yeniçerilere güvenmediği için yerli halktan bir milis kuvvet oluşturdu ve korsanları himaye altına aldı. 1713-23 yılları arasında Bingazi ve Fizan'da çıkan isyanları zor kullanarak bastırdı. Bu arada bazı devlet adamları, ileri gelenleri ve dönemin tarihçisi İbn Galbun'u öldürttü, böylece hakimiyetini bütün ülkeye yaydı. İngiltere ve Fransa başta olmak üzere batılı devletlerle iyi geçindi, onlarla barış ve ticaret anlaşmaları yaptı. 16 Mayıs 1733'te Padişah tarafından görevi yenilendi. Trablusgarbın surlarını onarttı cami ve medrese yaptırdı. Ahmet Paşa 60 yaşında (1 Kasım 1745) öldü.

Yerine geçen oğlu Mehmet, I. Mahmut tarafından vali olarak tanındı. Zamanında barış devam etti. Yapılan anlaşmalar yenilendi. Ancak korsan faaliyetlerinin artması Venedik ve Napoli ile anlaşmazlıklar çıkmasına sebep oldu. Mehmet Paşa 1754'te öldü.

Onun yerine oğlu Ali Bey geçti. 1754-93 yılları arasında valilik yapan Ali Paşa, ilk yıllarında Münşiye ve Sahil bölgelerinde çıkan isyanlarla uğraştı. 1758'den sonraki yıllar genellikle sakin geçtiyse de son yıllarında ciddi ayaklanmalar çıktı. Oğullarından Hasan öldürüldü (1790), Ahmet ise Bey olduysa da Arapların desteğini alan kardeşi Yusuf yüzünden idareyi tam olarak ele geçiremedi. Durumun ciddiyeti üzerine ileri gelen eşraf İstanbul'dan yeni bir vali istediler. Yusuf kendisini 1793'te vali tayin ettirerek Trablusgarbı kuşattı. O sırada Cezayir'den çıkan Ali Bulgur, Padişah tarafından kendisinin vali olduğunu ileri sürerek Trablusgarba girince, Karamanlı ailesi Tunus'taki Hammudi Paşaya sığındı. Hammudi Paşanın sayesinde Karamanlılar tekrar Trablusgarba sahip oldular. Ali Paşa oğlu Ahmet lehine valilikten çekildi (1795). Ancak, Yusuf ertesi yıl Trablusgarbı zaptederek valiliğini ilan etti. Ahmet Paşa ise Malta'ya kaçtı. III. Selim, Yusuf''un valiliğini onayladı.

Yusuf Paşa iç karışıklıklara son verirken, korsanları himaye etti. Şehrin surlarını sağlamlaştırdı. Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı işgali sırasında İngilizlerin ve Osmanlı'nın baskısına rağmen Fransa ile ilişkilerini kesmemiş hatta 1799'da bir antlaşma bile imzalamıştı. 1800 yılında ABD'den daha fazla vergi isteyince iki devletin arası açıldı ve ABD'ye (tarihte ilk kez) savaş ilan etti. Amerikalılar, Malta'dan Ahmet Bey'i getirip vali yapmak istedilerse de Yusuf Paşa İngilizlerin desteği ile Ahmet Bey'i Mısır'a kaçırttı. ABD geri adım atarak 1805'te Trablusgarpla dostluk, ticaret ve seyr-i sefain antlaşması yaptı. 1810'da Gedamis bölgesi Trablusgarba bağlandı. 1813'te Fizan'ı tekrar aldı. 1819'da Fransız-İngiliz donanması Trablusgarp limanını ablukaya alıp Hıristiyan esirlerin serbest bırakılmasını sağladı. 1823-26 yıllarında Mora Savaşlarına Trablusgarp donanması da katıldı. Trablusgarptaki İngiliz-Fransız çekişmesi üzerine 1830'da Fransızlarla yeni bir antlaşma imzaladı. 1832'de Münşiye ve Sahil halkına ağır vergiler konunca isyan çıktı ve Yusuf Paşanın yerine oğlu Mehmet'i vali ilan ettiler. Yusuf Paşa ise diğer oğlu Ali lehine valilikten feragat etti. Padişah meseleyi halletmesi için merkezden Mehmet Şakir Efendiyi bölgeye gönderdi. Ancak bir uzlaşma sağlanamadı. Şakir Efendi 1834'te Ali Bey'in valiliğini gösteren bir ferman getirdiyse de İngilizler ve isyancılar bunu tanımadı. Fransızların Karamanlılar üzerindeki ağırlığı ve Cezayir'deki işgalleri sebebiyle Osmanlı bölgede kesin egemenlik kurmak istiyordu. Yerli ahalinin de Karamanlılardan şikayetçi olması üzerine 1835'te Mustafa Necip Paşa komutasındaki donanma ve birlikler bölgeye geldi ve Ali Bey dahil bir çok kişiyi tutuklattı, kendisi de vali oldu. Karamanlılardan Mehmet Bey intihar ederken kardeşi Ahmet Malta'ya kaçtı. Diğer fertler ise İstanbul'a gönderildi. Yusuf Paşa çok yaşlı olduğu için Trablusgarpta kalmasına izin verildi. Yusuf Paşa 1838'de öldü. Böylece Trablusgarptaki Karamanlı Hanedanı sona erdi. Osmanlı Devleti muhtaç duruma düşmemeleri için aileye maaş bağladı ve maddi sıkıntı içinde olmasına rağmen Karamanlıların İngiliz ve Fransız tüccarlara borcunu ödedi. Bu hanedan Tunus'taki Türk asıllı Hüseyni hanedanı gibi olmamakla beraber milli bir özellik gösterememiş ve mahalli bir görünüm sergilemiştir.[138[138]]

[137[137]] Robert Mantran, "Karamanlı", TDVİA XXIV, İstanbul 2001, s.451
[138[138]] Robert Mantran, "Karamanlı", TDVİA XXIV, İstanbul 2001, s.452

4. Germiyan-Oğulları (1260-1429)

Germiyanlılar, Oğuzların Avşar Boyu'na mensuptur. [139][139] Her ne kadar Germiyanlıların kökenleri ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmışsa da [140][140] bölgede yapılan dil çalışmaları, Avşar dil özelliklerinin 2. sırada olduğunu (1. sırada Kınık) ve Avşar tezinin daha makul olduğunu göstermektedir.[141][141]

Germiyanlılar, Anadolu'ya Celalettin Harzemşah maiyetinde[142][142] Fars ve Kirman dolaylarından Malatya yöresine gelerek yerleşmişlerdir.[143][143] Yerleştikleri Pütürge-Şiro bölgesinin o dönemlerde Germiyan olarak adlandırıldığı ve bu Türkmen topluluğunun adını buradan aldıkları tahmin edilmektedir.[144][144] Şunu da belirtelim, Türkistan'da Germ şehri[145][145] vardır ki Germiyanlıların buradan geldikleri için bu adı aldıkları ve yerleştikleri bölgeye (Pütürge-Şiro) Germ şehrinden mülhem Germiyan adını verdikleri de düşünülebilir. Yine Afganistan'daki Özbek Türklerinin Belh civarındaki uruğu Möyten'in Germisili oymağının bulunması[146][146] da ilginçtir. Çünkü Germiyanlıların Elazığ, Tunceli ve Çemişkezek taraflarında da yerleştiklerini yer adlarından anlıyoruz[147][147] ki, Çemişkezek'e bağlı Germili, Germikar ve Germisik adlı köyler vardır.

Germiyanlılar ile ilgili ilk bilgilere Baba İshak İsyanı (1240) sırasında rastlıyoruz. II. Gıyasettin Keyhüsrev zamanında Selçukluların Malatya subaşısı olan Ali-Şir oğlu Muzafferüddin, Kürt ve Germiyanlılardan topladığı askerlerle Babailere karşı harekete geçmişse de iki kez yenilerek Malatya'ya çekilmiştir.[148][148] Bir müddet sonra Germiyanlılar, 1243 Kösedağ Savaşı (bu savaştan sonra Selçuklular Moğol egemenliğine girdiler) sonrası başlayan Moğol istilası ve baskısı sebebiyle Muzafferüddin'in oğlu Kerimüddin Ali-Şir başkanlığında batıya gelmiş olmalıdırlar (1258-60'ta).[149][149] IV. Kılıç Arlan zamanında Selçuklu veziri Muinüddin Pervane, İzzeddin Keykavus taraftarı olan Selçuklu emirlerini Konya'da toptan öldürtmüştü (1264'de). Bunlar arasında Kerimüddin Ali-Şir'de vardı.[150][150] Bu olaydan sonra Germiyanlılar artık Batı Anadolu'da (Kütahya, Afyon, Denizli) görünmekte ve Selçukluların Batı Uç Beylerbeyliğini yapan Sahip-Ata Oğullarının emrinde bulunmaktadırlar (1276'dan hemen önce). Memluk Sultanı Baybars'ın Moğolları yendiği Elbistan Savaşında (1277) esirler arasında Emir Şihabüddin Gazi Ali-Şir'de vardı.[151][151] Yine Konya'da Sadreddin Konevi'nin müdavimleri arasında Seyfeddin Ali-Şir bulunmaktaydı.[152][152]

Karaman-Oğlu Mehmet Bey, II. İzzeddin Keykavus'un oğlu olarak tanıttığı Alaaddin Siyavuş'u (Cimri) Selçuklu tahtına çıkarmak ve etkinliğini artırmak istemişti. Bu sebeple meydana gelen Selçuklu (Moğol destekli) - Karaman çekişmesinde Germiyanlılar, Selçuklu hizmetinde aktif rol aldılar. Bu hadiseler esnasında Cimri'yi yakalayıp Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e teslim eden (1279'da) Germiyan-Oğlu Hüsameddin Ali-Şir idi.[153][153] Germiyanlılara bu hizmetlerinin karşılığı olarak Kütahya ve civarı ikta olarak verilmiş ve Batı Uç

---

[139][139] Hayrullah Efendi, Devlet-İ Aliyye-İ Osmaniye Tarihi I (Sad. Zuhuri Danışman), İstanbul 1971, Son Havadis, s.96 (Germiyan Takımından Ali Şar Bey Aşireti Ki – Bunların Kalıntılarına Bugün Avşar Aşireti Derler). Uzunçarşılı, Hayrullah Efendi'yi Nakleder (Anadolu Beylikleri, s.39). Fuat Köprülü, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, TTK, Ankara 1991, s.35

[140][140] Z. V. Togan Ve Ş. Tekindağ, Kıpçak-Kanglı Olduklarını Söyler. Bu Konuda Geniş Bilgi İçin M. Ç. Varlık, Germiyan-Oğulları Tarihi Kitabına Bakınız.

[141][141] Tuncer Gülensoy, " Kütahya Bölgesinin Etnik Yapısı " , TDTD, Şubat 1988, Sayı 14, s.50

[142][142] M. Ç. Varlık, Germiyanoğulları Tarıhi, s.8 Germiyanlıların İçinde Harzem Aşiretleri Vardı. Nitekim, Kütahya Ve Çevresinde Horzum Adlı Köylerin Ve Ege Bölgesinde Horzum Adlı Oymakların Varlığı Bununla İlgilidir. Afyon Dinar'da Yaşayan Afşarlara Horzum Denilmesi De Tesadüf Olmasa Gerektir (Doç. Müjdat Kayayerli'nin Verdiği Bilgi) Ayrıca Harzem-Şah'lar Emrinde Saruhan Adlı Bir Bey Vardı Ki (Bu Saruhan'ın Babası Alpağı İdi Ki Bize Sis Avşarlarından Alpağıl'ı Hatırlatıyor) Bu Saruhan-Oğullarının Atası Olmalı. Bilindiği Gibi Saruhanlılar Diğer Batı Anadolu Beylikleri Gibi Germiyanlılardan Ayrılmadır.

[143][143] Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, s.35

[144][144] M.Ç. Varlık, Germiyanoğulları Tarihi, Ankara 1974, s.3 Ahmet Tevhid Bey, Germiyan Kelimesinin Farsça Germ (Sıcak) Kelimesinden Geldiğini Söyler. Şiro, Günümüzde Pötürge'ye Bağlı Örmeli Ve Tosunlu Köyleridir (Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Nuri Akbayar, s.154)

[145][145] V. V. Barthold, Moğol İstilasına Kadar Türkistan, TTK, Ankara 1990, s.74

[146][146] Togan, Bugünki Türkili Türkistan..., İstanbul 1981, Enderun, s.45. Afganistan'da Gazne İle Sistan Arasında Germsir Adında Bir Şehir Vardı Ki 1202-27 Yıllarında Kuzey Hindistan'da Devlet Kuran Halaç Türklerinin Kurucusu Muhammet Bahtiyar Buralıydı. (Enver Konukçu, "Halaciler", TDVİA XV, İstanbul 1997, s.227)

[147][147] M.Beşir Aşan, Elazığ, Tunceli Ve Bingöl'de Türk İskan İzleri, Ankara 1989, s.100

[148][148] İbn-İ Bibi, Selçuk-Name Iı (Mürsel Öztürk), Kültür Bak., Ankara 1996, s.50-51

[149][149] Sümer, "Anadolu'da Moğollar", SAD, Sayı 1, Ankara 1970, s.47

[150][150] İbn-İ Bibi, s.164

[151][151] Bu Dönemde Moğollar Ve Selçuklular Ortak Hareket Ediyorlardı. Selçuklu Ordusundaki Türkmenler İse Moğollardan Nefret Ettikleri İçin Savaşmıyor Ve Hatta Kasten Esir Düşüyorlardı.

[152][152] M. Ç. Varlık, s.23

[153][153] İbn-İ Bibi, s.238

Beylerbeyliğine getirilmişlerdir. Bundan sonra Batı Anadolu'daki en güçlü beylik haline gelmeye başlamışlardır.[154[154]]

Germiyanlıların daha sonra II. Gıyaseddin Mesut ve Moğollara karşı savaştıklarını (bu savaşlarda Germiyanlıların komutanı Bozkuş Bahadır idi. Biz Uşak bölgesinde büyük bir oymak olan Boz-Kuş'ların varlığını biliyoruz) ancak yenildiklerini ve kızları tarafından akrabaları Bedreddin Murat'ın öldürüldüğünü görüyoruz. Ayrıca Selçuklu veziri Sahip-Ata ile Denizli için savaşmışlar ve burayı ellerinde tutmuşlardı. 1289 yılına kadar devam eden bu mücadelelerde Germiyanlıların başında Hüsameddin Ali-Şir vardır. 1299'a gelindiğinde hakimiyetlerini Ankara'ya kadar yaymışlardı.

Germiyanlıların ilk müstakil beyleri Yakup Bey'dir. Onun dönemi Germiyanlıların en güçlü dönemidir. 1300'de bağımsız olan beylik (Başkent Kütahya), ayrıca XIV. Yy 'ın ilk çeyreğinde Batı Anadolu beyliklerini de (Aydın, Menteşe, Saruhan, Karası ve Denizli Beylikleri) itaati altında bulunduruyordu.[155[155]] Ayrıca Bizans her yıl muayyen bir vergi ve hediyeler gönderiyordu.

Yakup Bey, II. Gıyaseddin Mesut'a tabi olmayarak İlhanlıların hakimiyetini tanıdı. Aydınoğlu Mehmet kumandasında gönderdiği ordu ile Selçuk ve Birgi'yi ele geçirdi. Daha sonra Tripolis ve Simav'ı zaptetti. Alaşehir muhasarasında (1304) Bizans'a yardıma gelen Katalanlar karşısında geri çekildiyse de 1314'te Alaşehir'i vergiye bağladı. Yerine geçen oğlu Mehmet Bey, Kula ile Simav çevresindeki yerleri aldı. Mehmet Beyden sonra Süleyman-Şah Germiyan tahtına oturdu.

Süleyman-Şah'ın Karamanlılara karşı Hamidoğullarına yardım etmesi, Karamanlılarla arasını açtı. Karamanlıların tehdidi üzerine beyliğinin muhafazası için, Osmanlılarla anlaşmak istedi. Bu maksatla kızını I. Murat'ın oğlu Beyazıt'a verip akrabalık kurdu ve çeyiz olarak da Kütahya, Simav, Eğrigöz (Emet) ve Tavşanlı'yı Osmanlılara verdi (1381). Kütahya gibi merkezin verilmesi Osmanlı nüfusunun tesisi açısından ilk ciddi adım kabul edilir. Süleyman-Şah'ın ölümüyle tahta çıkan II. Yakup Bey, I. Murat'ın Kosova Savaşında (1389) şehit düşmesi üzerine Osmanlılara bırakılan yerleri geri almak için Osmanlılara karşı savaştıysa da, Yıldırım onu yenerek hapsetti ve bütün ülkesini topraklarına kattı (1390). Hapisten kaçarak Timur'un yanına giden Yakup Bey, Ankara Savaşı'ndan (1402) sonra topraklarına tekrar sahip oldu. Fetret Dönemi'nde yeğeni Çelebi Mehmet'i destekleyen Yakup Bey, Karamanlılara karşı da tahta çıkan Çelebi Mehmet ile işbirliği yapmıştır. Çelebi Mehmet'ten sonra bir ara II. Murat'a karşı tavır almışsa da tekrar Osmanlıyla dost olmuştur. Yakup Bey, yaşı sekseni aşmış olduğu halde Edirne'de II. Murat ile görüşmüş, erkek çocuğu olmadığı ve devletini kız kardeşlerinin çocuklarına bırakmak istemediği için ölümünden sonra Beyliğinin Osmanlılara geçmesini vasiyet etmiştir. 1429'da vefat ettikten sonra Germiyan Beyliği Osmanlı idaresine girerek sona ermiştir.[156[156]]

Arab tarihçisi İbn-i Fazlillah, 1332 senesine ait Anadolu ile ilgili bilgilerinde Germiyan-Oğulları'nın, 800 bin nüfusa sahip olduğunu belirtmişti. En geniş şekliyle Beylik, Kütahya, Uşak, Afyon, Denizli illerinin tamamı ile Manisa'nın doğusunu kaplıyordu (bu topraklar, 44.000 km^{2}'dir).[157[157]]

Germiyan sülalesi bu tarihten sonra Osmanlı hizmetinde bulunmuş ve soyları günümüze kadar gelmiştir. II. Abdülhamit devrinin ünlü veziri Nureddin Abdurrahman Paşa ve yine padişahın damadı Arif Hikmet Paşa bunlardan bir kaçıdır. Mevlevilik tarihinde de Germiyanlıların önemi büyüktür. Balı Mehmet Çelebi ve Balı Sultan olarak ta tanınan Abapuşi Veli (ölümü 1485), Mevleviliğin Konya'dan ikinci büyük merkezi sayılan Afyonkarahisar dergahının şeyhiydi.[158[158]] Yerine bıraktığı oğlu Divane Mehmet Çelebi ise Mevlevilikte Mevlana'dan sonra ikinci Pir sayılmıştır.[159[159]]

5. Denizli Bölgesi

Malazgirt Zaferi sonrası Anadolu'ya dalga dalga gelen Türkmen oymaklarının önemli bir kısmı Denizli civarına gelip yerleşmişti. Bu Türkmenlerin Avşarların önderliğinde faaliyette

---

154[154] Varlık, s.24

155[155] P. Wittek, Menteşe Beyliği, TTK, Ankara 1986, s.18, Ç. Uluçay, Saruhanoğulları, İA, Cilt X, s.239, H. Akın, Aydınoğulları, s.6, Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s.84

156[156] M.Ç. Varlık, a.g.e., s.93. Merçil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, s.296-97

157[157] Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi Iı, s.24-5

158[158] Mustafa Kara, "Abapuş-İ Veli", TDVİA I, İstanbul 1988, s.10

159[159] Nihat Azamat, "Divane Mehmet Çelebi", TDVİA IX, İstanbul 1994, s.

bulundukları ve I. Mesut döneminde (1116-55) Selçuklularca Gölhisar diye adlandırılan Karaağaç Ovasında (Acıpayam) yerleştikleri anlaşılıyor. II. Haçlı Seferini karşılayıp yenenler de bunlardı. Selçukluların çöküşüne sebep olan Moğol istilası esnasında Moğolların önünden kaçarak Denizli bölgesine oldukça önemli miktarda Türkmen gelip yerleşecektir. Bu Türkmenlerin de başında Avşar boyundan Karaağaç Baba bulunuyordu.160[160] Bu Avşarların mücadelelerine dair hatıralar günümüze kadar gelmiştir.161[161]

Denizli, Honaz ve Dalaman bölgesine gelen bu Türkmenler tarafından İnanç-Oğulları Beyliği kuruldu. Başlarında uç gazisi Avşar boyundan Mehmet Bey, kardeşi İlyas ve damadı Ali Bey bulunuyordu.162[162] Başlangıçta bu beyliği kuranların Germiyan soyundan olduğu zannedilmişti. Mehmet Bey, Hülagu'nun yardımıyla Denizli'ye hakim olmuştu. Ancak damadı Ali Bey'in ihaneti sonucu öldürüldü. Ali Bey Türkmenlerin başına geçerek beyliğini kurdu ve Selçuklulara bağlandı. 1277'de Cimri olayında Selçuklulara sadakatsizlik gösterdiğinden bir Moğol – Selçuklu ordusu Denizli'ye gelerek Ali Bey'i (1278) bertaraf etti. Ali Bey, hapsolunduğu Afyon kalesinde üzüntü ve korkudan öldü.163[163] Denizli ve çevresinin hakimiyeti ise Sahip Ata ailesine verildi. Ancak, Germiyanlı Yakup Bey 1289'da bölgeyi ele geçirerek Ali Bey'in oğlu İnanç Bey'e vermiştir. Bu sebeple beylik İnanç Bey'in adıyla anıla gelmiştir. İnanç Bey de Emir Çoban'a bağlılığını arz etmiştir. Yakup Bey'in ölümünden sonra Germiyan hükümeti ile bağını kesmiş veya gevşetmiştir (1322). İnanç Bey, 1334'te vefat edince oğlu Murat Aslan, ondan sonra da oğlu İshak Bey Ladik Emiri olmuştur. 1402 tarihinde Timur tarafından II. Yakup Bey'e memleketleri iade edildiği zaman Ladik (Denizli) eskisi gibi kendisine verilmiştir.164[164]

Denizli yöresinde bilhassa Asi-Karaağaç (Acıpayam) mıntıkasında yoğun bir Türkmen yerleşmesi görülmektedir. 1333 yılında buradan geçen İbn-i Battuta, Karaağaç Ovasının Türkmenlerle meskun olduğunu söylemektedir. Hayli kalabalık olan bu Türkmen nüfusu bu yörede Anadolu'nun en kesif Oğuz boylarının yer isimlerini yadigar olarak bırakmıştır. Halen mevcut köy isimlerinden anlaşılacağı üzere bu Türkmenler, Afşar ulusuna ve aralarında bazı Üç-oklu boylar bulunmakla beraber daha çok Boz-oklara mensuptular. Türkmenler XIII. yy 'da henüz kabilelerin isimlerini taşıyan beylerin idaresindeydiler. Yıva ve Salur gibi beyler, Gölhisar taraflarına hakim olduğu zikredilen Yıva-oğulları şüphesiz daha çok aynı isimli Oğuz boyundandır. Bu Türkmen mıntıkasının doğusunda Afşar Bey 'in idaresindeki Afşarlar; daha batıda ise başka bir Afşar Beyi bulunmaktaydı.

Germiyan ve Afşar ulusları arasında Denizli tarafında cereyan eden mücadele önemlidir. Bu mücadeleye dair İbn-i Battuta'nın kaydı ilginçtir ve Germiyanlılar hakkında sert ifadeler kullanması da bu mücadelenin çok çetin olduğunu göstermektedir. Gölhisar'dan Denizli'ye gitmek üzere Karaağaç Ovasından geçen seyyaha, Germiyanlı eşkıyasından korunmak üzere Gölhisar Sultanı tarafından süvariler katılmıştır.165[165]

Buradaki mücadelenin taraflarına baktığımız zaman her ikisinin de Afşar boyuna mensup olması ilginçtir. Bununla birlikte o devirde Anadolu'da siyasi kargaşa sırasında kabilelerin ve hatta ailelerin hakimiyet mücadelesine giriştiği düşünülürse bu mücadele daha iyi anlaşılabilir. O

160[160] Şükrü Tekin Kaptan, Gönül Sultanları Denizli'de, Denizli 1993, Sh.17 (Karaağaç Baba, Kumavşarı Köyünde 1327'de Ölmüş Bir Uç Beyidir.)

161[161] Yurt Ansiklopedisi, 10. Cilt (Uşak ili bölümü), s.7516. Uşak'ta Avşar Beyi söylencesi : Uşak, Anadolu Selçukluları döneminde bir sınır kentidir. Çevresine Avşar, Alayunt, Kaçar, Tekeli, Kınıklı gibi Türkmen oymakları yerleştirilmiştir. Anadolu'nun alınması sırasında bu oymakların gösterdikleri yararlılıklar dillere destandır. Buna ilişkin yörede şu söylence anlatılır. "Afşar beylerinden biri ava çıkmıştır. Av peşinde koşarken Bizans sınırını aşar, tutsak olarak tekfurun huzuruna çıkarılır. Tekfur, "Buralarda ne arıyorsun" diye sorduğunda Afşar beyi "Hiç, canım sıkıldı da çevreyi şöyle bir dolaşayım, bir de kale fethedeyim dedim" der. Tekfur güler. "Kaleyi tek başına mı alacaksın". Afşar beyi de gülümser "Hayır, sınırın ötesinde dağın yamacında on bin atlım var. Birkaç saate değin dönmezsem buraya üşüşüp, taş üstünde taş bırakmayacaklar. Çok kan dökülecek". Tekfur korkar, on bin atlıyla baş edecek durumda değildir. Bir çare aramaya koyulur. "Aramızda bir barış anlaşması yapsak, ben size yılda bin altın, beşyüz koyun, bir o kadar da at ile deve versem bu savaştan vazgeçer misin ?". Afşar beyi şöyle bir düşünür. "Kan dökülmesini İstemeyen bir insansınız. Hatırınız için önerinizi kabul ediyorum. Hemen hazırlayın. Ben döndükten sonra da yollayın. Sakın ola ki yola asker çıkarmayın. Atlılarım üstlerine adam gönderdiğinizi sanıp, kaleye saldırırlar sonra...İsteklerimizi de tam zamanında gönderin". Bizans tekfuru, böyle bir belayı savuşturduğu için hoşnuttur. Tek başına böyle bir işi başardığı için gün geçtikçe ünü yayılan Afşar beyi bir süre sonra yöreye egemen olur.

162[162] Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, İstanbul 1984, s.514.

163[163] İbn Bibi, Selçuk-Name Iı, s.239

164[164] Uzunçarşılı; a.g.e.s.55-57

165[165] Tuncer Baykara, Denizli Tarihi, İstanbul 1969, s.30-34

zamanlardan kalan ve hala Denizli, Burdur ve Isparta'nın en sevilen türküsü olarak söylenen "Afşar Beyleri", Avşar beyleri ile Germiyanlılar arasındaki mücadeleyi anlatmaktadır.

Adını sevdiğim Afşar Beyleri,	Afşar beyi derler bize ezelden,
Size bir vezirlik yakışıp durur.	Bülbül yuva yapmış gazelden,
Topla dizginini, tanı kendini,	Sarı topraklar gitmesin tez elden,
Karşında Germiyan bakışıp durur.	Çarpışalım der Afşar Beyleri.

Denizli Avşarları, çok erken tarihte yerleşik hayata geçmelerine rağmen boy şuurunu unutmayıp halen bölgede varlığını sürdürmektedir ve kültürel olarak ta yörede çok derin izler bırakmışlardır.[166[166]] Bölgedeki Avşarların kültürleriyle ilgili özellikle ağıtlar konusunda rahmetli Tahir Kutsi Makal'ın yazıları bulunmaktadır.[167[167]]

6. Kuzey Suriye, Güney ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Moğolların Kösedağ Savaşında (1243) Selçukluları yenip egemenliği altına alması üzerine Anadolu'da bir çöküntü başladı. Moğollar 1277'de Anadolu'nun önemli bir kısmına hakim olunca kendilerine karşı Anadolu'yu savunan tek unsur olan Türkmenleri hedef alıp bunlara karşı giriştiği saldırı ve katliamla bu gücü yok etmeye başladı. Bunun sonucunda Memluk müverrihi İbn-i Şeddad'ın kaydettiğine göre Anadolu'dan Suriye'ye (Gazze'den Antakya ve Diyarbakır'a kadar uzanan saha ile Suriye sahillerine) 40.000 çadır Türkmen göç ederek Memluklere sığındı.[168[168]] Bu Türkmenler burada da Boz-ok ve Üç-ok teşkilatlarını yaşattılar. Bozoklar'ın başında ise Afşarları görüyoruz. Bu Afşarlar ileride Anadolu ve İran'da adından söz ettirecek ana kol Avşarlar'dır.[169[169]]

Suriye'de (Güney ve Güneydoğu Anadolu dahil) yaşayan Türkmenler şunlardı :

Kutbeği-Oğulları (Halep), Gündüz-Oğulları (Amik), Köpek-Oğulları (Antep), Bozcalı (Sivas), Doğancı-Oğulları (Amik), Döğer (Halep'in doğusu), İnallu (Kuzey Suriye), Özer (Halep-Akdeniz arası), Sakalsız-Oğulları (Halep'in batısı), Savcı (Halep'in batısı), Varsak (Tarsus ve Toroslar).[170[170]]

Görüldüğü gibi Halep, Antep ve Antakya bölgelerinde yaşayan Kuzey Suriye Afşarları, 13-15. asırlarda başlıca üç aile tarafından (Köpek-Oğulları, Gündüz-Oğulları, Kutbeği-Oğulları) idare olunmuştur. [171[171]] Bunlardan Afşarlar (Kutbeği-Oğulları), 15. Yy'da başlıca Halep civarında yaşıyorlardı. Beyleri Kutbekli Muhammet idi. Gündüz-Oğulları, Amik Ovasında bulunuyorlardı. Başları olan Gündüz Bey, Doğancı-Oğlu Faris'in ölümüyle, buradaki bütün Türkmenlerin başı olmuştu. Bu obanın ilk tanınanı ve en ünlü şahsiyeti Gördü Bey'dir ve bir çok başarıları vardır. Köpek-Oğullarına gelince, onlar Antep bölgesinde bulunuyor ve Fırat bölgesinde 1440-45 yılları arasında oldukça faal görünüyorlardı. Beyleri Hüseyin, Malatya hakimi idi. Köpekliler, Memluklerin yardımcı kuvveti idi. Ayrıca Köpek ailesinden olan Sakalsız-Oğulları adlı oba, Halep'in batısında yaşıyordu ve onlar da Memluklerin yardımcı kuvvetiydi.[172[172]]

Köpek-Oğullarına adını veren Köpek hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Çok etkin ve nüfusu fazla olan Köpeklilerin daha eskilerde var olan bir oymağın kalıntısı ve devamı olduğu akla geliyor. Gerçekten de Orta Asya'da eskiden büyük bir oymak olan Köpekoğulları'nın yaşadığı bilinmektedir.[173[173]] Bunun yanında Köpekli Avşarlarının yerleştiği Kuzey Suriye'nin Arap hakimiyeti devrinde iken (İslam öncesi ve sonrası) en güçlü kabilesi Beni Kelb (Köpek-oğulları) idi ki, ilginç bir tesadüftür. Hatta Emevi Saltanatını kuran Muaviye, Hz. Ali'ye karşı destek bulmak

---

166[166] Yurt Ans., 5. Cilt (Isparta ili bölümü), s.3598-99. Isparta : Uzun hava olarak gurbet türküleri sevilir. En tanınmış gurbet havaları ezgisi Afşar Beyleri diye bilinendir. Geleneksel oyunları Teke Zortlatması Afşar Oyunu vardır. Yurt Ans., 3. cilt (Burdur ili bölümü), s.1598-99. Burdur halk müziğinde Avşar Beyleri türküsü bütün köylerde söylenen uzun hava türüdür. Burdur zeybekleri arasında da Avşar Zeybeği vardır. Buna Kesinti Zeybeği de denir. Kesinti, hüzünlü havaların sonuna yapılan eklere denir. Yurt Ans., 3. cilt (Denizli ili bölümü), s.2196. Gurbet havalarından özellikle Avşar Beyleri en sevilen uzun hava türüdür. Acıpayam ve köylerinde söylenir.

167[167] Tahir Kutsi Makal, Halkbilim ve Edebiyat, Toker yay., İstanbul 1990. İstanbul'da Ortadoğu Gazetesinde kendisini ziyarete gittiğimizde Hocamız bize yöredeki Avşar köylerinin bir listesini vermişti.

168[168] Sümer, "Ramazan Oğullarına Dair...", s.1

169[169] Sümer, "Avşarlar", TDAD, Sayı 62, s.123

170[170] K. Y. Kopraman, Mısır Memlukleri Tarihi, Kültür Bak., Ankara 1989, s.180

171[171] Sümer, Oğuzlar, s.205

172[172] K. Y. Kopraman, Mısır Memlukleri Tarihi, Kültür Bak., Ankara 1989, s.180

173[173] Mehmet Eröz, Atatürk-Milliyetçilik-Doğu Anadolu, İstanbul 1987, s.251. Halen günümüzde Türkmenistan'da yaşayan Teke boyunun alt kollarından birisi Köpekler adını taşır ki (Z. V. Togan, Bugünki Türk-İli Türkistan ve Yakın Tarihi, Enderun, İstanbul 1981, s.75) anılan Köpek-Oğullarının kalıntısı olmalıdır.

için bu kabileden evlenmişti. Şunu da belirtelim, Kuzey Suriye Araplarına asıl Araplar Arab-ı Müsta'ribe (Aslen Arap olmayan sonradan Araplaşmış Arap) demektedirler.

Bu Avşarlar, 14 ve 15. Asırlarda bölgede Osmanlı-Akkoyunlu-Memluk devletleri arasındaki çekişmelerde ve 1337 yılında Maraş ve Elbistan bölgesinde kurulan Dulkadır Beyliği ile (Dulkadır Türkmenleri Oğuzların Bozok kolundan ve çoğu Bayat, Afşar ve Beydili boyundan idi. Dulkadır Beylerinin bu boylardan hangisinden olduğu bilinmiyor, ama Bayat boyu ihtimali daha yüksek gözüküyor.[174[174]]) 1352 yılında Çukurova bölgesinde (Adana, Tarsus, Misis, Ayas ve Sis) hakim olan Ramazan-Oğulları (Oğuzların Yüreğil boyundan) bünyesinde yoğun olarak faaliyet göstermiştir.

Ramazan-oğulları Beyliğinin kurucusu Ramazan Bey, Çukurova bölgesinde dağılmış bulunan Türkmen aşiretlerini etrafında toplayarak yaylak-kışlak hayatına sahip olmalarını sağlamıştı. Böylece bu Türkmenler, yaylak-kışlak arasında göç ederek belli bir vatan içinde oturma ve az-çok göçebelikten kurtulma olanağına kavuşmuşlardı. Ramazan Bey, Afşarlara ise Uzun Yayla, Rum Nahiyesi (Develi ile Yahyalı'nın Tufanbeyli'ye sınır olduğu ve Eşepınar, Çataloluk, Kiske, Kale, Şıhlı, Yeniköy, Afşar, Karaköy ile çevre köyleri içine alan sahadır. Günümüzde harabe halde olan Avşar adlı köy, Ermeni köyü idi.) ile Maris Bölgesini yaylak olarak tahsis etmişti.[175[175]]

Ramazanlılar, bölgedeki Türkmenleri itaatine alarak büyük bir nüfuz elde etti. Çukurova'nın ve Suriye'nin belli başlı ticaret ve hac yolu üzerinde bulunması Memlukluların bölgeyle ilgilenmesi ve dolayısıyla Ramazanlılarla mücadele etmesine sebep oldu. Ramazanlıları destekleyen Türkmenler ve özellikle de Afşarlar ve Kutbekli Avşarları Memluklularca şiddetle cezalandırıldılar.[176[176]]

Ramazan-oğulları Çukurova'daki Türkmenlerle birleşip Karamanlıların da desteği ile Memlukluları Çukurova'dan atmışlardı. Ancak Memlukler kendilerini destekleyen bir kısım Afşarlar sayesinde Ayas ve Sis bölgesinde tutunmaya çalışmışlar ve 15.yy Ramazanlıların Memluklulardan bölgeyi kurtarmaya çalışmasıyla geçmiştir. Karaman-Oğulları bölgeyle ilgilenmişlerse de Fatih Sultan Mehmet bu girişimi engellemiştir.[177[177]]

Memlukluların Çukurova'ya akınları ve Sis'i fetihleri zamanında (1375) Kuzey Suriye Avşarlarının bir bölümü Çukurova'ya göç ederek Sis yöresine yerleşti ki bunlara Sis Afşarları denir.[178[178]]

Afşarlar, Akkoyunlular ile dostça münasebetlerini devam ettirdiler. Bunlardan Mansur Bey'in (Gündüzlü'den) Uzun Hasan'ın yakın arkadaşı olduğunu ve onu desteklemek için emrindeki Avşarlarla beraber İran'a gittiğini biliyoruz. XI. asırdan başlayarak XII. asırda Suriye ve Halep'e bir çok Türkmen aşireti yerleşmiştir.

Bölgedeki Afşar obalarının faaliyetlerine gelince ;

1401'de Köpekliler Timur'un Şam dönüşü sırasında (1401) Fırat kıyısında Çağatay ordusuyla savaşmış ve yenilerek kaçmışlardır.[179[179]] 1402'de Bu olaydan birkaç yıl sonra Köpek-Oğlu Hüseyin Bey Ankara Savaşı'na müteakip (1402) karışıklıktan istifade ile Tokat bölgesini yağmalamış, ancak Çelebi Mehmet'e yenilerek bölgeden ayrılmıştır. 1404'de Bunun üzerine güneye sarkarak; Memluk hakimiyetinde olan Malatya'yı ele geçirmiştir (1404). [180[180]]

XV. yy başlarında Kutbekli Afşarları, Memluk emirleri arasındaki mücadeleden Bayat ve İnallılarla birlikte faydalanarak yağmacılık yaptıklarından bu emirlerden Çekim onlara karşı şiddetle harekete geçmişti. Hatta bu sebeple onlardan bir kısmı Ak koyunlu Kara Yülük'e sığınmışlardı. 1407'de Çekim'in öldürülmesini müteakip tekrar yurtlarına döndüler ve Memluk iç mücadelelerine katıldılar. Nevruz ile Şeyh arasındaki mücadelede ise (1407) Köpek ailesinden olan Sakalsız-Oğlu Türkmenleri Şeyhi desteklediler.[181[181]]

1408'de Memluk emirlerinden Halep valisi Temür Boğa, Halep bölgesindeki Türkmenleri itaat altına almak için Amik ovası hakimi Gördü üzerine yürüdü ise de ağır bir yenilgi aldı (1408).

[174[174]] Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, TTK, Ankara 1989, s.8
[175[175]] Enver Kartekin, Ramazanoğulları Beyliği Tarihi, İstanbul 1979, s.42-43
[176[176]] Tekindağ, "Iı. Beyazıd Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", Belleten Xxxı, Sayı:123, s.345.
[177[177]] Tekindağ, "Iı. Bayezid Devrinde...", s.346
[178[178]] Sümer, "Ramazan Oğullarına Dair...", s.4
[179[179]] Yaşar Yücel, Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri Ve Sonuçları, Ankara 1989, s.110-11
[180[180]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.206
[181[181]] Kopraman, s.61

1409'da Memlukluların Halep valisi Demirtaş, asi Emir Nevruz'un üzerine yürüdüğünde emrindeki Türkmen kuvvetleri arasında Köpekoğlu Aydoğmuş ile Gündüzoğlu Gördü Bey de vardı (1409). Köpekli Avşarlarının Demirtaş'ın öncü kuvveti olduğunu ve Nevruz'un öncülerini yendiklerini ve bunun sonucu olarak Nevruz'un da yenilerek Antakya'ya çekildiğini görüyoruz.[182[182]]

1410'da Nevruz, Memluk Sultanı tarafından affedilip Şam Valiliğine atanınca bu sefer selefi emir Şeyh (sonradan Memluk Sultanı) isyan etti. Şeyh, etrafına topladığı Afşarlar, Doğancıoğulları, Köpek-Oğulları, Döğerler ile Nevruz'u Hama'da kuşattı. Nevruz'un yardımına Halep naibi Demir-Taş geldi. Yanında Dulkadırlı, Bozcalı, Köpekli Avşarı ve Gündüz-Oğlu Gördü vardı. Yapılan savaşta (1410) her iki tarafta da Afşarları görüyoruz. Şeyh safında Köpekliler ve Avşarlılardan bir bölük bulunmasına karşın Kutbeğili Muhammet, Gündüzoğlu Gördü ve Köpekli Afşarları Nevruz'un yanında idiler. Ancak Nevruz, safındaki Afşarların çoğu (Köpekliler) Şeyh tarafına geçince yenildi. Kutbeğili Muhammet esir edilenler arasındaydı. Gördü Bey'in ise Nevruz'la beraber Hama'ya kaçtığını görüyoruz. Köpek-Oğlu Ay-Doğmuş, Şeyh tarafından Halep'e gönderildi. Ay-Doğmuş Halep'i ele geçirdi.[183[183]] Bu sırada Halep valisi olarak atanan Korkmaz, Dulkadırlıların üzerine yürüdü (1410). O, Köpekli ve Gündüzlüleri Dulkadırlılardan Bişan ailesinin yönettiği Dokuz cemaatine karşı yardıma çağırmıştı. Savaşın sonuna doğru Köpekli Aydoğmuş ve Hüseyin Bey geldilerse de; Aydoğmuş, Korkmaz'ın yüzüne ok attı. Bu sebeple seferden geriye dönerken Antep'te Hüseyin Bey ve adamları Korkmaz'ın emri ile tutuklandılarsa da yolda baskın yapan Afşarlar liderlerini kurtardılar.[184[184]]

1411'de Bu arada (1411) Gündüzoğlu Gördü Bey Antakya'yı Özeroğlu'nun elinden alarak bölgenin tek hakimi konumuna yükseldi.[185[185]] 1411'de Şeyh, Memluk Sultanı Ferec'in üzerine yürüyeceğini anlayınca Halep'e geldi ve kendisine baş kaldıran Gündüz oğlu Ömer'i esir aldı.[186[186]] 1412'de ise Hüseyin Bey'in tekrar Malatya'yı ele geçirdiğini görüyoruz. Aynı yıl Şeyh, Memluk Sultanı oldu. Bu dönemde Nevruz ile Demirtaş birbiriyle mücadele halindeydi. Demirtaş'ın yanında Gündüz oğlu Gördü, kardeşi Ömer, ve Özeroğulları vardı. Demirtaş, Nevruza dayanamayıp geri çekildi.[187[187]]

1414'de Şeyh 1414'te Dulkadırlılardan Antep ve Darende'yi, Köpek-Oğullarının elinden ise Malatya'yı aldı. Hüseyin Bey ise kaçtı. 1413-15 yıllarında Şeyh Nevruzu yenerek Elbistan'a kadar uzandı. Amacı Türkmenlere gözdağı vermekti. Bu sefer esnasında Malatya'ya gelmiş, oranın hakimi Köpek oğlu Hüseyin ise kaçmıştı. Şeyh seferden dönerken İnal'ı Halep valisi tayin etti. İnal, Amik'te bozgunculuk yapan Gündüz oğlu Gördü üzerine yürüdü. Gördü Dulkadıroğlu Ali Beye sığındı. 1415'de Bu arada Halep valisinin Gündüzlülerin bozgunculuk yapmalarıyla, onların üzerine yürüdüğünü Gördü Bey'in ise Gavur dağlarına kaçtığını görüyoruz(1415). Vali İnal, Gündüzlülerin elinde olan Derbsak (Gündüzlü) kalesini ele geçirdi. Gördü ve yakınları Maraş'a kaçtı. Gündüzlü Avşarı ise Gündüz'ün torunu Demirhanoğlu Faris'in etrafında toplandılar. 1417'de Memluk sultanı Şeyh'in Mısıra dönmesiyle Dulkadırlı Mehmet Darende'yi geri aldığı gibi Besni'yi de ülkesine kattı. Karaman-Oğlu Mehmet bey de Ramazanlılardan Tarsus'u alırken, Köpek-Oğlu Hüseyin Bey de Malatya'yı tekrar ele geçirdi. Buna oldukça kızan Memluk Sultanı Şeyh, Türkmenleri tam bir itaat altına almak ve topraklarına el koymak için Anadolu'ya sefere çıktı (1417). Demirhanoğlu Faris etrafında toplanan Gündüzlüler de, Memluk saflarına katılacaklardır. Halep'e geldiğinde Hama naibi Car Kutlu içinde Afşar ve İnallu'ların da bulunduğu bir ordu ile Şeyh'in huzuruna geldi. Şeyh bu orduyu Hüseyin Bey'i Malatya'dan çıkarmak için üzerine gönderdi. Hüseyin Bey Malatya'yı yıkıp işe yarar nüfusu da alarak Divriği bölgesine, oradan da Osmanlı topraklarına gitti. Bu sefer esnasında Gündüz oğlu Gördü, Dulkadırlı Ali ve Köpekli ailesinden Sakalsız oğlu Tuğrul'un, Şeyh'e affedilmelerini isteyen ve itaatlerini bildiren mektuplar gönderdiklerini ve böylece kurtulduklarını görüyoruz. [188[188]]

1418'de Şeyh Mısır'a döndüğünde Hüseyin Bey tekrar Malatya'ya gelip şehri kuşattı ise de kuşatma sırasında kendisine sığınan bir memluklu tarafından gece uyurken öldürüldü (1418).

182[182] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.206, 208

183[183] K. Yaşar Kopraman, Mısır Memlükleri Tarihi, Ankara 1989, s.80, 84-85. Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, s.36-38. Faruk Sümer, Oğuzlar, s.208-09

184[184] Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, s.39-40

185[185] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.208

186[186] Kopraman, s.98

187[187] Kopraman, s.120

188[188] Kopraman, a.g.e., s.170-72. Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, s.42. Faruk Sümer, Oğuzlar, s.208

Cesur, atak ve iyi bir savaşçı olan Hüseyin Bey, Malatya bölgesinde bir beylik kurmaya çalışıyordu. Bundan sonra Köpeklilerin başına Hüseyin Bey'in kardeşi Eslemez geçmiştir.[189[189]]

1418'de Kutbekli Afşarları, daha sonra Bayat ve İnallılarla birlikte yine Akkoyunlu Kara Yülük'ün müttefiki olarak Kara koyunlu Kara Yusuf'a tabi Mardin bölgesinde yağma ve tahriplerde bulundular. Bunun üzerine Kara Yusuf, Amid'e saldırdı, yenilen Kara Yülük ise Memluklerin elindeki Halep'e sığındı. Kara Yusuf'un 1418'de Antep'e ardından Halep'e gelmesiyle Kutbekli Afşarları yurtlarını bırakıp Trablus bölgesindeki Safita'ya gittiler. Burada da yağmacılık hareketlerinde bulunduklarından Trablus valisi Barsbay onların bu hareketlerini önlemeye çalıştığı gibi; Kara Yusuf'un ülkesine döndüğünü söyleyerek yurtlarına dönmeleri hususunda ikna etmeye çalıştı. Avşarların göçe hazırlandıkları bir sırada Barsbay davarlarına göz dikip üzerlerine yürüdüyse de ağır bir bozguna uğradı.[190[190]]

Gördü Bey'e gelince; Şeyh'in ölümüyle başa geçen Tatar hakimiyetini sağlamlaştırmak için Şam ve Halep Bölgesi'ni tedibe gelmiş ve burada Türkmen beyleri katına gelmişlerdi. Diğer Türkmen beyleri iltifat gördüğü halde Gördü Bey, Tatar'ın emri ile sırf Temür Boğanın eski mağlubiyetinin intikamını almak için öldürüldü (1421). Gördü Bey büyük bir emir idi ve onun zamanında Suriye'den geçen hac ve ticaret yolunun emin olduğunu biliyoruz. Gördü'den sonra yerine kimin geçtiği bilinmiyor. [191[191]]

1435'te Karamanlılar kaptırdıkları Kayseri'yi geri almak için Dulkadırlılar üzerine yürüdüğünde emrinde Ramazanlılar, Özerliler, Varsaklar ve Gündüz-Oğulları da vardı (1435). Memluklerin el altından desteklediği Karamanlıların, Dulkadırlıları yenerek Kayseri'yi alması Osmanlıların hoşuna gitmemişti. Bu yüzden Barsbay ile yaptığı taht kavgasını kaybedip sonradan kendilerine sığınan Memluk emirlerinden Canıbek Sufi'yi Memluklere karşı kullanmak istediler. Canıbek Sufi Memluk toprağı olan Divriği'yi alıp ardından Köpekli Eslemez ve Kutbeğili Mehmet ile birleşerek Malatya'yı kuşattı (1435-36). Eslemez az sonra Canıbek Sufi'den ayrılıp Memluk sultanının katına çıkarak itaatini bildirmiş ve iltifatına nail olmuştur.[192[192]]

1457 yılında Kutbeğililer'in, Ak-Koyunlu Uzun Hasan ile Kara-Koyunlu Cihan Şah'ın kumandanı Tarkan Oğlu Rüstem arasında yapılan savaşta Ak koyunlu ordusunda yer aldıklarını görüyoruz. Mansur Bey Afşar da Ak-Koyunlu safında idi. [193[193]] Esasen Kutbeğililer'in 1407 yılında Ak koyunlu birliğine katıldıklarını ve az sonra da büyük bir kısmının Huzistan'a göçtüklerini biliyoruz. Fakat onlar daha sonra Suriye'ye tekrar gelerek buradaki olaylara karışmışlarsa da Ak koyunlu birliğinden bir daha ayrılmamışlardır. Kutbeklilerden bu tarihten sonra bilgi edinemiyoruz. Bu onların İran'a göçmeleri ve yerleşik hayata geçmeleriyle ilgili olsa gerek.

1467'de Dulkadır tahtına çıkan Şehsuvar Bey, Osmanlı yandaşlığı güdüyordu. Bu ise Memluk sultanı Hoşkadem'in tepkisine sebep oldu. Hoşkadem, Şehsuvar'a karşı onun amcası Rüstem'i kışkırttı. Şehsuvar'ın Memluklara ait Birecik, Besni, Gerger ve Rumkaleyi alması üzerine Memluk ordusu Dulkadır seferine çıktı. Köpekli Eslemezoğlu Memluk ordusu gelinceye kadar Dulkadır kuvvetlerine saldırarak yıpratmaya çalışıyordu. Ancak yenilerek kaçtı ve Karaman oğlu Pir Ahmet'e sığındı. Yapılan savaşı Dulkadırlılar kazandı (1467).[194[194]]

Memluk emiri Yeşbek, Ramazanlı topraklarını işgal edip güneyde Memluk topraklarına sarkan Dulkadiroğlu Şehsuvar Bey'le savaşmak için Halep'e geldiğinde (1471); Dulkadırlıların yurtlarından attığı Türkmen Beyleri katına çıkmışlardı ki, aralarında Eslemez oğlu Mehmet ve yine Köpekli ailesinden Sakalsız oğlu Mahmud'da vardı. Bu sırada Gündüzlü Afşarlarının başında Ömer Bey vardır ve Amik Ovasında yaşamaktadır. Yeşbek, Ömer Bey'i Amik bölgesine gönderip buralarda tedbir almasını sağladı.[195[195]]

Gündüzlüler, 1482'de Mehmet Bey'in başkanlığında idi. Bu tarihte Osmanlılar Çukurova'yı istila etti. Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyen Türkmenler ve Afşarlar yapılan savaşta yenildi. Gündüz oğlu Mehmet Bey savaşta ölenler arasındaydı.[196[196]] Bundan sonra Gündüzlülerin çoğunluğu İran'a gitmiştir.

189[189] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.207
190[190] Sümer, Karakoyunlular, TTK, İstanbul 1982, s.99. Kopraman, s.197
191[191] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.208
192[192] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.207, 209. Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, 49-51
193[193] Sümer, a.g.e., s.209. Ebu Bekr-İ Tihrani, Kitab-I Diyarbekriyye (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2001, Kült. Bak., s.167
194[194] Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, s.63-65
195[195] Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, s.70-71. Faruk Sümer, Oğuzlar, s.208
196[196] Tekindağ, a.g.m., s.352. Faruk Sümer, Oğuzlar, s.209

Köpeklilere gelince Osmanlı hakimiyetinin ilk yıllarında bu ailenin başında Turak Bey, sonra Turak Beyin oğlu Emenlik bulunuyordu. Bundan sonra bu ailenin sonu hakkında bilgiye sahip değiliz. Ya İran'a göç etmişler veya alt obalarının dağılması ile farklı oba isimleri altında varlığını sürdürmüş ve yeni obaların teşekkülünde yer alarak ana boy adı unutulmuştur. Nitekim Recepli Afşarlarının çoğunlukla Köpekli'den çıktığını biliyoruz.

7. Sevindik Han ve Avşar Beyliği (1482 ?-1534)

Akkoyunlu Devleti'nin, Osmanlılardan aldığı darbeler sonucu zayıfladığı ve Şeyh Cüneyd'in haleflerinin devlet kurmak için faaliyete giriştiği dönemlerde iki ülke arasında bulunan topraklarda kontrol kaybedilmişti. Bu esnada ortaya çıkan Afşar Boyu'na mensup Sevindük Han, bu mücadelelerden istifade etmesini bilmiş ve ana kitlesi Afşarlara dayanan göçebe bir beylik kurmaya muvaffak olmuştur.

Doğuda Elegez Dağı'ndan batıda Kop Dağı'na varıncaya kadar yayılan beylik, Erzurum merkez olmak üzere Çobanköprüsü, Bayburt, Kars ve Şüregel (Gümrü ile Arpaçay'ın Kızılçakçak ve Başgedikler Bucağı) bölgelerini içine alıyordu.[197[197]] Beyliğin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte; evvelce Safevi nüfuzuna tabi iken Yavuz Selim'in Trabzon valiliği sırasına tesadüf eden 1508-10 tarihinde Osmanlı nüfuzuna girdiğini düşünürsek (Yavuz 1508'de Gürcistan Seferi dönüşü İran topraklarına girerek Safeviler'i yenmişti. Afşarlar, bu savaşta Safevi ordusunda çarpıştılar[198[198]]), beyliğin henüz II. Beyazıt'ın ilk devirlerinde kurulduğunu tahmin edebiliriz.

Sevindük Han, Kızılbaş olduğu için gerçekte bir Safevi taraftarıydı. Henüz Şah İsmail devletini kurmadan önce Gilan'da iken onun yanındaydı. Bu sebeple Gilan sofularından kabul edilirdi.[199[199]] Yavuz, Şah İsmail'i yendiği Çaldıran Savaşı sonrası (1514) Sevindik Han'a bir mektup göndererek ırsen (atadan) ve iktisaben (kendi gayretiyle) Osmanlı'ya bağlı olduğunu hatırlatmış ve Tebriz dönüşü Afşar topraklarından geçerken (Şüregel, Çobanköprüsü ve Erzurum üzerinden) ordusu için satılık erzak istemiştir. Sevindik Han ise bu mektuba politik bir cevap göndererek Osmanlı'ya bağlı olduğunu bildirmiş ancak hiçbir yardımda bulunmamıştır. Buna rağmen Yavuz Çaldıran Zaferi sonrası Safevi ve Atabek (Ortodoks-Kıpçak Türk'ü) Devletinden bir çok yeri aldığı halde Sevindik'in topraklarına dokunmadı.[200[200]] Bu bize Sevindik Han'ın bölgedeki gücünü göstermektedir. Ertesi yıl (1515) Kemah'ı alan Osmanlılar, Kemah Sancağını kurdular ve Afşar Beyliğiyle komşu oldular.[201[201]]

Sevindük Han, Yavuz'un ölümüyle birlikte tekrar Safeviler'e yönelmiştir. 1521'de Horasan'da Serahs hakimi idi. Kanuni'nin İran üzerine yürüdüğü Irakeyn Seferi'nde, veziriazam Maktul İbrahim Paşa Erzurum'a gelmiş ve burasını fethederek bu Afşar Beyliği'ni ortadan kaldırmıştır (1534). [202[202]] Burada bir Erzurum Beylerbeyliği oluşturularak, Dulkadır-oğlu Mehmet Bey, Beylerbeyi tayin edildi.

Beyliğin ortadan kalkması üzerine Sevindük Han'ı Safevi emirleri arasında görüyoruz. Safevi ordusunda ve idari kadrosunda çok özel bir yeri olan Sevindük Han Korucubaşılık (Ordu kumandanı) görevine kadar yükselmiş, ölene kadar önemli bir çok olaya girmiştir. Güçlü bir emir olan Sevindük Han, 1562'de 90 yaşında ölmüştür. Oğlu Hüseyin Bey de Horasan'da Afşar emirlerindendi.

8. İran Afşarları

İran tarihin en eski devirlerinden beri Türklerin yaşadığı bir bölgedir. M.Ö. VII. asırda Sakaların Kafkaslardan inerek İran'a akınlar yaptıkları ve bir kısmının Azerbaycan'da yerleştikleri bilinmektedir. Daha sonra bölgeye Hunlar, Oğuzlar, Kıpçaklar, Peçenekler, Hazarlar, Sabirler gibi Türk boyları gelip yerleşmiştir. Bununla birlikte İran'a bugünkü çehresini veren Türk göçleri İslamiyet'in kabulü sonrası olmuştur. Abbasiler zamanında başlayan Türk ağırlığı Gazneli ve

---

[197[197]] İ. H. Danişment, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi Iı, İstanbul 1948, Türkiye Yay., s.10. Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi, TTK, Ankara 1993, s.101-2. Elegez Revan'ın Kuzeyindedir. Revan Türk Yerleşim Bölgesiydi. Buradaki Köy Adlarıda % 90 Türkçeydi Ki Bir Kısmı Afşar Oba İsimleridir. Mesela, İsalu, Kozanlu, İmanşalu, Gencelü, Köseler, Avşar, Koçkiri Köyü Gibi. (Aynı Eser, s.349)
[198[198]] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.94
[199[199]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.99
[200[200]] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.102, 111
[201[201]] İsmet Miroğlu, Kemah Sancağı Ve Erzincan Kazası (1520-66), TTK, Ankara 1990, s.17
[202[202]] İ. H. Danişment, a.g.e., s.171.

Selçuklular ile artmış, Moğol istilası sonrası ise bu yerlerin demografik yapısı Türklük lehine değişmiştir. Bu durum 1925 yılına kadar sürmüş, Fars asıllı Pehlevilerin iktidara gelmesi ile Türk egemenliği sona ermiştir. Buna rağmen İran'da hiç olmazsa nüfusun % 35'ini hala Türkler oluşturmaktadır.

İran gerek tarihteki konumu ve gerek siyasi münasebetleri yönünden oldukça önemli bir bölgedir. Burası Fars kültürü etkisi yoğun olmakla birlikte, Türk boylarının hakimiyet mücadelesinin geçtiği ve kıyasıya vuruştuğu bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir ortamda hakimiyeti ele geçirip İran tahtına oturmak elbette kolay iş değildir.

a. Kara-Koyunlu ve Ak-Koyunlu Devleti'nde Afşarlar

Daha XII. asırda İran'ın Huzistan Eyaletindeki Avşarlar, Şumla idaresinde bir beylik kurmuşlardı. 14. Yy'da ise Batı İran'da yaşayan Türkmenlerin başında bulunan Celaleddin Tayyib Şahın Avşar olduğu tahmin ediliyor. Bu devirlerde Avşarlar yalnızca Huzistan ve Fars eyaletlerinde kalmayarak orta ve batı İran'ın muhtelif yerlerine dağılmışlardı. Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile İran ve Azerbaycan bölgelerinde iki ayrı güç olarak ortaya çıkan Kara-Koyunlu ve özellikle Ak-Koyunlu Devletlerinde de Avşarların faaliyette bulunduğunu görüyoruz. İlhanlılar ve Celayirliler devrinde Türkmenlerin mühim rolleri olmadığı halde; Karakoyunlular ile Akkoyunlular'da Afşarların mühim bir mevkii vardı.[203[203]] Kara-Koyunlular'da Anadolu'dan gelen Afşarlar ile Gence ve Berdaa bölgesindeki Karamanlıları[204[204]] sayabiliriz.

Ak-Koyunlular'da ise Afşarlar daha etkindir. Bunlar, Halep Afşarları'dır. Kuzey Suriye Afşarlarından Kutbeğililer'in henüz 1407 yılında Ak-Koyunlu birliğine katıldıklarını biliyoruz ki onların hemen tamamı bir müddet sonra Huzistan'a göçeceklerdir.[205[205]] XV. asır sonlarına doğru bu ülkede yeniden Afşarlara rastlanır ki; bunlar Akkoyunlu fethi neticesi Anadolu'dan gelmiş Afşarlardır. Uzun Hasan Bey 'in henüz Ak-koyunlu hükümdarı olmasından önce, onun yakın adamlarından birisi olan Mansur Bey, Kuzey Suriye Afşarlarına mensuptu ve kalabalık bir Afşar gurubuna sahipti. Uzun Hasan'ın İran'ı fethi üzerine emrindeki Avşarlarla bu ülkeye gelmiş, kendisi Huzistan'ın güneyindeki Kuh-Giluye valiliğine getirilmişti.[206[206]]

1457 yılında Ak-Koyunlu Uzun Hasan ile Kara-Koyunlu Cihan Şah'ın kumandanı Tarkan Oğlu Rüstem arasında yapılan savaşta Ak koyunlu ordusunda Kutbeğililer ve Gündüzlü'den Mansur Bey'de vardı.[207[207]] Uzun Hasan'ın Fatih ile yaptığı Otluk-Beli Savaşında da Afşarlar, Ak-Koyunlu safında savaştılar. [208[208]] Uzun Hasan'ın oğlu Fars valisi Halil Mirza'nın 1476'da yaptırdığı resmi geçitte Mansur Beyde vardı. 1497'de tahtı ele geçirmek isteyen Muhammedi Mirza, Şiraz'ı Pürnek Kasım Bey'den alıp Mansur Beye vermişti. Pürnekler ile Afşarlar arasında yapılan savaşları Afşarlar kazanmışlardı. Muhammedi Mirza ile Sultan Murat arasında yapılan bir savaşta Avşarlardan Piri Bey ölmüştü. Mansur Bey daha sonra Akkoyunlu Sultan Murat ve Ebu'l-Feth Beyin hizmetinde bulunmuştur. Akkoyunluların yıkılması üzerine Mansur Bey Safevi hizmetine girecektir.[209[209]]

b. Safevi Devleti'nde Afşarlar

Şah İsmail Devri (1501-24) : Safevi devletinin kurucusu İsmail, İran Erdebil'de bulunan Safevi Ocağı şeyhi Cüneyd'in torunudur.[210[210]] Şah İsmail, Safevi Devletini kurarken yanında Ustacalu, Şamlu, Rumlu, Tekelü, Dulkadır, Afşar (Urmiye-Van gölleri arasından gelen), Kaçar, Varsak Türkmenleri ile Karacadağ sofuları bulunuyordu. İsmail'in yanında bulunan bu Afşarlar, müfrit Şia akidesini benimsemişlerdi. Fakat diğer Afşar oymakları henüz Sünni inançlarını koruyorlardı. Bunlar ancak şah İsmail ve haleflerinin İmamiye Şiiliğini resmi din olarak kabul etmelerinden sonra Şiileşmişlerdir. [211[211]]

203[203] Köprülü, "Avşar", s.30-1
204[204] Faruk Sümer, Karakoyunlular I, s.26, 99
205[205] M.K., Özergin, "Xıv. Yy'da Türk Dünyası", Milli Eğitim Ve Kült. Derg., Sayı:22, Ankara 1983, s.64.
206[206] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.219
207[207] Ebu Bekr-İ Tihrani, Kitab-I Diyarbekriyye (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2001, s.133-36, 167
208[208] Köprülü, a.g.m., s.30
209[209] Sümer, Oğuzlar, s.219
210[210] Safeviler, İsmini Şeyh Safiyeddin'den Almıştır. Safevi Tarikatı Lideri Hoca Ali'nin Torunu Olan Cüneyd, Sünni Olan Tarikatı Şiileştirmiş Ve Devletleşme Sürecine Girmişti. Bu Ailenin Dip Dedesi Firuz Şah Adlı Sincar'lı Bir Kürt'tür.
211[211] Fuat Köprülü, "Avsar", Islam Ans. II, İstanbul 1979, s.31

Safevi Devleti'nin kuruluşundan sonra İran'a yeni Afşar oymakları gelmiştir. İran'daki büyük Afşar varlığını da Anadolu'dan gelen bu Afşar oymakları meydana getirmiştir. 212[212]

Şah İsmail, 1501'de Şirvanlıları ve akabinde Akkoyunluları yendi ve devletini kurdu. 1503'te Akkoyunluları tekrar yenerek ortadan kaldırdı ve Irak, Fars, Kirman'ı ele geçirdi. Uzun Hasan'ın en yakın adamlarından olan ve Akkoyunluların kuruluş, yükseliş ve yıkılışına şahit olan Mansur Bey, diğer bazı Akkoyunlu beyleri gibi Şah İsmail'e itaatini arz ederek Kızılbaş tacını giydi ve Şiraz valiliğine getirildi. Bir müddet sonra Fars valisi (1505) oldu. Mansur Bey ailesi Şah Abbas devrine kadar Kuh-Giluye vilayetini idare etmişlerdir. Ferah valisi Ahmet Beğ Sultan, Özbek hükümdarı Şeybek Han üzerine yapılan Horasan Seferine (1511) katılan Dana Muhammet Beğ (savaşta öldü), 1513'teki ikinci Horasan Seferinde adı geçen Şahruh ve Osmanlı ile yapılan Çaldıran Savaşında (1514) "şah benim" diyerek kendisini feda eden ve Şah İsmail'in öldürülmesini önleyen Sultan Ali Mirza, Şah İsmail devrindeki diğer Afşar emirleridir.213[213]

Tahmasb Devri (1524-76) : İsmail'in ölümünden sonra oğlu Tahmasb başa geçti. Tahmasb devrinde Avşarlar, Kuh-Giluye ve Huzistan'da yaşıyorlardı. Bu dönemde boylar arasında kıyasıya iktidar kavgası yaşanıyordu. Mücadelelerden Tekelilere karşı birleşen ve Şah'ın desteğini alan Ustacalu, Dulkadırlı, Rumlu ve Afşarlar galip çıktılar.214[214] Tekelü ve Şamlılar gözden düşerken, Kaçar ve Afşarların itibarı arttı ve yükselerek en önemli boylar arasına girdiler. Avşarların Kuh-Giluye ve Huzistan gibi merkezden uzak yerlerde yaşamaları daha mühim rol oynamalarını engellemişse de çabuk yıpranmalarını de önledi.215[215]

Bu devir Afşar emirlerine gelince ; en önemli emir, Tahmasb'ın en muteber merkez emiri olan Sevindik Han'dır. Sevindik Han, henüz Şah İsmail devletini kurmaya çalışırken onun yanındaydı.216[216] 1538'de Tahmasb'ın Şirvan Fethi'ne katıldı. Şirvan'ın başına Tahmasb, kardeşi Alkas Mirza'yı getirmişti. Ancak Alkas Mirza bağımsızlık için başkaldırdığında (1546) onu iknaya giden Sevindük Han'dı. (Alkas Mirza daha sonra Osmanlı'ya sığındı ve Safevilere karşı savaştı. 1548'de Şirvan'ı ele geçirerek Afşar Mehmet Beyi yenmiş ve Kum şehrini zaptetmişti. Alkas Mirza'nın yakın adamı Muhammet Beğ de Avşar idi. Bugün Malatya'da Alkasoğlu adında bir köy vardır.) 1548'de Sevindük'ün Şeki üzerine yürüdüğünü görüyoruz. 1551'de Kiş kalesini fethe gönderildi. 1552-3'te Sevindük Han, idaresindeki ordu ile Erciş'i aldıktan sonra Gevar bölgesini yağmaladı. Osmanlı ile Safeviler arasında Amasya Barışı (1555) yapılacağı sırada Osmanlı veziriazamının mektup yazdığı Tahmasb'ın önde gelen 4 kişisinden birisiydi.217[217]

Safevilerin Horasan emirlerinden Mustafa Sultan, Firuz-Kuh'ta Özbekler tarafından öldürüldü (1527-8). Sincap Sultan (1550) ile Dana Beğ oğlu Allah Kulu Beğ'de (1556) Horasan'da dirliklere sahiptiler. Sevindik Beyin oğlu Hüseyin Bey, Horasan'ın muhtelif sancaklarında valiliklerde bulunuyordu (1562'den sonra). 1532-3'te Mansur Beğin soyundan Halil Han'ın kardeşi Gazi Han, Şiraz valisi idi (1539-40'da öldü).218[218] Kuh-Giluye valisi Mansur Beğ oğlu Elvend Han, Osmanlıların Irakeyn Seferinde (1534) Tebriz'i almaları üzerine şehri kurtarmaya geldiyse de yenildi. 219[219] Ertesi yıl itaatsizlik gösterdiği için öldürüldü (1535) ve yerine Şahruh unvanı ile Mansur Beğin torunu ve Hasan Sultan'ın oğlu Muhammedi Beğ getirildi. Şahruh Sultan (1542) ve Mahmut Han'dan (1548) sonra Kuh-Giluye valisi Mansur Beğ ailesinden Mehmet Han idi (1548-9). 1550 olaylarında adı geçen Rüstem Beğ'de 1557'de Kuh-Giluye valisidir (1558'de Aba üzerine gönderildi ve savaşta öldürüldü).220[220]

1536-7'de Kirman valiliğinde Şahkulu Sultan'ı görüyoruz (1564-5'te hala görevde).221[221] 1548'de Osmanlı sınırına saldırılar düzenlenmiş, Şahkulu da Van Gölü kuzeyi ve Murat nehri

---

Kırzıoğlu, Osmanlıların..., s. 143. Kırzıoğlu İran Kaynaklarına Dayanarak Safevi Devletini Kuran Türkmenlerin Timur Tarafından (Ankara Savaşı Sonrası) Anadolu'dan İran'a Göçürülen Boylar Olduğunu Söyler (Kırzıoglu, Osmanlıların Kafkas..., s.23-4). Sümer İse İran Kaynaklarındaki Bu Bilginin Yanlış Olduğu Ve Türkmenlerin Daha Sonra İran'a Geldiği Kanaatindedir (Sümer, Safevi Devletinin..., s.7).

212[212] Faruk Sümer, "Avsar", TDVIA IV, İstanbul 1991, s.160

213[213] Sümer, Safevi Devleti'nin..., s.49, 56

214[214] Köprülü, "Avşar", s.31

215[215] Sümer, Safevi Devleti, s.57, 60, 83-4

216[216] Sümer, Safevi Devletinin..., s.99

217[217] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.103, 167, 175, 194, 196, 206, 215-16, 246

218[218] Sümer, Safevi Devletinin..., s.94, 98, 100

219[219] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.151

220[220] Sümer, Safevi Devletinin..., s.98. Köprülü, "Avşar", s.33

221[221] Sümer, Safevi Devletinin..., s.99

boyuna (Boz-Ulus ve Kara-Ulus üzerine) yağmaya gönderilmişti. Bunlar Ahlat'ı yağmalayıp 5 bin at, 100 bin koyun, 50 bin sığır getirdiler. Şahkulu, 1552'de Osmanlı'ya karşı yapılan harekatta Irak bölgesini yağmalamış, 1553-4'te Van, Vastan, Erciş ve Adilcevaz'ı yağmaladı. 1554'te ise Dav-Eli'ni yağmaya gönderilmişti.[222[222]] 1569-70'te Kirman valisi Yakup Beğ'dir.

1539-40'ta Huzistan'da Avşarların başı olan Kan Kara lakaplı Çulu Beğ oğlu Mehdi Kulu Sultan, Şuşter hakimi idi Aynı yıl itaatsizlik ettiği için üzerine Afşar Haydar Kulu Sultan gönderilmiş, Şah'ın emri ile kardeşi Sevindik Beğ tarafından öldürülmüştür. Sevindik Beğ Şuşter'e hakim olduysa da 1541-2'de Huzistan valiliği Haydar Kulu Sultan'a verildi. Daha sonra Şuşter ve Dizful valiliği Ebu'l-Feth Sultan'a verildi.[223[223]] Ebu'l-Feth Sultan, 1554'te Osmanlı'nın Nahçıvan'ı yakıp yıktıktan sonra, Tebriz'i vurması üzerine Osmanlı'ya saldırdı ancak yenilerek geri çekildi.[224[224]] Şuşter'deki diğer Afşar hakimleri ise Keçel Afşar, Hasan Bey, Seyyid Bey, Rüstem Sultan Araşlu, Seyf Bey, Muhammet Sultan, Şahverdi Sultan, Ali Sultan, Ahmet Sultan, Hüsrev Sultan, Şahverdi Han Gündüzlü'dür.[225[225]]

1546'da merkezde bulunan Dulkadırlılar ile Afşarlar arasında çatışma çıkmış ve Afşarlardan Sevindik Beğ, Şahkulu Sultan, Mahmut Han olayı yatıştırmıştı.[226[226]] 1550 olaylarında Pir Kulu Beğ (şairdi) ve Muhammet Beğ'in adı geçiyor. Araşlu Avşarının başı olan Aslan Beğ, 1567-8'de Lala Sultan Ahmet Mirza ile Gilan Seferine katıldı. Aynı sefere katılan İskender Beğ'e Gilan'da dirlik verildi. Tahmasb öldüğü sırada Afşar emirleri şunlardı : Aslan Sultan Araşlu, Kuh-Giluye'de 10.000 çadır Avşarın başı Mansur Beğ ailesinden Halil Han, Save valisi Mahmut Sultan, Kirman valisi Yakup'un kardeşi Yusuf, Hezarcerib valisi İskender Beğ (Mansur Beğ ailesinden olup sonradan Kuh-Giluye valisi oldu), Horasan'daki Ferah ve Esfuzar valisi Yeğen Sultan ile yine Horasan'da bir yerin valisi Hüsrev Sultan Köroğlu.[227[227]]

İsmail II. (1576-77) ve Muhammet Devri (1577-87) : Tahmasb ölünce, Türkmen, Rumlu ve Afşarlar İsmail Mirza'yı desteklediler. Haydar ile yaptığı taht kavgasını Aslan Sultan Araşlu'nun da desteklediği İsmail (1576-77) kazandı.[228[228]] Bunun üzerine Haydar'ı desteklemiş olan Ustacalulara karşı kıyım başladı. Ferah valisi Sevindik Beğ oğlu Hüseyin Sultan'da Ustacalu Şahkulu'yu öldürdü. Bu dönemde Avşarların büyük emiri Halil Han da merkezde bulunuyordu.[229[229]]

İsmail'in ölümü üzerine bacısı Perihan Begüm, Afşar Kulu Beğ'in de bulunduğu 8 kişilik bir heyetin yardımıyla ülkeyi 2,5 ay idare etti.[230[230]] Sonunda büyük emirler toplanarak Muhammet'i (1577) şah ilan ettiler. Halil Han'ın teklifi ile boylar arasındaki rekabetin önlenmesi kararlaştırıldı. Boylar liderlerini seçip açıkladılar. Afşar'ın başı Korucubaşı Kulu Beğ seçildi. Veli Han, Kirman; Halil Han'da Kuh-Giluye valisi oldu. Osmanlı'nın Şirvan'a saldırması üzerine yapılan başarısız savaşlarda (1578) Kulu Beğ de vardı. Bu sırada tekrar hortlayan boy ihtilafı Kulu Beğ tarafından yatıştırıldı.[231[231]]

1580'de Kuh-Giluye'de Kalender adlı bir kişi, kendisinin Şah II. İsmail olduğunu ileri sürüp Lurlardan kalabalık bir kitle topladı ve bölgenin hakimi Afşarlar üzerine yürüdü. Halil Han'ın oğlu Rüstem Beğ'i öldürerek Afşar'ı perişan ettiler. Merkezde bulunan Halil Han, hemen bölgeye geldiyse de öldürüldü ve Afşarlar çok zor duruma düştü. Halil Han'ın yeğeni İskender Beğ, bölgeye vali atandı ve Dulkadırlıların yardımıyla Düzmece İsmail yakalanıp öldürüldü.[232[232]] Bu olaydan sonra Avşarın bir kısmı Halil Han'ın oğlu Şah Kulu'nun etrafında toplandı. Şah Kulu, İskender Beğ'i öldürdü ve bölgeye hakim olduysa da karşısına akrabası Abdullatif Beğ oğlu Hasan Beğ çıktı. Uzun süre mücadele ettiler.

Düzmece İsmail'in dördüncüsü Gurlular arasında çıktı ve Ferah valisi Hüseyin Sultan ile kardeşi Ali Han Sultan'ı öldürerek Horasan Avşarını perişan ettiler. Ferah valiliğine atanan Yeğen Sultan, sefere hazırlanırken Düzmece kendi adamları tarafından öldürüldü.[233[233]]

[222[222]] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.189-90, 212, 219, 232
[223[223]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.99
[224[224]] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.228
[225[225]] Köprülü, "Avşar", s.32
[226[226]] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.176. Sümer, Safevi Devletinin..., s.95
[227[227]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.100. Köprülü, "Avşar", İA Iı., s.31
[228[228]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.110. Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.256
[229[229]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.113, 115
[230[230]] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.270
[231[231]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.117-20, 123, 129
[232[232]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.132-3. Köprülü, "Avşar", s.33
[233[233]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.133

Şah'a karşı taht kavgasına girişen Abbas Mirza'yı destekleyenlere karşı Horasan seferine Kirman valisi Veli Han memur edildi (1583). Ancak, Şah'a isyan edenler Kulu Beğ sayesinde ceza almadılar. Üstelik cezalandırılmalarını isteyen vezir Selman, Kulu Beğ tarafından öldürüldü.[234[234]] İsyancılara arka çıktığı için Kulu Beğ, Sebzevar valiliğinden azledildi. 1585'te Osmanlı'nın Tebriz'e girmesi üzerine yapılan savaş esnasında öldürüleceğini anlayan Kulu Beğ, kardeşi Cabbar Kulu ile Osmanlı'ya sığındı.[235[235]]

Hamza Mirza ile Tahmasb Mirza arasındaki taht mücadelesinde Keçel Mustafa, Hamza'ya isyan etti. Kazvin'de oturan Usalu ve Eberlü Afşarları Tahmasb'a karşı geldilerse de üzerlerine ordu gönderilip tedip edildiler. Hamza Mirza öldürülünce Kirman valisi Veli Han, oğlu Yezd hakimi Bektaş Han, Isfahan'daki Araşlu Avşarı, Türkmen ve Dulkadırlıların da desteği ile Abbas Mirza'yı hükümdar ilan ettiler. Daha sonra aralarında Alplu Avşarının lideri İsmail Han'ın da bulunduğu emirler Abbas'ı tahta çıkardılar. Bu dönemde Avşarların yurtları İran'ın güneyi idi ve batıdan doğuya doğru bir şerit gibi uzanıyordu (Kuh-Giluye, Isfahan, Kirman, Ferah, Esfuzar). Şah Muhammet öldüğünde Araşlu'nun bir kısmı ile Usalular Kazvin civarında oturuyordu. Kirman, Veli Han'ın, Yezd, Bektaş Han'ın, Eberkuh (Yezd'in güneyindedir), Kulu Beğ oğlu Yusuf Han'ın idaresindeydi. Kuh-Giluye'de ise Şahkulu ile Hasan Han arasındaki rekabet devam ediyordu. Yine Kuh-Giluye'de Araşluların başı Aslan Sultan'ın oğlu Tahmasb Kulu Han vardı.[236[236]]

Abbas Devri (1587-1628) : Şah Abbas Türkmen boyları arasındaki rekabet ve devletteki etkinlikleri yüzünden bu unsuru itaat altına almak zaruretini gördü. Bu yüzden tahta çıkmasının hemen sonrası Afşar Korucubaşı Yusuf Han'da dahil Türkmen beylerin çoğunu öldürttü. Daha sonra Afşar, Dulkadır, Kaçar, Bayat ve diğer boylarının eski yerlerinde kalabalık yaşamalarına son verip onları İran içinde dağıttı. Böylece Kuh-Giluye bir Afşar yurdu olma özelliğini kaybetti. Ardından Osmanlı gibi devşirme sistemi kurup Türk olmayanları devletin üst kademelerine ve hatta bir kısmını Türk boylarının başına getirtti (Mesela Gürcü Cemşit Sultan, Abiverd'deki Eberlü Avşarı'nın; Nevruz Sultan, Karabağ'daki Cevanşirler'in başı idi).[237[237]]

Bu dönemde Afşar emirlerine gelince; Yusuf Han, Abbas tarafından Korucubaşılığa getirildi. Ancak Mürşid Sultan'a suikast düzenleyince hapse atıldı. Korucubaşılık ise İskender Beğ'in kardeşi Bedir Han'a verildi. Bedir Han, Esterabat valisi oldu (1589) ve korucubaşılık Veli Han'a verildi. Veli Han'dan boşalan Kirman valiliği de oğlu Yezd hakimi Bektaş Han'a verildi. Veli Han'ın çabaları sonucu Yusuf Han hapisten kurtulup tekrar Eberkuh valiliğine gönderildi. 1590'da Araşluların başı Aslan Sultan oğlu Tahmasb Kulu, Hemedan valisi oldu ve Nihavend'i Osmanlılardan geri almak için sefer yaptıysa da başarı elde edemedi. 1591'de itaatsizlik ettiği için öldürüldü. Bir müddet sonra oğlu güçlü emirlerden Zehr-i Mar Sultan'da öldürüldü. Bektaş Han büyük hayaller peşinde koşunca bertaraf edilip Kirman önce Yusuf Han'a sonra tekrar Veli Han'a verildi. Bu civardaki bir kasaba da Alplu'dan İsmail Sultan'a verildi. Bu ikisi 1593'te Özbeklerle yapılan savaşa katıldılar.[238[238]] İsmail Sultan, Kazerun valisi Emir Han Kuh-Giluye'ye atanınca (1595) onun yerine Kazerun valisi oldu. Bundan sonra 1835 yılına kadar Kazerun hanı olan Avşarların Alplu obasından olduğu söyleyelim.[239[239]] Kuh-Giluye'de hakimiyet kavgası veren Abdullatif Beğ oğlu Hasan Han ile Halil Han oğlu Şah Kulu, Şah Abbas'ın huzuruna geldiler. Abbas'ın tahriki ile Hasan Han, Şah Kulu'yu öldürdü ise de 1595'te kendisi de öldürüldü.[240[240]] Kazerun hakimi Emir Han, Kuh-Giluye valisi atandı. Bunun üzerine Gündüzlü ve Araşlular Ramhurmuz'da toplanarak Ebu'l-Feth Beği kendilerine han seçtiler ve Lurlar ile Huvayza Araplarının katılımıyla isyan ettiler (1597) ancak Fars valisi Allahverdi tarafından şiddetle bastırıldı. Başlarına devşirme biri atandı. Avşarların buradaki hakimiyetlerine son verilip bir müddet sonra yurtlarından çıkarıldılar. Bir bölümü Horasan'a, bir bölümü de Urmiye'ye gitti. Yerlerinde kalanlar ise Arapların devamlı baskıları sonucu başka yerlere dağıldılar. 1840 yılında geriye kalanlar Doruk'tan çıkarılarak Kengaver, Esed-abat, Urmiye taraflarına gittiler. Bunlardan

---

234[234] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.350. Sümer, Safevi Devletinin..., s.135
235[235] Sümer, Safevi Devletinin..., s.136, 138
236[236] Sümer, Safevi Devletinin..., s.139, 141, 145-6
237[237] Sümer, Safevi Devletinin..., s.148-9, 157
238[238] Sümer, Safevi Devletinin..., s.189
239[239] Köprülü, "Avşar", s.33 Bu Hanların İsimleri Şöyledir : Hoca Pir Budak, Hoca Pir Veli, Hoca Hasan Ali, Hoca Hüseyin Ali, Hüsameddin, Hoca Hüseyin Ali Sani, Hoca Muhammet Rıza, Hoca Ebu'l-Hasan, Hoca Ali Kulu, Rıza Kulu, Muhammet Kulu, Kelb-İ Ali, Abbas Kulu.
240[240] Sümer, Safevi Devletinin..., s.189-90

küçük bir kısım Şuşter ve Dizful'da kaldı. Bugün Şuşter civarında yaşayan Gündüzlü Afşarları, bu Kuh-Giluye Afşarlarının torunlarıdır. [241[241]]

Bu devirde Luristan, Kuh-Giluye'de Araşlu, Şuşter'de Gündüzlü, Yezd, Kirmanşah, Musul, Urmiye'de İnallu (İmanlu), Horasan'da Alplu, Köse Ahmetlü, Kırklu'lar yaşıyordu. Şah Abbas devrine kadar kuvvetli Afşar kabileleri en çok Huzistan, Fars, Luristan, Kuh-Giluye, Kazerun, Kirman, İsfahan, Yezd, Save ve Horasan taraflarında yaşıyor; Afşar reisleri Safevi Devleti tarafından çok defa mahalli idarelerin başına geçiriliyor, Özbek ve Osmanlılara karşı da Safevilerin başlıca kuvvet kaynağını teşkil ediyorlardı. Abbas, Afşar kuvvetlerini kırıp, merkezi idareyi kuvvetlendirdikten sonra Afşar emirlerinin ehemmiyeti de azalmıştır. [242[242]]

Nitekim Abbas öldüğünde Afşar'dan sadece üç emir vardı. Bunlar, Urmiye hakimi Kasım Sultan oğlu Kelb-i Ali Sultan (İmanlı'dan), Ferah ve Esfuzar hakimi Er-Doğdu Han (Alplu'dan), Kaverud hakimi İmam Kulu Sultan (Usalu'dan) idi.[243[243]]

Abbas devrinde Afşar oymakları şunlardı :

a. Gündüzlü : Bunlar Halep Türkmenleri arasındaki Gündüzlü Avşarının koludur. Kuh-Giluye ve Huzistan'da yaşıyorlar. Mansur Beğ ile gelenler bunlardır. Mansur Beğ de Gündüzlü Avşarından idi. Bir kısmı Horasan'da Abiverd tarafına, bir kısmı da Araşludan bir bölük ile beraber Urmiye'ye gönderildi.[244[244]]

b. Araşlu : Araşlu'nun bir yer adıyla ilgili olduğu görülüyor. Nitekim Şirvan'da Araş adlı bir kasaba vardır.[245[245]] Kuh-Giluye'de yaşayan Araşlılar, Mansur Beğ Avşarlarındandır. 1584-87'de Usalular ile birlikte Isfahan'da yaşıyordu. Başları önce Aslan Sultan sonra oğlu Tahmasb Kulu idi. Bir ara Hacı Mehdi Kulu Araşlu'nun başına geçtiyse de Tahmasb Kulu'nun oğlu Zehr-i Mar Sultan başa geçti. Abbas bu kişiyi öldürüp, Araşluları Huwar, Rey, Simnan taraflarına sürdü. Bir kısmı da Gündüzlü ile beraber Urmiye'ye gitti.[246[246]]

c. Usalu : Isfahan'da yaşıyorlardı. Daha sonra Kaverud'a geldiler. Kaverud hakimi İmam Kulu Sultan bu obadan idi.[247[247]]

ç. Eberlü : [248[248]] Kazvin'de oturuyorlardı. Sonra Abiverd'e gönderildiler ve başlarına devşirme Gürcü Cemşid atandı. Nadir Şah Abiverd'e gönderilen bu Eberlilerdendi. 18.yy'da Eberlüler'in bir kısmı Tarum ve Halhal'da yaşıyorlardı. Bu Afşarların Tarumi ve Halhali nispetini taşıdıkları anlaşılıyor. Nadir Şahın ölümü sırasındaki beylerden Musa Beğ de bu obadandı. [249[249]]

d. Alplu : Halep Türkmenleri arasındaki Köpekli Avşarı'nın obalarından olan Alplu Avşarının bir kolu. Alplu'nun Gündüzlü ve İmanlı Avşarı kadar kalabalık olmadığı anlaşılıyor. Bu obadan İsmail Han, 1590'da Kirman'da bir kasabanın hakimi 1594-5'te Kazerun valisi idi. Şah Abbas'ın ölümü sırasında görevde olan üç Afşar beyinden biri ve Sistan'daki Ferah ve Esfuzar hakimi yine Alplu'dan Er-Doğdu Han idi. Sonradan İsmail Han, Er-Doğdu Han yerine Ferah valiliğine atandı (1602-05).[250[250]]

e. İmanlu : [251[251]] Maraş'taki Dulkadırlı Eli'nin oymaklarından İmanlu Avşarının bir kolu. İran'a Abbas devrinde geldiler. Bilinen ilk emirleri Kasım Sultan'ın adı 1593-4'te geçiyor. Bu

---

[241[241]]Faruk Sümer, Oğuzlar, s.220. Köprülü, "Avşar", s.33

[242[242]] Köprülü, "Avşar", s.32

[243[243]] Sümer, Oğuzlar, s.222. Köprülü, "Avşar", s.31-2

[244[244]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.190. Sümer, Oğuzlar, s.220

[245[245]] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.17. 1578'de Özdemir Oğlu Osman Paşa Tarafından Fethedilip Bir Osmanlı Toprağı Haline Getirilmişti. Şamakı Eyaletinin 15 Sancağından Biriside Araş (Kırzıoğlu'nda Ereş) Sancağı İdi. (s.305)

[246[246]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.190-1

[247[247]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.190-1

[248[248]] Köprülü Ve Kırzıoğlu Bu Obanın Adını İmirlü Şeklinde Kaydederler Ve 24 Oğuz Boyundan Biri Olan Eymürlerden Bir Kolun Afşarlar Arasına Karışmış Olacağını Söylerler. Burada Şunu Belirtelim; Ermenistan'da Yaşayan Ve Zaman Zaman Göç Eden En Son Günümüzde Karabağ Olaylarından Sonra Ermenistan'ı Terkeden Azeriler Bu İmirler'dendi Ve Afşar Olduklarını Beyan Ederlerdi (Erc. Ün. Türkçe Okutmanı Sayın Mahmut Sarıkaya)

[249[249]] Sümer, Oğuzlar, s.221

[250[250]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.191-2. Sümer, Oğuzlar, s.221

[251[251]] Köprülü Ve Kırzıoğlu, İran'daki İnallu Oymağının İmanlı Avşarı Olduğunu Kabul Ediyor. İmanlu = İnanlu = İnallu. Buna Benzer Bir Değişim De Usalu Adında Vardır. Usalu = Usallu = Usanlu. Bu Bize İmanlu Adının İnallu'ya Dönüşmesini Mantıklı Göstermektedir. İran Kaynaklarında İmanlu'nun Bazen İnanlu Şeklinde Kaydedildiğini De Biliyoruz. Halep Türkmenleri Arasında Gördüğümüz İnalluları Da Köprülü Avşarlarla İlgili Görüyor. İnallu Mirza Ali Beğ'in 1728'de İnallu Ve Afşarlara Mütesellim Tayin Edilmesini (A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, s.183) Bununla İlgili Görüyor. Dulkadırlı Eli Arasındaki En Büyük Teşekküllerden Birisi Olan İmanlu Afşarları Aslında Kuzey Suriye Avşarlarından Olup Buradan Göç Ederek Maraş Civarına Geldiler. Demekki Kuzey Suriye Türkmenleri İçerisinde İnallular İle İmanlular Arasında Bir Yakınlık Bulunma İhtimali Var.

sırada Hemedan valisi idi. Kasım Sultan, Kirmanşah'ta Osmanlı'lara karşı emrindeki İmanlılarla beraber sınırları korumuş ve yapılan savaşta Uzun Ahmet Paşa'yı Lurların hakimi ile beraber esir almıştı (1603-4). 1623'te Musul'un fethine katılmış ve şehrin valiliğine getirilmişti. Ertesi yıl şehir veba salgını dolayısı ile boşaltılmış ve tekrar Osmanlı'ya geçmişti. Kasım Sultan'ın buradan gelip Urmiye, Sayınkale ve Sulduz'a yerleştiğini görüyoruz. 1625'te şehri yeniden almak için gönderilen emirler arasında Kasım Sultan'ın oğlu Kelb-i Ali Sultan vardı. Bundan Musul'u terk ettiği için Kasım Sultan'ın azledildiği veya öldürüldüğünü anlıyoruz. Kelb-i Ali Sultan 1627'de Urmiye valisi oldu. Bundan sonra Urmiye'de gördüğümüz Avşarların önemli bir kısmı İmanlu'dan, valileri ise bu Kasım Sultan'ın soyundandır. [252][252] Bunlardan Hudadad Beğ Kasımlı ilk kez Beylerbeyi unvanını aldı. Bunlar o civardaki Kürt aşiretleri ile daima mücadele etmiş ve Sünni Osmanlılara karşı, Şii Safevilerin sınır bekçiliğini yapmışlardır.[253][253]

f. Çoban-Oğlu ve Kör-Oğlu : Bunlardan başka Avşarların Çoban-Oğlu ve Kör-Oğlu obalarının da varlığını görüyoruz. Ancak bunlarla ilgili bilgiler oldukça azdır. Kör-Oğlu obasından Horasan'da bir yerin valisi olan Hüsrev Sultan'ı tanıyoruz. Hüsrev Sultan, Herat'ta bulunan Afşar Hüseyin Sultan ile birleşerek Şah'a isyan etmiş olan Horasan Beğler-beğisi Ustacalu Şah Kulu Sultan'ı öldürmüştü.[254][254] Çoban-Oğlu obasından ise 1588-89'da Horasan Seferine katılması emredilen Mehdi Kulu Han'ın adı geçiyor.[255][255]

Nadir Şah 'ın siyasi sahnede görünmek olduğu sırada (18. Yy 'ın ilk yarısı) İran'da Afşarların dağılışı şöyleydi :

Urmiye Afşarları : Urmiye Gölü batısı Selmas ve Uşniye arası, Urmiye şehri ve bölgesi ; İmanlu Afşarları, Kasımlı (İmanlu'nun kolu, İmanlu Afşarlarının beyi Kasım Sultan'dan), Gündüzlü ve Araşlu (Kuh-Giluye'den gelme) oymakları, Mahmutlu Oymağı (Araşlu'nun kolu).

Hamse Afşarları : Kazvin ile Zencan arası, Zencan şehri merkezdir. Kazvin'in güneybatısından başlar (Bura hala Afşar adını taşır) Afşar Sayınkale ve Sultaniye'ye kadar. Kuzeyde Aşağı ve Yukarı Tarum ile Halhal 'da yaşarlar. Buradaki Afşar beyleri Hamseli, Tarumi, Halhali nispetiyle anılırlardı (18. Yy kaynakları). Çoğu Eberlü oymağı, Kutulu Afşarı (Eberlü'den).

Kirman Afşarları : Kirman şehri ve bölgesi. Şah Tahmasb (16. Yy) devrinden beri yaşamaktadırlar, fakat hangi obaları olduğu bilinmemektedir.

Horasan Afşarları : Herat'ın güneyinde Esfuzar bölgesi ve Siistan'ın Ferah bölgesi (Bugün bu bölgeler Afganistan toprakları içinde). Bazı obaları bilinmiyor. Gündüzlü ve Araşlu oymakları (Şah Abbas'ın Kuh-Giluye'den Abiverd'e sürdüğü Afşarlar).

Bunun yanında Afşarlar, Huzistan (Gündüzlü), Kuh-Giluye (Gündüzlü ve Araşlu), Fars ve Kazerun 'da da yaşıyorlardı.[256][256]

9. Nadir Şah ve İran'da Afşar İmparatorluğu (1736-1804)

İran'da büyük bir hanedanlık kuran Nadir Şah; sadece Afşarların değil, Türk tarihinin de en büyük şahsiyetleri arasındadır. M.Ö. VII. Yy'da Alp Er Tunga ile başlayan Türk cihangirliğinin son temsilcisisidir. Nadir Şah, 22 Ocak 1688 yılında Horasan'ın Abiverd bölgesinde Deregez vilayetinin Destgird şehrinde doğdu. Afşarların Eberlü boyuna bağlı olan Kırklı obasından idi. (Kırklılar, daha 16. Yy'ın başlarında Horasan'da yaşıyorlardı) Babasının adı İmam Kulu'dur. Soyluluk geleneklerine bağlı göçebe topluluklarda yükselmek zor olduğu halde Nadir, başlangıçta bir çete reisi iken zekası, yüksek meziyetleri ve sayısız mücadeleleri sonucu Horasan'ın tanınmış emirlerinden birisi oldu (1725).[257][257]

I. Abbas'ın (1587-1628) ölümünden sonra Safevi devleti gerilemeye başlamıştı. Safevi hükümdarı Hüseyin Mirza zamanında, Afganlılar (Abdaliler ve Kalaç Türkleri) İran'a saldırıp, ülkenin doğu bölgelerini (Kandahar, Kirman, Isfahan) aldılar. Hüseyin Mirza'yı da tahttan indirip yerine geçtiler (1718-22). İran'daki karışıklığı fırsat bilen Ruslar, Derbent ve Bakü'yü işgal ettiler

---

[252][252] Sümer, Safevi Devletinin..., s.191-2
[253][253] Köprülü: a.g.e., s.33-4

[254][254] Kırzıoğlu, "Avşarlu İle Dulkadırlı Türkmanlarının Köroğlu Oymakları", TK Yıl 6 Sayı 66 Nisan 1968 s.361-62 Destan Kahramanı Kör-Oğlu'nun Şahsiyetinin, Bolu'daki Yol Kesip Halkı Soyan Eşkıya Değilde Bir Türkmen Aristokratı Olan Bu Hüsrev Sultan Olması Gerektiği İleri Sürülmüş, Yaşadığı Tarih Olarak Ta Daha Eski Olduğu Ortaya Konulmuştur.
[255][255] Sümer, Oguzlar, s.222
[256][256] Faruk Sümer; "Avsarlar", Türk Dünyasi Arastirmalari Dergisi 62, Subat 1988, s.132-133
[257][257] Sümer, "Avşarlılar", TDVİA IV, İstanbul 1991, s.164

(1723). Bir müddet sonra Osmanlılarda ülkenin batı kısımlarını işgal ederek, İran Kürdistan'ı, Azerbaycan, Karabağ ve Gürcistan'ı ele geçirdiler (1727).[258[258]]

Safevi hanedanını tekrar ihya etmek için orduya girerek Tahmasb'ın yanında yer alıp, Feth Ali Han'ın maiyetine giren Nadir, bir süre sonra Feth Ali'nin yerine geçti. 1725'te Meşhed'i Abdalilerden aldı. 1727'de Abdaliler arasındaki sürtüşmelere katılarak kendi istediği kişiyi başlarına getirdi ve onları egemenliği altına aldı. Bunun üzerine kendisine saldıran Afgan lideri Mir Eşref'i Mihmandost'ta yenerek (bu zaferden sonra Tahmasb Kulu unvanını aldı) başkent Isfahan'ı kurtardı ve Afganları ülkeden kovdu (1730). [259[259]] Tahmasb'ı da Isfahan'da tahta çıkardı. Afgan askerlerinin geriye kalanlarını ordusuna katıp Kızılbaş askerlerinin zaafa düşmesini önledi. Ardından Osmanlılarla savaştı ve Kuzeybatı eyaletlerini kurtardı (1730). Horasan'da çıkan bir problemi halletmek için buraya gitti ve duruma hakim oldu. Bu esnada Osmanlı İran'ı yenip bazı yerleri geri almış (1731) ve Şah bir antlaşma yapmıştı (1732). II. Tahmasb'ın kendisinin fikrini almadan Osmanlılarla yaptığı barış antlaşmasını ülke çıkarlarına aykırı bulduğu için tanımadı ve Tahmasb'ı azledip Horasan'a sürdü. Şahın yedi aylık oğlunu III. Abbas adıyla şah ilan ederek, kendisi de vezir ve ordu komutanı oldu (1732).[260[260]] Nadir Han, savaşa devam etti ve Osmanlıları 1735'te Arpaçayı Savaşında büyük bir yenilgiye uğratarak Safevilerin kaybettiği bütün eski topraklarını geri aldı (Antlaşma, Kasrı-Şirin Antlaşması-1639 esas olmak üzere 1736'da imzalandı).[261[261]] Aynı şekilde Ruslarla da başarılı savaşlar yaparak Gence Antlaşması (1735) ile Derbent ve Bakü'yü geri aldı.[262[262]]

Aynı yıl eyalet valilerini ve ileri gelenleri Mugan'da toplayarak hizmetinin bittiğini ve Horasan'a dönmek istediğini söyleyince, toplantıya katılanlar onun şah olmasını ve yeni bir hanedan kurmasını istediler. Nadir Han'ın mensubu bulunduğu aşireti ve çevresinde topladığı Türk boyları hep Sünni olmasından dolayı; müfrit Şia akidelerinden vazgeçmeleri ve Ebubekir, Ömer, Osman ve Aişe'ye sebbolunmasının (sövme) yasaklanması şartı ile kabul edeceğini söyledi. İran halkı bunun üzerine İmam Cafer Sadık'a (Hanefi mezhebinin kurucusu İmam-ı Azam'ın hocası) bağlanan Caferiye mezhebini kabul etti ve Nadir Han'ın şahlık töreni yapıldı (8 Mart 1736).[263[263]] Böylece fiilen 1722'de çökmüş olan Safevi Devleti son buldu ve İran'da Afşar hakimiyeti başladı.

Rusya'nın, Avusturya ile ittifak kurup Osmanlı'ya saldırmaları üzerine batısının güvende olduğunu görüp doğuya yönelmiş ve 1737 yılında meşhur Hindistan Seferine çıkmıştır. 1738'de Kandahar'ı alır ve yakınında Nadirabad kentini kurdurur. Çevredeki Beluçistan, Zemindaver ve Belh bölgelerini de ele geçirerek Buhara'ya da hakimiyetini kabul ettirir. Daha sonra Gazne ve Kabil'i fetheder. Celalabad ve Peşaver'den sonra Lahor kenti de Nadir'in eline geçer. Nadir Şah Lahor'dan Hint-Türk hükümdarı Babürlü Muhammet Şah'a gönderdiği mektupta kendisinin bir Türkmen olduğunu ve aralarında "il nispeti" bulunduğunu söyleyerek savaşmadan egemenliğini tanımasını ister. Ancak olumlu yanıt alamaz. Nihayet 1739'da Karnal Savaşı'nda Hint-Türk devleti devrin en ünlü komutanı olan Nadir Şah'a ve en iyi yetiştirilmiş ordusu olan Afşar ordusuna yenilir. Nadir Şah, başkent Delhi'ye girer ve 10 Mart 1739'da adına hutbe okunarak, Hindistan padişahı ilan edilir, paralar onun adına bastırılır. Nadir Şah bu seferden büyük ganimetlerle dönmüş (200 milyon rupi değerinde) ve İran'ın üç yıllık vergisini bağışlamıştır.[264[264]] Bu seferi sonunda Keşmir ve Tibet sınırından Sind ırmağına kadar olan bütün Hint toprakları, Afganistan ile Buhara ve Hiva bölgesini ele geçirmiş bulunuyordu.

Türk ırkının yetiştirdiği son cihangir olan Nadir Şah, Hindistan dönüşü Türkistan'a yönelerek Harezm bölgesini itaati altına aldı (1740). Başkenti Isfahan'dan Meşhed'e taşıdı. 1741-2'de Kafkasya üzerine yürüdü ve Dağıstan'a kadar geldi, burada kendisine bir suikast düzenlendi. Ayrıca Harezm ve Belh'te isyanlar çıktı. Asayişi sağladıktan sonra tekrar Osmanlı ile savaşa başladı (1742-46). Bağdat ve çevresini yağmalayarak (1743) Kerkük ve Erbil'i ele geçirdi,

---

[258[258]] İ. Safa Üstün, "İran-Safevilerden Günümüze Kadar", TDVİA XXII, İstanbul 2000, s.401
[259[259]] Yusuf Hikmet Bayur, Hindistan Tarihi II, Ankara 1987, TTK, s.385
[260[260]] Sümer, "Avşarlılar", TDVİA IV, s.164
[261[261]] Faruk Sümer;"Afsarlar / Iran'da Hüküm Sürmüs Bir Türk Hanedani", TDAD, Sayı 41, İstanbul 1986, s.128

[262[262]] Üstün, s.401
[263[263]] Nevzat Köseoglu, Türk Dünyasi Ve Türk Medeniyeti Üzerine Düsünceler, İstanbul.1990, s.511-512

[264[264]] Bayur, Hindistan Tarihi Iıı, TTK, Ankara 1987, s.1-33

Musul'u kuşattıysa da almayı başaramadı. 1744-5'te Kars'a saldırdı ve Osmanlı ile çetin savaşlar oldu. Sonunda barış yapıldı (1746).265[265]

Nadir Şah'ın İran tarihindeki rolü; İran'ı Rus, Afgan ve Osmanlı Devletlerinin eline geçmekten kurtarmasıdır. Bununla birlikte sert ve acımasız tutumu ile halkını yoksulluk içerisine düşürmüştü. En yakınları olan oğul ve yeğenlerini bile korku ve dehşet içerisinde bırakmıştı. Bunda kendisine yapılan suikastların etkisi vardı. Üstelik ömrünün son yıllarında delilik belirtileri görülüyordu. Nadir şah, aleyhindeki bu korku ve nefret havasının farkındaydı ve son zamanlarda ülkenin bir çok yerinde ayaklanmalar baş göstermişti. Bunların birinin başında yeğeni Ali Kulu Han bizzat bulunuyordu. Nadir Şah, bu ayaklanmalardan birini bastırmaya giderken Fethabad'da bir gece çadırında uyurken emirleri tarafından öldürüldü (20 Haziran 1747).266[266] Ölümüyle birlikte İran'da çok büyük karmaşalar başlamış ve devletinin batı kısmı Kaçarlar, doğu kısmı ise Afganların eline geçmiştir (Afganistan devleti'nin temeli).267[267]

Nadir Şah'ın ölümü sonrası bir kısım Afşar obalarının Anadolu'ya göçtüklerini biliyoruz. Bunlardan Maraş bölgesine iskan edilen Nadirli Aşiretini sayabiliriz.

Türklük şuuru son derece kuvvetli olan Nadir Şah, Osmanlı hanedanına, kavminin en asil ve şerefli hanedanı gözüyle bakıyor, Hindistan hükümdarı Muhammet Şah'ı kendisi gibi Türkmen olduğu için mevkiinde bıraktığını söylüyordu. Özbek Hanlarını, soyunun en büyük hanedanlarından birinin mensupları olduğunu ifade ediyordu. Nadir şah, taşıdığı bu milli şuurunun tesiri ile oğullarından birisine Cengiz Han ismini koyduğu gibi, torunları arasında Oğuz Han, Yıldız Han, Oktay Han, Timur Han adlı şehzadeler görülmektedir.268[268]

Nadir Şah, Türklüğün eski kültür içinde yetiştirmiş olduğu birinci sınıf devlet adamı ve komutanlarının sonuncusudur. O, başta Osmanlı ve Hint-Türk devleti olmak üzere hemen herkesle münasebetlerinde hep Türkçe konuşmuş ve Türklük davası gütmüştür (Hint-Türk Devleti'nin önde gelen adamlarından Çin Kılıç Han, Hint-Türk hükümdarı Muhammet Şah'a, Nadir Şah ile Türkçe konuşmasını tavsiye etmesi bu bakımdan önemlidir). Türklüğü açıktan açığa ve bir dini kisve kullanmadan bayrak yapmış ilk büyük Türk hükümdarıdır. Türklerin mezhep ayrılığına düşmelerini önlemek, Sünni-Şia ayrılığını ortadan kaldırarak Türk birliğini kolaylaştırmak yolundaki uğraşları ne İran ne de Osmanlılar tarafından takdir ve kabul görmemiştir. O, Osmanlılarla yaptığı barış görüşmelerinde bir ilim heyeti göndermiş Caferiliğin beşinci mezhep olarak kabulü ve Kabe'de onlara ibadet yeri tahsis edilmesi gibi hususlarda çok ısrar etmiş, fakat başaramamıştır.269[269]

Abbas devrinde etkinliklerini yitirdiğini gördüğümüz Afşarlar, Nadir Şah sayesinde tekrar eski önem ve güçlerine kavuşmuşlardır. Huzistan'da Tayyib Han Afşar (1742) ve Muhammet Rıza Han Kırklı (1745) valilik yaptılar. Fars valisi Emir Han Kırklı, Fars serdarı Kelb-i Ali Han, Feth Ali Han Araşlu (1748-9), Saru Han, Allah Verdi Beğ Kırklı ile Kasım Han Kırklı önemli beylerdi. Nadir Şah'ı öldürenler arasında Kırklı, Gündüzlü, Eberlü gibi Afşar oymaklarına mensup kişilerin olması bununla açıklanabilir. Nadir Şah'ın ordusunu oluşturan unsurların başında Afşarlar gelmekteydi. Nadir'in ölümünden sonraki karışık dönemlerde etkin olan Afşar Beylerinden Fars vali ve serdarı Feth Ali Han Araşlu Urmiye'ye yerleşerek Tebriz ve Meraga'ya hakim oldu (1764-5 öldürüldü). Oğulları Cihangir Han ve Muhammet Reşid Beğ Isfahan'da hakimdiler. Kardeşi Masum Ali Han ise Fars serdarı idi. Ayrıca Isfahan hakimi Emir Gune Han Eberlü, Hamse hakimi Zülfikar Han'ı sayabiliriz. Mihrali Han oğlu İsmail Beğ de Huzistan'daki Avşarların başına geçmişti.270[270]

Nadir şah'ın ölümünden sonra yerine yeğeni Ali Kulu Han, Adil Şah unvanıyla tahta geçti (1747). Adil Şah, Nadir soyundan bütün erkekleri öldürtüp yalnız torunu Şahruh'u soy sönmesin diye sağ bıraktı. Adil Şah, Nadir Şah'ın hazinesine el koyup emir ve askerlerine dağıttı. Nadir'in Horasan'a sürdüğü Bahtiyari, Zend ve diğer bazı olmakların ülkelerine dönmesine izin verdi. Zend'lerin dönmesi Kerim Han'ın ortaya çıkması ve Zend devleti'nin kurulmasına sebep oldu. Adil

---

265[265] Kösoğlu, s.512
266[266] Sümer, "Avşarlılar", TDVİA IV, s.165
267[267] Bayur, Hindistan Tarihi Iıı, s.49
268[268] Sümer, "Afsarlar", TDAD, Sayı 62, Şubat 1988, s.134

269[269] Bayur, Hindistan Tarihi Iıı, s.50. Mehmet Eröz, Eski Türk Dini Gök-Tanrı İnancı Ve Alevilik-Bektaşilik, İstanbul 1992, s.143. Nevzat Kösoğlu, Türk Dünyasi Ve Türk Medeniyeti Üzerine Düsünceler, İstanbul 1990, s.511-512

270[270] Köprülü, "Avşar", s.32-3

Şah, kardeşi İbrahim'i Irak valiliğine gönderdi. Ancak bir müddet sonra İbrahim kendisine karşı isyan etti. Yapılan savaşta Adil Şah yenildi ve İbrahim tahta geçti (1748). İbrahim'in kazanmasını sağlayan Nadir Şah'ın halası oğlu ve Azerbaycan valisi Aslan Han idi. İbrahim, Aslan Han'a güvenmediği için O'nu ve kardeşi Saruhan'ı öldürttü. Bunun üzerine Horasan emirleri Nadir'in hayattaki tek torunu on dört yaşındaki Şahruh'u tahta çıkardılar (1748). İbrahim, Şahruh üzerine yürüdü ise de yakalanıp öldürüldü.[271[271]]

Anne tarafından Safevi sülalesine mensup Mar'aşi şeyhi ve Meşhed'deki mukaddes yerlerin mütevellisi Seyyid Muhammet, halk ve askerler tarafından sevildiği için Şahruh rakip görerek onu öldürmek istedi. Ancak, emirler Seyyid'i Şah Süleyman unvanı ile tahta çıkardılar (1750). Şahruh kör edilip hapse atıldıysa da, Şahruh'un komutanı Yusuf Ali, Şah Süleyman'ı öldürdü (hükümdarlığı kırk gün sürdü) ve Şahruh'u tekrar tahta çıkardı. Ancak, Kürt Cafer Han ve Arap Mir Alem Han, Yusuf Ali'yi öldürüp Şahruh'u tekrar hapsettilerse de birbirlerine düştüler (1751-53). Afgan beyi Ahmet Şah Abdali bu karışıklıklardan yararlanarak bu iki kişiyi bertaraf etti (1749) ve Şahruh'u kendisine bağlı kılarak tekrar tahta çıkardı. Horasan'a hakim oldu (1753-55).[272[272]] İç karışıklıklardan yararlanan Kerim Han Şahruh'u kendine bağlayarak Zend Hanedanını kurdu (1760-79). Ahmet Şah, tekrar İran'a geldiyse de Şahruh'un oğlu Nasrullah Mirza başarılı müdafaa yaptı ve antlaşma yapıldı. Ahmet Şah, İran'ı ele geçirmenin kolay olmadığını fark edip bu politikasından vazgeçip ülkesine döndü (1770). Nasrullah Mirza yetenekli değildi ve kendisini saydıramadı. Kerim Han'a sığındı. Altı yıl sonra Meşhed'e gelip şehri 1784'e kadar idare etti. Şehre Nasrullah'tan sonra kardeşi Nadir hakim oldu.[273[273]]

Bu arada ülke oldukça küçülmüştü. Nadir'in hükümdarlığı, Meşhed'de 1796 yılına kadar sürdü. Babası Şahruh hayatta idi. Zendlerden sonra İran'ın büyük bir kısmını ele geçiren Kaçar Ağa Muhammet Şah Meşhed'e geldi (1796) ve Şahruh tarafından karşılanarak şehir teslim edildi. Ağa Muhammet, Şahruh'a ailesiyle birlikte Mazenderan'da oturma izni verdi. Bu sırada Şahruh öldü. Nadir ise Herat'a sığınmıştı. Ağa Muhammet'in ölümüyle tekrar Meşhed'e hakim olduysa da (1797) Kaçar ordusu tarafından yakalanıp oğulları Abbas ve İbrahim ile beraber öldürüldü (1804). Tahmasb Mirza, Muhibb-i Ali Mirza, Halik Virdi Mirza kör edildiler. Rıza Kulu Mirza, Mustafa Kulu Mirza Fars'ta ikamete mecbur edildiler. Böylece Afşar hanedanı son buldu.[274[274]] Avşarların bu acıklı sonunu kendilerinin hazırladığı malumdur. Nadir Şah'tan sonra yetenekli kimse çıkmadığı için Avşarların İran'daki başarıları Nadir Şah'a münhasır kalmıştır. Nadir Şah ile yeğenleri Adil ve İbrahim Şahlar ve torunu Şahruh para bastırmışlardır.

Afşarlar, Kaçarlar zamanında devlete karşı sadakat ve bağlılık göstermişler, Kaçar ordusunun önemli bir unsuru olarak iç isyanların bastırılmasında ve dış düşmanlar ile savaşılmasında önemli görevler görmüşlerdir.[275[275]]

10. Karabağ Hanlığı (1748-1828)

Karabağ, Azerbaycan'da Kür ve Aras ırmakları ile Gökçe Göl arasında bulunan ve Arran diye anılan bölgenin Türkçe adıdır. Bu bölge tarihi boyunca Türk topluluklarının gelip yerleştiği ve yurt tuttuğu bir yerdir.

Azerbaycan sahasında yaşayan Azeriler; XI. yy. başlarından XIV.yy.'a kadar bu bölgeye gelip yurt tutmuş Oğuz Türklerinden oluşmaktadır ve bunların çoğunluğu da Yıvalar ve Afşarlar tarafından teşkil edilmektedir.[276[276]] Sav Tekin yönetimindeki Türkler, Müneccimbaşı'nın ifadesiyle, Arran (Karabağ) ülkesinin bütün ova, nahiye, dağ ve kalelerine yerleştiler. Nasavi, Arran ve Mugan'daki Türkmenlerin yoğunluğunu anlatmak için "karınca gibi kalabalık" ifadesini kullanmıştır. Harzemşahlar döneminde ise Arran vilayetine "Türkmen Yığınağı" denilmektedir.[277[277]]

271[271] Sümer, "Avşarlılar", TDVİA IV, s.165-6
272[272] Bayur, s.104-5
273[273] Bayur, s.228
274[274] Sümer, "Avsarlilar" , TDVIA IV, İstanbul 1991, s.165-166

275[275] Köprülü, "Avşar", s.32
276[276] Kerim Oder, Azerbaycan, İstanbul 1982, s.33

277[277] Basbakanlik Arsivleri Komisyon, Azerbaycan Türk Hanlıkları, Ankara 1992, s.8

Azerbaycan 1076 tarihinde kesin olarak Türk toprağı haline gelmiştir. Melikşah'ın ölümünden sonra Azerbaycan, Irak Selçukluları'nın eyaleti olarak önemli bir askeri güç haline gelmiştir. Bu bölgeden devletin kaderini etkileyecek olan büyük emirler çıkmıştır. Bunların en büyüğü Hasbeğ diye anılan Beğ Arslan'dır. Has Beğ, Azerbaycan'daki çok büyük nüfusa sahip olan Afşarların desteğini alabilmek için yakın ilişkilere girmiş ve Huzistan hakimi Afşar Beyi Şumla ile çok sıkı dostluklar kurmuştur. [278[278]]

Daha sonraları Kara koyunlular, Ak koyunlular ve Safeviler devrinde buradaki Türkmen kitlesi varlığını korumuş ve hatta Anadolu'dan; Azerbaycan ve İran'a büyük Türkmen göçleri olmuştur. Bu göçler sırasında Anadolu Afşarlarının büyük bir kısmı bu bölgelere gelmiş; Kara koyunlular, Ak koyunlular ve Safeviler'in kuruluşunda büyük rol oynamışlardır. [279[279]]

İşte Azerbaycan'da ve özellikle Karabağ bölgesinde yoğun olarak yerleşen Afşarlar tarafından Karabağ Hanlığı kurulmuştur. Ebulgazi Bahadır Han'a göre; Karabağ, Oğuz Han'ın üçüncü büyük oğlu olan Yıldız'ın büyük oğlu Afşar'ın torunlarından Cevanşir Kabilesinin Sarıcalı sülalesine aittir. Bu Türk sülalesinin Karabağ'daki köklerinin İslamlıktan öncelere kadar gittiği de bilinmektedir.[280[280]] Arran (Karabağ) hakimi ve Gürcistan hükümdarları olan Cevanşirler, Hülagu Han'ın Anadolu'ya getirdiği ve Azerbaycan'a yerleştirdiği, Timur'un ise Anadolu'dan Karabağ'a naklettiği Afşarlar ile birleşerek Otuz İki Cevanşir (32 boydan müteşekkil) adını almışlardır.[281[281]] Bu birlik içinde başka boydan Türklerde bulunuyordu. Bunlardan 8 boy Kıpçaklara mensuptu.

III. Murat devrinde (1574-95) Safevilerden Osmanlı hakimiyetine geçen Karabağ, Nadir şah zamanında 1735 yılında Osmanlılardan geri alınmıştır. Fakat Karabağ'daki Cevanşir Afşar Türkmenlerinin Reisi Sarıcalı Ali Bey, Nadir Şah'a boyun eğmediğinden dolayı Horasan'a sürülmüştür. Daha sonra buradan firar eden Ali Bey, Karabağ Dağlarına gelerek İran' a karşı savaşa devam etmiştir ve Karabağ Hanlığı'nın da kuruluşu bu zamanlara rastlamaktadır. Merkezi Şuşa olan Hanlık, kuzeyde Kür ırmağı ve Gence Hanlığı, güneyde Aras nehri, batıda Nahcivan, doğuda ise Kür ve Aras nehirleri arasındaydı. Penah unvanını alan Ali Bey, Şuşa'ya müstahkem bir kale yaptırmış ve bu kale İran saldırılarına karşı çok güçlü bir engel olmuştur.

Penah Han, Gürcistan Krallığı, Gence Hanlığı ve Kaçarlardan Ağa Muhammet Şah ile savaşmıştır. Daha sonraları yerini oğlu İbrahim Halil'e bırakarak kendisi Şiraz'a gitmiştir. Güçlü bir kişilik olan İbrahim Halil Han, 1789'da Ermeniler tarafından çıkarılan bir isyanı bastırmış ve Sünni bir Türk olan Molla Penah Vakıf'ı baş vezir yapmıştır. Molla Penah Vakıf, Rus yayılmacılığı karşısında komşu Türk Hanlıkları ile bir birlik oluşturmaya çalışıyor ve aynı zamanda Osmanlı Devleti ile de iyi ilişkiler kurmak istiyordu. Ancak İran'la münasebetleri iyi olmadığından dolayı; 1795 yılında Gürcistan'ı cezalandırmaya giden İran şahı Ağa Muhammet Han'ın saldırısına maruz kalmışlardı. Karabağ'dan geçerken büyük bir direnişle karşılaşan Ağa Muhammet, Şuşa'yı almaya muvaffak olamamıştır. 1797'de Şuşa'yı tekrar kuşatan şah, Hanlığın herhangi bir yardım alamaması üzerine Karabağ'ı ele geçirerek büyük katliamlar yapmıştır. Ilısu Hanlığına sığınan İbrahim Halil Han, iki ay sonra Karabağ'ı tekrar ele geçirmiş ve hızla gelişmekte olan Rus tehlikesine karşı tedbirler almaya başlamıştır. Osmanlı Devletinden beklediği yardımı alamayan Halil Han, İran'a yaklaşmış, ancak Ağa Muhammet'in Ruslar karşısında gerilemesi, 1801'de Gürcistan'ın, 1804'te Gence Hanlığının Rus işgaline uğraması üzerine Ruslarla anlaşmak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmaya göre Ruslar, Şuşa'da bir garnizon bulunduracak, hanlık Ruslara vergi ödeyecekti. Fakat 1806 yılında çıkan kargaşadan yararlanarak bu durumdan kurtulmak isteyen İbrahim Halil Han, Ruslar tarafından katledildi.

[278[278]] Oder, a.g.e., s.31-33

[279[279]] Oder, a.g.e., s.60

[280[280]] Ahmet Bey Cevanşir, "Karabağ Hanlıgı'nın Tarihi" (Yusuf Gedikli), TDAD, Sayı 69, Aralık 1990. Başbakanlık Arşivleri Komisyon, a.g.e., s.18. Yılmaz Öztuna, Devletler Ve Hanedanlar Iı, Ankara 1989, s.75. Şamil Cemşidov, Kitab-I Dede Korkut, Ankara 1990, s.44, 51

[281[281]] Kırzıoğlu, "Aran / Gence - Karabağ'da Yiğirmidörtlü İle Otuzikilü Adlı Ulusların Oymakları Ve Kür-Aras Kürtlerinin Menşei", VI. TTK Bildiriler, Ankara 1967, s.363-413

Yerine oğlu Mehdi Kulu Han geçmiştir. Rusya ise 1813 yılından itibaren Karabağ'a yerleşmek için çalışmalara başlamıştır. 1828 yılına kadar Rusya ve İran çekişmesine sahne olan Karabağ, Türkmen-çay Anlaşmasından sonra tamamen Rusların eline geçmiştir.[282[282]]

Cevanşirlerin bir kısmı Osmanlı topraklarına göç edip Anadolu'da yerleşmişlerdir.

BÖLÜM
OSMANLILAR ZAMANINDA AVŞAR TÜRKMENLERİ

A. Osmanlı Devleti'nin Kurulması ve Gelişmesi

1071 Malazgirt Meydan Savaşından sonra Büyük Selçuklu Devleti tarafından birçok Türk aşireti Anadolu'nun çeşitli bölgelerine sevk edilmişti. Anadolu ilk olarak işte bu aşiretler vasıtasıyla fethedildi. Nitekim bunun bir sonucu olarak Mengücük, Artuk ve Saltuk Beylikleri kuruldu. Bunlar ise daha sonra Anadolu Selçuklu Devletinin esasını meydana getirdiler. Bu devletin parçalanmasıyla Anadolu Türk Beylikleri ortaya çıktı. Bu beyliklerden biri daha sonra Anadolu Türk birliğini sağlayacak olan Osmanlı Beyliği idi.

Osmanlılar, aralarındaki bağ çok şüpheli ve zayıf olmasına rağmen[283[283]] Oğuzların Boz-Ok koluna mensup Kayı boyundan kabul edilmiştir. Anadolu'ya gelmelerinden sonra Kayıların bir bölümü Anadolu Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat I. zamanında (1219-36) Ankara'nın batısındaki Karacadağ taraflarına yerleştirilmiş, bunlardan 400 çadırlık bir kısım daha sonra Söğüt ve Domaniç yöresini ele geçirerek bu bölgede yurt tutmuşlardı. Bu sırada başlarında bulunan Ertuğrul Bey 1236 yılından önce Karahisarı, sonra Söğüt'ü zaptederek Bilecik tekfurunu vergiye bağlamıştı. Böylece Anadolu'da yeni bir beylik doğmaya başlamıştı.

Ertuğrul Beyin ölümünden sonra yerine oğlu Osman Bey geçti. Bizans'ın karışık durumundan faydalanarak beyliğin topraklarını genişletmeye başlayan Osman Bey, 1289 yılında İnönü ve Eskişehir'i aldıktan sonra uç beyi olduğunu ilan etti. Bu sırada Anadolu'da önemli bir siyasi güce sahip Ahilerle temasa geçildi. Osman Bey, Ahi şeyhlerinden Ede Balı'nın kızı Mal Hatun ile evlendi. Böylece onların nüfuzundan da faydalanılarak Anadolu Türk Birliği için önemli bir adım atıldı. Osmanlı Beyliği bundan sonra Bizans aleyhine genişlemeye başladı. Yarhisar, Bilecik, İnegöl, Köprühisar ele geçirildi ve 1301'de Köprühisar civarında Yenişehir adıyla bir Türk şehri kuruldu.

Osman Beyin faaliyetlerinden telaşa düşen Bizans ile yapılan Koyulhisar Savaşının (1302) kazanılmasından sonra Kitehisar ve Ulubat Gölündeki Alyos Adası ele geçirildi. 1326'da Bursa'nın kuşatılmasına kadar Lefke (Osmaneli), Akhisar, Geyve, Gölpazarı gibi yerler fethedildi.

Osmanlı Beyliğinin diğer beyliklerden daha tehlikeli olduğunu gören Bizans İmparatoru Andronikos III., İznik'i tehdit eden Osmanlı kuvvetlerine karşı harekete geçtiyse de Maltepe (Palekanon) Savaşını kaybetti. İznik'i fetheden Osmanlı burayı başkent yaptı (1331). 1334'te Gemlik, 1337'de İzmit alınarak Kocaeli Yarımadasının fethi tamamlandı. 1345 yılında Çanakkale ve Balıkesir bölgesindeki Karası-Oğulları ilhak edilerek Osmanlı sınırları Edremit Körfezine kadar uzandı. 1354'te ise Ankara alındı. 1353'ten itibaren Rumeli fetihlerine başlandı. Bu ise bölgeye önemli ölçüde Türk nüfus naklini gerektirdi. Böylece Rumeli İskanları başladı.

Osmanlıların bu gelişmesi onları Anadolu Selçuklularını varisi olarak tanıttı. Nitekim Şehzade Bayezid'in (Yıldırım) Germiyan Beyi Süleyman-Şah'ın kızı ile evlenmesi, savaşsız olarak Kütahya, Tavşanlı, Eğrigöz (Emet) ve Simav'ın (çeyiz karşılığı olarak) Osmanlı topraklarına katılmasına yol açtı. Öte yandan Hamid-Oğullarından 80.000 altına Akşehir, Yalvaç, Beyşehir, Seydişehir ve Karaağaç'ın satın alınması ile Anadolu Türk birliğini kurmak için uğraşan ve kendilerini Selçuklu varisi gören Karaman-Oğulları ile komşu olundu. Bu yüzden iki devlet arasında başlayan rekabet Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar devam etti ve Fatih tarafından bu devlete son verildi.

Yıldırım Bayezid zamanında Anadolu'nun bir idare altında toplanması hususunda önemli adımlar atıldı. Karaman-Oğulları ile ittifak yapan Germiyan, Aydın, Saruhan ve Menteşe beylikleri

---

[282[282]] Basbakanlik Arşivleri Komisyonu, a.g.e., s.21

[283[283]] Sümer, Oğuzlar, s.178

Osmanlı topraklarına ilhak edildi. Bu topraklarda merkezi Kütahya olan Anadolu Eyaleti kuruldu. Daha sonra Hamid-Oğulları toprakları ile Teke-Oğullarına ait Antalya ele geçirildi. Candar-Oğulları Beyliği ise 1392'de ilhak edildi. Kadı Burhanettin Devletinden de Merzifon ve Amasya alındı.

Bizans'ın iç işlerine müdahale eden Bayezid I., 1396'da Niğbolu önlerinde Haçlı ordusuna karşı büyük bir zafer kazandıktan sonra İstanbul'da bir cami yapılmasını ve bir Müslüman mahallesi kurulmasını sağladı. 1398'de Osmanlı'ya saldıran Kadı Burhanettin ile savaşan Bayezid I., Sivas, Tokat, Aksaray ve Kayseri'yi ele geçirdiği gibi Taceddin-Oğulları, Taşan-Oğulları ve Giresun Emirliğine de hakimiyetini tanıttı. Bayezid bu sırada Memluk Sultanı Berkuk'un ölümünü fırsat bilip Malatya, Kahta, Divriği, Besni, Darende ve Elbistan'ı aldı. Böylece Anadolu Türk Birliğini büyük ölçüde sağlayan Bayezid, Tuna'dan Fırat'a kadar uzanan bir devlet meydana getirdi. Ancak Türkistan ve İran'da büyük bir devlet kurmuş olan Timur ile 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı bu birliğin parçalanmasına yol açtı. Bu savaş sonrası Bayezid'in oğulları Süleyman, İsa, Musa ve Mehmet arasında saltanat mücadelesi başladı. Fetret Devri denilen bu mücadele 1413'te Mehmet'in kardeşlerini bertaraf etmesiyle son buldu. Fakat Ankara Savaşından sonra tekrar kurulan Anadolu Beyliklerinin yeniden Osmanlı idaresine alınması çabası Murat II. ve Fatih dönemlerinde devam etti. Nitekim Fatih İstanbul'un fethinden sonra önce Cenevizlilere tabi Amasra'yı (1460), ertesi yıl Trabzon Rum İmparatorluğunu (1461) topraklarına kattı. Ardından Karaman-Oğulları başta olmak üzere Anadolu Türkmen beyliklerini ortadan kaldırdı. Bu arada Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da güçlü bir devlet kurmuş olan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Bey'i Otluk-Beli Savaşı'nda yenerek (1473) Fırat'a kadar olan bölgeyi ele geçirdi. Böylece Anadolu Türk Birliği Bayezid'den sonra ikinci kez sağlandı.

Doğu Anadolu'nun bütünüyle ele geçirilmesi Selim I. ve Kanuni dönemlerinde gerçekleştirildi. Selim I., Safevi hükümdarı Şah İsmail ile yaptığı Çaldıran Savaşı'nı kazanarak (1514) Bayburt, Kemah, Erzincan ve Kiğı taraflarını elde etti. Ertesi yıl Diyarbakır, Mardin ve Maraş bölgesindeki Dulkadır-Oğulları da Turnadağ Savaşı (1515) ile ortadan kaldırıldı. Öte yandan Memluk Devleti üzerine yapılan seferler sırasında (Merc-i Dabık – 1516, Ridaniye – 1517) Adana ve Çukurova'da hüküm süren Ramazan-Oğulları Beyliği itaat altına alındı. Kanuni döneminde ise Irakeyn Seferi (1534) ile Adilcevaz, Erciş, Ahlat, Tortum, Akçakale, Van ve diğer şehirler Osmanlı topraklarına girdi. Böylece bütün Anadolu Osmanlı idaresinde birleştirilmiş oldu.[284[284]]

Afşarlara gelince onlar da İran sahası hariç olmak üzere (Irak, Suriye ve Anadolu) tamamen Osmanlı emrine girdiler. Bu Avşarların Osmanlı idaresinde iskan ve sürgün yoluyla İmparatorluk sınırları içinde dağıtıldığını göreceğiz.

B. Osmanlı Hakimiyetinde Avşarların Tabi Oldukları Türkmen Toplulukları

Osmanlı hakimiyeti altında Afşarları şu Türkmen grupları arasında görüyoruz.

1- Halep Türkmenleri : Ak-Koyunlu ve Safevilerin, Osmanlı ve Memluklerin aksine Türk göçebe unsurlarına dayanması ve onlara değer vermesi sebebiyle Kuzey Suriye, Güney ve Güneydoğu Anadolu'daki Türk topluluklarının İran'a göçlerine ve bölgedeki Türk nüfusunun azalmasına sebep olmuştur. İran'a gidenler arasında Afşarlardan da önemli gruplar vardı. Bu yüzden Osmanlı egemenliği zamanında bölgedeki Avşarların nüfusu diğer boylardan daha azdır. Kanuni devrinde Halep Türkmenleri arasında Afşarlar, Köpekli, Gündüzlü ve Beylikli Avşarı olmak üzere üç koldan oluşmaktadır.

Halep Sancağı ilk tahrirlerine göre Köpekli Avşarının başında 1520 yılında Turak Bey bulunuyordu. 1526 ve 1536 tahrirlerinde ise ailenin reisi Turak Beyin oğlu Emenlik Bey idi. Ancak 1550 yılından itibaren bu aileden artık söz edilmiyor. Halep Sancağı tahrir defterlerine göre Köpekli Avşarı, 1520'de 9, 1526'da 15, 1536'da 19, 1550'de ise 6 cemaatten oluşuyordu. Köpekli Avşarı obaları şunlardı.[285[285]]

1- Alabaş 2- Alplı Avşarı (diğer adı Kadı-Oğlu) 3- Alplı 4- Aydoğmuş Beğli 5- Balabanlı 6- Bederli 7- Çoban-Beğli 8- Delüler 9- Doymuş Oğlu 10- Duyuranlı 11- Gökçeli 12- Haraçlı 13-

---

[284[284]] Yusuf Halaçoğlu, "Anadolu – Anadolu'nun Osmanlı Hakimiyetine Geçişi", TDVİA III, İstanbul 1991, s.116-7
[285[285]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, Fırat Ün., Elazığ 2003, s.186-88

Keçilü 14- Kuyumculu 15- Kürt İsmail 16- Orduy-ı Emenlik Bey b. Turak 17- Papucu Yeni Yer 18- Sekiz 19- Sulu (Sülü) Beğli.

Bu sayılan obalar arasında en önemlileri Ay-Doğmuş Beğli, Sekiz, Alplı ve Deliler obasıdır. Aydoğmuşlu'nun adı Köpek-Oğullarından Ay-Doğmuş Bey'den gelmektedir. Sekiz, 16. Yy'da Urfa'nın Suruç ilçesinde yerleşti. Bu yüzden bu obaya Suruç Avşarı da denir. Alplı, çoğunlukla İran'a göç etti. Deliler ise Halep'te günümüze kadar varlığını korudu.[286[286]] Ayrıca günümüzde Kayseri başta olmak üzere bir çok ilimizde Deliler Avşarının kurduğu köyler bulunmaktadır.

Gündüzlü Avşarı, Haleb'in Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra yapılan ilk tahrire göre 1520 yılında Gündüz Oğlu İbrahim Bey yönetiminde bulunuyordu. 1526'da Derbsak nahiyesinde oturan Gündüzlü'nün iki bey ailesi vardı. Biri yukarıda adı geçen İbrahim Bey, diğeri Hasan Bey oğlu Mustafa Bey idi. 1536 ve 1550 tahrirlerinde ise bu ailenin başında Gündüz-Oğlu Murat Bey vardı. Gündüzlü Avşarının, 1526'da 8, 1536'da 7, 1550'de ise 6 obası vardı. Gündüzlü Avşarı obaları şunlardı.[287[287]]

1- Avşar 2- Pekmezli 3- Boynu Kısalı 4- Çorapoğlu 5- Döneklili 6- Gündüzlü 7- Hemenli 8- Ulamışlı 9- Yıvacıklar.

Halep Avşarları arasındaki son grup olan Beylikli Avşarı ise 1520 tarihli Türkmen defterinde "Yörükan-ı Beğlik Avşarı" diye geçmektedir. Bu taife, 1536 ve 1550 yılı tahrirlerinde ise "Taife-i Beğliklü" olarak anılıyor. 1550 ve 1570 yıllarında Bayat boyuna tabi olan Beylikli Avşarının bey ailesi yoktu. 1520'de 6, 1526'da 5, 1536 ve 1550'de 6 cemaatten oluşan Beylikli Avşarının obaları aşağıda verilmiştir. Bu obalardan kethüda adını taşıyanlar sadece 1550 tahririnde yer almışlardır.[288[288]]

1- Avşar Kethüda 2- Beylikli 3- Çunkerli 4- Habilli 5- İslamlı 6- Karabaş Kethüda 7- Maksut Kethüda 8- Nazar Kethüda 9- Oruçlu 10- Tohtemür Kethüda 11- Üçlü.

Burada bir de müstakil Avşar oymağı bulunuyordu. 1550'de 145 nefer olan bu oymak vergiden muaftı. Tahrirlerde bunlardan şöyle bahsediliyor. "mezkurların bazı Çerakise zamanında dirlik tasarruf idüp ve bazı dirlik tasarruf idenlerden evladı ve akrabası olup feth-i hakaniden beru bu vilayette vaki olan ılgarlarda atlanup bile bulunup hizmetleri mukabelesinde ziraat ittikleri yerde sahib-i arzına hukuk-u arzıyla resm-i çiftin eda eyledikten sonra avarız-ı divaniyeden ve tekalif-i örfiyeden muaf ve mütesellim olıgelmeğin ala haletihi ibka olundu". Ayrıca bu bölgede Sakalsızlı adında bir cemaat vardı ki bunlar, Köpekli soyundan gelen Sakalsız-Oğullarının bakiyesidir. Bu cemaat, 1526'da Şeyzer nahiyesinde iki şube halindeydi. Bölgedeki Ekrad taifesi arasında İzzeddinli'ye tabi üç cemaatten biri Çobi adını taşıyor.[289[289]] Bu Çobi cemaati, Boz-Ulus arasında gördüğümüz Çobu (Çöpü) cemaatinden gelmektedir. Bilindiği gibi Çobu cemaati, Çöplü Avşarının akrabasıdır.

Halep Avşarlarının Kilis kazası ve köylerinde de yoğun olarak yerleştiklerini yapılan çalışmalardan anlıyoruz.[290[290]] Diğer taraftan Halep Türkmenlerine bağlı bazı cemaatler, kuzeye doğru çekilerek burada Boz-Ulus ile yakın diyaloğa girmişlerdi. Bunlar arasında bulunan Avşarlar, II. Selim devrinde çeşitli kollara ayrılmıştı. Bunlardan Mehmet Kethüda'ya tabi oba, 804 vergi nüfuslu kalabalık bir teşekküldü. Kazıklı Avşarı 130, Kara Mahmut Kethüda'ya bağlı oba 131, Hacı Kethüda'nın emrindeki oba 57 ve Duymuş Kethüda'ya bağlı olan ise 41 vergi nüfusluydu. Ayrıca, biri 367, diğeri 109 vergi nüfuslu Köpekli Avşarına ait iki oba bulunmaktaydı. [291[291]]

Müstakil Avşar oymağına gelince, bu oymak 16. Yy'ın 2. Yarısında 158 vergi evden ibaretti. Yukarıda bahsedildiği gibi Memlukler zamanında dirlik tasarruf eden bu oymak, Osmanlılar zamanında da bu dirliğini korumuştur. Nüfusu artan Avşar oymağının başındaki bey aileleri diğer bütün boylarda olduğu gibi ortadan kalkmış ve yerlerini obaları idare eden kethüdalar almıştır. İşte bunların başında 1579-80 yılında Recep, Bahri ve Küçük Minnet adlı kethüdalar bulunmaktaydı. Bunlardan Recep ve oğulları öyle kudretli idi ki 17. Yy'da Afşarlar,

---

[286[286]] Sümer, Oğuzlar, s.210
[287[287]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.189-90
[288[288]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.191-92. Yazar, Beylikli Avşarının Kut-Beği Oğullarından gelmiş olabileceğini söylüyor. Nitekim Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesine yerleşen Bucak Avşarları da kökenlerinin Kut-Beği Oğullarından gelmiş olabileceğini söylüyor. Burada müstakil cemaatlerden olan Keçe Beğli cemaatinin üç kolundan biri Avşar Kethüda uhdesinde olup 1526'da 12 hane idi.
[289[289]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.200, 209, 211
[290[290]] İbrahim Hakkı Konyalı, Kilis Tarihi, s.128, 130-31. Bu defter, İstanbul'da Başbakanlık arşivinde 279 numarada kayıtlı 184 sayfalık bir defterdir.
[291[291]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.211. Sümer, "Avşarlar", TDAD, Sayı 62, s.125

çoğu zaman Osmanlı belgelerinde Recepli Avşarları diye tanınmışlardır. Bunlar, Zamantı bölgesinde yaylaya çıkıyorlardı.[292[292]] Afşarlar, Receplilerin liderliğinde 1687 yılında Avusturya'ya yapılan sefere çağrıldıkları gibi 1690 yılında yapılan sefere de 200 atlı ile katıldılar. [293[293]]

Avşar oymağının obaları şunlardı : 1- Recepli Avşarı (Alt kolları Akça Ali, Beğ-Denizli, Dodurlu/Doduryan, Sarı-Hacılı, Saru-Hanlı, Sarı-Sindli/Sarı-Seydili, Taş-Oğlu/Taşlı-Uşağı, Kara-Budak, Hobalı/Obalı, Mahmud-Oğlu/Sofular), 2- Bahrili 3- Kara Gündüzlü (Alt kolu Ağanlı'dır).

2- Boz-Ulus Türkmenleri : Boz-Ulus, iki kümeden oluşan bir topluluktu. Bunlar, asıl Boz-Ulus olarak bilinen ve Ak-Koyunlu kalıntısı olan Diyarbakır Türkmenleri ile Dulkadırlı Türkmenleridir. Ayrıca Halep Türkmenlerinden olan bazı cemaatler de bu topluluğun asıl Boz-Ulus grubu içerisinde yer almıştır. Halep Türkmeni cemaatlerinin henüz erken devirlerde Ak-Koyunlu devletinin emrine girerek bölgede yaşayan ve siyasi faaliyetlere katılan gruplar oldukları görülüyor.[294[294]]

1588'de Boz-Ulus ileri gelenlerine ve bunlardan Avşarların başında bulunan Cihan Şah Kethüda'ya gönderilen bir hükümde, şakilik yapan eski Deyr ve Rahbe beyi Abdurrahman'a kanılmaması ve onun yakalanması için gayret gösterilmesi istenmektedir.[295[295]] Bu ifadeden Avşarların Boz-Ulus içinde ve bölgede etkin bir konumda oldukları anlaşılıyor.

Avşarların asıl Boz-Ulus içindeki varlığı zayıftı. Nüfusun büyük çoğunluğu Dulkadırlı grubundaydı. Üstelik Avşarlar, ana boy adını taşıyanların yanında çeşitli obalar tarafından da temsil edilmiştir. Boz-Ulus'taki Avşar obaları şunlardı[296[296]] :

1- Avşar 2- Alplı 3- Burhanlı 4- Çeçeliler 5- Çobu 6- Toyran 7- Gündüzlü 8- Karamanlı 9- Kut-Beğili 10- Köçekli 11- Musacalı 12- Tecirli 13- Bab-ı Altun.

Avşarların her iki kümesindeki gruplarından bazıları Boz-Ulus'un 17. yy başlarında Orta Anadolu'ya göç eden teşekkülleri arasında bulunmuş ve çoğunlukla Karaman'da yurt tutmuşlardır.[297[297]] Yerlerinde kalanlar ise genellikle Halep Türkmenlerine mensup olanlardı. Bunlara Boz-Ulus Mandesi adı verilir. Bunlar 1691 yılında Yeni-İl'deki Avşarlarla beraber Rakka'ya iskan edildilerse de bir kısmı Batı Anadolu'ya kaçtılar. 1716'da Balıkesir'in Mihalıç kazasında görülen Köpekli Avşarları bunlardandır. Geriye kalanların önemli bir kısmı ise Şah Abbas devrinde İran'a gitmiştir.[298[298]]

3- Dulkadırlı Eli : Dulkadır sahasında bulunan Avşarlar, aslında Kuzey Suriye Avşarlarının bir koludur. Dulkadırlı Avşarları, Maraş civarına çıkıp Bayat ve Beydili boyları ile birlikte Dulkadır Beyliği'ni kurmuşlardır.[299[299]] Bunlar, Maraş, Kozan, Kadirli, Yeni-İl ve kısmen Kırşehir ve Boz-Ok'ta yayılmışlardı. Bunların en önemlisi Maraş bölgesindeki İmanlı Avşarı idi. İmanlılar, 16. Yy'ın birinci yarısında 27 obadan oluşuyordu ve genellikle obaları idare eden kethüdaların adıyla anılıyorlardı.

Maraş tahrirlerinde Avşar oldukları kaydedilmiş olan obalar şunlardı : Afşar-ı Bedin, Alemli, Alişirli, Anızmanlı, Avşar Çakal, Avşar Yörüğü, Avşar, Aydoğmuşlu, Bahrili, Bahşayışlı, Balaban, Beylikli Avşarı, Bostancı, Bucak, Burhanlı, Çiğdemli, Çöplü, Deliler, Derzilü, Eğri Hacılı, Elsüz Oğlanları, Faydalı, Gündüzlü, Hoca Fakihli, İbrahim Fakihli (Kayseri Pınarbaşının Büyük Kuyuluca mezrasında. Maraş Tahrir Defteri II, s.695), İman Oğlu, İmanlı, İsalı, İvaz Hacılı, Kara Halilli, Kara Musalı, Karamanlı, Kemallı, Kızıl Sultan Oğlu, Kozanlı, Köpekli, Köseli, Kuş Kıran, Kutlubeyli, Kürtül, Kütüklü, Nacaklı, Obalı, Okçu Karacalı, Pekmezli, Sadaka Demircili, Salmanlı, Sarı Fakihli, Sarı Hacılı, Saruhanlı, Sofuoğlu, Söylemezli, Süleymanlı, Şuayıblı, Terkeşli, Tur Ali Hacılı, Usanlı, Yahşihanlı, Zekeriyalı.

Burada şu hususu da belirtelim. Maraş tahrirlerinde adı geçen cemaatlerin çoğunluğu Karamanlı, Salmanlı, Kemallı, İmanlı ve az da olsa diğer Avşar oymaklarına mensup obalardan oluşmaktadır ki bu bize eski Dulkadır sahasının büyük bir bölümünün Avşar kökenli olduğunu

[292[292]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.210
[293[293]] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
[294[294]] Faruk Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", DTCFD, Cilt VII, S.1, Mart 1949, s.30, 35. Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri-Boz-Ulus Türkmenleri, Bilge, Ankara 1997, s.46
[295[295]] Sümer, "Avşarlar", TDAD, Sayı 62, s.125
[296[296]] Bakınız. Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, muhtelif sayfalar.
[297[297]] Ahmet Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, s.219
[298[298]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.212
[299[299]] Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, s.8

gösteriyor. Üstelik günümüzde Maraş civarında yapılmış olan kültür araştırmalarında bölgede söylenen ağıtların "Avşar Ağıtları" olarak adlandırılması bu hususu teyid etmektedir.[300[300]]

İmanlı'nın Bedil Afşarı ve bir çok obaları Suriye çölünde kışlayıp, Maraş civarında yaylamaktaydılar. Diğer bir kısmı ise Çukurova'da Kınık ve Özer bölgesi ile Lazkiye civarında bulunuyordu. İmanlı'dan bir kısım obaların da Diyarbakır'da bulunduğu görülüyor. İmanlı'dan bazı obalar 16. Yy'ın ikinci yarısında bulundukları yerlerde yerleşik hayata geçmiştir. 1563-64 tarihli bir defterde onlardan bir bölüğün Antep şehri dolaylarında bazı köylerde iskan olduklarını öğreniyoruz. İmanlı'dan önemli bir bölüm ise İran'a gitmiştir. Kadirli'deki Afşarlar ise iki küçük obadan oluşuyordu. Biri 41 vergi evlik Afşar obası Andırın'da kışlıyor ve çiftçilik yapıyor, 41 evlik diğer Afşar obası ise Geçlik adlı bir gruba bağlı bulunuyordu. Boz-Ok bölgesine gelince, tahrirleri yandığı için buradaki Avşarların 16. Yy'daki durumları tam olarak bilinmiyor. Sadece birkaç oba görülüyor.[301[301]]

4- Yeni-İl Türkmenleri : Halep ve Dulkadırlı Avşarlarının birleşmesi sonucu oluşmuştur. Yeni-İl'deki Boynukısalı Gündüzlü'nün, Deliler ve Sekiz, Köpekli Avşarının; Bedil, Taif ve Kızıl Süleymanlı İmanlı Avşarının obalarıdır. Bunlardan kalabalık olan Bedil Avşarı, Yeni-İl'in dağılması üzerine göç edip Ankara'nın Bala kazasında yurt tutmuştur. Yeni-İl'e bağlı Afşar oymakları, 1691 yılında Boz-Ulus Mandesi Avşarlarıyla birlikte Rakka'ya iskana gönderildiler. Boz-Ulus'a bağlı olanlar batıya kaçmalarına rağmen Yeni-İl'e bağlı Afşar ve Torunları oymağı Rakka bölgesindeki Tel Şammar ve Tel Zivan çevresinde yerleşti. Bu bölge (Sacur suyunun Fırat'a döküldüğü yere kadar uzanan ova) hala Afşar Bucağı adını taşır.[302[302]]

5- Sis : Bunlar da aslında Kuzey Suriye Avşarlarının bir koludur. Memluklerin Sis bölgesini fethi sonrası (1375) buraya gelip yerleşmişlerdir. Bunlar, Osmanlı-Memluk ve Ramazanlı-Memluk çekişmelerinde Memluk tarafında yer almışlar ve Memluklerin, Çukurova'da uzun zaman tutunmalarına sebep olmuşlardır. 1519 yılında 28 obaya ayrılmış olan Sis Avşarları, muhtelif ekinliklerde çiftçilik yapıyorlardı.[303[303]] Sis Avşarlarının önemli bir bölümü zamanla yurtlarını terk ederek Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmışlardır.

Sis Avşarlarının obaları şunlardı : 1- Alembeyli, 2- Aydoğmuşlu (alt kolları Alp Ağıl Oğlu, Bahşayışlı, Canbaz, Çandık ve Kara Mehmetli'dir), 3- Aydoğmuşlu Oğlanları, 4- Bay Temürlü, 5- Bostancı, 6- Doyranlı (alt kolu Harikli'dir), 7- Elsüz Oğlanları, 8- Garib Şahlı, 9- İsalı, 10- Paşalı, 11- Saitli, 12- Süphanlı, 13- Tur Ali Hacılı, 14- Uzun İsa Oğlu, 15- Yahşi Hanlı, 16- Yemlihalı, 17- Zekeriyalı.[304[304]]

6- Danişmendlü Türkmenleri : Danişmentli Beyliğinin bakiyeleri olduğu düşünülen Danişmentli aşireti Asıl Boz-Ulus (Ak-Koyunlu bakiyesi) cemaatlerindendi. Bu cemaat, Aydın, Karaman ve Ankara civarında yayılmıştı.

17. Yy başlarında Osmanlılar, Danişmentli topluluğuna Halep ve Dulkadır Türkmenlerinden bazı grupları da katarak Danişmentli-Eli'ni oluşturmuşlardı. Bu topluluğun içinde asıl Danişmentli grubundan bazı Afşar obalarına (Civanşir, Gölegir vs..) rastlanıldığı gibi, sonradan bazı Afşar obaları da (Köseli, Avşar vs..) bu topluluğa dahil edilmişti. Kırşehir, Ankara, Kütahya ve Aydın bölgesinde göçebe olarak hayatını sürdüren Danişmentli Türkmenlerinin bir bölümü Kütahya – Afyon civarına iskan edildiler. Bunlar arasında Civanşir, Salmanlı, Gölegir, Karalar, Köseli ve Avşar oymakları bulunuyordu.

Danişmentli Beyliğinin ataları, Bizanslı müverrih Khonyatis tarafından Aran bölgesindeki Arsaklılardan gösterilmiştir. Aran bölgesi halkı olan Civanşirler ile yine Aran bölgesindeki Gökçegöl civarında yaşayan Gölegirlerin Anadolu'ya göç eden kısımlarının Danişmentli topluluğu içine dahil edilmesi bir rastlantı değil, onların kökenlerinin Osmanlılarca bilinmesiyle ilgilidir.[305[305]] Danişmentlilerin tabi olduğu Boz-Ulus'un Akkoyunlu bakiyesi olduğunu biliyoruz. Akkoyunluların atası Bayındır Han ve aşiretinin Aran ve Gökçegöl civarında yaşadığı ve bir ara

---

300[300] Yurt Ansiklopedisi, 3. cilt (Maraş ili bölümü), s.
301[301] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.212
302[302] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.212-13
303[303] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.212
304[304] Yusuf Halaçoğlu, "Tahrir Defterlerine Göre 16. Yy'ın İlk Yarısında Sis Sancağı", İÜEFTD, Sayı Mart 32, İstanbul 1979, s.837-70
305[305] Fahrettin Kırzıoğlu, "Kürtlerin Kökü Oğuzların Bogduz ile Becen Boylarındandır", TK, Ankara 1963, s.35

Hıristiyanlığı benimsediklerini İbn-i Bibi bize haber vermektedir ki tarihi bilgilerimize uygundur.[306[306]]

7- Uşak : Bu bölgede 16. Yy'da oldukça önemli bir Yörük topluluğu vardı. II. Selim devrinde bu topluluk arasında büyük bir Afşar oymağı bulunuyordu. Bu oymak, Hoca Fakihli, Öksüzler, Musacalu, Afşar ve Afşar olmak üzere 5 obaya ayrılıyordu.[307[307]]

Uşak'taki Avşar obalarının genellikle Güneydoğu bölgesinde faaliyet gösteren (Maraş, Antep, Kilis, Rakka) Avşarlardan olduklarını görüyoruz.

8- Aydın : Aydın'ın Bozdoğan kazasında Çullular oymağı arasında 28 vergi nüfuslu Afşar obası bulunduğu gibi, Birgi'de de yine 28 vergi nüfuslu Avşarlu ve Balabanlu adlı bir oymak vardı. Bunlardan başka Ankara'nın güneybatısında yaşayan Haymana topluluğuna mensup Sanlu (Sivrihisar'da bulunuyordu) oymağının obaları arasında 35 vergi nüfuslu Afşar adlı bir oba gözükmektedir.[308[308]]

C. Osmanlı İskan Siyaseti

İskan, toplulukların belli bir toprak parçasına bağlanarak devamlı bir yerleşik hayat kurmasıdır. Ancak bazı aşiretler toprağa yerleşememiş ve bu yüzden yerleşime bağlı üretim şekline alışamamışlardır. Böyle topluluklarda temel geçim kaynağı ise hayvancılık olmuştur. Dolayısıyla göçebelikten yerleşikliğe geçiş çok uzun ve güç bir sosyal evrim şeklini almıştır. İskan politikası uygulayan devletler böylece büyük bir sorunla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı devleti, kuruluş, genişleme, duraklama, gerileme ve çöküş devirlerinde siyasi, ekonomik ve sosyal değişimlere bağlı olarak iskan politikasında farklı şekillerde hareket etmiştir. Kuruluş ve genişleme dönemlerinde önce Anadolu sonra Rumeli'de yeni fethedilen topraklara konar göçer Türk boy ve oymaklarından bir kısmını yerleştirerek buraların Türkleştirilmesini ve şenlendirilmesini sağlamıştır. Belirli bir politikaya uygun iskan metodlarına göre yapılan bu yerleştirme hareketleri, mali ve idari bakımdan müstakil bir kurum olan arazi vakıflarına dayanılarak yürütülmüştür. Böylece vakıflar ve temlikler sayesinde sosyal ve ekonomik hayat canlanmış, bataklık ve ıssız yerler kullanılır hale gelmiştir. Sistemli yapılan iskan metodlarından biri de sürgünlerdi. Devlet gerekli gördüğü zaman halkı sınırları içinde başka yerde iskana tabi tutmuştur. İskanda dikkat edilen hususlar ise şunlardı. Bir kere iskanlarda gönderilenler arasında tüccar, esnaf, sanatkar gibi mesleklerden olanlara dikkat edilmiştir. Ayrıca her köy ve kasabadan belirli haneler alınarak başka yerlerde karma olarak yerleştirilmiştir. Bu gibi haneler belirlenirken aralarında düşmanlık olanlar ve toprak sıkıntısı çekenler tercih edilmiştir. Böylece devlet iskan politikası uygularken olaya sadece siyasi olarak yaklaşmamış, ekonomik ve sosyal olarak ta düzeni sağlamaya çalışmıştır.

Ancak 16. Yy sonlarında başlayıp 17 (duraklama) ve 18. Yüzyıllarda (gerileme) devam eden uzun harpler dolayısıyla iç karışıklıklar artmış ve devlet için büyük mesele halini almıştı. Harplerin getirdiği mali külfet, halka yüklenen ağır vergilerle kapatılmaya çalışılmış, devletin otoritesindeki zayıflık sebebiyle de meydana gelen eşkıyalık hareketleri sonucu, yerleşik halk güvenli gördüğü yerlere göç etmeye başlamış ve böylece bir çok yer harap duruma düşmüştü. Üstelik göçebe aşiretler sürekli yer değiştiriyor ve bu esnada yerleşik halka da zarar veriyorlardı. Böylece devlet, tarım üretiminin artırılması amacıyla harap ve sahipsiz yerlere oymakların yerleştirilmesini öngören bir iskan politikası uygulamak zorunda kalmıştır. Bu amaçla konar-göçerleri buralara yerleştirmek istediği gibi, iç göç yüzünden yerlerini terk eden ahaliyi de yerleştirmek durumunda kalmıştır. Devletin çöküş dönemlerinde ise büyük oranda toprak kayıplarının gündeme gelmesiyle kaybedilen topraklardan gelen göçmenlerin yerleştirilmesi büyük bir sorun teşkil etmiştir. Diğer taraftan devletin zayıflığı sebebiyle ortaya çıkmış olan derebey aileleri ve bunlara bağlı aşiretlerin iskanı da gündeme gelmiştir. Devlet bütün bu sorunları aşmak için Muhacirin Komisyonu kurmuş ve iskanı sistemli olarak yürütmeye çalışmıştır.

[306[306]] İbn-i Bibi, Kitab-ı Diyarbekriyye, s.27, 30

[307[307]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.213

[308[308]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.213

Görüldüğü gibi Osmanlı devleti kuruluş ve yükselme dönemlerinde dışa dönük bir iskan siyaseti uygularken, gerileme ve çöküş dönemlerinde içe dönük bir iskan siyasetine ağırlık vermiştir. Bizim burada göreceğimiz iskan siyaseti içe dönük olan iskan siyasetidir.

1. İskan Siyasetinin Sebepleri

Yukarıda görüldüğü gibi Osmanlı'nın iç iskan siyasetini oluşturan "Göç yüzünden boşalan yerler ve konar-göçerlerin yerleştirilmesini" gerektiren sebepler, dört grupta toplanabilir.[309[309]]

a) Uzun savaşlar sebebiyle meydana gelen iktisadi buhranlar (vergilerin artırılması, yeni vergilerin konması) : 17. Yüzyıl sonlarında Avusturya, Lehistan, Rusya ve Venedik ile yapılan ve 16 yıl süren savaşların kaybedilmesi ve sonunda imzalanan Karlofça Antlaşmasıyla büyük toprak kayıplarının yaşanması, Osmanlı devletini idari, ekonomik, hukuki ve sosyal bakımlardan zora sokmuştu. Felaketle sonuçlanan bu olaydan sonra Anadolu'da huzursuzluk çıkmış ve yer yer ayaklanmalar baş göstermiştir. Devlet bu karışıklıkları önlemek için uzun bir mücadeleye girişmiş, ancak bu mücadelede mali olarak büyük sıkıntıya düşmüştür. Gerek bu çabalar esnasında gerek savaşların getirdiği ekonomik yük yüzünden vergiler artırılmıştır. Bu olay Anadolu'nun bazı yerlerinde nüfus hareketlerine yol açmış ve halkın önemli bir kısmı yerini terk ederek şehirlere göç etmiştir. Devlet, göçe sebep olan şartları ortadan kaldırmak yerine onları tekrar eski yurtlarına döndürmeye çalışmıştır. Ancak devlet bu çabalarında başarılı olamayacaktır.[310[310]]

b) İsyanlar ve eşkıyalık hareketleri gibi iç karışıklıkların ortaya çıkardığı durum *:* Osmanlı tarihinde Celali İsyanları adıyla anılan bu karışıklıklar, devletin yaşadığı göç hareketlerinin belli başlı sebepleri arasında yer alır. 1596 yılında başlayan ve 1775 yılına kadar devam eden bu isyanlar, halkın büyük bir çoğunlukla yerini terk etmesine yol açmıştır. Öyleki Anadolu'nun bazı yerlerinde bir kazadaki köylerin genellikle % 90'ı boşalmıştır. Uzun savaşların yılgınlığı ve ağırlaşan vergilere birde eşkıyaların baskıları eklenince halkın göç etmesi kolaylaşmıştır. Böylece halkın bir kısmı başka sancaklara giderek büyük şehirlere yerleşmiştir. Celaliler, meydana getirdikleri bu asayişsizlik yanında, bir çok isyan da çıkarmışlardır. Gerek vergi adaletsizliği, gerek merkezi otoritenin zaafı neticesi çıkan bu isyanlar devleti büyük zararlara uğratmıştır. Bu dönemdeki en önemli sorunlardan biri de konar göçer aşiretlerin göç esnasında yerleşik ahaliye verdikleri zararlardır. Bu göçebeler hayvanlarını otlatmak için yerleşik halkın ekinlerine zarar verdikleri gibi eşkıyalık hareketlerine kapılarak soygunculuk ta yapmışlardır. Devlet bu grupları zararlarını önlemek amacıyla iskana tabi tutmuştur.[311[311]]

c) Devlete yeni gelir kaynakları elde etmek için boş ve harap yerlerin tarıma açılması *:* Yukarıda belirtildiği gibi halkın önemli bir kısmı yerlerini terk etmiş durumdaydı. Bu durum, bir çok köy ve kasabanın harap olmasına yol açtığı gibi bir çok ekili alanın da kullanılamaz hale gelmesine sebep olmuştur. Bilindiği gibi Osmanlı'nın en önemli gelir kaynağı tarımdı. Tarımda istihdam edilen nüfus ise Türk'tü. Dolayısıyla boşalan yerlerin Türklerin yaşadığı yerler olması yani Tımar ve Zeamet toprakları olması devletin tarım üretimine büyük darbe vurmuştur. Bu sebeple Osmanlı devleti halkı tekrar toprağına döndürmek için sert tedbirler almıştır. Bunun yanında konar göçer Türk topluluklarını da tarıma elverişli yerlere yerleştirmeye dikkat etmiştir. Böylece kaçan ahalinin yerine döndürülmesiyle harap yerler tekrar şenlendirilirken göçebe aşiretlerin iskanıyla yeni bir çok köy ve kasaba da kurulmuştur.[312[312]]

d) Yapılan savaşlar sebebiyle dışardan gelen göçler *:* Osmanlı'nın kuruluş ve genişleme döneminde Rumeli'de fethedilen topraklara bölgeyi Türkleştirmek amacıyla Anadolu'dan Türk toplulukları gönderilerek buralarda iskan edilmişlerdi. Ancak 17. Yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın Avrupa'da toprak kaybetmeye başlaması, buralarda yerleşmiş olan Türk nüfusun ve Müslüman milletlerin katliamdan kaçarak içe doğru göç etmesine yol açmıştır. Bu göç dalgaları zamanla daha büyük bir orana ulaşmış ve devleti sıkıntıya sokmuştur. Devlet bu grupları İmparatorluğun geri kalan topraklarında yerleştirmek için uğraş verecektir.[313[313]]

[309[309]] Bu bölüm Cengiz Orhonlu'nun "Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı" ve Yusuf Halaçoğlu'nun "18. Yüzyılda Osmanlı'da İskan Siyaseti" adlı eserlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

[310[310]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.28-33

[311[311]] Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için bakınız. Mustafa Akdağ, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası – Celali İsyanları, Barış Yayınları, Ankara 1999

[312[312]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.44-46. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.39-41

[313[313]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.41-42

Osmanlı topraklarına göç eden bu grupların geldiği iki bölge vardır. Bunlar, Güneydoğu Avrupa ile Kırım ve Kafkasya bölgesidir. Bilindiği gibi Kafkasya'dan gelen göçler, Avşar Türkmenlerini çok yakından ilgilendirmektedir.

2. İskanın Yapılması

a) Konar-göçerlerin terkedilmiş boş ve harap yerlere yerleştirilmesi : 17. yy'dan itibaren merkezi idarenin zayıflaması, göçebe aşiretlerin çevredeki yerleşik halka zarar vermelerine sebep olmuştur. Göçebeler, yaylak ve kışlak arasında gidip gelirken, yolları üzerinde bulunan halkın ekinlerine, mallarına ve hatta canlarına zarar vermişlerdir. Bu ise yerleşik halkın büyük oranda yerlerini terk ederek daha güvenli gördükleri yerlere göç etmelerine sebep olmuş, böylece pek çok yer harap olmuş ve boşalmıştır. Ayrıca bu göç hareketleri ülkede kargaşa çıkardığı gibi ekonomisi tarıma dayalı olan devleti de zor durumda bırakmıştır. Bu sebeplerden dolayı devlet bir takım tedbirler alarak göçebeleri boş ve harap yerlere yerleştirmek istemiştir. Böylece boş ve harap yerler şenlenecek, tarıma açıldığı için de devlete ekonomik getiri sağlayacaktı. Üstelik eşkıyalık hareketleri de son bulacağından asayiş temin edilmiş olacaktı. Diğer bir husus ise bu iskan metoduyla önemli geçit ve stratejik mevkiler korunmuş olacak, yerlerini terk etmiş olan ahali ise tekrar yerlerine dönecekti. Böylece iç göç önlenmiş olacaktı. Ancak şunu belirtelim, bütün bu tedbirler göçebe aşiretlerin taşkınlıklarını bir anda bitirememiş, sorun uzun zaman devam etmiştir.

Başıboş konar-göçerlerin taşkınlıklarını ve halka zararlarını önlemek : Göçebelerin taşkınlık sebebi - Savaşların getirdiği yeni vergiler ve bu vergilerin toplanması esnasında yapılan yolsuzluklar. Devlet tarafından gösterilen yaylak ve kışlakların yeterli ot ve suya sahip olmaması, böylece yerleşik ahalinin tarla ve meralarını işgal, mallarını gasp ve karşı koyanları katletmişler. Bu hareketler sırasında birbirleriyle de mücadele etmişler. Vergilerini vermemişler. Devlet göçebeleri boş ve harap yerlere yerleştirmek istiyor, karşı çıkanları Rakka ve Kıbrıs'a sürmüş. Bazılarını ise nezre bağlamış. Ayrıca eşkıyalığı bırakmaları ve yerleşmeleri durumunda bazılarını vergiden muaf tutmuş.

Bu gruptaki Avşar obaları, Şerefli, Çöplü, Köseli, Karagündüzlü, Deliler, Şamlı, Zekeriyalı, Sofular, Selmanlı, Haymeli Arabı, Recepli Avşarı ve ona bağlı obalardı.

Boş ve harap yerleri imar edip tarıma açmak : 17 ve 18. Yy'larda devlette meydana gelen iç sorunlar sebebiyle bir çok yer boşalmış ve harap olmuştu. Ekili alanların boşalması devlete ekonomik olarak büyük zarar veriyordu. Hazinenin boşalması siyaseten de sıkıntı çıkarıyor, savaşlarda para sıkıntısı sebebiyle mağlubiyetler alınıyor. Bu yüzden devlet ekonomik açıdan da göçebelerin yerleştirilmesine dikkat ediyordu. Şunu söyleyelim halk sadece göçebelerin taşkınlıklarından değil, savaş alanı olan memleketlerinden göç ederek canlarını kurtarmak için daha emin yerlere gitmiştir.

Şerefli, Salmanlı, Gölegir, Cevanşir, Karalı, Taşlı, Çöplü, Karamanlı, Hüseyinhacılı, Afşarkaramanlı, Köpekli, Recepli, İmanlı, Köçekli, Silsüpür ve Burhanlı bunlar arasında sayılabilir.

Yeni kurulan yerlere yapılan iskanlar : Göçebelerin boş ve harap yerlere yerleştirilmesi esnasında bir takım yeni yerleşim merkezleri de kurulmuştur. Devlet bu yolla hem göçebeleri yerleştirerek asayişi sağlıyor, hem de yeni köy, derbent, han ve kasabalar kurarak ülkeyi mamur hale getiriyordu. Bazı göçebelerin iskan edilmesiyle düzenin kısmen sağlanması, göçebeliği sürdürenlerin devlete baş vurarak yerleşmek istemelerine sebep olmuştur.

Selmanlı, Sindel, Musacalı, Şerefli, Herikli, Kütüklü, Deliler, Hüseyinhacılı, Karahalilli, Çeçeli bu grupta yer almaktadır.[314[314]]

b) Yerlerini terk eden halkın eski yerlerine yerleştirilmesi : Konunun başında belirttiğimiz gibi 16. Yy sonlarında başlayıp 17 ve 18. Yüzyıllarda devam eden uzun harpler ve buna bağlı cereyan eden iç karışıklıklar sebebiyle yerleşik halk güvenli gördüğü yerlere göç etmiş ve böylece bir çok yer boş ve harap duruma düşmüştü. Devlet, tarım üretiminin artırılması amacıyla bir taraftan konar-göçerleri harap ve sahipsiz yerlere yerleştirmek için çabalarken, diğer taraftan iç göç yüzünden yerlerini terk eden ahaliyi de tekrar eski yerlerine yerleştirmeye

[314[314]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.39-44, 47, 110-112. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.43-77

çalışmıştır. Bu hususta takip edilen kanuna göre (bazen delinse bile) bir yerde 10 yıldan fazla kalmamış olanlar eski yerine tekrar gönderiliyordu.[315[315]]

Bu grupta yer alan Avşar obaları ise şunlardır. Afşar ve ona tabi olan Bab-ı Altun, Çeçeli ile Silsüpür, Ağanlı, Alemli, Bahrili, Bozkoyunlu, Burhanlı, Cevanşir, Hacı İvaz, Hacı Mustafa, Hüseyinhacılı, İmam Kulu, Karahalilli, Karalı, Karaşeyhli, Koyunoğlu, Köçekli, Kucur, Kütüklü, Musacalı, Pekmezli, Recepli, Salmanlı, Sindel, Sofular, Şamlı, Şerefli, Tacirli, Zekeriyalı.

c) Konar-göçerlerin yaylak ve kışlaklarına iskanı : Konar-göçerlerin taşkınlıklarını önlemek isteyen devlet onları yerleştirirken güvenlik sağlamaları ve ziraat yapmaları yanında bulundukları bölgeyi şenlendirmelerini de istemiştir. Böylece konar-göçerlerin yaylak ve kışlaklarında da iskan edildikleri görülüyordu.[316[316]]

Bunlar arasında Recepli, Tacirli, Köçekli ve Silsüpür bulunuyordu.

d) Sürgün yoluyla yapılan iskanlar : Osmanlı devleti, kuruluşundan itibaren yeni fethedilen topraklara merkezi idareyi kuvvetlendirmek amacıyla Türk nüfusu gönderdiği bilinmektedir. Ancak ilerleyen dönemlerde bir iç iskan metodu olarak kullanılan bu sevk etmeler, devletin zayıflaması ve eşkıyalık hareketlerinin artması üzerine sürgün politikası haline dönüşmüştür. Aşiretlerin cezalandırılmasını hedefleyen bu sürgünlerde yer olarak bir mahrumiyet bölgesi kabul edilen Rakka ve Kıbrıs adası seçilmiştir. Rakka'ya yapılan sürgünlerde ise bölgedeki saldırgan göçebe Arap kabilelerine karşı bu Türkmenler bir güvenlik unsuru olarak ta kullanılmıştır.[317[317]]

Avşar ve tabi Bab-ı Altun, Çeçelü, Silsüpür, Çöpü, Genceli Avşarı, Horzum, İmam Fakih Uşakları, Kara Avşar, Koyunoğlu, Köçekli, Musacalı, Recepli, Sendil, Şamlı, Şerefli, Taif, Tecirli bu gruptandır.

e) Konar-göçerlerin kendiliğinden yerleşmesi : Taşkınlıklarından dolayı Rakka'ya sürülen cemaatlerden bazıları bölgeden kaçıp başka yerlere yerleşmişlerdi. Ancak devletin sıkı takibi sonucu af isteyip gösterilen yerlere kendi rızalarıyla yerleştiler. Diğer taraftan eşkıya baskısından kurtulmak isteyen ve topraklarının yetersizliği sebebiyle bulunduğu yeri terk etmek zorunda kalan halk, kendi istekleriyle devlete verdikleri taahhüde uymayı vaat ederek yerleşik hayata geçmişlerdir.[318[318]]

Bunlar arasında Hacı Halil, Karaman Uşağı, Karalar ve İsalı obaları bulunuyordu.

3. Avşarların İskan Edildiği Sahalar

Afşarlar, Anadolu'da ilk defa M.Ö. 500'lü tarihlerde Artvin'de görülmektedir. Daha sonra da 429 yılında Küçük Arsaklı Devletinin yıkılışıyla birlikte kurulan Ardzeruni Beyliği Afşarları olarak Van bölgesinde görülmektedir.

Selçuklular zamanında Anadolu'ya yapılan Türkmen akınları ile daha sonra Malazgirt Zaferini müteakip (1071'den itibaren) Anadolu'ya gelen Türkmen göçleri arasında Afşarlar büyük bir yekun tutuyordu. Aksungur idaresinde Musul'a ve sonra Halep'e gelen Afşarlar bu dönemlerde ve sonra kurulan Eyyubi ve Memluk devletlerinde askeri hizmette bulunmuşlar, Haçlılar, Kıbrıs ve Ermeni Krallıkları ile Moğollara karşı savaşmışlardır. Avşarlardan bir kısmı, Nureddin Mahmut Zengi'nin II. Kılıçarslan karşısında kazandığı başarılar sonucu Sivas ve dolaylarını almasıyla (1173) bu bölgeye geldiler. Zengilerin Musul ve Halep'te hakimiyeti yitirmesiyle Avşarların önemli bölümü Anadolu'nun güneyine göçtü ve burada diğer bazı boylarında yardımıyla Karaman-Oğulları Devletini kurdular. Yine 13. asırda Halep, Antep ve Amik ovasında yaşayan ve yaylağa Sivas ve Uzunyayla'ya çıkan Kuzey Suriye Türkmenleri içerisinde de kalabalık bir Afşar topluluğu vardı (Bunlar Osmanlı döneminde Halep ve Yeni-İl gibi isimler aldılar). Ayrıca Germiyanlılar'ın (önce Malatya ve civarı, sonra Kütahya ve çevresi) devletleştiğini görüyoruz. Bütün bunlar Anadolu'da önemli bir Afşar varlığının meydana gelmesine ve güç oluşturmasına sebep oldu. Osmanlı bu gücün İran'daki gibi devletleşme sürecine girip bela olmasını önlemek için onları İmparatorluk sınırları içinde dağıtmaya özen göstermiştir.

Afşarları 1691'de Rakka'ya iskanı kararlaştırılan Türkmenler arasında görüyoruz. Boz-Ulus'un eski yerlerinde kalanlarına (Boz-Ulus Mandesi) tabi Afşarlar ile Yeni-İl Türkmenlerini tabi

---

[315[315]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.88-93. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.77-108
[316[316]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, 108-110. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.109-110
[317[317]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.110-121
[318[318]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.121-124

Afşarları Rakka, Urfa, Halep civarına yerleştirerek Suriye üzerinden Anadolu'ya saldırıda bulunan Urban, Aneze, Tayy gibi Arap göçebe aşiretlerine karşı Türkmenlerden bir set kurma çabası olumlu sonuç vermemiştir. Boz-Ulus Mandesi Afşarlarının yerleşmeyerek kaçtıklarını görüyoruz. Ancak Yeni-İl'e bağlı olanlar, bugün hala Afşar Bucağı denilen yere (Sacur suyunun Fırat'a döküldüğü yere kadar uzayan bölge) yerleştirilmiştir ki bu bölgenin büyük bir kısmı sınırlarımızın dışında kalmıştır. 1692 yılında ise Afşar obalarından bazılarının Gaziantep'e göç ederek yerleştiklerini görüyoruz. Ayrıca Bahri, Gündüz ve İmamkulu obaları da Rakka iskanından kaçarak 1695'te Çukurova bölgesine (Kadirli) geldiler.

Osmanlı'nın vergi vermemek ve isyan etmekle suçladığı Afşarları, Anadolu'dan uzaklaştırıp Suriye çöllerine yerleştirmek istemesi, bir bakıma Afşarların mecburi iskana tabi tutularak cezalandırılmasıdır. Ayrıca ticaret yollarının güvenliği için derbendci kaydedilenlerden Kara Avşar ve Eymir Avşarı, Genceli Avşarı Hama-Humus bölgesine (1693) yerleştirilmişti. Fakat bunlar Arap baskısıyla bölgeden ayrılmışlardır. 1712'de tekrar Halep'teki Murat Paşa köprüsüne derbendci olarak gönderildiler. Yine bu yıllarda Köseli ve Şerefli Avşarı Misis derbendine 1705 yılında Adana'da Berendi kazasına tabi Kurt-kulağı derbendine Cuylu-Çiğdemli, Afşar Karamanlı obaları yerleştirildi. Böylece hem göçebeler yerleştiriliyor hem de bölgenin güvenliği sağlanıyordu.

1842'de aşiretlerin yaylak ve kışlaklarına gitmeyip yerlerinde yerleştirilmeleri kararlaştırıldı. Bunlar, Yeni-İl, Rişvan, Reyhanlı ve Afşar (Amasya, Sivas, Konya, Karası) aşiretleriydi. Rişvan ve Afşar kalabalık olduğu için dağınık yerleştirilmesine dikkat edildi. Afşarlar yaylak ve kışlaklarında yerleştirildi. Nadirli Aşireti Maraş'ta 1866'da tamamen iskan oldu. Karası bölgesindeki Burhanlı 1864'ten itibaren yerleşti.

Aşağıda bahsedilen iskanlar 18. yy ait iskanlardır. Bu bölgelerde iskan edilen cemaatler anlatılırken sadece Avşar obaları dikkate alınmıştır. Yoksa iskan edilen cemaat sayısı oldukça fazladır. Son iskan ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

a) Anadolu : *Kütahya-Aydın :* Özellikle Keçiborlu, Geyikli, Sandıklı ve Çölabat kazaları ile Aydın tarafına yapılan iskanlar önemlidir. Anılan bölgelere 1701 ylından itibaren Danişmentli Türkmenleri iskan edilmiştir. Bunlar arasında Halep-Adana arasında bulunan Cevanşir, Büyük ve Küçük Salmanlı, Sivas bölgesindeki Herekli, Sarıcalı ve Şerefli ile Gölegir, Köseli ve Afşar obalarını sayabiliriz.

Konya-Karaman : Bu bölgedeki iskan çalışmaları, Anadolu'nun sağ kolunu meydana getiren yollar üzerindeki geçit noktalarına ahali yerleştirerek canlandırılması düşüncesiyle yapılmıştır. Yollar üzerinde Arkıd Hanı, Kadın Hanı, Dokuz Hanı, Maraş Hanı, Çavuşlar Derbendi, Horti Hanı, Atlantı, Belenli Burun Derbendi, İsmil Derbendi gibi önemli noktalar bulunmaktaydı. Bu civara Kara Halilli cemaatinin yerleştirildiğini görüyoruz.

İçel-Teke : Silifke'den Antalya'ya kadar olan sahada İç-El Yörükleri yerleştirilmeye çalışılmıştır. Göçebelerin tesiriyle yerlerini terk eden halk ta iskan edilmiş, iskan sırasında devlete karşı koyan kimi cemaatlerde Rakka ve özellikle Kıbrıs'a sürülmüştür. Bunlar arasında Zekeriyalılar ve onlara tabi olan Kara Hacılı obası, Kütüklü, Sindel, Şamlı ve Burhanlılar vardı. Bunlardan Kara Hacılı, Şamlı, Sindel cemaatleri Kıbrıs'a sürülmüştür.

Ankara-Nevşehir : Burası yeni kurulan Nevşehir kasabasından dolayı 18. yy'da önemli bir iskan bölgesi olmuştur. Nevşehir ve çevresine Musacalı, Şerefli, Herikli, Kütüklü ve Deliler cemaatleri yerleşti. Ankara'nın Haymana kazasının Toyca mevkine de Hüseyin Hacılı, Kırşehir'in Çiçekdağı civarına ise Köçekli ve Silsüpür iskan oldu. Ayrıca Kütahya civarındaki iskan yerlerinden kaçan Civanşir cemaati de Niğde, Kayseri ve Develi yöresine gelip yerleşti. Boz-Ok bölgesindeki iskanda da Selman Fakılı Akdağ altındaki Emlak kazasına yerleşti.

Sivas : Kangal ile Hasançelebi arasında yol üzerinde tüccar ile halkın emniyetini sağlamak açısından önemli bir yerde bulunan Alaca Hanın yeniden imarı sırasında buraya ve yakınlardaki Ulaş civarına başı boş bir takım cemaatlerin iskanı kararlaştırılmıştı. Bu amaçla 1728-29 yılında bölgeye Sofular cemaati ile Darende civarına Salmanlı yerleştirilmiştir.

Çukurova : Çukurova bölgesinde iskan olan cemaatler ise şunlardı. Afşar Karamanlı, Çiğdemli, Çöplü, Durabeyli, Hüseyin Hacılı, İmam Kulu, İsalı, Kara Gündüzlü, Kara Halilli,

Karahasanlı Ceridi'ne tabi Afşar, Karamanlı, Köpekli, Köseli, Pekmezli, Recepli, Şerefli, Tacirli, Taşlı.[319[319]]

Diyarbakır-Malatya : Bu bölgede özellikle Mardin, Malatya civarında Kucur ile Kucurlardan Koyun-Oğlu cemaati ve Kilis bölgesinde Öksüzler cemaati bulunuyordu.[320[320]]

b) Rakka-Halep : Rakka, genellikle eşkıyalık yapan aşiretlerin yerleştirildiği ve devlet tarafından sürgün yeri olarak kullanılan bir bölgeydi. Aynı zamanda aşiretler buraya göçebe Arap aşiretlerinin kuzeye doğru baskısını önlemek için bir set olarak ta yerleştriliyordu. Ayrıca Halep ve çevresindeki Hama, Humus, Belih Nehri, Harran ve Menbiç te iskan mahalliydi. Buralara yerleştirilen obalar ise şunlardı. Afşar ve ona tabi Bab-ı Altun, Çeçeli, Dokuz ve Silsüpür, Recepli ve ona tabi Süleymanlı, Kara Şeyhli, Sarı Seydili, Hovadlı, Akça Ali, Saruhanlı, Hedilli, Burkalemli, Sarı Fakılı, Taşlı Uşağı, Kara Budaklı, Yeni Tekeli, Sofular, Tohmadanan, Perakende-i Maraş ve Recep Safi Uşakları ile İmam Fakih Uşakları, Musacalu, Afşar torunları, Köçekli, Çöpü, Kara Afşar, Şerefli, Genceli Avşarı, Karahalilli, Köpekli Avşarı, Tacirli, Koyunoğulları, Süphanlı, Taif Afşarından Ali Kethüda.[321[321]]

c) Kıbrıs : Rakka'da olduğu gibi aşiretlerin sürgün yeri olarak kullanılan adaya genelde İç-El Yörükleri gönderilmiştir. Bunlar arasında Zekeriyalıların obası Kara Hacılı ile Şamlı, Sindel, Horzum ve Deliler sayılabilir.[322[322]] Kayseri ve civarında bulunan Avşarlardan da önemli miktarda nüfus Kıbrıs'a sürülmüştür.

D. Son Dönem Avşarların İskanı (1865 İskanı)

Bu bölüm altında incelenen Avşarlar, Kuzey Suriye Avşarlarından olup yazın Uzunyayla'ya çıkan ve kışları önce Suriye'de sonra Çukurova'da geçiren müstakil Avşar Oymağının mensuplarıdır (Bilindiği gibi bu bölgede Köpekli, Gündüzlü ve Beylikli Avşarları da yaşıyordu). Bu Avşarlar uzun uğraşlardan sonra çoğunlukla Kayseri ve çevresine iskan olmuşlardır. Ancak Kayseri ve civarında Avşarların daha önce yerleşmedikleri ve etkin olmadıkları gibi bir yanılgıya düşülmemelidir. Aksine Kayseri ve çevresinde öteden beri güçlü bir Avşar varlığı duyula gelmiştir. Bu konuya kısaca temas edelim.

14. Yy'ın sonlarına doğru Sivas ve Kayseri bölgesinde egemen olan Kadı Burhanettin'in damadı Avşar boyundan olan Burhanettin idi. Burhanettin, o dönemde Osmanlı'yı bir savaşta yener ve Timur'a da karşı çıkar. [323[323]] Bu hadiselere bakarak Avşarların bölgede önemli bir güç olduklarına ve üst düzey görevlere getirildiklerine hükmedebiliriz. Dolayısıyla Avşarlardan bazılarının daha o zamanlar göçebeliği terk ederek Kayseri ve civarında yerleşik hayata geçmiş olmaları gerekir. Nitekim 16. Yy ve sonrasında Osmanlı sicillerinde Kayseri mahalleleri arasında bazı Avşar obalarına ait isimlere rastlanmaktadır (Hacı İvaz, Salmanlı gibi). Diğer taraftan, Evliya Çelebi, Kayseri ile ilgili bilgi verirken halkın bir kısmının "bre, hadi bre, yürü bre" şeklinde konuştuğunu bildirir ki günümüzde bile bu tip konuşma Avşarlara has bir söyleyiştir. Bu da Kayseri halkı arasında Avşar asıllıların varlığını bize göstermektedir.

17. Yy ve sonrasında da bölge ve özellikle Erciyes Dağı, Ali Dağı ve Talas ilçesi Avşarların bulunduğu, sürülerini otlattığı yerlerdi. Bu husus Karacaoğlan'ın bir şiirinde de geçer.

Ali Dağı, Erciyes'in eteği
Yiğitler yatağı, sümbül biteği
Yüce tepelerin Avşar yatağı
Burcu burcu kokar gülün Erciyes

Erciyes Dağı ve çevresi, sonraki asırlarda da kimi Avşar obalarına yurtluk olmuştur. Bu civarlarda Avşar baskısı uzun sürmüştür. Sözgelimi, şimdi ilçe olan Hacılar, eskiden ovada kurulu idi. Hacılar halkı 1726 yılında Avşar baskınları sonucu Dört Kuyular mevkiini bırakıp şimdiki

319[319] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.78-80
320[320] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.125-30, 132-36. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.71, 78-80, 84-86
321[321] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s. 58, 59, 61, 62, 66-70. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.136-41
322[322] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.141
323[323] Doğan Avcıoğlu, Türklerin Tarihi I, Tekin, Sh.171

yerine yerleşerek [324][324] sırtını dağa vermiş ve böylece baskınlardan kurtulmuştu. Bugün bile Kayseri'de "Ne kaçıyorsun arkandan Avşar atlısı mı geliyor" sözü hala söylenir.

Ayrıca 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımında [325][325] Kayseri köylerinde sülale adlarından yola çıkarak yaptığımız incelemede Kayseri'nin merkez köylerinde de kimi Avşar obalarının yerleştiğini tespit etmiş bulunuyoruz. Ancak bu Afşarlar köylere dağınık halde yerleştikleri için azınlıkta kalmışlar, oba isimlerini muhafaza etmelerine rağmen ana boy adını unuttukları için Avşar olduklarını unutmuşlardır.[326][326] Bunların köylerdeki nüfusları değişiklik arz etmektedir. Kimi köylerde birkaç hane iken (Yağmurbey, Yazır, Argıncık, Hasanarpa, Havran gibi) bazı köylerde hatırı sayılır bir nüfusları vardır (Kızık, Mardin gibi). Bazı obalar sadece bir iki köyde ve az oldukları halde (Muncusun'da Taşlıoğlu, Zirve ve Obruk'ta Vezirli, Gesi, Kızık ve Virancık'ta Köse Ahmetli gibi) bazıları bir çok köyde bazen fazlaca görülüyor (Recepli, Mahmudoğlu, Sofular, Halloğlu, Köseli gibi). Diğer bir husus köylerde bazen birden çok Afşar obası bulunurken (Erkilet, Gesi, Bürüngüz, Kızık gibi) kimi köylerde de özellikle bir obanın yerleştiğini görüyoruz. (Höbek'te sadece Köseliler, Obruk'ta sadece Veziroğlu, Germir'de sadece Ali Ağalar gibi).

Avşarların Kayseri'deki varlığı bununla sınırlı değil. Bir çok Avşar obası farklı zamanlarda yöreye gelerek faaliyette bulunmuş ve iskan olmuştur. Bu obalar şunlardır. Afşar-lı (-Türkmeni, -Yörüğü) Akçaali, Alembeyli, Alişarlı, Bahrili, Beydenizli, Bostancı, Civanşir, Çöplü, Deliler, Dodurlu, Gökçe, Hacı Mustafalı, Hacı İvazlı, Herekli, Hobalı, Hüseyin Hacılı, İmam Kulu, İmanlı, İsalı (-Hacılı), Kara, Karabudak, Karamanlı, Karasu, Karaşeyhli, Kozanlı, Köçekli, Köseli, Mahmudoğlu, Musacalı (-Kürdü), Mutuklu, Paşalı, Recepli, Sarıfakılı, Sarısintli, Saruhanlı, Selmanlı (Süleymanlı), Silsüpür, Söylemez, Şerefli, Taşoğlu, Tecirli, Tirkeşin, Torun, Yahşihanlı.[327][327]

Ancak bu Avşarların önemli bir kısmı önceden yerleşik hayata geçtikleri ve oba isimlerini muhafaza edip ana boy adını unuttukları, hatta çoğu zaman oba adlarını bile terk ettikleri için Avşar olduklarını bilmemektedirler. Üstelik bu durum Avşar obalarının takibini de güçleştirmektedir. Oba adını muhafaza edebilenleri zor da olsa günümüzde araştırarak ortaya çıkarabiliyoruz. Bir örnek vermek gerekirse, Sis Avşarlarından olan Paşalılar, henüz 16. Yy'da Kayseri'ye göç ederek merkeze bağlı köylere yerleşmişlerdi. Bu köyler Eyimli ve Yüreğil olup halen Paşalı adını sürdürmektedirler.

1722-23 yıllarında Suriye'nin Avşar Bucağı bölgesinden gelen Avşarlar, Sarıoğlan civarında yerleşmişler ve günümüze kadar varlıklarını korumuşlardır. 7 Bucak Avşarı denilen bu köyler, Burunören, İğdeli, Kale, Karpınar, Körkuyu ve Yelliburun olmak üzere 6 köydür. Bir köyün nerede olduğu bilinmiyor. Bir ihtimal bu köy hemen yakınlarındaki Ebülhayır köyüdür. Çünkü bölgede Ebülhayır'dan başka Bucak Avşarları gibi Halep ve çevresinden gelen başka köy yoktur. Körkuyu ve Yelliburun birleşerek günümüzde Yerlikuyu adını almıştır.[328][328] Yine Sarıoğlan'ın

---

[324][324] Mustafa Özdemir, Hacılar, Kayseri 1984, s.15

[325][325] Hüseyin Cömert, Kayseri'de İlk Nüfus Sayımı – 1831, İl Kültür Müd. Yay., Kayseri 1993

- [326][326] Bu köyler ve köylerdeki Avşar obaları şunlardır. **Akin'de** Mahmudoğlu, Taflı, Söylemezli **Alagöz'de** Halloğlu, Kara Mehmetli, Taflı **Amarat'ta** Recepli, Halloğlu, Kütüklü **Argıncık'ta** Halloğlu, Recepli **Barsama'da** Köseli **Bayramhacılı'da** Köseli, Halloğlu **Cebirli'de** Afşar Muslu **Cırgalan'da** Kara Mehmetli, Halloğlu, Sofular **Cırlavuk'ta** Mahmudoğlu, Sofular, Hacı Mustafalı, Öksüzlü **Çukur'da** Hacı Mustafalı, Köseli, Kasımlı, Recepli **Dadağı'da** Gökçeli **Dadasın'da** Kara Mehmetli **Dikir'de** Saitli **Dimitre'de** Mahmudoğlu, Köseli, Köçekli, İsalı **Ebiç'te** Mahmudoğlu, Köseli **Efkere'de** Mahmudoğlu, Recepli **Elmalı'da** Mahmudoğlu **Erkilet'te** Canbaz, Sofular, Kasım, Taflı, Köseli, Arap Hasan, İsalı, Halloğlu **Gergeme'de** Söylemezli **Germir'de** Ali Ağalar **Gesi'de** Mahmudoğlu, Kozanlı, Topuzlar, Avşarlı, Hacı Mustafalı, Halloğlu, Köse Ahmetli **Güllü'de** Köseli **Hasanarpa'da** Halloğlu **Havran'da** Mahmudoğlu **Höbek'te** Köseli **Isbıdın'da** Köseli, Gökçe **Kalkancık'ta** Taflı, Mahmudoğlu **Kanberli'de** İsalı **Karakaya'da** Sofular, Öksüz **Kelgin'de** İsalı, Sofular, Köseli, Kadirli **Kemer'de** Halloğlu, Arap Hasanlı **Kenise'de** Halloğlu, Torun, Öksüz, Köçekli **Kepez'de** Kadirli, Recepli **Kızık'ta** Mahmudoğlu, Halloğlu, Köse Ahmetli, Köseli **Kiçi Bürüngüz'de** Recepli, Torun **Koçcağız'da** Köçekli, Köseli **Kömür'de** Kara Mehmetli, Halloğlu, İsalı **Mahzemin'de** Gökçe, Köseli, Halloğlu, İsalı **Mancusun'da** Topuzlar, Avşarlı, Avşar Mehmetli **Mardin'de** Halloğlu, İsalı, Recepli **Menteşe'de** Köseli, Köçekli **Molu'da** Halloğlu, Hacı Mustafalı, Kasımlı, Sofular **Muncusun'da** Taşlıoğlu, Halloğlu **Obruk'ta** Veziroğlu **Oymaağaç'ta** Taflı, İsalı, Recepli, Halloğlu **Pozca'da** Halloğlu, Mahmudoğlu **Pusatlı'da** Mahmudoğlu, Topuzlar, Garipşahlı **Salur'da** Burhanlı **Saraycık'ta** Kasımlı **Sarı Mehmetli'de** Kasımlı, Halloğlu **Silahtarlı'da** Mahmudoğlu **Süksün'de** Gökçe, Mahmudoğlu **Süleymanlı'da** Kasımlı **Taf-ı Kebir'de** Taflı, Köseli **Tagar'da** Gökçe, Mahmudoğlu **Tavlusun'da** Recepli, Köseli, Karamanlı, Bostancı, İsalı **Ulu Bürüngüz'de** Köseli, Hacı Mustafalı, İsalı, Halloğlu, Gökçe **Üskübü'de** Mahmudoğlu, Halloğlu **Vartan'da** Halloğlu **Vekse'de** Kadirli **Vengicek'te** Halloğlu **Virancık'ta** Köse Ahmetli, İsalı **Yabani'de** Recepli **Yağmurbey'de** Halloğlu **Yamaçlı'da** Sofular, Bostancı **Yazır'da** Hacı Mustafalı **Yemliha'da** Halloğlu, Sofular, Mahmudoğlu **Yuvalı'da** Halloğlu, Mahmudoğlu, Köseli **Zirve'de** Köçekli, Veziroğlu.

[327][327] Emir Kalkan," Kayseri'ye Yerleşen Türk Toplulukları", TDAD, Sayı 17, Nisan 1982, s.86-102

[328][328] Bucak Avşarları ile ilgili detaylı bilgi için sayın Haydar Eroğlu'nun hazırladığı www.burunoeren.com sitesine bakınız. Sayın Eroğlu, kendi köyleri hakkında çok güzel, titiz ve örnek bir araştırma yapmıştır.

Sofumahmut köyü de aslen Avşar olup Mahmutoğlu (diğer adı Sofular) obasındandır.[329[329]] Bunlar, Avşar olduklarını bildikleri halde bizim diğer Avşar köylüleri tarafından bilinmezler. Çünkü klasik ve yanlış bir anlayışla Avşarlar yalnız Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza'da yaşarlar.

Yahyalı'da da Avşarların yerleştiğini görüyoruz. Nitekim Yahyalı'da dokunmuş bir kilimin Avşarlar tarafından dokunduğu tespit edilmiştir.[330[330]] Ancak malum olduğu üzere günümüzde Yahyalı'da Avşar olduğu bilinmez ve kabul edilmez.

Bünyan ilçesi de Avşarların faaliyette bulunduğu bir yerdi. Bilindiği gibi Avşarların yerleşim yerlerinden biri olan Zamantı kazası Bünyan'dadır. Günümüzde ilçe merkezinde henüz 16. Yy'da yerleşmiş olan Karamanlı Avşarları ile Vezirli obası ve Mantıcıoğulları sülalesi yaşamaktadır. Vezirli obası Yünören ve Kösehacılı köylerinde de bulunuyorlar. Cevanşirler de Karacaören köyündedirler. Bunun yanında Girveli, Taçın ve Dağardı Avşar'dır. Bürüngüz köyünde de Recepliler bulunuyor.

Develi'de ise Avşar obaları yoğun olarak yerleşti. Sindel Avşarı Sindelhöyük, Köseli Avşarı Köseler, Hacı İvaz Avşarı ise Ayvazhacı köyünü kurdu.[331[331]] Cevanşirler Millidere, Kozanlılar da kısmen Çöten'de yaşamaktadır. Ayrıca Saraycık ta bir Avşar köyüdür. Deliler ve Hacı Mustafalıların uzun süre Develi'de etkinlik gösterdiklerini ve yerleştiklerini biliyoruz.

İncesu'da Avşarların yoğun olduğu bir bölgeydi. Hacı İvazlıların İncesu taraflarından gelip Kayseri merkeze yerleştiklerini biliyoruz. Garip-Şah Avşarı Garipçe köyünü kurarken, Receplilerden bir kısmı Sarıkürklü köyüne yerleşti. Tecirli Avşarı ise Viranşehir'de iskan oldu. Sivas'tan gelen Avşarlar ise az miktarda Süksün'de yaşıyorlar.

Yeşilhisar ilçesinde Avşarlar, kısmen Doğanlı (Niğde merkeze bağlı Gölcük kasabasından gelmeler. Bunlar Gölcük'te hala Avşar adını yaşatıyorlar) ve Sindel obasının kurduğu Sindel (Kovalı) köyündedir.

Tomarza'da Maraş'tan gelenlerin kurduğu köyler İmanlı Avşarından olmalıdır. Avşar olduklarını bilmeyen bu köylülerin Aksaray'da bulunan akrabaları orada Avşar olarak tanınıyorlar. Bu köyler Trafşın (yeni adı İncili. Afşın'a bağlı Telafşın köyünden gelme), Köpekli (yeni adı Turanlı. Köpekli köyü buraya Çörümşek'ten gelmiştir ki Maraş defterlerinde Çörümşek nahiyesinde diğer adı Girgin olan Köpekli adında bir köy vardır. Bu köye ait bir ferman elimizde mevcuttur), Mardin (yeni adı Ekinci. Göksun'un Tecirli aşiretine mensup Yeniyapan köylüleri köylerinde yaşayan Avşarların göç ederek Mardin'e gittiklerini söylüyorlardı. Bu Avşarların adları, Kıllılar, Apıklar, Sarıoğlanlar ve Sarıarslanlar idi.), Gülveren ve Karaören'dir. Ayrıca Çiraz köyünde az miktarda İmamkulu köyünden gelen Avşarlar var.

Yemlihalı Avşarı da Kocasinan ilçesine bağlı Yemliha kasabasını kurmuştur. Hacılar ilçesinde de Avşarlar yerleşmiştir. Bir sülale Avşarlar adıyla anılırken bazı sülalelerin de Avşar kökenli oldukları (Mutlular ve Kuruköprülüler) bilinmektedir. Ayrıca Hacılar da "Avşar Yeri" diye bir mevki bulunuyordu.

Bu bilgilerden anlaşıldığı gibi Kayseri ve yöresi eskiden beri Avşarların yurt tuttuğu bir bölgedir. Şimdi asıl konumuza dönelim.

1. İskan Öncesi Durum

16.yy başlarında Osmanlıların Memlüklüler'i yıkıp Mısır ve Suriye'yi fethetmesi sonucu Kuzey Suriye'deki Türkmenler Osmanlı hakimiyetine girmiş oldu. Bölgedeki aşiretler Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyip savaştılar, ancak ağır bir yenilgi aldılar. Bunun üzerine diğer Türkmen grupları gibi Afşarlar da kendilerine orduda subaylık veren, vergi muafiyeti tanıyan ve itibar gösteren Safevilerin hizmetine girmek için çoğunlukla İran'a göçtüler. İmanlı ve Alplı Avşarlarının bu sırada İran'a geldiklerini biliyoruz. Bu yüzden bu asırda nüfuslarının diğer Türkmenlerden az olduğu görülüyor.

Osmanlı hakimiyetinde kalan bölgedeki Türkmenler ise Halep Türkmenleri ve Yeni-il Türkmenleri adıyla bölgede varlıklarını sürdürdüler.[332[332]] Afşarlar, Halep Türkmenleri içinde

---

329[329] Sefure Deveci, Kayseri'nin Tarihi Coğrafyası Üzerine Bir Deneme, EÜSBE, Lisans Tezi, Kayseri 1998, s.179

330[330] Nazan Ölçer, Türk Ve İslam Eserleri Müzesi-Kilimler, Eren Yay., İstanbul 1988, s.68. Burada Babamdan Duyduğum Bir Bilgiyi Aktarıyorum. Yaklaşık 35 Sene Evvel Babam Yahyalı Köylerinde Çalışmak İçin Gezerken Köyün Birinde (Karaköy Olduğunu Hatırlıyor) Yaşlı Bir Amcayla Görüştüğünü Ve Bu Kişinin Asıllarının Avşar Olduğunu Ancak Yeni Nesiller Tarafından Unutulduğunu Söylediğini Belirtmişti

331[331] Sefure Deveci, Kayseri'nin Tarihi Coğrafyası Üzerine Bir Deneme, EÜSBE, Lisans Tezi, Kayseri 1998, s.115-16, 119

332[332] Köprülü, a.g.m., s.36.

Köpekli, Gündüzlü ve Beylikli Avşarı olmak üzere üç oymak tarafından temsil ediliyordu. Ayrıca bölgede bir de müstakil Avşar oymağı bulunuyordu.

Bunlardan Avşar oymağı, 16. Yy'ın ikinci yarısında 158 vergi evinden ibaretti. Memluklular zamanında dirlik tasarruf eden bu oymak Osmanlı döneminde de bu dirliğini korumuştur. Türkiye'de oturan yerleşik ve göçebe halk arasındaki nüfus artışına uygun olarak bu Afşarların da nüfusu artmıştır.[333][333] XVI. yy'ın ikinci yarısında Türkmenlerin başındaki Boy beyi aileleri yok olmuş, yerlerini obaları idare eden Kethüdalar almıştır. Bu bey ailelerin ne olduğu bilinmiyorsa da büyük ihtimalle İran'a gitmiş olmalıdırlar. İşte Halep Avşarları arasında gördüğümüz bu Afşar oymağının başında da kethüdaları görüyoruz. 1579-80 yılında onlar Recep, Bahri ve Küçük Minnet kethüdanın idaresindeydiler. Bunlardan Recep ve oğulları öyle ün salmışlardı ki 17.yy'da Afşarlar çok defa Recepli Avşarı adıyla tanınmışlardır. Onlar aynı yüzyılın son yarısında Zamantı bölgesine yaylaya çıkıyorlardı.[334][334]

1624 yılında Abaza Mehmet Paşa'nın II. Osman'ın (Genç) intikamını almak için Sadrazam Çerkez Mehmet Paşa'ya karşı ayaklandığında, Orta Anadolu'dan toplayıp Kayseri'deki Boğazköprü'ye kadar getirdiği 40.000 kişilik ordusunda Afşarlar (Recepli, Çöplü, Kozanlı), Sırkıntılılar, Mamalılar, (Cerid'den) ve Pehlivanlılar (Bayat'tan) vardı.[335][335]

Afşarlar, Recep-Oğulları'nın başkanlığında 1687 yılında Avusturya'ya yapılan sefere katılmışlar, 1690'da yapılan sefere de çağrılmışlardır. Bu son sefere Afşarlar şu beylerin idaresinde 200 atlı ile katıldılar : ***Recep-Oğlu Halil Bey, Recep-Oğlu Dana Murat Bey, Çerkez-Oğlu Hacı Mustafa Bey, Çerkez-Oğlu Ömer Bey, Deli Seyf-Oğlu Mire Muammer Bey, Bahri-Oğlu Himmet Bey, Kara Gündüz-Oğlu Kara Halil Kethüda, Kara Gündüz-Oğlu Selim Bey, Kara Gündüz-Oğlu Murat Bey, Hacı İvaz-Oğlu Dokuz İbrahim Bey, Hacı İvaz-Oğlu Abaza Bey, Kör Ali Oğlu Gündüz Kethüda.*** [336][336]

Bu isimlerden anlaşılacağı üzere Afşarlar başlıca beş ailenin idaresindeydiler (Recep, Çerkez, Bahri, Kara Gündüz, Hacı İvaz). Bilindiği gibi bunlardan bazıları Afşar obalarının ismini taşımaktadır. Kayseri ve civarına yerleşen Afşarlar işte bu Afşar oymağı ile Köpeklilerden gelmektedir. Afşar'lar özellikle Sis yöresinde oldukça kuvvetliydiler. 1691'de Sis Sancak beyi Recep-Oğlu Halil Bey idi.[337][337]

Avşar oymağının obaları şunlardır.

1- Recepli Avşarı a) Akça-Ali b) Beğ-Denizli c) Dodurlu / Doduryan ç) Sarı-Hacılı d) Saru-Hanlı e) Sarı-Sindli / Sarı-Seydili f) Taş-Oğlu / Taşlı-Uşağı g) Kara-Budak ğ) Hobalı / Obalı h) Mahmut-Oğlu / Sofular. Ayrıca Recep-Oğlu Halil Beyin soyundan gelen Haliloğlu obası.

2- Kara Recepli a) Arap Hasanlı b)Hacı İvaz oğlu Dokuz İbrahim Beyin soyundan gelen İbrahim Beyli c) Çerkez oğlu Hacı Mustafa Beyin soyundan gelen Hacı Mustafalı.

3- Bahrili

4- Kara Gündüzlü.

Avşar oymağı ilk başta Rakka'ya sürülme cezası almadılar. Çünkü devleti yaylakları olan Zamantı bölgesinde yerleşeceklerine inandırmışlardı. Onlar 18.yy'dan itibaren artık kışlamak için Halep'e değil Çukurova'ya iniyorlardı. Ancak yerleşmeye yanaşmadıkları gibi komşu oymak ve köylere saldırıp hayvanlarını götürüyorlar, tüccar kafilelerini soyuyorlardı. Bu artık o hale geldi ki; sonunda 1703'ten az önce Rakka'ya sürüldüler.[338][338] Fakat fazla kalmayıp kaçtılar ve dağıldılar. Yine soygun ve kovgun yaptıklarından 1712'de tekrar Rakka'ya sürdülerse de geri döndüler. Devleti yaylaklarına yerleşeceklerine ikna ederek 1730'da Zamantı kıyısında 66 köy kurdular. Afşarların yerli halk üzerindeki baskısı büyüktü. Yaylaya çıktıkları zamanlar çevre köylere baskın yapıp ne varsa alıp götürüyorlardı. Onlar soygun ve kavgadan geri durmadıkları gibi, bu işi o kadar ileri götürdüler ki Kayserili tüccar ve komşu oymakların şikayetleri sonucu Afşarların şekavetine dair Sivas kadısına bir ferman çıkarılarak 1730 yılında Rakka'ya sürüldüler ve sürgünden kaçınca ileri gelenlerinin çoğunun idamına karar verildi (1742).[339][339]

---

[333][333] Sümer, Oğuzlar, s.210
[334][334] Sümer, a.g.e., s.210
[335][335] Halit Erkiletlioğlu, Osmanlılar Zamanında Kayseri, Ankara 1996, s.
[336][336] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
[337][337] Halaçoğlu, 18. Yy'da Osmanlı'da İskan Siyaseti, s.116
[338][338] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95
[339][339] Altınay, S,145-47, 176-77, 186-87

1753'te Recepli, İmam-Kulu ile Lek ve Kırıntılı aşiretleri, Zamantı ve Çörümşek'ten firar edip Kayseri, Boğazlıyan, Develi, Palas, Nevşehir, Turgut, Akdağ, İncesu, Boz-Ok kazalarını istila etmiş yol kesip adam öldürmüş ve harabeye çevirmişti. Bu olay Maraş, Kırşehir ve Sivas bölgesini de etkilemişti.[340[340]]

1754 yılında Tecirliler ile birlikte Zeynepli ve Bozdoğanlılara saldırıp 80.000 kuruşluk davar at ve develerini yağmalayıp ileri gelenlerinden Karanebioğlu ve 15 kişiyi öldürdüler.[341[341]]

1761'de Afşarların bu hareketini önlemek için Zennecioğlu Mehmet Ağanın teklifinde Seyit Mahmut Ağa ve mahkemeden Seyit Ahmet bin Süleyman Kaynar köyüne varıp Avşarların Miri aşiret beyleri olan Halit bey ibni Hasan ve kardeşleri Mustafa ile Hüseyin, Recepli'den Hasan bey bin İbrahim ve Süleyman bey bin Ömer ve Ömer bey bin Hüseyin ve Ebubekir bey ibni Mustafa ve kardeşleri Ali, Osman ve Kaküllüoğlu Osman ve Dana Muratoğlu Murat (soyu Kesir köyünde) ve Sangıoğlu ve Enbiya, Torun'dan Terkeşlioğlu Halil, Mucukoğlu Hasan ve Mehdioğlu Mustafa ve Barıncıoğlu Ebubekir ve Ütük Ali ve Cavlak Hasan Salmanlı'dan Ömer kethüda bin Ferhat ve Emiroğlu Veli ve Haliloğlu Hasan ve Emir Küçük Ahmet ve Öksüz Yusuf bin Ebubekir ve Battal bin Hüseyin ve Toğalı bin Vahap ve Solakoğlu Ebu Zeyd ve Hüseyin bin Mehmet ve Haliloğlu İbrahim ve Taslakoğlu Çerkez ve Deli Halil ve Dervişoğlu Ömer Sarı Fakılı'dan Halil İbrahim ile konuşup "Aşiretimiz ahalisi konar göçer olup kışın Çukurova, yazın Zamantı'nın Çörümşek nahiyesinde Pınarbaşı'nda Zamantı'nın sağı ve solunda ikamet edip sebep olduğumuz şekavetten vaz geçip ziraat ve hırasetle mukayyet olup çevreye zarar vermemek için baş muhasebeye kayd olup hilafında hareket olursa 7.500 kuruş kesim cezasını icra ederiz." deyi tatlıya bağlandı. Afşarlar bulundukları yerleri talan edip sözlerini tutmadılar. 1764'te Maraş beylerbeyi Rişvan-Zade Süleyman'a gönderilen fermanda "Recepli Avşarı, İmam-Kulu ve Lekvanik Ekradı eşkıyasının bölgeye verdiği zarardan dolayı Adana beylerbeyi Salih ile birlikte tedip edin" denilmiş. 1765'te Rakka iskanından kaçan aşiretlerin dağıldıkları (Karaman Aydın Diyarbakır Adana Sivas Maraş) yerlerden kaldırılıp müfredat defterine yazdırılmaları ve Rakka'ya iskanları bölge valilerine emredilmiş.[342[342]]

Daha önce birkaç kez Rakka'ya iskan edilen Recepliler, kethüdaları olan Topal-Zade Ahmet tarafından 1764-65 yılında Rakka'dan Zamantı'ya getirilip şakiliğe başladı. Aşiretin devlete ödemesi gereken 5.890 kuruşu ödemeyip 500 adamı ile yol kesip soygun yapan Topal-Zade Ahmet, Büröngüz köyünden olup kendisi de bir eşkıya idi ve hakkında ölüm kararı çıkmıştı.[343[343]] Günümüzde Büröngüz köyünde Recepli sülalesi halen yaşamaktadır. Ayrıca Pınarbaşı'nın Karamıklı köyünde de Topal soyadlı aileler mevcuttur.

1771'de Zamantı'da Soğanlı ve Kara Şeyhli mahallesinde oturan Erdoğulu, Haliloğlu, Deniz, Kara Budaklı, Kaleli, Hacı Mehmetli, Hacı Yakublu, Ebu Bekirli, Çalgız ve Cingöz-Oğlu Afşarı obaları ile Torunlar ve Miri aşiret bey, kethüda ve ileri gelenlerinden Abdullah bin Çerkez, Ali bin Ahmet, Halit bin Battal, Sağır Ali Ağa bin Abdurrahman, Kaküllü-Oğlu Süleyman Ağa, Emiroğlu Veli, Salmanlı Avşarı kethüdası Karaman oğlu İsmail Ağa ve Osman bin Ömer, Halil bin Yakup, Mustafa kethüda bin Halil, Ahmet Çelebi bin Abdulvahap, Mehmet Ali oğlu Ali, Murtazaoğlu, Alicanoğlu Ahmet (soyu Pınarbaşı'nın Tokmak köyündedir), Tayan Ali oğlu Mehmet, Taslakoğlu Çerkez, Torun ihtiyarlarından Mucukoğlu Hasan, Türkistanoğlu Asaf, Cemal ve Süleyman, Şahbereli oğlu Nezir, Kekeçoğlu (Kıska) Murat oğlu Halil, Hacı İbrahim, Malkoçoğlu İsmail, Cingözoğlu Mehmet, Çalık Hasan (soyu Pınarbaşı'nın Toybuk köyündedir), Süleyman bin Mehmet, Mestani Süleyman ve Halil Paşa Oğlu Ali Bey'den şehir ve köylere zarar vermemeleri hususunda söz alındı ve ahitlerini bozarlarsa Soğanlı, Kara Şeyhli, Torunlar, Halil Paşalılar ve İbrahim Beyliler 6.000'er kuruş, Çalıklar (Çalkır / Çalgız) ve Cingözler 2.000 kuruş nezri Matbaa-i Amireye vereceklerdi.[344[344]]

Afşarlar son iskana kadar (1865) Rakka, Belih ve Hama-Humus gibi yerlere sürgün gitmekle birlikte Boz ok ve Kırşehir taraflarına da sürgün edilmişlerdir.

340[340] Muhammet Karakaş, !8. Yy'ın 2. Yarısında Kayseri, EÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kay 199-, s.143
341[341] Altınay, s.214-215
342[342] Muhammet Karakaş, 18. Yy'ın 2. Yarısında Kayseri, s.143-44
343[343] Muhammet Karakaş, s.145, 155
344[344] Mustafa Keskin, "Kayseri Yöresindeki Aşiretlerin İskanı Hakkında", KAYTAM I, Kayseri 1997, s.200. Muhammet Karakaş, 18. Yy'ın 2. Yarısında Kayseri, s.146

18.yy'ın 2. yarısında çıkan harpler ve başka etkenler sonucu Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki idaresi zayıf ve gevşek duruma düşünce Afşarların rahat bir göçebe hayatına devam ettiklerini görüyoruz. Devlet takibinin kalktığı bu günlerde Afşarlar daha da daha da güçlenmekte, komşu aşiretlerin çekindiği "Nargile takımı gümüş maşalı", "Sabahacak kandilleri yanan", "Hizmetkarları fırıl fırıl dönen", "Yoksullara yardım eden" zengin ve hatırlı bir aşiret haline gelmektedir.[345[345]]

Kayseri-Elbistan-Malatya yolu yazları onların kontrolü altındaydı. 1838'de Afşarlar Posta Tatarlarına saldırmışlar, yolcuları soyarak, bir de köy basmışlardı. Afşarlar bu hareketleriyle öyle korku salmışlardı ki, Malatya'ya gitmek isteyen Alman Mareşal Moltke'ye, yolun Afşarlar yüzünden kuvvetli bir muhafız birliği olmadan geçilemeyecek durumda emniyetsiz olduğu söylenmiştir. Fakat Tomarza'daki Ermeni Piskopos'unun Moltke'ye dediği gibi Afşarlar baştan başa haydutlardan meydana gelen bir oymak değildi. Aralarında ipsiz-sapsızlar kendi halkının da düşmanı idi ve kendi aşireti tarafından da takip olunuyorlardı. Daha sonra Moltke, Afşarları şöyle nitelendirecekti: "*Bu Türkmenler benim çok hoşuma gitti. Tabi nezaketleri iyi niyetlerinden doğma, bizimki ise terbiye ile elde edilme.*" [346[346]] Moltke'nin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere onlar bolluk ve bereket içinde yaşamalarına rağmen bir kısmı saldırı, kavga ve soygundan da vazgeçmiyorlardı.

Ayrıca devlet idaresinin zayıflığı sebebiyle irili ufaklı derebeyi aileleri türemişti. Afşarlar Gökvelioğlu, Kozan oğlu, Küçükalioğlu gibi derebeyleri idaresinde onların mücadelelerine katılıyorlar, diğer Türkmen oymakları ile savaşıp kavgalarına devam ediyorlardı.

Afşar bünyesinden çıkan bu kovgun grupları yerleşik köylerin yerinden oynamasına ve zirai alanların tahrip olup azalmasına sebep oluyorlardı. 1846-49 yıllarında Lek, Kuzu-Güdenli ve Kırıntılı aşiret atlıları ile beraber Kayseri, Niğde, Kırşehir taraflarına kovguna gidiyorlardı. Afşar elebaşıları arasında İsmail Bey, Avan Hasanoğlu (Akkışla'nın Ganişeyh kasabasının eski adı Avanoğlu'dur. Bilindiği gibi Akkışla civarına da Avşarlar yerleşmiştir.), Sarıvelioğlu, Mustafa Bey, Kamber ve İbrahim Kethüda, Haliloğlu, Duman Bey, Kadriağaoğlu, Şahrumanlı Mehmet, Hasan Hüseyinoğlu, Bıyıklıoğlu (soyu Sarız'ın Yalak Köyünde), Torun Ali, Veziroğlu, Cırrıkoğlu, Şatıroğlu (Uzunyayla'nın Sivas tarafında bulunuyorlardı. Şarkışla'nın Sivrialan köyünden olan büyük ozan Aşık Veysel de Şatıroğullarındandı.), Memilicik, Çuhadaroğlu, Şaştımoğlu (soyu Tomarza'nın Tahtakemer köyünde), Terkeşlioğlu, Kocaali, Çerkes Bey, Askeroğlu, Kara Yusuf, Mucukoğlu, Köseoğlu (Pınarbaşı'nın Kavlak köyünde), Deli Halil, Paşa Bey, Topaloğlu (Pınarbaşı'nın Karamuklu köyünde), Muhazimoğlu, Kuşçuoğlu, Serçe Hasan, Mirza, İbrahimoğlu, Berçenekoğlu Cansız Osman, Kuyucuoğlu, Hasanali, Deli Hösük (Sarız'ın Çürük köyünde), Osmancıkoğlu, Kolukırık Seyfali'nin adları geçiyor. Afşarların 1825 yılında 3.000 hane ile Çukurova-Uzun yayla arasında göçlerini sürdürdüğü aşiretin 40.000 koyun, 40.000 inek, 9.000 deve ve 3.000 keçiye sahip olduğu bilinmektedir.[347[347]]

Burada bir yanılgıya düşülmemesi için şunu belirtelim. Yukarıda isimleri sayılan bir çok Avşar beyinin maiyetiyle birlikte tamamen Kayseri ve yöresinde yerleştikleri sanılmamalıdır. Tersine Avşarlar bu dönemlerde Adana, Hatay, Sıvas, Maraş gibi illerimizde sürekli dolaşıyorlardı. Bu ailelerden bazılarının oralarda kalıp yerleştikleri tahmin olunabilir.

Afşarlar sürgünde bulundukları Bozok'ta Pehlivanlı oymağı ile de savaşmışlar ve bir defasında da beyleri Abidin Beyi öldürmüşlerdi. 1852'de Boz-Doğanlar ile savaşa tutuşmuşlardı. Afşarlar 1856 yılında tekrar yerleştirilmeye çalışıldı ise de başarısızlığa uğradı. O zaman başlarında Çerkez Bey ile İsmail Bey bulunuyordu. Afşarlar devlet tarafından yaylak yurtlarına iskan teşebbüsüne direnmekle ellerindeki son fırsatı kaçırmış oldular.[348[348]]

Burada bir noktaya değinmek istiyorum. Yukarıda görüldüğü gibi aşiret hayatında baskın, talan ve soygunlar önemli yer tutmaktadır. Bunun sebebini Osmanlı'nın bu asırlarda içine düştüğü siyasi, sosyal ve ekonomik çıkmazda aramak lazımdır. Tarım üretiminin yok olduğu, lonca sisteminin çöktüğü ve savaşların Türk halkını kemirdiği bu dönemlerde sefaletle uğraşan toplulukların bu fiillere yönelmesi normaldir. Ancak bunun sadece Avşarlarda olduğunu

---

[345[345]] Emir Kalkan, "Afşarlar", TDAD, Sayı:19, Ağustos 1982, s.62
[346[346]] Helmuth Von Moltke, Türkiye Mektupları, (Çev. Hayrullah Örs) Remzi Kit., İstanbul 1969, s.217, 225, 227
[347[347]] Yurtsever, a.g.e., s.111. Avşar beylerinin secereleri ve günümüzdeki uzantıları hakkında bir araştırmamız devam etmektedir.
[348[348]] Faruk Sümer, Oğuzlar, S215

düşünmekte yanlıştır. Aynı sıkıntıları yaşayan gruplar genelde aynı tavırları sergilemiştir. Bu yüzden Çukurova bölgesi 200 yıla yakın bölgedeki aşiretlerin birbirileriyle kavgasına sahne olmuştur. Nitekim Çerkezlerin Uzunyayla'ya gelmeleri sonrası onların hırsızlık yaptıkları ve at çaldıkları da tesbit edilmiştir.[349[349]] Cevdet Paşa Avşar ve Sırkıntılıları kastederek "bunlarda dahi hırsızlık adeti var ise de Kürtlere nispetle pek ehven ve ehl-i ırz ademlerdir" demektedir.[350[350]] Şunu da belirtelim Avşarlarda hırsızlıktan (gizlice alınan) ziyade talan (zorla alınan) söz konusudur. Prof. Mustafa Kafalı, Dadaloğlu Sempozyumunda verdiği tebliğde bu konuya da değinmiş ve küçükken babasına neden Avşarların kavgacı tanındıklarını ve sevilmediklerini sorduğunu, babasının da "Oğlum sefalet, asaleti bozar" dediğini anlatmıştı. Bu yüzden yapılan bu fiillerden dolayı ne Avşarları, ne Çerkezleri ne de başka bir grubu suçlamak o dönemin şartları dikkate alındığında doğru olmaz kanaatindeyiz.

2. İskan Olayı ve Sonuçları

Osmanlı Devleti Çukurova'da asırlardır devam eden bunalımı sona erdirerek Türkmenleri yerleşik hayata geçirmek, Ermeni meselesini halletmek ve burada önemli güç haline gelen derebeylerini ve özellikle Avşarların güç verdiği Kozan oğullarını yıkıp merkezi idareye bağlamak, yüzyıllardır boş ve harap olan uçsuz-bucaksız ova ve araziyi tarıma açıp, bölgeyi şenlendirmek için Fırka-i İslahiye adıyla bir birlik kurmuştur. Başında askeri harekat başkanı Derviş Paşa, idari işler başkanı A. Cevdet Paşa'dır ve asıl yetki de Cevdet Paşadadır.[351[351]]

Fırka-i İslahiye'nin kuruluş sebebi, 1853 Kırım Harbi'ne kadar dayanır. Bu savaş esnasında çekilen asker sıkıntısı, Gavur ve Kozan dağları bölgesinden asker istenmesine yol açar. Ancak bu istek başına buyruk hareket eden aşiretlerce hoş karşılanmaz. İngilizlerin baş tercümanı Pizani'nin "*Eğer teminat verirseniz biz Kozan-Oğlunu muharebeye sevk ederiz*" diyerek bölgeyi Osmanlı idaresine sokma teklifi de Sadrazam Reşit Paşa tarafından yabancı eli girer ve karışıklık çıkar endişesiyle reddedilir. Reşit Paşa "*Kozan bir müddet daha devlete isyanda devam ederse, oraya ecnebi eli girer ve Kozan'da imtiyazlı bir hükümet meydana gelir, başımıza bela olur. Şimdi sırası değil fakat ilerde Kozan'ı ıslah etmeliyiz*" diyerek endişesini dile getirmiştir.[352[352]] Görüldüğü gibi Aşiretlerin devlete karşı tutumundan yararlanmak isteyen İngilizlerin bölgeye sokulma çabası vardır. Böylece ileri bir tarihe ertelenen bu iskan işi şartların da elvermesiyle 1865'te Osmanlı ordusunun Çukurova'ya gelmesiyle başlamış oldu. Sümer, Fırka'nın asıl amacının Çukurova'da daha iyi hayat şartları sağlamaktan ziyade çekilen asker sıkıntısını telafi etmek ve bölgeye yabancı eli girmesini engellemek için olduğunu söyler.[353[353]]

Fırka-i İslahiye'nin amacı, İskenderun'dan, Maraş ve Elbistan'la Kilis'ten Niğde ve Kayseri'ye Adana Eyaletinden Sivas Eyaleti hududuna kadar olan bölgeleri itaat altına almaktı. Ancak bundan ilki yani İskenderun'dan Maraş ve Elbistan'a kadar olan sahanın iskanı yapılabilmiş, diğer kısmının iskanı ise daha sonra güçlükle ve çatışmalarla sağlanabilmiştir. Padişah Abdülaziz (1861-1876) döneminde kurulan bu ordu yedi Balkan taburu, I tabur Girit askeri ile Hassa ikinci süvari alayından oluşuyordu. Harekata katılan diğer gruplarla birlikte on beş piyade, iki alay süvari ve 500-600 Çerkez-Gürcü atlılardan müteşekkildi. [354[354]]

Bütün bu bölgelerde sayısı 26'yı bulan (5'i aile) bir aşiret ve aile topluluğu vardı. Bunlar, Afşar, Varsak, Reyhanlı, Sırkıntılı, Tecirli, Cerid, Oruçlu, Karacalar, Yağı-basan, Boz-doğan, Ulaşlı, Kapulu, Delikanlu, Çelikanlu, Kırıntılı, Lek, Hacılar, Karafakılı, Şeyhler, Okçu İzzeddinli ve Amiki aşiretleriyle, Kozan-Oğulları (Kozan, Türkçe'de tavşan demektir.), Küçük Ali-Oğulları, Kökülü-Oğulları, Menemenci-Oğulları ve Karsantı-Oğulları aileleri idiler.[355[355]] Çukurova'nın en büyük aşiretlerinden biri olan Sırkıntı aşireti batılı seyyahlar tarafından Afşarlara mensup bir oymak olarak gösterilmiştir.[356[356]] Sırkıntılılar ile ilgili en eski bilgi 1730 tarihine aittir. Bu tarihte Sırkıntı-Oğlu Mehmet, Karsantı-Oğlu, Karanebi-Oğlu ve Kerim-Oğlu ile birlikte Rakka'ya iskanı

349[349] Uygur Kocabaşoğlu, Kayseri Sancağı Hakkında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor (1880), Kayseri Ticaret Odası, Kayseri 1996
350[350] Cevdet Paşa, Tezakir III, s.117
351[351] Yurtsever, a.g.e., s.176-177.
352[352] Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-İ Islahiye Ve Yapmış Olduğu İskan", İÜEFTD, Sayı Mart 27, İstanbul 1973, s.1-2
353[353] Sümer, Oğuzlar, s.159
354[354] Halaçoğlu, "Fırka-İ Islahiye Ve...", s.2
355[355] Halaçoğlu, s.3-5
356[356] Sümer, "Çukurova'nın Tarihine...", s.85

emredilen Recepli Avşarı'nın kaçmasını önlemeğe memur edilmişti.[357[357]] Bunlardan Yağı-Basan aşireti de Avşar olmalıdır. Çünkü Pınarbaşı'nın Şabanlı köyünde oturan Körcüklü sülalesi Çukurova'dan gelmedir. Körcüklülerde anlatılan aşiret geleneğinde Körcüklüler ile Yağı-Basan aşireti iki kardeşten türemedir. Kendilerinin göç ederek bu bölgeye geldiklerine, Yağı-Basan'ın ise yerinde kaldığına inanılıyor.[358[358]] Ayrıca Kadirli'nin Araplı köyü Avşardır ve Yağıbasan sülalesi yaşamaktadır. 31 cemaatten oluşan Afşarlar Çukurova'nın en büyük aşireti idi. Kozan şehri ile Ceyhan nehri arasında kışlarlar, yazın ise Uzun Yayla'ya çıkarlardı.[359[359]]

Bu ailelerden, Antep'ten gelme ve üçyüz hanelik Arıklı obasından olan Kozan-Oğulları en kuvvetlileri olup Çukurova'da her zaman ağırlıkları hissedilmiştir. Afşarlar büyük ölçüde Kozan-Oğulları'na destek vermişler ve onlara bağlı bulunmuşlardır. Yabancı seyyahlar Kozan-Oğulları'nı Afşar Beyleri olarak göstermişlerse de, 1719 tarihli bir hükümde Osmanlılarca Varsak Türklerinden oldukları belirtilmiştir.[360[360]] Faruk Sümer de Kozan-Oğullar'nın Varsak oldukları görüşündedir.[361[361]] Ancak Kozan oğullarının Antep'ten geldikleri ve bu bölgenin Boz-Oklara mensup olduğu düşünülürse[362[362]] onların Boz-Oklardan olduğu ve Afşar olma ihtimallerinin yüksek olduğu anlaşılır. Üstelik 1690 yılında Avusturya Seferine çağrılan Kozan-Oğlu ve Varsaklar ayrı birer cemaat olarak zikredilmiştir.[363[363]] Günümüzde bazı Afşar köylerinde soyu Kozan-Oğulları'ndan inen bir kısım aileler de Afşar olduklarını söylemektedir.

Kozan ve havalisini ellerine geçirmiş bulunan Kozan-Oğulları, bölgedeki aşiretleri de (Afşar, Sırkıntı, Varsak, Tecirli, Cerid) kendilerine bağlayarak özellikle de Afşarlara dayanarak devlete karşı geliyorlardı. Kozanlıları sindirmek için gönderilen kuvvetler ise başarı elde edemediler. Kozan-Oğlu Büyük Yusuf Ağa'nın, Yozgat'taki Çapan-Oğulları'ndan Cabbar-zadeler Kozan'a saldırınca onları büyük bir bozguna uğratması ünlerinin yayılmasını sağladı.[364[364]] 1832 yılında Mısırlı İbrahim Paşanın Adana'yı ele geçirip, Kozan'a yürüdüğü sırada onu da yenmesi üzerine şöhretleri arttı. Öyle ki, padişah emirleri geldiğinde gönderdiği cevapta *"Ammimoğlu bunca memaliki havza-i tasarrufuna geçirmiş, bir avuç Kozan dağlarını dahi bana çok görmemelidir."* diyecektir.[365[365]] Kıbrıslı Mehmet Paşa'nın, üzerlerine gönderdiği bir fırkayı da Kadirli civarında yenmeleri üzerine[366[366]] tamamen serbest kalmışlar ve bölgenin tek hakimi durumuna gelmişlerdir. Kozan-Oğulları kime güvense üzerine aşiretlerden birini musallat ettiğinden Adana Meclis-i Kebiri'nde bile alenen Kozan oğlu aleyhine söz söylemez idi. Kozanoğlu'nun izni olmadan hiç kimse Kozan'a giremez, Kozan hududundan çıkamazdı. Kozan oğulları idaresinde Kozan iki kısma ayrılıyordu. Garbi (Batı) Kozan: Kozan oğlu Ahmet Ağa yönetiminde Kozan'dan Adana'ya kadar Çukurova. Şarki (Doğu) Kozan. Kozan oğlu Yusuf Ağa yönetiminde Kozan'dan Uzunyayla'ya kadar olan yerler.

28 Mayıs 1865 tarihinde gök renk ordu İskenderun'da karaya çıkarak padişah fermanının daha açık izahı olan beyannameyi beylere göndermeye başladılar. Fermana karşı gelenlerin kahrolacakları, sığınanların ise korunacakları beyan edildi. Fermanda Çukurova halkına hitaben şöyle deniliyordu :

[357[357]] Altınay, s.186. Sümer, Oğuzlar, s.158

[358[358]] Dadaloğlu Derneği başkanı avukat Halil İbrahim Yıldırım'dan alınan bilgi. İbrahim Bey, Şabanlı köyünden ve Körcüklü sülalesindendir. Kendisi Kayseri yöresi Avşarları hakkında oldukça geniş bir bilgiye sahip olup kültürlü ve aydın bir şahsiyettir.

[359[359]] Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar", Tarih Araştırmaları Dergisi I, Ankara 1963, s.9

[360[360]] Sümer, "Çukurova...", s.84-5 Cevdet Paşa, Ma'ruzat Adlı Eserinde "Kozan Sancağını Oluşturan Ahali Selçuklulardan Kalma Türkler Olup Farsah Denir. Kozanoğullarının Piyade Askerleridir Ve Dağlarda Otururlar. Ceyhan Nehrinin Sağ Tarafındaki Aşiretler İse Süvari Askerleridir" Diye Bilgi Verir. (Ma'ruzat, Haz. Y. Halaçoğlu, İstanbul 1980, s.119)

[361[361]] Sümer, Oğuzlar, s.157 Kozanoğullarının, Ramazanlılar İle Birlikte Çukurovaya Gelen 7 Üç-Oklu Aileden Kusun'lardan Kaldığı (Münir Kozanoğlu, Kozanoğulları) Veya 14. Yy'da Çukurova'da Kozan Adıyla Var Olduklarını Söyleyenler De (Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi) Vardır.

[362[362]] Tekindağ, "Iı. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", Belleten Xxxı, Sayı 123, s.147-8

[363[363]] Altınay, s.162-3. Varsaklar, Bir Çok Türkmen Boyunun Birleşmesinden Oluşan Bir Federasyondur. Varsakları Oluşturan Cemaatler Şunlardır. Kuştemür, Esenlü, Gökçelü, Elvanlu, Kusun, Ulaş. Kuştemür Varsak Olduğu Şüpheli Bir Obadır. Bunlardan Esenlü Adını Dodurga Oymağı Beyi Esen Beyden Almıştır. Bilindiği Gibi Dodurga 24 Oğuz Boyundan Birisidir. Gökçelü İse İğdir Adlı Obalara Ayrılır. İğdir De Oğuz Boylarındandır. Tahtacı Türkmenlerinin De Gökçelü Ve Esenlü Adlı Oymakları Var. Elvan Ve Kusun Bey, Kardeştirler. Elvanoğlu Karamanlıların Önde Gelen Beylerindendi. Kusunların Alt Obaları İse Yahşibeyli, Güçlübeyli, Karamusalı, Danışmanlı, Alişarlu, Selçuklu, Beydili Ve Karkın'dır. Beydili Ve Karkın Oğuz Boylarındandır. Karamusalılar İse Yaygın Bir Afşar Obasıdır. Alişarlu'nun İse Germiyanlılarla İlgisi Olabilir. Ulaş'a Gelince, En Tanınmış Varsak Beyidir. Ancak Oğuz Boylarından Salurlarda Ulaş Adı Oldukça Yaygındır. Dede Korkut'ta Salur Kazan'ın Babası Ulaş'tır. Ebulgazi De İse Salur İlinin Beyi Ulaş Adını Taşıyor. (Varsaklarla ilgili derli toplu bilgi için bkz. Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.157-62)

[364[364]] Maruzat, s.279

[365[365]] Ahmed Cevdet Paşa, Tezakir III, Ankara 1991, s.110-111.

[366[366]] Maruzat, s.281. Tezakir, s.111

"...sizler servet imar edilirse ülkenin en verimli yerlerinin halkı olup, sizin dahi her gün saadet haline kavuşmanız, buraların emniyet ve huzurunun istenilen olgunluğa gelmesi istenir ve arzu olunurken, nasılsa durumunuzla ilgilenilmediğinden ve içinize uygunsuzluk girdiğinden bir müddetten beridir bu dağlarda zarar verecek bir takım hareket vuku bulmakta ve bu ise halkın beylerini zor kullanma yolunda ve eski derebeyliğin özelliği olduğundan ve halkın bireylerinin dahi bir kısım cahil ve kötü maksatlıların ‹İslamiyet ve insaniyete karşı olarak bölgede serkeşlik ve kötülük yoluna gittiklerinden, bütün halkı töhmet altında bırakıp vatanınızı fitne ocağı ve hırsız yatağı şeklinde göstermekte oldukları" belirtilerek *"...bir elde bağışlama beratı ve diğer bir elde şeriatın adalet kılıcı olarak gelindi. şahane askerlerin üzerinde dalgalanan sancak herkes için sığınılacak güvenli bir yer olduğundan sığınanların korunacağı, askerin süngüsüne karşı gelenler dahi kahrolup yok olacaklardır".* [367][367]

Padişah fermanı aşiretler arasında büyük bir panik meydana getirmiştir. Dadaloğlu bunu şöyle söylüyor:

"*Belimizde kılıcımız kirmani,*
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı,
Ferman padişahın, dağlar bizimdir."

Önce Gavur ve Kürt dağları ile Amik ve Dumdum ovasında ıslahat yapıldı ve buradaki aşiretler başarıyla yerleştirildi. Yeni kasaba ve köyler kuruldu. Buradan geçilerek Osmaniye ve Hemite kalesi bölgesi iskan edildi. O dönemde Çukurova'nın bomboş, ıssız ve tarıma kapalı olduğu unutulmamalıdır. Bataklık ve sivrisineğin bol olduğu bu yerde sıtma da kol geziyordu. Gavur ve Kürt Dağları'nın iskanı yapıldıktan sonra Çukurova tarafına geçildi. Burada Dulkadırlı'ların eski hükümet merkezi olan ve harap bir halde bulunan Kars-ı Zülkadriye, yeniden imar edilerek çevredeki aşiretlerden bir bölüm buraya yerleştirildi. Böylece Tatarlı, Sunbas ve Savrun nahiyelerinden kurulu Kadirli Kazası oluşturuldu. Fırka-i İslahiye buradan Kozan'a (Sis) doğru yol alır.[368][368]

Fırka gelinceye kadar Kozan'a devlet kuvvetleri girmemişti. Ermeniler, Fırkayı neşeyle karşıladıkları halde Kozan oğulları ve Afşarlar karşılamaya gelmediler. Bu sırada halk zaten yaylada idi ve Kozan'da birkaç bekçiden başka kimse yoktu.

Derviş ve Cevdet Paşa önce Ahmet Ağa ile anlaştı. Derhal padişahtan irade çıkarılıp Ahmet Ağa, Paşa yapıldı ve Kütahya mutasarrıflığına tayin edildi. Yusuf Ağa ise 2500 kuruş aylıkla Maraş'ta ikamete razı edildi. On üç yaşındaki oğlu Ali ise Mekteb-i Harbiye'de okutulacaktı. Kozan-Oğulları'ndan öteki kişiler de birer miktar maaşla başka illere gönderildi. Ancak Yusuf Ağa Sivas'a giderken yolda Avşarlar tarafından karşılanır ve savaşması için ikna edilir. Bunun üzerine Avşarların desteğini alan Yusuf Ağa Fırka-i İslahiye'ye karşı savaş açtı. Çoğu Avşarlardan kurulu kuvvetleri ile Haçın, Feke bölgelerini ele geçirdi. Çukurova'ya beyannameler dağıtmaya başladı.

Oysa ki, Derviş Paşa'nın şeş-hane topları, mavzerleri karşısında; Türkmenlerin kılıcı, gürzü, mızrağı, filintası tesir etmeyecekti. Islah ordusu Afşar topraklarına yaklaşınca herkesi bir korku aldı. Savaş olacak, kan akacak, kısaca Türk Türk'ü kıracaktı.[369][369]

Diğer oymakların kolayca iskan edilmelerine karşı Afşarlar direnmişler ve neticede ordunun sert tedbirler almasına yol açmıştır. Dadaloğlu, bu günleri "*Hiç gitmiyor aşiretin belası*" diye anlatmaktadır. Beladan kasıt ise iki şeydir. Biri Avşarların "gecebaş" dedikleri sıtma hastalığı, diğeri ise Osmanlı'dır. Fırka ile Yusuf Ağa arasında şiddetli çarpışmalar oldu. Paşalar yöre halkını Kozan oğulları aleyhine ayaklandırmaya çalıştı ise de başaramadı. Bu arada Gürleşen Köyünden (Feke'ye bağlı) Misli Hasan Kahya hile ile Yusuf Ağayı yakalar ve Fırkaya teslim eder. Yusuf Ağa kaçsa da askerler tarafından vurulur ve yaralı yaralı idam edilir.[370][370] Dadaloğlu bir şiirinde Yusuf Ağa'yı şöyle anlatıyor.

---

[367][367]Ahmet Cevdet Pasa; Tezakir III, s.140

[368][368] Halaçoğlu, "Fırka-İ Islahiye Ve...", s.6-13
[369][369]Tahir Kutsi Makal; Halbilim Veedebiyat, ‹St.1990, s.96

[370][370] Cevdet Paşa, a.g.e., s.184-188.

"Aşağıdan Yusuf Paşam geliyor
Düşmanına karşı koyan mert olur
Şahin kocasa da vermez avını
Aslı kurt yavrusu gene kurt olur"

Bu çarpışmalarda büyük zayiatlar verilmiş, "boynu uzun atlar mezata gitmiş, çadırlar sökülmüş, kavgaya girenler sağ çıkmamıştır".

Kozan oğulları, itaat altına alındıktan sonra İstanbul, Şam, Trablusşam, Yozgat ve Sivas taraflarına sürüldüler (Sözgelimi İstanbul'da oturmasına izin verilen Kozan-Oğlu Ahmet Bey, hasret ve acı dolu bir mektubu II. Abdulhamit'in selamlık arabasının içerisine atınca bu olayı haber alan padişah "bana kağıt atan her şeyi atar" diyerek Ahmet Bey ve arkadaşlarını Trablusgarb'a sürdü). Kozan ve çevresi üç kazaya bölündü (Sis, Belenköy, Haçın). Kadirli'de bunlara eklenerek 4 kazadan oluşan bir sancak oluşturuldu ve kaymakamlığına Mirliva Hüsnü Paşa getirildi. Merkez olarak ta Sis kasabası uygun görüldü.[371[371]] Bu arada, daha ordu Sis'te iken halk arasında kolera hastalığı yayılır ve Fırka-i İslahiye askerlerine de sıçrar. Çok sayıda ölenler olur. Hastalık yüzünden fırka daha ileri gidemedi. Feke'de bir miktar asker bırakılıp geri çekildi. İskan diğer yerlerde başarılı olmuşken Kozan'da yarım kaldı. Bu savaşlar sonunda Afşarların ileri gelenlerinden bir kısmı tutuklanarak İstanbul'a gönderildi. Halit Bey Diyarbakır'a sürüldü (Pınarbaşı'nın Halitbeyöreni köyü, Avşarların miri reisi olan Halit Beyin yaşadığı yerdi.). Hacı Bey ise obasını alarak Bozok'a gitti.[372[372]] Neticede Afşarlar Fırka-i İslahiye ile anlaşmaya varabilmişlerdir. Onlar yaylakları olan Uzunyayla'da yerleşmeye razı olmuşlardır.

Avşarların iskanı kabul ettiği bu sıralarda ise başlarına yeni bir felaket gelecektir. Rus istilası sonucu memleketlerini terk ederek İmparatorluk Türkiye'sine sığınan Kafkas muhacirlere yer arayan devlet, iskan siyasetinin en hatalı işini yapıyor ve bula bula yerleşmeyi kabul eden Afşarların yurtlarını ve yaylalarını bularak bu muhacirlere veriyordu. Basiretli bir iskan siyaseti, bu Çerkez muhacirlerin boş yerlere iskan olunmasını gerektirirdi. Halbuki vatandaşlık insan ve mülkiyet hakları çiğnenerek iptidai bir usulle yıllardır bu toprakların sahibi Afşarlar sürülüp, yurtları muhacirlere verilecektir.[373[373]] Uzunyayla'nın Çerkezlere verilmesini bizzat Abdülaziz ve o dönemin hükümeti emretmiştir. Bunda herhalde Abdülaziz'in annesinin Çerkez olmasının yanında Rus istilası sonucu Osmanlı'ya Çerkezlerin göçü başlayınca, padişah sarayı ile büyük konakların Çerkez cariyeler ile dolmuş olmasının büyük rolü vardır. Son zamanlarda kadın efendiler ile Valide Sultanlar da Çerkez kadınlar arasından çıkmıştır.[374[374]]

Avşarlar kendi yaylakları olan Uzunyayla'ya Çerkezlerin yerleşmesini önlemek istemişler ve bunun sonucunda iki taraf arasında çatışmalar patlak vermiştir. Bu tarihlerde hükümet göçebelere karşı göçmenleri daha fazla koruyordu. Çünkü Afşarları kontrol altına almak için Çerkezlerden yararlanmaya çalışmaktaydı. Ayrıca Afşarların Uzunyayla ile Çukurova arasında gidiş gelişleri sırasında çiftçi halkın tarla, bağ ve bahçelerine zarar vermeleri yüzünden bu halkta hükümete Afşarlardan olan şikayetlerinin iletmişlerdir. Bu da hükümeti Afşarların aleyhine daha çok döndürmüştür. Devlet, Çerkezleri Uzunyayla'nın giriş ve çıkışlarını kontrol ederek Afşarları buraya girmekten men edecek geçitleri koruma görevini yerine getirebilecekleri yerlerde yerleştirildi. Bunun üzerine Afşarlar, Çerkezlere saldırarak zayiat verdirmişler, sonuçta iki taraf arasında çetin çatışmalar olmuştur (1861. Bu çatışmalar genelde Halitbeyöreni, Kaynar ve Yahyabey köyleri arasındaki sahada gerçekleşti). Sivas Valisi olay yerine gelerek iki tarafı barıştırmış ve Afşarların öldürdükleri Çerkezler için diyet olarak bir miktar para vermeleri ile olayları yatıştırmıştır. Ancak ertesi yıl aralarında yine çatışma çıkınca, hem Çerkezlere hem de yerli halka karşı tehdit oluşturdukları gerekçesiyle devlet Afşarlar üzerine asker gönderdi. Bu savaşlarda Çerkezlerinde desteklediği Osmanlı ordusu Avşarları kırarak itaat altına aldı. Devlete olan birikmiş vergi borçlarını da ödemeye zorlamış ve bir kısmını Harput ve Kastamonu gibi uzak yerlere iskan etmiştir. Ayrıca elebaşlarının bazılarını kur'a neferi olarak askere almış, bazılarını da Ergani Madeni'ne sevk etmiştir. 1863'te Afşarların hükümetin otoritesi altına alınmaları ve

[371[371]] Halaçoğlu, "Fırka-İ Islahiye Ve...", s.14
[372[372]] Emir Kalkan, a.g.m., s.70.
[373[373]] Mehmet Eröz, Yörükler, İstanbul 1991, s.258.
[374[374]] Mirza Bala, Çerkezler, İslam Ans. Iıı, İstanbul 1988, s.380.

bilhassa 1865'de zorla toprağa bağlanmaları ile Çerkezlerin Uzunyayla'ya yerleştirilmesi kolaylaşmıştır. [375[375]]

Ayrıca bazıları devlet tarafından Artvin bölgesine yerleştirilerek sınırda görevlendirilmiştir.[376[376]]

İskan sırasında Afşar boy beyi Çerkez-Oğlu Hacı Bey'dir. Zamanla Çerkezlerle Afşarlar arasında sükunet olur ve Pınarbaşı ilçesi Potuklu köyü sınır kabul edilir. Böylece devlet desteği ve beylerin de göz yumması ile Razamazan-oğullarından bu yana Afşarların yurdu olan Uzun yayla Çerkezlere terk edilir.[377[377]]

Afşar Beyi Hacı Bey Fırka-i İslahiye'ye gelerek Uzunyayla'nın elden çıkması ve yerleşmekte devlet emri olduğundan Sarız havalisine aşireti ile yerleşmek istediğini belirtir.[378[378]] Böylece Afşarlar Kayseri yöresinde Sarız, Pınarbaşı ve Tomarza ilçeleri, Adana'nın Tufanbeyli, Kozan, Kadirli ilçelerinde yerleştirilir. Yeni köyler, kasabalar kurulur. Nüfus kütüklerine geçerek ilk defa resmen Osmanlı vatandaşı olurlar. Arazi tapuları ise bundan sonra verilmeye başlandı.

Sırkıntı aşiretine gelince, onlar Çukurova'da kışlar, İnderesi'nde yaylaya çıkarlardı. Sırkıntılılar, henüz 1859'da Kozan-Oğullarının idaresi altında zulüm gördükleri için ziraatla uğraşmak istediklerini bildirerek iskanlarını istemişlerdi. Fırka onları kışlaklarına iskan etmiş ve bir çok köyler kurmuşlardı.[379[379]] Sırkıntılılar, Sarıçam ile Ceyhan nehri arasında 18 köyde yaşamaktadırlar ve Tepecikören köyü bey köyüdür.

Fırka-i İslahiye ile Türkmenlerin son savaşı 1877'de Kilken Çayı ile Akdeğirmen (Kozan Barajı kuzeyi) tarafında oldu. Türkmenler 75 ölü ve 200 yaralı verirken Fırka görevlisi Akif Paşanın tek ölmüş adamı yoktur.[380[380]]

Fırka-i İslahiye'nin bu iskan hareketi bazı zararlar doğurmasına rağmen başarılı olmuş ve devir için faydalı hizmetler görmüştür. Bölgedeki aşiretlerin çoğu zorluklarla karşılaşılsa da başarıyla yerleştirilmiş, kimi aşiretler de kazanılarak iskana kolaylık göstermelerine sebep olmuştur. Üstelik, daha önce yerleşik hayata geçen bazı aşiretlerin hayat seviyelerini yükselmesi aşiretlerin bir kısmını iskana yönlendirmiş ve Fırka'nın gelmesinden çok önce yerleşmek için baş vuranlar da (Kırıntılı ve Sırkıntılılar) olmuştur. Böylece yerleşilen bölgeler şenlenmiş, ziraat gelişmiş ve kargaşa sona ermiştir. Kurulan kasabalar zamanla gelişerek günümüzde önemli merkezler haline gelmiştir. Islahatın bazı hataları yüzünden bölgeyi terk eden (genellikle Halep ve çevresine kaçmışlardır) aşiretler de olmuştur. İskan sırasında konar göçerlerin hayvan otlatmalarına bakılarak iskan sahasında mera bulmalarına dikkat edilmiş, kendi istedikleri yerlere yerleşmelerine rıza gösterilmiştir.[381[381]] Ancak fırkanın bu hoş görünüşü Afşarlardan esirgediğini görüyoruz. Onlar nüfus bakımından diğer Türkmenlere nazaran daha kalabalık olmalarına rağmen, dağlık, dar ve verimsiz bölgelere yerleşmek mecburiyetinde kalmışlardır. Toplu olarak ise Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçeleri ile bunlara bağlı yüz civarında köye yerleşmişlerdir. Yayla yöresine yerleşenlere Çukurova'ya inmek; Çukurova'ya yerleşenlerin ise yayla yörelerine gitmeleri yasaklanmıştır.

Prof. Besim Atalay bu konuda şunları söylüyor.

"Kuru iskan imha demektir. Asırlardan beri alışılan bir hayat tarzı birden bire değiştirilemez. Bunlar derece derece iskan ve ıslah edilmeleri gerekirken bu yapılmadı. Üzerlerine asker çekildi. Ordu sevk edildi. Topa tutuldu. Obaları, yaylaları, kışlaklar yakıldı, yıkıldı, beyler kurşuna dizildi. Kadın ve çocuklar öldürüldü. Gelinler esir edildi. Neticede Türklük dağıtıldı. Türklüğü üç büyük kıtada hakim kılan bu sevimli babayiğitlerle beraber ocakları, koyunları, hayvanları mahvolup gitti." [382[382]]

Ünlü ozan Dadaloğlu da bu olayı şöyle anlatıyor :

"Derviş Paşa, yaktı yıktı elleri
Soldu bütün yurdumuzun gülleri

[375[375]] Bedri Habiçoğlu, Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler Ve İskanları, Nart,
[376[376]] Hale Soysü, Kavimler Kapısı – 1, Kaynak yay., İstanbul 1992, s.15
[377[377]] A.Z.Özdemir, Avşarlar Ve Dadaloğlu, İstanbul 1985, s.45-46.
[378[378]] Cevdet Paşa, a.g.e., s.157-158.
[379[379]] Halaçoğlu, "Fırka-İ Islahiye Ve...", s.19. Cevdet Paşa, Tezakir, s.189-90
[380[380]] A.R. Yalkın, Cenupta Türkmen Oymakları II, Ankara 1977, s.188.
[381[381]] Halaçoğlu, "Fırka-İ Islahiye Ve...", s.3, 20
[382[382]] Özdemir, a.g.e., s.50-51.

Karalar giydik te attık alları
Altınımız geçmez akça tunç oldu"

19.yy'da Anadolu'yu gezen Avrupalı gezginler yoksul fakat asil ruhlu ve namuslu Türk milletinin fena idareciler elinde mahvolduklarını söylüyorlardı.

200 yıla varan iskan siyaseti sonucu Afşarlar, en son Kayseri'ye yerleşmişlerdir.[383[383]] İskanda Adana'da iki Afşar köyü kurulmuştur. Amber Ağa, obası ile Fırkaya gelerek yerleşmek istemiş böylece Amberin-arkı köyü kurulmuştur. Diğeri ise Azaplı köyüdür. Uzunyayla'ya gelince burada sadece bir tek Afşar köyü yerleşmiştir. Şarkışla'ya bağlı Kapaklıpınar köyü. Afşarların geri kalan bakiyeleri ise Adana'nın Tufanbeyli, Kozan ve Kadirli ilçelerinde yerleşmiş, bir kısmı Maraş ve Sivas dolaylarına bir kısmı da İslahiye bölgesinde ve Hatay'da yerleşmişlerdir. Onlar bu son iskandan önce sürüldükleri Yozgat ve Kırşehir'de kalarak köyler kurmuşlardır. Ankara ve Kırıkkale çevresinde de Avşarlar önemli izler bırakmışlardır.[384[384]]

Afşarlar, Anadolu Türkmenleri içerisinde en geç yerleşmeye razı olduklarından, Toros Dağları'nın verimsiz topraklarında, diğer yerleşik nüfusa nispeten fakir düşmüşlerdir. Reform ordusu, Afşar aşiret ruhunu silmek, göçebelik döneminin kötü hatıralarını yok etmek için; yerleşik hayatta köylü olarak sulh içinde üretim hayatına geçmelerini uygun görmüştür. Diğer yanda Sivas, Maraş havalisinde Ermenilerin çoğunlukta bulunduğu yerleşim merkezlerinin arasında; Saimbeyli'den öte Kayseri-Sarız arasında; Afşar ismiyle değil, Afşar oba ve aile isimlerine göre köylerde oturmalarına, dolayısıyla kümelenip il tutmalarına izin verilerek Ermeni isyanlarına karşı bir güvenlik unsuru olmaları düşünülmüştür.[385[385]]

Devlet, Afşarlara hesap yapmadan, el işaretiyle sadece bölge göstererek onlara yerleşmelerini istemiştir. O sebepten iskanın ilk 10-15 yılı oldukça karışık geçmiştir. Akraba olanlar, aynı obadan olanlar, aralarında özel dostluklar bulunanlar aynı köye veya birbirlerine yakın köylere yerleştirilmişlerdir. Yeni kurulan köylerin isimleri de bu zamanlarda verilmeye başlanmıştır. Fakat devlet tarafından aşiret ismiyle anılan köy ve mahalle kurmaları yasaklanmıştır. Bunun en büyük amacı ise, göçerliklerini, yani Afşar Türkmeni olduklarını unutturmaktır.[386[386]]

"Yabanlu Pazarı" adlı çalışmasını yaparken Avşarların yaşadığı köyleri gezen rahmetli Prof. Faruk Sümer aynen şunları yazmıştı. *"Ne Afşarlar uğradıkları haksızlıkları Cumhuriyetten önceki hükümetlere anlatabilmişler, ne de hükümetler onların meselelerini anlayabilmişlerdir. Bu yüzden Avşarların mağdur durumları bugüne kadar sürüp gelmiştir. Bey aileleri de boydaşları gibi yoksul bir duruma düştükleri için töre korunamamış ve eski bir söz ile –her ev bir Kara Han- gibi olmuş yani töreleri çiğneyerek başına buyruk hareketler başlamıştır. Bunun sonucunda kendi aralarında sık sık çıkan üzüntü verici hadiseler bugüne kadar sürüp gelmiştir. Komşularından*

383[383] 20. yy başlarında Kayseri vilayeti, Merkez, Develi, Bünyan ve İncesu kazalarına ayrılıyordu. (Hıfzı Nuri, Kayseri Sancağı 1922, Kayseri 1995, s.8). Avşarların yerleştiği saha olan Pınarbaşı ise o vakitler Sivas'a bağlıdır.

384[384] Yurt Ans., 1. cilt (Ankara ili bölümü), s.689. Ankara'da Avşar ağzı çok tutulur. Dadaloğlu'ndan "Aşağıdan Yusuf Paşam Geliyor", "Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri" gibi. Aydost diye başlayan Avşar Bozlakları halk müziğinin en yaygın türüdür. Üstelik Avşar Halayı da çok yaygındır.

Keskin, Kırıkkale Keskinliler Derneği yayını, Kırıkkale 1995. Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde de gerek müzikleri, gerek yemekleri, gerekse halk inanışına ait motifler tamamen Avşarlara hastır.

Yurt Ans. 1. Cilt (Adana ili bölümü), s.146-48. Uzun havalar daha çok sevilir. En çok sevilen havalardan biri Afşar Ağzı'dır. Türkü ise Afşar Beylerinde Gördüm Bir Güzel.

Yurt Ans., 5. Cilt (İçel ili bölümü), s.3740. Yörede Türkmeni Afşar Bozlağı tutulur. Ayrıca Şu Dağların Yükseğine Erseler türküsü çok sevilir.

Yurt Ans., 7. Cilt (Kırşehir ili bölümü), s.4944-45. Bozlak türü uzun havalar çok yaygındır. Aydost, Afşar Bozlakları önemlidir. Aşağıdan Yusuf Paşam Geliyor yörenin sevilen türkülerindendir.

Yurt Ans., 9. Cilt (Niğde ili bölümü), s.6230. Uzun havalar ve bozlaklar sevilir. Özellikle Ulukışla ve çevresinde Afşar Bozlakları yaygındır. Ayrıca Kozandağı türküsü de önemlidir.

Yurt Ans., 10. Cilt (Yozgat ili bölümü), s.7696. Uzun hava bölgesidir. En çok tutulanları Afşar Bozlağı ve Afşar Ağzı'dır.

Yurt Ans., 9. cilt (Sıvas ili bölümü), s.6937-38. Sıvas'ta söylenen Sultan Gölü söylencesi bu yöreye gelen göçebe Avşar obalarından birisine aittir.

385[385] Yurtsever, a.g.e., s.115

386[386] Yurtsever, a.g.e., s.215

onlar hakkında menfi sözler işitilmesinin sebeplerinden biri de herhalde budur. Ancak Afşarları küçümseyen mağrur komşuları onların evlerini gece yarısında bile gelen en yoksul yolculara açtıklarını ve yoksul ev sahiplerinin yarım ekmeklerini bir daha karşılaşmayacakları konuklarına yedirdiklerini itiraf etmişlerdir. Böyle bir hareket yüksek bir insanlık duygusuna sahip olmakla ilgili değil midir ? " 387[387]

Bu karışık dönemin ardından Afşarlar yaylada ilk kışlarını geçirmeye başlamışlar; ilk birkaç yıl içinde hastalıktan soğuktan ölenler ve telef olan hayvan sürüleri oldukça çoktur. Duvar ustası, demirci, kalaycı gibi zanaatkarları Saimbeyli Ermenilerinden sağlamışlardır. Sabanla çift sürmeyi, ekin biçmeyi, tırmık çekmeyi ve bostan ekmesini ise 93 muhacirlerinden öğrenmişlerdir.388[388]

İskandan sonra 1877-78 Türk-Rus savaşına (93 Harbi) katıldıklarını ve çok sayıda şehit verdiklerini görüyoruz.

Türk İstiklal Harbi esnasında Afşar vatanseverlerinin, Toros Dağları'nda kümelenmelerinden dolayı ortaya koydukları kahramanlık hareketleri milli iradenin eşsiz örnekleri arasındadır. Onlar Enver Paşa komutasında Sarıkamış harekatına katıldıkları gibi güney cephesinde de Osman Tufan Paşa'ya yardımcı olmuşlardır. Tufan Paşa "*Afşar aşireti temiz bir Türk kabilesi olup Aziziye mıntıkasında ziraatçılık yapar, silahını iyi kullanır, kuvvetli bir aşiretti.*" diyor. Afşarlar, Toroslarda Ermeni ve Fransızlara karşı Gizik Duran emrinde de savaşmışlardır.389[389] Onlar bu savaşlarda bütün varlarını-yoklarını harcayarak tamamen fakir düşmüşlerdir. Milli Mücadele yıllarında merkeze yazılan bir raporda ; *"Aziziye Kazasının 70 köyünü halis Türk olan Afşarlar'ın teşkil ettiği, bunların Kozan hududunu oluşturan Sarız nahiyesi ile Toklar ve Pazar-viran'da sakin oldukları, son harpte varlarını yoklarını verdikleri ve bundan dolayı tam manasıyla fakir düştükleri, koyunculuk ve ziraatçılıkla uğraştıkları, hayvanlarını en yakın çıkış yeri olan Çukurova'ya indirerek satmak zaruretinde oldukları"* belirtilerek, devamla şöyle denmektedir : *"Bu bölgenin ticaret ve geliri Adana ve Maraş Pazarlarına dayandığı için ve buralar işgal altında olduğundan, her ne kadar Gürün, Aziziye, Darende, Malatya, Kayseri halkı tamamen halis Türk'te olsa, menfaatlerini Devletin gözetmesi lazımdır, yoksa bölge halkının devlete bağlılığı sözde kalır".* 390[390] Afşarların bu derece Kuva-yı Milliye hizmetinde bulunmaları; onların şecaatinin yerleşik hayata geçişte, mili kahramanlığa dönüşmesi olarak görülebilir.391[391]

İskandan sonra günümüze değin geçen süre zarfında köylerde tarım ve hayvancılıkla geçinmeye çalışan Afşar Türkmenleri, dağ köylüleri olarak ihmal edilmiş ve yoksulluğa terkedilmişlerdir. 2500 yıldır Türk isminin ulaştığı her yere giderek devletler ve hanedanlıklar kuran, Türk'ün adaletini Sirderya ve Mısır arasındaki bütün bölgelere götüren, Anadolu'yu Türk ve İslamlaştırmada en büyük gayreti gösteren aşiret sanki bunlar değil. Bin yıl evvel Orta Asya'da nasıllarsa, Anadolu'da da aynı kalmışlar, geleneklerini ve kültürlerini çok iyi şekilde muhafaza etmişler, taklit ve yozluğa sapmayarak Türkmenliklerini, Yörüklüklerini korumuşlardır. Bunun en güzel örnekleri Avşarlarda yaşayan ve Orta Asya'ya bağlılıklarını gösteren bir takım atasözleridir. Tomarza'nın Taf (şimdi Dadaloğlu kasabası) köyünden Beşir Önder'den derlenen bu sözlerde Türkistan'da yaşayan bazı Türk boy ve yer adlarının geçmesi dikkate şayandır. Bu atasözlerinin bazıları halen köylerde hatırlanmaktadır. Bir misal olması bakımından bu atasözlerini buraya alıyoruz.

"Hunlu ettin, ünlü ettin (Hun Türklerine işaret ediliyor). Oğuzluyam, yavuzluyam. Oğuzlardanım (Soy şuuru). Yasa pese (emre itaat). Eğreğimde Gökbüre (Gökbörü, eski Türkçe'de Bozkurt demektir). Ergonem var, erginem var (anlamı durak yerlerim, delikanlılarım var. Ergenekon adıyla benzerliğine dikkat edin). Otaklı, ötekli (Oturacak yeri, söz söyleyecek insanı var. Otağ, hükümdar çadırına denirdi). Gonca güllüyüm, Beğdilliyim. Şoru Beydilli, boyu bozkurt (Şor – söz). Beğdilli, dili ballı (bilindiği gibi Beydililer, Yıldız Han soyundan olup Avşarın küçük kardeşidir). Dili ballı bozkurt. Haycı Nogaycı (Yaygaracı insanlara denir). Özbek özbek (Pek arzu sahibi). Kınıklı, konuklu (Misafir seven insan için söylenir). Allı ol, kaylı ol (İyi giyin demektir. Kayı boyu kastediliyor). Soylu Kaylı (asil kişi). Aral'dan Tural'a (Her yere yol gider). Baykal'da su

387[387] Sümer, Yabanlu Pazarı, TDAV, İstanbul 1985, s.22-3
388[388] Özdemir, a.g.e., s.51-3
389[389] Özdemir, a.g.e., s.35.
390[390] Yaşar Akbıyık, Milli Mücadele'de Güney Cephesi (Maraş), Kültür Bak., Ankara 1990, s.154
391[391] Yurtsever, a.g.e., s.115

arar (olmayacak işin peşinden gidenlere denir). Harzem'de hazinem (fakirliğine bakmayıp söz edene denir). Çin başı bir akça (değersiz iş için söylenir). Yolumuz Tibet'e (zor ve kötü iş, kötü insana iş düşünce söylenir). Hazer'den kaçar, bezere gider (işini bilmeyen şaşkın). Havran eniği, gökbörüğü (Avşarlarda eskiden nineler torunlarının saçlarını böyle söyleyerek okşar ve severlermiş). Kardeş gibi yaren Turan gibi yayla olmaz.[392[392]]

Ancak, 1923'te yeni Türk Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Türk Milleti'nin her alanda gelişmesi için yoğun bir program uygulanmaya başlandı. Bu programlardan birisi de Avşar Türkmenlerini yakından ilgilendiren Köy Enstitüleridir. Çünkü bu enstitülerden biri Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Pazarören kasabasında açılmıştı. Enstitü, Avşar Türkmenlerinin sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitsel alanda gelişmesine zemin hazırlamıştır. Burada kısa da olsa Köy Enstitüleri ile ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

Avrupa feodal yapı içinde kıvranırken Osmanlı geliştirdiği özgün toprak düzeni sayesinde çağının en ileri ekonomik ve toplumsal düzenini yaşıyordu. Tımar adıyla bildiğimiz toprak sisteminde elde edilen gelir halka tımarlı sipahi tarafından dağıtılıyordu. Üstelik devlet bu döner sermaye sayesinde ordusunu da finanse ediyordu. Ancak, Avrupa yeni şartların getirdiği olgular sayesinde Feodalizmden uzaklaşıp uluslaşmaya ve sanayileşmeye başladığında Osmanlı hala geleneksel kurumlarıyla ayakta kalmaya çalışıyordu. Avrupa'daki gelişmeler karşısında direnemeyip sonunda pes eden Osmanlı geleneksel düzeni, merkezi otoritenin gücünü yitirmesine yol açmış ve böylece tımar topraklarında feodal özellikler taşıyan ağa, ayan, eşraf gibi yerel güçlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 1808 yılında imzalanan "Sened-i İttifak" ile devlet, mültezim ve mukataa gibi devletten aldıkları resmi unvanlarla halk üzerinde gerçek bir güç haline gelen ve devlet topraklarını ele geçiren bu kişilerin feodal haklarını ve özerkliklerini tanımış oluyordu. Bu olay, Osmanlı'nın sanayileşmesini ve millileşmesini engellemiştir.[393[393]] Osmanlı Devleti'nin dine dayalı "Millet Sistemi"ni uygulamış olması da millet olma yolunda büyük bir engel teşkil etmiştir ki Kurtuluş Savaşı yıllarında yüce önder Atatürk ve arkadaşları bunun sancılarını çok çekmişlerdi. Yakup Kadri'nin Yaban adlı romanında anlattığı aşağıdaki olay bu açıdan önemlidir.

"-Biliyorum beyim, sen de onlardansın emme…
-Onlar kim?
-Aha, Kemal Paşa'dan yana olanlar.
-İnsan Türk olur da, nasıl Kemal Paşa'dan yana olmaz?
-Biz Türk değiliz ki, beyim.
-Ya nesiniz?
-Biz İslamız Elhamdülillah…O senin dediklerin Haymana'da yaşarlar."[394[394]]

Türk köylüsü ağası nerede ise orada bulunmuş, böylece Milli Mücadele yıllarında ve cumhuriyet devrinde bir çok iç isyan çıkmıştır ki günümüzde Kürt isyanlarının temelinde de doğunun bu feodal düzeni yatmaktadır.

Cumhuriyeti kuran kadro, bu gerçeğin farkındaydı. Bu yüzden milletleşmek ve sanayileşmek için Türk toplumunun eğitilerek ağa, şeyh, ayan, eşraf, aşiret reisi, din adamı gibi halk üzerinde baskı kuran unsurlardan yani feodal yapıdan kurtulmasını amaçlamışlardır. Ancak yüzyıllardır, kendi kendini yönetmesini bilmeyen halk kitlelerinin bir anda hayatla yüzyüze kalmalarının doğuracağı sosyal, ekonomik, siyasi sıkıntılar ve karmaşalar olacaktı. Köy Enstitüleri ve buradan yetişen elemanlar, Türk köylüsünün karşılaşacağı teknik konular ve işletmecilikteki eksikliklerini giderebilirler ve ağalığın tasfiyesi sonucu toprak reformu için deney kazanmış gerekli eğitim kadrosunu yetiştirebilirlerdi. Ayrıca toplumun sosyal ve kültürel gelişimine de büyük katkıda bulunabilirlerdi.[395[395]]

İşte Köy Enstitüleri bu fikirler doğrultusunda kurulmuş eğitim yuvalarıydı. Buralarda eğitim görmüş 17.000 öğretmen ve bunların yetiştirmiş olduğu yüzbinlerce köy çocuğu ülkemizin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu sayede belki hiç okuma şansı bulamayacak olan binlerce akademisyen, bürokrat, işadamı, ozan, yazar… yetişti (Enstitülerin daha sonra siyasete bulaşarak

---

392[392] Mehmet Eröz, Yörükler, TDAV, İstanbul 1991, s.23-24
393[393] Bu Konuda detaylı bilgi için bakınız. Necdet Ekinci, Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997, s.14-32
394[394] Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban, İstanbul 1968, s.100-11
395[395] Necdet Ekinci, a.g.e., s.43-74

amacından saptığını ve kapatıldığını biliyoruz. Bu husus konumuz dışında olduğu için burada bahsetmeyi yararlı görmüyoruz). 1937 yılında Köy Öğretmen Okulları adıyla kurulan ve 17 Nisan 1940 yılındaki yasayla adı Köy Enstitülerine çevrilen bu yerlerden birisi de Kayseri'nin Pazarören kasabasında 1940'ta açılan Pazarören Köy Enstitüsü'dür. Enstitülerin kuruluş yerlerinin seçilmesinde bölgenin toplumsal, ekonomik, kültürel özellikleri önemli rol oynamıştır. Buradan çıkaracağımız sonuç şudur. Enstitünün Avşar muhiti olan Pazarören'de açılması bölgedeki Avşarların toplumsal ve kültürel geçmişleri ve büyüklükleriyle ilgilidir. Ekonomik açıdan bakıldığında ise bölgenin ve bölgenin en önemli unsuru olan Avşar Türkmenleri'nin Osmanlı'dan bu tarafa ihmal edildiğinin ve yoksulluğa terk edildiğinin de en belirgin göstergesidir.

Köy Enstitülerinin açılmasında büyük emeği olan İsmail Hakkı Tonguç, Pazarören ile ilgili izlenimlerinde şunları söylüyordu.

"Okulu, köyü ve civarı gezdik. Suları bol, ufukları çok geniş ve etrafı Torosların temadisi karlı dağlarla örtülü… Uzun yayla suları bol, çayırları çok, toprağı cömert ve dünyanın en güzel atlarını yetiştiren bir muhit olduğu halde burada yaşayan insanları bu kadar yoksul düşüren sebepler nelerdir? Köylülerin durumları, Avşarların adetleri, köy okullarına karşı gösterilen alakanın sebepleri, bu mevkiin kış ve yaz aylarındaki hususiyetleri, vergiler, aşarın kaldırılması, davarcılık, atçılık gibi mevzuları didikledik… Muhiti iyi tanıyan arkadaşlarla toplandık. Araziyi, suları, iklim şartlarını, yolları, münakale ve muhabere, iaşe bakımından irtibat meselelerini teker teker mahalli realitelerle temas ede ede inceledik. Hava iyi, su çok bol ve ileride elektrik istihsaline imkan verecek mahiyette idi. Yol Orta Anadolu'yu Maraş üzerinden cenubi Anadolu'ya bağlayacak esaslı şoselerden biri olacaktı. Onun için burayı her bakımdan Orta Anadolu'da açılacak enstitülerden birisi için en münasip yer olarak seçtik."[396[396]]

Pazarören Köy Enstitüsünde yetişen bir çok Avşar genci, içinden çıktığı toplumu kalkındırmak ve geliştirmek için mücadele etmiş ve hizmetlerde bulunmuştur. Ancak Köy Enstitülerinin uzun ömürlü olmaması bu gelişimi akamete uğratacaktır. Uzun süren bir dönemin ardından Avşar Türkmenlerini ekonomik olarak rahatlatacak yeni bir gelişme olmuştur. Bu, 1960'ların sonunda başlayan Avrupa'ya işçi göçüdür.

Özellikle 1970'li yıllarda çok sayıda insanımız Avrupa'ya işçi olarak gitmiş ve bu sayede iktisadi durumları da eskiye nazaran hissedilir ölçüde düzelmiştir. Gerek Avrupa'da tanınan teknik gelişmişlik, gerekse ekonomik rahatlama kültürel, siyasi ve eğitsel olarak kendini göstermiş, yüksek tahsil yapanların çoğalmasına ve bürokraside de varlıklarını hissettirmelerine yol açmıştır. Bu satırların yazarı da Hollanda'ya gitmiş bir işçi ailesinin çocuğudur. Ancak, burada bir sorunla da karşı karşıyayız. Milli bir politika gütmeyen hükümetlerin işçi ailelerini ihmal etmesi, kültürel olarak desteklememesi ve onları sadece ülkeye döviz getiren kişiler olarak algılaması, Avrupa'da doğup büyüyen yeni kuşakların önemli bir kısmının dini ve milli olarak özüne yabancılaşmasına ve kültürel olarak asimile olmalarına yol açmıştır ve açmaktadır. Umarız bundan sonra bu mesele hakkında ciddi tedbirler alınır.

Diğer taraftan ülkemizi büyük bir kaosa ve neredeyse iç savaşa sürükleyen, 1970'lerde başlayıp şiddetini artırarak 1980'e kadar süren terör döneminde yıkıcı ve bölücü akımların saflıklarından dolayı çok az da olsa kimi gençlerimizi kandırdığı olmuşsa da; hangi görüş ve partiden olursa olsun Avşar Türkmenleri hiçbir vakit milli ruhlarından ve Türklüklerinden taviz vermemişlerdir. Bu açıdan diğer Türk boylarına da örnek olmuşlardır. Rahmetli Prof. Dr. Faruk Sümer; Avşar Türkmenleri'ne hayranlığını her fırsatta dile getiriyordu ve Türkmen boyları arasında boy şuuruna sahip tek Oğuz – Türkmen boyu olarak da Afşarları gösteriyordu.

Fakat bilhassa son 10 yıl içerisinde Türkiye'de meydana gelen büyük değişme ve yozlaşma Avşar Türkmenlerini de tehdit etmektedir. Bilhassa özentiyle başlayan bu kültür yozlaşması, Avşar kocalarının tedbirler almaması durumunda büyük bir çöküntüye doğru gidebilir. Fakat her şeye rağmen Türklüklerinden ve törelerine olan bağlılıklarından taviz vermesinin de beklenmeyeceğine inanmaktayız.

Günümüzde en yoğun olarak bulundukları Kayseri'de çok büyük bir güç halinde ağırlıklarını koymuşlardır. Kayseri'de Dadaloğlu Vakfı ve Dadaloğlu Derneği, konferanslar, sempozyumlar ve diğer kültürel faaliyetlerde bulunarak Afşar Türkmenleri arasında birlik ve beraberliği oluşturmaya çalışmaktadırlar. Dadaloğlu Vakfı'nın sempozyumları artık milletlerarası

[396[396]] Necdet Ekinci, a.g.e., s.156-57

seviyede yapılmaktadır ve yurdumuzun seçkin ilim adamlarının yanında Türk dünyasının da önde gelen isimleri de bu sempozyumlara katılmaktadır. Her yıl Eylül ayının ilk haftasında Tomarza İlçesi Dadaloğlu (Özlüce, Taf) Kasabası'nda ve Aslantaş köyü civarında bulunan Berçin yaylasında Dadaloğlu Şenlikleri düzenlenmektedir. Aynen eski zamanlarda yaşadıkları gibi ve halen Orta Asya'da yaşatılan gelenekler gibi Türkiye'nin bir çok yerinden Afşar Türkmenleri buraya akın edip birbirleriyle kaynaşma imkanı bulmaktadırlar. Yine Adana'da bulunan Avşar Kültürünü Araştırma Derneği de (AKAD) yörede faaliyetlerde bulunmaktadır.

Günümüzde Kayseri, Sivas ve Maraş bölgesinde yaşayan Avşarların, alt obaları şunlardır[397][397] :

Beyler [398][398]

1. Toplular
2. Kara Recepler
    a) Arap Hasanlar
    b) İbrahim Beyler
    c) Hacı Mustafalar

Bozlar [399][399]

1. Halloğulları
2. Kara Şeyhli
3. Koca Nallı
4. Kıllılar
5. Karabudak
6. Deller (Ak ve Kara)

---

[397][397] Yusuf Durul, "Afşarlar Ve Dokumaları", Iı. Milletlerarası Folklor Kongresi Bildiriler Cilt V, Ankara 1983, s.76-78

[398][398] Son Dönem Afşar Yöneticileri. İskan'dan Önce Avşarların Başında (1856 Yılında Adı Geçiyor) Arap Hasanlı'dan Çerkez Beğ Vardı. İskan'da İse Avşarların Başında Çerkez Beğ Oğlu Hacı Beğ Bulunuyordu (Bkz. Cevdet Paşa, Tezakir)

[399][399] Boz Adının Boz-Ulus İle Bir İlgisi Olabilir. Beyler'den olmayan köyler genellikle Boz olarak adlandırılıyor. Ayrıca Bozuk Adının Da Kullanılması Boz-Ok'tan Kalmış Olabilir.

BÖLÜM
AVŞAR OYMAKLARININ TASNİFİ

A. Genel Bilgiler

Önceden Memluk hakimiyetinde yaşayan Afşarlar Osmanlı egemenliğinde onlara tamamen bağlı kalmadılar. Bunun muhtelif sebepleri vardır. Bir kere Türkmenlere rağbet eden ve Osmanlıların aksine onlara itibar gösteren Safeviler'e katılmak için İran'a gitmeleri bir yana; Afşarların güç verdiği Dulkadırlıların Osmanlı egemenliğine girmesiyle devlet Afşarların nüfusunu eritmek istemiş, bu amaçla onlara baskı yapmış ve İran'a gitmelerine sebep olmuştur. Ayrıca bölgenin önemli ticaret yolu üzerinde olması ve hac kafililerinin buradan geçmesi sebebiyle, Osmanlılar burada nüfusu fazla olan Türkmenleri toprağa bağlayarak itaat altına almak istemiştir. Halbuki konar-göçer için bir yere bağlanmak ekip biçmek söz konusu olamazdı. Onlar hayvanlarına bakmak için yazın yaylalara kışın ise soğuktan etkilenmeyecekleri yerlere göçmek zorundaydılar.

Uzun süre onların bu hayatına ses çıkarılmamışsa da Osmanlı Devleti'nin artık bir imparatorluk haline gelmesiyle; yeni fethedilen yerlerin Türkleştirilmesi, boş arazilerin tarıma açılması ve özellikle Celali isyanları sonucu harap olan Anadolu'nun bir çok yerinin mamur edilmesi gerekiyordu. Yine ticaret yollarının ve yerleşim yerlerinin güvenliği; halkın mal ve can güvenliğinin garanti altına alınması da icap ediyordu.

Diğer bir husus da vergi meselesiydi. Göçerler köylü ve çiftçi sınıfına girmediği için vergi açısından devlet nüfusuna kayıtlı değildi, kayıtlı olanlar ise sürekli yer değiştirdiklerinden takibi güçleşiyordu. Buna karşılık devlet Celalilerin açtığı yarayı kapatmaya çalışıyor, hem de savaşlara giriyordu. Celali isyanları sırasında devlet yönetiminden hoşnut olmayan köylü ve çiftçiler de isyana katılarak üretici olmaktan çıkıyorlardı ki bu olay devlet gelirine büyük darbe vuruyordu. Savaşlar dolayısıyla çekilen asker sıkıntısı da işin başka bir yönüydü.

Bunun yanında Afşarların nüfusunun fazlalığı ve tarihte önemli roller oynamış olmasının gelecekte bir tehlike arz edebileceği; toplu halde bulunmalarının avantajı ile güç birliği kurarak Suriye ve İran'da gözlendiği gibi devletleşme eğilimine girebileceği endişesi ile yerleştirilmesi ve imparatorluk sınırları içinde dağıtılmaları hedeflenmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri iskan konusuna dikkat edilmişse de özellikle 16 ve 17.yy'da bu işe dikkatle eğilmiş ve sonraki yüzyıllarda ise daha sert davranarak kanlı tedbirlere dahi başvurmuştur. Ancak bu gibi iskan yerleri (özellikle Rakka) suyu kıt olduğu için zamanla Türkmen oymakları için bir sürgün yeri olarak kullanılmış ve aşiretlerin tehdit edildiği bölge olarak kullanılmıştır. Bu da iskanın isabetsizliğini gösterir.

Bu iskan siyaseti sonucu Afşarlar durmadan bölünerek küçük topluluklar halinde çok geniş coğrafya içinde yerleştirilmişler ve başka Türkmen gruplarına dahil edilmişlerdir. Bu parçalanmanın sonucu artık 16.yy son yarısında diğer boylarda görüldüğü gibi Afşarların başında eski boy beyi aileleri yok olmuş, yerlerini obaları idare eden ağa unvanlı kethüda aileleri almıştır. Bu Kethüda idaresindeki Afşarlar, zamanla çoğalıp eskiden bağlı oldukları oymak adlarını atarak kendi adlarını veriyorlardı. Böylece yeni obalar teşekkül ederken bağlı oldukları büyük Afşar oymaklarının takibi de zorlaşmaktaydı. Ayrıca Afşarlara ait bir çok yer adı da böylece silinmiştir. Bunun yanında yeni oluşan obaların adlarında bazı yer adlarına rastlanmaktadır.

Diğer bir husus bu bölünmeler sonucu Afşarların arasına başka boylardan Türkmenler karıştığı gibi, kimi Avşar obaları da diğer Türkmen toplulukları arasına karışıp eriyordu. Afşarların başındaki boy beyi ailelerinin ortadan kalkmasıyla bu ailelerin torunları olduklarını savunan topluluklar ortaya çıkmıştır. Neticede bu bölünmeler sonucu Afşarlar bir çok oba ile temsil edilmişlerdir.

Burada bir mesele de obaların nüfuslarıyla alakalıdır. Bir kere obaların nüfusları arasında denge yoktu, tam tersine nüfusları birbirinden farklılık arzediyordu. Kimi obalar çok küçük nüfusa sahipken, bazı obalar başlı başına bir aşiret haline gelmiştir. Nüfusla ilgili diğer bir husus ise, aşağıda bazı obalarda görüleceği gibi ani nüfus artışı veya azalmasıdır. Bunun sebebi, gerek göçler, gerek sürgünler yoluyla bir obanın başka yöredeki akrabalarının yanına gitmesidir. Bu bir bölgedeki obanın nüfusunu oldukça azaltırken, başka yörede yaşayan obanın nüfusunu ani olarak

artırıyordu. Ayrıca bu obalardan kopan gruplardan bazılarının başka Türk toplulukları arasına karıştığı da oluyordu.

Aşağıda bazı obaların hane sayıları verilmiştir. Hanelerin bünyesinde ne kadar kişi barındırdığı bir sorun teşkil etmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda her zaman için sağlıklı bir netice vermese de hanelerin genel olarak 5 kişi sayılması kabul edilmiştir.[400[400]] Bu sayede aşağıda hane sayıları verilmiş olan bazı obaların nüfusları okuyucu tarafından hesaplanabilir. Ancak tekrar edelim bu tahmini bir sayıdır, kesin değildir. Elde edilen rakamlar çok fazla gözükmeyebilir. Ancak yüzlerce yıl önce dünyanın ve dolayısıyla Osmanlı'nın nüfusu dikkate alınırsa (16. yy ortalarında Osmanlı'nın nüfusu 28 milyon civarındaydı ve Avrupa'nın en büyük devletiydi. Avrupa'da nüfusu 200 bini geçen sadece 5 şehir vardı) bu nüfusun o dönemler için azımsanamayacak olduğu anlaşılır.

Afşar oymak ve obalarına ait bu listeyi hazırlarken, kaynaklarda geçen isimler ile bizzat gezip görerek yaptığımız çalışmalarda tespit ettiğimiz isimler de bulunmaktadır. Bu cemaatlerin bir kısmı günümüzde Afşar olduklarını bilmemektedir. Bunlar ya oba adlarıyla anılıyorlar yada kendilerini genel bir isim olan Türkmen ve Yörük diye tanımlıyorlar. Afşar oymak ve obalarının yukarıda bahsettiğimizden daha fazla oldukları muhakkaktır. Ancak konunun başında belirttiğimiz sebeplerden dolayı bu grupların tamamını tespit etmek imkansızdır. Ayrıca günümüzde böyle bir çalışmayı yapmak zaman ve maddiyat açısından kişi imkanlarını geçmektedir. İyi bir ekip çalışmasıyla aşiretlerle ilgili daha teferruatlı ve düzenli bilgilere ulaşılabilir. Böylece varsa diğer Afşar obaları da ortaya çıkacaktır.

Oymak ve obalara ait bilgi verilirken, konunun sonunda yerleştikleri yerlerin isimleri de verilmiştir. Bu isimlerin bazıları yerleşim birimlerinin eski adlarıdır. Bu gibi yerleşim birimlerinin günümüzdeki adları ekler kısmında verilmiştir. Burada bir meseleye daha değinerek konuyu kapatalım. Oymak ve oba tasnifi yaparken araştırma esnasında yeni bir Avşar obasını tesbit ettiğimizde bu obanın daha önce görüp incelediğimiz veya ulaşamadığımız kaynaklarda geçip geçmediğini tekrar kontrol etmemiz gerekir. Ancak bir çok kaynağa zaten zorluklarla ulaştığımız yada belki şu an için ulaşamayacğımızdan bu bilgiler istenilen düzeyde olmamıştır. Umarız başka araştırmacı arkadaşlar bu konuda daha gayretli ve ciddi çalışırlar ve bu açığı kapatırlar.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Avşar oymak ve obaları şunlardır.

B. Afşar Oymak ve Obaları

Afşar-lı (Avşar-lı Türkmeni) : Osmanlı vesikalarında herhangi bir boy adı zikredilmeden Avşarlardan bahsedilir. Bunlar Avşarlardan bir bölüktür, yoksa bütün Afşarları ifade etmemektedir. Biz bu bilgileri bu başlık altında toplamayı uygun gördük.

Hatay bölgesinde yaşayan Gündüzlü Avşarı'nın bir obası, Avşar adını taşıyordu. Amik ovası civarında bulunan bu oba 1520'de 55 hane, 1550'de ise biri 33, diğeri 16 hane olmak üzere iki bölüktü. Ayrıca yine bu bölgede yaşayan Beylikli Avşarı'nın Avşar Kethüda adında bir obası bulunuyordu. Bu oba ise 1550'de 48 hane nüfusa sahipti.[401[401]]

Boz-Ulus içinde de Avşar cemaatine rastlanmaktaydı. Avşar cemaati, Diyarbakır Türkmenleri yani asıl Boz-Ulus'ta 2, Dulkadırlılar içinde 12 olmak üzere toplam 15 cemaatte 296 hane ve 40 mücerret ile en kalabalık topluluklardan birini oluşturuyordu. II. Selim devrinde ise 6 cemaatte toplam 1305 hane ve 321 mücerret nüfusa ulaşmıştı. Orta Anadolu'ya gelen Boz-Ulus'un Ankara sakinleri içinde yer alan Avşarlar, büyük nüfus kaybına uğramıştı. 1653 yılında 130 haneye kadar düştüğü görülüyor.[402[402]] Bu obaların 8'i Yusuf Kethüda idaresindeydi ve 157 hane, 23 mücerret, 174 nefer nüfusa sahipti. Seyit Ahmet Kethüda idaresindeki grup, 59 hane, 13 mücerret, 72 nefer, Çalapverdi Kethüda idaresindeki grup, 53 hane 3 mücerret, 56 nefer, Avşar Beyli adını taşıyan ve Piri Kethüda idaresindeki grup, 6 hane, 5 mücerret, 11 nefer ve Murad Oğlu yönetimindeki grup ise 5 hane, 5 nefer nüfusa sahipti. Ayrıca herhangi bir kethüda idaresinde görünmeyen bir oba da 10 hane, 1 mücerret ve 11 nefer nüfusa sahipti.[403[403]]

400[400] Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", İÜEFTD, S.32, İstanbul 1979, s.331-48
401[401] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190-91
402[402] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, s.54
403[403] Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s.51-53, 55-58.

1555 ve 1674-80 tarihlerinde Afşar oymağının bir bölümünün Antep'e gelerek yerleştiğini görüyoruz.[404[404]] Bu tarihlerde Maraş'ta da Avşar cemaati faaliyette bulunup Kara Hayıt nahiyesine bağlı İğdecik köyü ile Güvercinlik kazasının Altıntop ve Tumtuma köylerinde yerleşmişlerdir.[405[405]] Diğer taraftan Afşarlardan bir bölük ise 1573 yılında Ankara'da Haymana civarında bulunuyordu. 1613'te Halep ve Yeni-İl Türkmenleri arasındaki Avşar cemaati, kendi yaylak ve kışlakları yerine Karaman civarında yaylıyordu.[406[406]]

Boz-Ulus'un Orta Anadolu'ya göçüne katılan Avşarların Ankara civarına yerleştiklerini yukarıda söylemiştik. Boz-Ulus'un bir obası olan Tabanlı cemaati, Ankara civarında bulunan Türkmenleri bünyesinde toplayarak önce "Tabanlı Mukataası" sonra ise "Tabanlı kazası" veya "Boz-Ulus nam-ı diğer Tabanlı" şeklinde anıldı. Ankara civarındaki Afşarlar, bu topluluğun içinde oldukça önemli bir nüfusla yer aldılar. Boz-Ulus'un göç etmeyip yerinde kalan (Boz-Ulus Mandesi deniliyordu) obaları arasındaki Avşarlar ise Diyarbakır civarında bulunuyordu.[407[407]]

Hama, Humus, Halep ve Rakka bölgesinde güneyden gelen Araplara karşı set kurmak için 1692'de iskan edilen oymaklar arasında Boz-Ulus Mandesi'nden olan Afşar oymağı ile Yeni-İl'e tabi Afşar ve Torunları oymağı da bulunuyordu. Bunlar, diğer iskancılarla birlikte kaçtılarsa da Belih nehri doğusundaki 9 adet nehir boyuna, Sıçanşehri, Telşammar ve Telzivan nehri havalisine iskan edildiler.[408[408]] Rakka'da iskan olan Afşarlar, 1695'te Kars ve Zülkadriye'ye saldırmışlardı. 1700 yılında ise Sorkun ve havalisinde Köçekli ve Bab-ı Altun ile birlikte şakilikle meşguldü.[409[409]]

Afyon'da Geyikler kazasının Pınarbaşı mevkiindeki Mirve (Mürün ?) ve Veliağıl köyüne yerleştirilen Avşarlardan bazı bölükler ise Kara Hasanlı Ceridi'ne katılıp Adana civarında eşkıyalık hareketlerine katılmıştı.[410[410]]

Rakka'ya iskan edilen Afşar ve ona tabi olan Bab-ı Altun, Çeçeli, Dokuz ve Silsüpür Avşarı kaçıp Maraş, Pazarcık ovası, Kilis, Soku dağı ve Çoban oğlu Dağı'na geldiler. 1703'te Rakka beylerbeyi El-hac Mehmet'e yerleştirilmeleri için hüküm gönderildi.[411[411]] Diğer taraftan Havran nahiyesi cemaatleri iskandan kaçınca, yerlerine 1720 yılında Hama, Humus ve Belih nehri civarında bulunan Afşar ve diğer cemaatler yerleştirilmek istendiyse de başarılı olmadı.[412[412]] Aynı yıl Harran ovasına bir çok aşiret yerleştirildi. Diyarbakır'da bulunan Afşar oymağından buraya 50 hane iskan oldu.[413[413]]

1728 yılında Rakka iskanından kaçan cemaat, Ankara'nın Haymana ve Konya'nın Turgut kazaları civarına gelmişti. Tekrar Rakka'ya gönderilmesi emredilen cemaat, Musacalu aşiretine tâbiiydi. Bir müddet sonra Rakka'dan ifraz edilip Zamantı'da boş ve harap köylere yerleşmelerine müsaade edildiyse de onlar şekavetle uğraşmaktan vazgeçmediler.[414[414]] Ertesi yıl Kangal ile Hasançelebi arasında bulunan Alaca Han ve Ulaş mevkiine bölgenin güvenliğini sağlamak için yerleştirilen Sofular cemaatine Afşarlar, Kılıçlı, Bektaş, Doğanlı ve Atmalılar ile birlikte saldırıda bulunmuşlardı. Bunların zararlarını önlemek ve ayrıca Ergani ve Keban'da çıkarılan altını bunlardan korumak için tedbirler alınacaktır.[415[415]] 1733'te Rakka iskanından kaçıp şakilere yardım eden aşiret mensuplarının önlenmesi için aşiret beylerine emir gönderildi. Ertesi yıl Boz-Ok bölgesinde şekavet eden Afşarlara rastlıyoruz.[416[416]]

Anadolu'da bir çok yeri gezen Seyyah Niebuhr'un listesinde (1764 tarihli) Sivas-Ankara arasında bulunan Avşarların 500 çadır olduğu belirtilmiştir.[417[417]] 1767'de Karaman'da sakin olan cemaatten bazı bölükler, başı boş eşkıyayı himaye etmemeleri için devlet tarafından uyarılacaktır.[418[418]]

404[404] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
405[405] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.172, 328-29
406[406] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, Enderun, İstanbul 1989, s.20, 69
407[407] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri –Boz-Ulus Türkmenleri-, Bilge, Ankara 1997, s.101
408[408] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.59, 61, 107
409[409] Altınay, s.112, 121
410[410] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.74, 79
411[411] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.82, 119
412[412] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.96
413[413] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.120
414[414] Altınay, s.171, 176-7
415[415] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.106-08
416[416] Altınay, s.191, 200
417[417] Sümer, Oğuzlar, s.348-49
418[418] Altınay, s.219

Ayrıca Adana civarında yerleşen Afşarlar kaynaklarda Beğdili Türkmenlerinden bir grup olarak gösterilir. Bunun sebebi Osmanlının tahrir yaparken bu Afşar Oymağını kayıtlara Beydili olarak geçirmesidir. Bunların yerleştikleri yerler şuralardır : Adana, Aksaray, Ankara, Asi Kara Ağaç, Aydın, Balya, Bor, Boz-Ok, Çankırı, Dinek Keskini, Dulkadır, Elbistan, Erzurum, İnegöl – Aydın, Kadirli, Karahisar-ı Şarki, Karaman, Kars, Kaş, Kayseri, Kırşehir, Kütahya, Maraş, Rakka, Sis, Sivas, Sorkun, Şam, Tarsus, Tokat, Zamantı.[419[419]]

Afşar Karamanlı : İfraza tabi Dulkadır Türkmenlerindendir. Devlet otoritesinin sarsılması sonucu Adana, Demirkapı ve Misis arasında yerleştirilmiş olan İfraz cemaatleri eşkıyalığa başlamıştı. Afşar Karamanlı cemaati de, 14 İfraz cemaatiyle birlikte (aralarında Karamanlı adını taşıyan başka obalarda var) Payas'a kadar uzanan bölgede eşkıyalık hareketlerinde bulunmuş, çevre köyleri yerlerinden edip Kurt-Kulağı derbendini de harabeye çevirince takibata uğramıştır. Niğde Sancağı mutasarrıfı Polat-Zade İsmail Bey, bütün bu cemaatleri bölgeyi şenlendirmek ve ziraata açmak için Kurtkulağı derbendine 1705 yılında derbentçi olarak yerleştirdi. Bunlardan bir kısmı iskan yerini terk etse de tekrar döndürüldüler (1725).[420[420]]

Ağanlı : Yeni-İl Türkmenlerinden Kara Gündüzlü Avşarının bir obası. Suriye'de Azez'e iskana gönderilen Ağanlı Avşarı, iskan yerine gitmeyip dağılarak Dervişan kazası ve Bağros'a gitmişti. Sonunda 1702 yılında Kadirli'ye iskan olundu.[421[421]] Cemaatten bazıları ise Dinek Keskini bölgesinde yerleşik hayata geçmiştir.[422[422]]

Akçaali : Recepli Avşarlarının bir kolu. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde Akça Ali obası 16 hane ve 8 mücerret nüfusa sahipti.[423[423]] Ankara'nın Elmadağ ilçesine bağlı Akçaali köyü bu obadan kalmadır. Belgelerde Rakka, Karaman, Kırşehir, Kadirli, Sis, Zamantı, Kars-ı Maraş ve Kayseri'de yerleştiği görülüyor.[424[424]]

Akdamlı : Mersin bölgesinde yaşamaktadırlar. Bunlar, Azerbaycan'ın Akdam ilinden geldikleri için bu adı almışlardır. Nitekim İç-El bölgesinde Azerbaycan'ın Gence Vilayetinden geldiği için Genceli Avşarı adlı bir oba da bulunmaktadır. Bu cemaatin bir kısmı İç-El'de bulunan Burhanlı Afşarları ile birlikte 1800'lerde Mersin'den göç edip Karaman'a gelerek merkeze bağlı Burhan köyünü kurmuşlardır.[425[425]]

Alabaş : Köpekli Avşarı obalarındandır. Halep bölgesinde ilk tahrirlerde adına rastlanmayan oba, 1536'da 7 hane, 1550 tahririnde ise 8 hane nüfusa sahip küçük bir teşekküldü.[426[426]] Günümüzde Kayseri'nin Felahiye ilçesinde bir köy Alabaş adını taşımaktadır.

Alembeyli : Sis Avşarlarındandır. Sis bölgesinde 1519 tarihli defterde adına rastlanmıyor. 1523-4 tarihli tahrirde 8 hane, 1 mücerret nüfus ve 590 akça hasılı olan cemaat defter harici kaydedilmiş ve Karataş mezrasında ziraat yapıyor. 1525-6'da Feke'ye tabi olan cemaatin 6 hane, 5 mücerret nüfus, 270 akça hasılı vardı. 1536-7'de ise 4 hane, 2 mücerret nüfus ve 182 akça hasılı var. Malkoç adlı birisinin tımarına tâbiiydiler.[427[427]]

1613 tarihinde Çankırı bölgesinde devletin emirlerine karşı geldikleri için kadıya hüküm gönderilmiş ve doğru yola getirilmeleri emredilmiş aşiretlerden birisi de Alembeyli'lerdi.[428[428]] Ayrıca Rum ve Anadolu Eyaleti'nin yöneticilerine gönderilen emirlerde de bu bölgelerdeki (Çankırı civarı) Alembeyli'lerden bahsedilmektedir.[429[429]] Çorum Sungurlu, Yozgat Sarıkaya, Ordu-Merkez ve Maraş-Elbistan'da bulunan Alembey adındaki köyler onlardan kalmadır.

[419[419]] Türkay, s.21-22, 46, 212
[420[420]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.62
[421[421]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.80
[422[422]] Türkay, s.180
[423[423]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
[424[424]] Türkay, s.187
[425[425]] Dünü Ve Bugünüyle Karaman, (Haz. Abdullah Uysal, Necati Alodalı, Musa Demirci), s.126
[426[426]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.186
[427[427]] Yusuf Halaçoğlu, "Tahrir Defterlerine Göre 16. Yy'ın İlk Yarısında Sis Sancağı", İÜEFTD, Sayı Mart 32, İstanbul 1979, s.837
[428[428]] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, Enderun, İstanbul 1989, s.66
[429[429]] Altınay, s.69-70. Rum Eyaleti Şu Livalardan Oluşuyordu : Sivas, Amasya, Çorum, Boz-Ok, Divriği, Canik, Arapgir. Anadolu Eyaleti İse Kütahya, Saruhan, Aydın, Hüdavendigar, Kastamonu, Menteşe, Bolu, Ankara, Afyon, Teke, Çankırı, Hamit, Sultanönü Ve Karası'dan Oluşuyordu.

16. Yüzyılda Maraş yöresinde görülen Alemli cemaati de bu gruptandır. Kurtkulağına bazı boylarla birlikte 1725 yılında iskan olan Alemli cemaati, Karaman, Kütahya, Bursa, İçel, Aydın ve Saruhan taraflarına gitmiş ancak tekrar Çukurova'ya nakilleri için emir çıkarılmıştır. 430[430]

Alembeyli Avşarı, Boz-Ok'un Budak-Özü ve Akdağ, Dulkadır (Maraş), Ordu, Karahisar-ı Şarki ve buraya bağlı Bayramlı kazası ile Kayseri'ye de yerleşmiştir. 431[431]

Alp-Ağıl Oğlu : Aydoğmuşlu Avşarındandır. 1519'da 7 hane, 1 mücerret nüfusu olan cemaat göçer-evler idi. 1523-4'de 24 hane, 4 mücerret nüfus, 1525-6'da Otur mezrasında ziraat ediyorlar ve 28 hane, 4 mücerret nüfus, 1536-7'de Hacı Güvendik'in tımarına dahil olup Dünür-Tepesi mezrasında sakin olup, 43 hane, 6 mücerret ve 2 kürekçi nüfusa sahipti.432[432]

Alplı : 16.yy başlarında Osmanlıların Memlüklüler'i yıkıp Mısır ve Suriye'yi fethetmesi sonucu Kuzey Suriye'deki Türkmenler Osmanlı hakimiyetine girmiş oldu. Bu bölgedeki Türkmenler ise Halep Türkmenleri ve Yeni-il Türkmenleri adıyla bölgede varlıklarını sürdürdüler.433[433] Afşarlar, Halep Türkmenleri içinde Köpekli, Gündüzlü ve Beylikli Avşarı olmak üzere üç oymak tarafından temsil ediliyordu. Köpekliler bu dönemde bir çok obaya ayrılmıştı ki bu obalardan biri de Alplı Avşarı idi. Alplılar, Köpekliler içinde iki kısma ayrılmıştı. Bunlardan biri Kadı-Oğlu adıyla da tanınıyordu ve 1536 yılında 19 hane nüfusa sahip olup Haleb'in doğusunda yaşıyordu. Diğer grup ise iki şubeye ayrılmıştı. Şubelerden biri 1526'da 14 hane olup Halep doğusundaydı. 1536'da ise Maksut b. Dalmış Kethüda idaresindeydi ve 15 hane nüfusa sahipti. Diğer şube ise 1526'da 8 hane, 1536'da Sadullah Kethüda idaresinde 14 hane idi.434[434]

Alplılardan bazı grupların Boz-Ulus içinde yer aldıkları da görülüyor. Bunlar 1540 tarihinde 41 hane ve 41 nefer nüfusa sahip olup Hasan kethüda idaresindeydiler.435[435]

Osmanlı egemenliğini benimsemeyen bir çok Türkmen boylarının ise kendilerine itibar gösteren Safevilerin hizmetine girmek için çoğunlukla İran'a göçtüklerini biliyoruz. Alplı Avşarı da büyük ölçüde İran'a gitmiştir. İran'a giden Alplıların, Gündüzlü ve İmanlı Avşarı kadar kalabalık olmadığı anlaşılıyor. Bu obadan İsmail Han, 1590'da Kirman'da bir kasabanın hakimi, 1594-5'te ise Kazerun valisi idi. Şah Abbas'ın ölümü sırasında görevde olan üç Afşar beyinden biri ve Sistan'daki Ferah ve Esfuzar hakimi yine Alplı'dan Er-Doğdu Han idi. Sonradan İsmail Han, Er-Doğdu Han'ın yerine Ferah valiliğine atandı (1602-05).436[436]

Arap Hasanlı : Kara Recepli olarak bilinen 3 obadan (diğerleri Hacı Mustafalı ve İbrahim Beyli) biri. Halep Afşarları arasındaki Avşar Oymağı, 18. Yy'dan itibaren kışlamak için Halep'i bırakarak Çukurova'ya inmeye başlamıştı. Önceleri Rakka'ya sürülme cezası almayan bu Avşarlar, yaptıkları kovgunlar sebebiyle 1691 yılındaki iskana tabi tutuldular. 1712 yılında İstanbul'a gelip aşiretinin iskanı konusunda sarayla görüşme yapan Recepli Avşarı boy beyi Bekir Bey, bu obadandı. Son dönem Afşar yöneticileri de bu obadan çıkmıştır. 1856 yılında başarısızlıkla sonuçlanan son yerleştirme çabalarında Avşarların başında Arap Hasanlı'dan Çerkez Bey vardı. Fırka-i Islahiye'nin geldiği tarihlerde (1865) ise Avşarların reisi Çerkez Beyin oğlu Hacı Beydi.437[437]

Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi'ne bağlı Pazarören kasabası ile Tomarza ilçesine bağlı Karamıklı, Karakilise (İcadiye) ve Tahtakemer köyleri bu obadandır. Ayrıca az sayıda Zelhin (Üçkonak) köyünde de varlar. Adana ve Kara İsalı ilçesinde de yerleştiklerini anlıyoruz.438[438] Suriye'de Membiç iline bağlı bir köyün adı da Büyük Arap Hasan'dır. Bu köy Avşarların topluca yerleştiği ve halen Afşar Bucağı adını taşıyan bölgede yer alır.

Araşlı : İran Avşarlarındandır. Araşlu'nun bir yer adıyla ilgili olduğu görülüyor. Nitekim Azerbaycan'da Şirvan iline bağlı Araş adlı bir kasaba vardır.439[439] Araşlular, Kuh-Giluye'de yaşıyorlardı. Bunlar, Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyip Gündüzlü Avşarı gibi Mansur Bey başkanlığında Kuzey Suriye'den İran'a giden Avşarlardandır. 1584-87'de Usalular ile birlikte

---

430[430] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.86
431[431] Türkay, s.197
432[432] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında Sis Sancağı", s.838
433[433] Köprülü, a.g.m., s.36.
434[434] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187
435[435] Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s.50
436[436] Sümer, Safevi Devletinin..., s.191-2. Sümer, Oğuzlar, s.221
437[437] Sümer, Oğuzlar, s.218
438[438] Türkay, s.204
439[439] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas..., s.17. 1578'de Özdemir Oğlu Osman Paşa Tarafından Fethedilip Bir Osmanlı Toprağı Haline Getirilmişti. Şamakı Eyaletinin 15 Sancağından Birisinde Araş (Kırzıoğlu'nda Ereş) Sancağı İdi. (s.305)

Isfahan'da yaşıyordu. Başları önce Aslan Sultan sonra oğlu Tahmasb Kulu idi. Bir ara Hacı Mehdi Kulu, Araşlu'nun başına geçtiyse de Tahmasb Kulu'nun oğlu Zehr-i Mar Sultan başa geçti. Ancak Şah Abbas bu kişiyi öldürüp, Araşluları Huwar, Rey, Simnan taraflarına sürdü. Bir kısmı da Gündüzlü ile beraber Urmiye'ye gitti.[440[440]] Urmiye'de Urmiye şehri ve bölgesi ile Urmiye Gölü batısındaki Selmas ve Uşniye arasında bulunuyorlardı.

19. yy'ın başlarında A. Dupre'nin İran'daki aşiretlerle ilgili hazırladığı listede Urmiye yöresinde bulunan Afşarların Kasımlı ve Araşlu adlarıyla iki kola ayrıldığı ve bir çok obadan oluştuğu belirtilmiştir.[441[441]] Yalnız bu obaların sağlıklı hazırlanmadığı anlaşılıyor. Çünkü Usallılar da bu alt obalar arasında sayılmış. Halbuki Usallılar Araşlu gibi ayrı bir Afşar cemaatidir. Bu obalardan hangilerinin Araşlu'ya ait olduğunu bilmiyoruz. Günümüzde Azerbaycan'ın Kuba şehrinde de Araşlı Afşarları bulunmaktadır.[442[442]]

Burada Araşlulardan yeni bir oba türemiştir ki adı Mahmutlu'dur. 19. Yy ortalarında İran'da bulunan Lady Shell, Azerbaycan oymakları arasında Mahmutluları da sayarak Meraga'da yaşadıklarını ve 2.500 evden oluştuklarını belirtmiştir.[443[443]] Bu obanın bölgede yaşayan ve bazı kaynaklarca Kürt, bazı kaynaklarca Türk olduğu belirtilen, Osmanlı belgelerinde ise Türkman Ekradı (Türkmen Kürdü) şeklinde kaydedilen Mahmudi'ler ile ilgisi var mı bilemiyoruz. Horasan civarında ise Araşlular, Herat'ın güneyinde Esfuzar bölgesi ve Siistan'ın Ferah bölgesindeydiler (Bugün bu bölgeler Afganistan toprakları içindedir).[444[444]]

Avşar Delek : Kaynaklarda Halep ve Rakka'da iskan edildiği belirtilen Avşar Delek obası ile ilgili fazla bir bilgiye ulaşamadık. Ancak, bu obanın kaynaklarda Eldelek şeklinde kaydedilen oba olması muhtemeldir. Nitekim Eldelek soyadlı bazı kimselerin Afşar boyundan olduğunu biliyoruz. Eldelek Ortaoba adlı bir cemaat Kırşehir bölgesinde yerleşmiştir ki[445[445]] günümüzde Kırıkkale'nin Delice ilçesine bağlı Eldelek köyüdür. Ayrıca Maraş ili Elbistan ilçesinde de Eldelek isimli bir köy bulunmaktadır.

Avşarcık : Belgelere göre Yeni-İl'de yerleştiği anlaşılan[446[446]] oba, günümüzde Sivas ili Divriği ilçesine bağlı Avşarcık köyüdür. Bu köy halkı çevredeki diğer Avşarlar gibi Alevidir.

Aydoğmuş-lu Beyli : Halep bölgesindeki Köpekli Avşarı'nın en önemli obalarından biri. Adı, 15. Yy başlarında Kuzey Suriye'de yaşayan Köpekli Avşarları'nın beylerinden Ay-Doğmuş'tan gelmektedir.[447[447]] Aydoğmuşlular, daha sonra Sis Avşarlarının obalarından birini meydana getirmişlerdir. Halep bölgesindeki Aydoğmuş Beğli Avşarı, 1526 yılında 49 hane nüfusa sahip olup Haleb'in doğusunda bulunuyordu.[448[448]]

Sis bölgesindeki Aydoğmuşlular ise 1519'da 91 hane, 7 mücerret, 1523-4 tahririnde 81 hane, 39 mücerret nüfusa sahip bulunuyordu. 1525-6'da ise 86 hane, 25 mücerret nüfusu vardı. Göçer-evler olarak kaydedilen cemaat, Adana Sancağında yerleşik olmakla birlikte rüsum-u örfiyelerini Sis Sancak beyine veriyorlardı. 1536-7'de nüfusları 86 hane ve 36 mücerret idi. Aydoğmuşlu Oğlanları adını taşıyan diğer oba ise 1519'da 17 hane, 1523-4 tahririnde 25 hane, 10 mücerret, 1525-6'da 25 hane, 11 mücerret, 1536-7 tahririnde ise 39 hane, 10 mücerret nüfusa sahip olup Bürücek mezrasında oturuyordu.[449[449]]

Aydoğmuşlular Adana ve Sis'ten başka Aksaray, Dulkadır, Maraş ve Söğüt'te de yerleşmişlerdir. Aydoğmuş Hacılı ve Aydoğmuş Musa adını taşıyan kolları ise Maraş bölgesinde görülüyor.[450[450]] Aydoğmuş Hacılılar, Güvercinlik nahiyesinin Çınarcık köyü ve Kastal mezrasında yerleşiktiler.[451[451]]

Sis bölgesi Aydoğmuşluları şu obalara ayrılmıştı : Alp-Ağıl-Oğlu, Bahşayışlı, Canbaz, Çandık, Kara Mehmet. Bu obalar hakkında bilgi için başlıklara bakınız.

440[440] Sümer, Safevi Devletinin..., s.190-1

441[441] Sümer, Oğuzlar, s.354. Bu Obalar Şunlardır. Karaçlu, İmamlı (19. Yy Ortalarında İran'da Bulunan Lady Shell'in Listesine Göre Mazenderan Oymaklarından Olan İmamlu Cemaati 50 Ev İdi. – Sümer, Oğuzlar, s.361) Davudlu, Haydarlı, Yorganlı, Usallu, Kılıçlı, Ganibeyli, Hasansalu, Kilelu, Yeberla, Tutmaklu, Adaklu, Kuhgiluyeli, Karahasanlı, Alibekli, Terzili Ve Şahburanlı. Nüfusları İse 25.000 Kişidir.

442[442] Osmanlı Devleti İle Azerbaycan Hanlıkları Arasındaki Münasebetler, Başbakanlık Arşivleri, Ankara 1992, s.24

443[443] Sümer, Oğuzlar, s.361

444[444] Sümer, "Avşarlar", TDAD, S.62, Şubat 1988, s.132-33.

445[445] Türkay, s.212, 347

446[446] Türkay, s.212

447[447] Sümer, Oğuzlar, s.210

448[448] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187

449[449] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında Sis Sancağı", s.839

450[450] Türkay, s.214

451[451] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s. 347

Diğer Sis Afşarı obaları gibi bunlarda göç edip dağılmışlardır. Bunlardan bir kolun batıya gittiklerini yer adlarından takip edebiliyoruz. Isparta'da Keçiborlu ilçesinde bulunan Aydoğmuş Dağlarına ve Aydoğmuş köyüne bunların isim verdiği biliniyor.[452[452]] Ayrıca Konya'nın Dinek, Kırşehir'in Mucur, Ankara'nın Nallıhan ve Afyon'un Çay ilçelerinde de Aydoğmuş adlı köyler bunların hatırasıdır. Sivas'ın Merkez, Tokat'ın Niksar ve Karabük'ün Kurucaşile ilçelerindeki Aydoğmuş adlı köyler onlardan bazı bölüklerin buralarda da yerleştiğini gösteriyor.

Bab-ı Altun : Bu adda Cerit Türkmenlerinden de bir oba vardır. Belki Ceritlerden bir oba Afşarlara tabi olup bu isimle anılmış veya Avşarlardan bir bölük onlar arasına karışmış olabilir.

Dulkadır Türkmenlerinden olan cemaat, Boz-Ulus içinde 1540 tarihinde 68 hane ve 4 mücerret, II. Selim devrinde 66 hane ve 40 mücerret nüfusa sahipti. Cemaat, Boz-Ulus'un Orta Anadolu'ya göçüne katıldı ve Keskin bölgesinde yerleşti. Eşkıyalık hareketlerinde bulunduğundan bir kısmı Rakka'ya sürgün edilerek Ömer Kethüda idaresinde Belih nehri boylarına iskan edildi.[453[453]]

1699 yılında Sorgun kazasında iskan olan cemaatten bazılarının şekavete karıştığını görüyoruz.[454[454]] Bunun üzerine Rakka'ya sürülmüştür. 1703 yılında Belih nehri ve Rakka dolaylarına yerleştirilen aşiretlerin nizamı bozulmuş ve etrafa dağılmıştı. Bunlardan Afşar ve ona bağlı Bab-ı Altun Afşar'ı kaçıp Maraş, Pazarcık ovası, Kilis, Soku dağı ve Çoban oğlu Dağı'na geldiler Rakka beylerbeyi Elhac Mehmet'e yerlerine nakli için hüküm gönderildi. 1708 yılında Bab-ı Altun, Sivas – Karaman taraflarında idi. Bu oymakların yerlerine iskanı için 1730 yılında emir çıkarıldı.[455[455]]

Bu oba Adana, Aydın, Boz-Ok, Çiçekdağı, Diyarbakır, Halep, Karaman, Keskin, Kırşehir, Maraş, Rakka, Sivas, Sorkun, Şam ve Zile'de yerleşmiştir. [456[456]]

Bahrili : 16. Yy'da Halep bölgesinde müstakil bir Avşar oymağı bulunuyordu. Avşar oymağı 1579-80 yıllarında üç kethüdanın idaresindeydi. Recep, Bahri ve Küçük Minnet. İşte bu oba adını bu Bahri Kethüdadan almıştır. 1581 yılında Danişmentli ve Lekvanik cemaatinden bir kısım eşkıyanın Avşarların mallarını gasp etmeleri üzerine Bahri Kethüda, Recep ve Küçük Minnet ile birlikte devlete şikayet etmişlerdi.[457[457]] Diğer taraftan Maraş yöresinde de Bahrililere rastlanıyor. 1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan Afşar beylerinden Bahri-Oğlu Himmet Beyin adı geçiyor.[458[458]] 1695 yılında Rakka'da sakin iken kaçan Bahrili cemaati, Kara Gündüz ve İmam Kulu cemaati ile beraber Kadirli'ye gelmiş ve çevreye zarar verdikleri için Rakka Beylerbeyine emir gönderilmişti.[459[459]] Rakka'ya iskan olunanlardan bir kısmı yerlerini terk etti. Bahrili Avşarı Adana eyaletinde dolaşıyordu. Bunların iskan yerlerine gitmeleri için 1748-67 yıllarında kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.[460[460]]

Bahrili Avşarı Adana ve Rakka'dan başka Boz-Ok, Develi, Karaman, Kayseri, Maraş, Misis, Şabanözü, Tarsus ve Yeni-İl ile Halep'te yerleşmiştir. Bir kısmı ise Balkanlara göçürülerek Çirmen sancağında bulunan Akça Kızanlık'ta iskan olmuştur.[461[461]]

Osmaniye Merkez, Adıyaman Besni, Elazığ Maden (Bahrobişaran), Malatya Merkez, Malatya Akçadağ, Urfa Merkez, Diyarbakır Ergani (Bahriyiulya, Bahriyibişaran) ve Diyarbakır Dicle'de (Bahresüfla) aynı adda köyler görülmektedir ki onların yayılışıyla ilgili bize bir fikir verebilir.

Bahşayışlı : Sis Avşarlarından Aydoğmuşlu'ya tabidir. Sis yöresindeki Bahşayışlılar, 1519'da 21 hane, 1523-4'de 36 hane, 13 mücerret, 1525-6'da 39 hane, 15 mücerret nüfusa sahip olup Yılanlu mezrasında ziraat ediyor, 1536-7'de ise 38 hane, 24 mücerret nüfusla Yaylaluca mezrasında ziraat yapıyordu.[462[462]] Bunlardan bazı bölüklerin Maraş bölgesinde İmanlı Avşarı'nın bir kolunu oluşturduklarını görüyoruz.

[452[452]] Mehmet Tekin, "Yer Adlarının Önemi - Aydoğmuş Yer Adları" Güneyde Kültür, Saayı 18 1990
[453[453]] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen..., s.102-03, 150-52
[454[454]] Altınay, s.121
[455[455]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.82, 119
[456[456]] Türkay, s.217, 325, 623
[457[457]] Altınay, s.47
[458[458]] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
[459[459]] Altınay, s.112
[460[460]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.88
[461[461]] Türkay, s.53, 221
[462[462]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.840-1

Bahşayışlıların küçük bir kısmının İç-El'e doğru yayıldığını söyleyebiliriz. Tarsus yöresindeki Varsaklar arasında bulunan Bahşayışlı cemaati, Ulaş obalarından Yortan taifesine bağlı olup 1519'da 5 hane nüfusa sahipti.[463[463]] Karaman'da sakin Atçeken oymakları arasında da Bahşayışlılar bulunmaktaydı. Bahşayışlı cemaati Adana, Sis, Maraş, Yeni-İl ve Halep'te yerleşmiş, bir kısmı da Balkanlara gönderilerek Nigbolu'ya bağlı Hezargrad'da iskan olmuştur.[464[464]]

Günümüzde Güney bölgelerimizde göçebe olarak varlığını sürdüren Bahşış Yörüklerinin gerek isim benzerliği ve gerekse yaşadıkları bölgelerin aynı olması sebebiyle Bahşayışlılarla bir ilgisi olduğunu düşünüyoruz. Belgelere göre Bahşışlı Yörükleri İç-El, Anamur, Tarsus, Adana, Sis, Alanya ve Selinti'de bulunmaktadır.[465[465]] Adana ve Sis cemaati olan Bahşayışlardan bazı bölüklerin İç-El taraflarına sarkarak yayıldığını biliyoruz. Ayrıca Sis Avşarlarından bir çok oba Güney yolunu izleyerek Batı Anadolu'ya gitmiştir. Hoca Bahşış adını taşıyan diğer bir grup ise İzmir'in Tire ilçesinde görülüyor. İstanbul'un Çatalca ilçesinde Bahşayış adlı bir köy vardır.

Balabanlı : Köpekli Avşarı obalarındandır. Halep bölgesinde 1526 yılında 35 hane olan Balabanlı Avşarı, 1536'da üç şubeye bölünmüştü. Bunlardan ilki 61 hane olup Birecik'in Tel-Köy köyünde sakindi. İkincisi 10 nefer, üçüncüsü ise Kara Yusuf Kethüda idaresinde Hama'da yaşıyordu ve 28 neferdi. Balabanlılar, 1550 tahririnde tek şube olup 56 haneydi.[466[466]] Balabanlılardan bazı grupların bu sıralarda Maraş ve çevresinde bulundukları anlaşılıyor. Yine bunlardan bir grup Batı Anadolu'ya göç etmiştir. Nitekim İzmir'de Birgi kazasında 28 vergi nüfuslu Avşarlı ve Balabanlı adlı bir oymak vardı. [467[467]] Bunlar günümüzde Aydın'ın Seferihisar ve Doğanbey yörelerinde yaşamaktadır.

Balabanlılar, 1691-92 yıllarında Belih Nehri ve Rakka civarlarına iskan edilen aşiretler arasında bulunuyordu. Ancak bu bölgedeki iskan nizamı 1727'de tamamen ortadan kalkınca aşiretlerde etrafa dağılmıştı. Balabanlıları bu sıralarda Sıvas ve Karaman eyaletlerinde görüyoruz.[468[468]] 1730 yılındaki bir fermanla bu aşiretlerin tekrar eski yerlerine nakilleri emredilmiştir.

Balabanlılar, günümüzde Tunceli ilimizde bulunuyor ve Zazaların Dersimli koluna mensup olarak yaşıyorlar. Bu aşiret, Yavuz - Şah İsmail mücadeleleri sonrası Osmanlı tarafından bu bölgeye getirilip yerleştirilen Türk boylarındandı.[469[469]] Halen aşiret arasında Türk oldukları unutulmamıştır. Balabanlı aşireti, Pülümür ilçesinin Kırmeşe, Dağyolu, Dereköy, Ünveren, Elmalı, Yeniköy, Küllüce ve Bardakçı köyleri ile bu köylere bağlı mezralarda yaşamaktadır.

Bay (Baş) Afşar : Belgelerde Beyşehir'e bağlı Göçü Kazasında yerleştiği belirtilen[470[470]] cemaat, günümüzde Beyşehir ilçesine bağlı Bayavşar köyüdür.

Bay Temürlü (-Hacılı) : Sis Avşarı obalarındandır. 1519'da 8 hane, 560 akça hasılı bulunan cemaat göçer-evler olduğu halde Adana Sancağında mütemekkin olup rüsum-u örfiyesini Sis Sancak beyine veriyordu. 1523-4 tahririnde 12 hane, 870 akça hasılı vardı. Defter harici kaydedilen diğer bir grubu ise 3 hane, 5 mücerret ve 670 akça hasıla sahipti. 1536-7'de padişah haslarına dahil edilmiş Tarsus Sancağı Çoban mezrasında sakin olup 13 hane, 9 mücerret, 510 akça hasılı vardı.[471[471]]

Cemaat Adana ve Sis'ten başka Tarsus, Kırşehir, Boz-Ok, Ürgüp, Yeni-İl, Hamit, Halep, Manisa, Eğridir ve Hüdavendigar'a bağlı Adranos kazasında yerleşmiştir.[472[472]]

Bederli : Köpekli Avşarındandır. Köpekli'nin en önemli obalarından olan Alplı Avşarına tabiydiler. Bederliler, Halep bölgesinde 1536 yılında 16 hane nüfusa sahip gözüküyorlardı.[473[473]]

Bedil (Bedin) : İmanlı Avşarının en önemli kolu. 16. Yy'ın ilk yarısında Maraş bölgesinde yaşayan bu oba Suriye çölünde kışlamaktaydı. Ayrıca Maraş'ın Güvercinlik kazasının Til Duman

---

463[463] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, Kültür Bak., Ankara 2001, s.237
464[464] Türkay, s.221
465[465] Türkay, s.53, 221, 420
466[466] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187
467[467] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.213
468[468] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95
469[469] İbrahim Yılmazçelik, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı, Elazığ 1999, s.125. Balabanlılar, Almatlı, Alotağı, Ferhat Uşağı ve Süleyman Uşağı obalarına ayrılır.
470[470] Türkay, s.23
471[471] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.841
472[472] Türkay, s.23, 232, 237
473[473] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187

köyünde yaşamaktaydılar.[474][474] Bu obadan bazı bölükler diğer bazı Afşar obalarıyla birleşerek Yeni-İl'deki Afşar topluluğunu da meydana getirmişti. 1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan İfraz-ı Dulkadır Türkmenlerinden Bedil Oğlu Hasan Bey [475][475], bu obadan idi.

Yeni-İl'deki bu Bedil obasının bazı önemli kolları Ankara'nın Bala ilçesinde yerleşmiştir. Burada Mugan Gölü yakınındaki bir yer bu obanın adını taşır.[476][476] Bir kısmı Eskişehir'e doğru gitmiş ve yine bazı kısımları Batı Karadeniz civarına göç etmiştir. Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinde Bedil adlı bir köy bulunduğu gibi, Çankırı'nın Çerkeş ilçesi Bedil, Bartın'da biri merkez diğeri Eflani ilçesinde Bedil adlı 2 köy, Sakarya'nın Akyazı ilçesinde ise Bedil Kadribey ve Bedil Tahirbey köyleri vardır. Nitekim bu bölgelerin halk edebiyatında Avşarların izlerine rastlanmaktadır.[477][477] Bedil Avşarının bazıları ise diğer İmanlı Avşarı obaları gibi Maraş, Diyarbakır ve Antep'te yerleşmiştir.

Begeşli : İran'ın Mamasani bölgesinde yaşayan bir Afşar obası.[478][478] Bu obanın bir kısım kolları Anadolu'ya göç ederek Ordu, Maraş ve Bigadiç'te yerleşmiştir.[479][479] Maraş yöresindeki Begeşliler, Kemer nahiyesinin Binek köyünde ve Güvercinlik nahiyesinin Til Bellut köyü ile Kurt Ziyareti mezrasında oturuyorlardı.[480][480] Antalya'nın Korkuteli ilçesindeki Begeşli köyü de bu obadandır.

Beğdenizli : Recepli Avşarı obası. Rakka, Karaman, Kadirli, Kırşehir, Sis, Zamantı, Kayseri ve Kars-ı Maraş'ta yerleşmiştir.[481][481]

Beylikli Avşarı : Osmanlı hakimiyeti devrinde (16. Yy) Kuzey Suriye Avşarları 3 aşiretten oluşuyordu. Bunlardan biri Beylikli Avşarı idi (diğerleri Köpekli ve Gündüzlü). Bu Beylikli Avşarının Kut-Beği Avşarının devamı olduğu akla geliyor. Çünkü, Memlukler devrinde bu bölgedeki Avşarlar, Köpekli, Gündüzlü ve Kut-Beği Avşarından müteşekkildi. Köpekli ve Gündüzlü'nün varlığını sürdürmesine karşın Kut-Beği Avşarının ortadan kalkması biraz garip görünüyor. Ama aynı bölgede Kut-Beği ile benzer ismi taşıyan (Bey kelimesi) bir topluluğun ortaya çıkması bunu mantıklı göstermektedir. Nitekim Kut-Beği Oğullarının da asıl yurtları Halep ve civarıydı.

Beylikli Avşarı, Halep ve civarında 1520'de 6, 1526'da 5, 1536 ve 1550'de ise 6 cemaaten oluşuyordu. Bunlar, Avşar Kethüda, Beylikli, Çönkerli, Habilli, İslamlı, Karabaş Kethüda, Maksut Kethüda, Nazar Kethüda, Oruçlu, Tohtemür Kethüda ve Üçlü cemaatleri idi. Ana cemaatin adını taşıyan Beylikli obası, 1526'da 12 haneydi. 1536'da iki şube olup ilki 169 hane, Cihanlı ve Pir Ali Kethüda idaresindeki ikincisi ise 3 hane idi.[482][482] Beylikli Avşarından bazı bölüklere bu yüzyılda Maraş kazalarından Elbistan'ın Sarsab nahiyesi civarında Şam Yörüğü olarak ta rastlanmaktadır.[483][483] Maraş civarındaki Beylikli Avşarının Köpekli Avşarıyla birlikte Malatya'da köyler kurduklarını da biliyoruz.

Beylikli cemaatinden önemli bir grubun ise Batı Anadolu'ya göç ettiği görülüyor. Onlar, burada bazı Türkmen cemaatleriyle beraber Afyon'a bağlı Sandıklı kazası ve köylerine baskın

[474][474] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.314
[475][475] Altınay, s.86
[476][476] Sümer, Oğuzlar, s.212. Bilindiği Gibi Bala'da Afşar Adlı Bir Kasaba Vardır.
[477][477] Yurt Ansiklopedisi, 10. Cilt (Zonguldak ili bölümü), s.7804, 05. Bartın yöresinde Avşar ağız özellikleri ağır basar. Ayrıca Zonguldak'ta söylenen Büyük Göl söylencesi de bu bölgeye gelmiş olan göçebe Avşar obalarından birisine aittir. Söylence şöyledir. Bu göl yakınlarındaki köylerden birinde güzeller güzeli bir kız yaşamaktadır. Güzelliği yanında iyi yürekliliği ve becerikliliğiyle de çevresinin sevgisini kazanan kızın ünü kırk köye yayılmıştır. Kıza sevdalanan onunla evlenmek isteyen çoktur, ama kız hiç birisine yüz vermez. Günlerden bir gün bir göçebe oba gelip buraya çadır kurar. Oba başkanının yiğit, yakışıklı bir oğlu vardır. Gençler birbirini görür görmez sevdalanırlar. Yol üstünde görüşmeleri, kaçamak bakışmaları kısa sürede köye yayılır, kızın babasının kulağına dek gelir. Baba çok öfkelenir. "Ben kızımı yersiz-yurtsuz göçebeye verir miyim. Kişiye yer gerek, yurt gerek. Yeri-yurdu olmayana kız vermem" diye bağırır. Kızı eve kapayıp, başında beklemeye başlar. Olayı duyan oba başı da kızar. "Konar-göçer Afşar'a el kızı yaraşmaz. Obamız da kız mı yok ki oğlum böyle davranır" diye çıkışır delikanlıya. Sonra da buyruk verip çadırları toplatır, göç yoluna koyulurlar. Üzüntüsünden yemeden-içmeden kesilen kız, günün birinde yolunu bulup evden kaçar, çadırların bulunduğu yere varır. Bakar ki çadırlar toplanmış, sevdiğinden bir iz bile kalmamış "Ağladım, güldüm, ömrümde bir kez sevdim, onu da benden kaçırdılar, artık bu dünya neyime gerek""deyip kendini Büyük Göl'ün sularına atar. O sırada obasından kaçıp kızı aramaya gelen delikanlı da köye varır. Sevdiğinin kendini göle attığını duyunca o da yosun yeşili sulara dalar. Gel zaman git zaman gölde bir çift ördek belirir. Öbürlerinden ayrı, bütün gün koklaşıp gezer, su yüzünde süzülüp dururlar. İnanışa göre bunlar, dünyada birbirlerine kavuşamayan iki sevdalıdır. Gölde bir zaman birlikte yüzdükten sonra, ansızın ortadan yiterler. Kimse nereye gittiklerini, nasıl yaşadıklarını bilmez.
[478][478] Köprülü, "Avşar", s.35
[479][479] Türkay, s.235
[480][480] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.130, 338
[481][481] Türkay, s.234
[482][482] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.191
[483][483] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, s.570

yapmışlardı. Bu cemaatlerin buradan kaldırılarak bölgede münasip bir yere yerleştirilmesi için 1703 yılında emir gönderilecektir.[484[484]]

Bostancı-lı-yan : Sis Avşarı obalarındandır. 1519'da 12 hane, 1 mücerret nüfusu olup Sırmayemun mezrasında ziraat yapıyordu. 1523-4 tahririnde 10 hane, 1525-6'da ise 11 hane, 2 mücerret nüfusu vardı. 1536-7'de padişah haslarına dahil edilmiş 5 hane, 3 mücerretti ve Çakır-suyu üstünde sakindi.[485[485]] Maraş yöresinde ise Yörük taifesi arasında zikredilen cemaat, Elbistan'ın Ahsendere nahiyesinin Hacılar mezrası ile Hurman nahiyesinin Kengerliceviran (Eğrisöğüt) mezrasında bulunuyordu.[486[486]]

Bostancı cemaati belgelere göre Manisa, Saruhan, Adana, Sis, Maraş, Sarıçam – Adana, K. Sahip, Ordu, Niğde, Tokat, Boz-Ok, Karahisar-ı Şarki, Edirne, Dulkadır, Kırk Kilise – Vize, Seferihisar, Günyüzü – Hüdavendigar ve Kayseri'de görülüyor.[487[487]]

Boynu Kısalı : Gündüzlü Avşarı obalarındandır. Önemli obalardan biri olan Boynu Kısalılar, 1536 yılında Şam'da yaşıyorlardı ve 23 hane nüfusa sahiptiler. 1550'de ise 22 hane gözüküyorlar.[488[488]] Aradan geçen zaman içinde nüfuslarının artmaması onların başka yerlere göç etmiş olduklarını gösteriyor. Nitekim kuzeye yönelen cemaat burada Boz-Ulus'a tabi olmuş ve Niğde'de yerleşmiştir.[489[489]]

Boz-koyunlu Avşarı : Antep civarındaki Beydili boyuna mensup Bozkoyunlu cemaatinin arasına karışmış bir Afşar obası. Bu Afşarlar 1675-6 yılında Antep bölgesine gelip yerleştiler.[490[490]] 1703 yılında Belih nehri ve Rakka dolaylarına yerleştirilen aşiretlerin nizamı bozulmuş ve etrafa dağılmıştı. Bunlardan Bozkoyunlu, 1711 yılında Diyarbakır – Mardin taraflarında idi. Bu oymakların yerlerine iskanı için 1730 yılında emir çıkarıldı.[491[491]]

Bucak Avşarı : Anadolu'ya göçler esnasında Avşarlardan bazı bölükler Rakka'da bulunan Tel-Şammar ve Tel-Zivan yörelerine yerleştiler. Bu yöreler daha sonra Osmanlı iskan politikasına sahne olan en önemli yerler arasında bulunacaktır. Bu iskanlar zamanında Avşarlardan önemli kolların zaman zaman Rakka'ya sürüldükleri malum. Çoğunlukla Afşarlar tarafından yurt tutulan Tel-Şammar ve Tel-Zivan daha sonra Afşar Bucağı adıyla anılacaktır. Bucak kelimesi Türkmen ağzında yer, yurt anlamına gelmektedir. Yani bu yöre Afşar yurdudur. Ancak bölgenin iklim şartlarının elverişli olmaması, üstelik sürekli Arap baskıları sebebiyle güvensiz bir yer haline gelmesi, diğer Türkmen boyları gibi Afşarların da çoğunlukla yurtlarını bırakıp Anadolu'nun iç kesimlerine kaçmalarına sebep olmuştur. Bu kaçanlara, geldikleri yerin adından dolayı Bucak Afşarları denilecektir.

Anlaşıldığı kadarıyla bunlar tek bir obadan oluşmuyorlardı. Ancak bunların bulundukları yer itibariyle genelde İmanlı Avşarlarından olduklarını tahmin edebiliriz. Bunlardan bir grup o dönemlerde Alanya'ya göç edip orada Bucak köyünü (48 vergi nüfuslu) kurmuştur. Aşiretin asıl bölümü ise Gaziantep, Maraş ve Elbistan taraflarına gidecektir. Nitekim Antep sicillerinde Bucak Avşarlarının 1676-78 tarihlerinde Antep bölgesine gelip yerleştiği belirtilmektedir.[492[492]] 16. Yüzyılda Maraş civarında varlığına rastladığımız Bucaklılar, özellikle Elbistan ve yöresindeydiler ve Andırın nahiyesinde Bucak köyünü de kuracaklardır. Ayrıca Yeni-il bölgesinde de bunların iskan edildiklerini belgelerden takip edebiliyoruz.[493[493]] En son olarak Maraş ve Gaziantep yörelerinde yerleşmiş olan Bucaklılar, buralarda da rahat edemeyerek bir müddet sonra çoğunlukla yerlerini terk etmişler ve Kayseri, Niğde, Çorum gibi illere göç ederek nihayetinde buralarda yerleşmişlerdir.

Bucaklıların yoğun olarak bulundukları yerlere Afşar Alanı adı verildiği de görülüyor. Bilindiği gibi Yozgat'ın Çayıralan ilçesinde bir köy halen bu adı taşıyor. Kayseri'ye gelen Bucaklılar, günümüzde Sarıoğlan ilçesine bağlı Burunören, Kale, İğdeli, Karpınar, Körkuyu ve Yerliburun (Körkuyu ve Yerliburun 1957 yılında birleşerek Yerlikuyu adını almıştır) köylerinde yaşamaktadırlar ve halen 7 Bucak Afşarları diye anılıyorlar. Tokat, Çorum, Niğde gibi illere giden

---

[484[484]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.49
[485[485]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.842
[486[486]] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988, s.530, 662
[487[487]] Türkay, s.249
[488[488]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190
[489[489]] Türkay, s.251
[490[490]] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
[491[491]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95
[492[492]] Güzelbey, s.126
[493[493]] Türkay, s.257

diğer Bucaklıların izlerini ise takip edemiyoruz. Ancak Sarıoğlan'daki Bucaklıların Alevi olması bu yörelerdeki Alevilerin bir kısmının Afşar kökenli olması gerektiğini düşündürüyor. Nitekim Kırıkkale Delice'ye bağlı Alevi Avşarların hemen yakınlarındaki Çorum Sungurlu'daki Alevilerle bağlarının olması, Niğde Çamardı'ndaki Alevilerin Afşar olduklarını söylemesi, onların Bucaklılarla bir bağının olmasını gerektiriyor.

Adana Kozan ve Karaisalı, İzmir Ödemiş, Antalya Alanya ve Serik, Aydın Kuyucak ve Çine, Sinop Gerze, Denizli Çivril ilçelerinde Bucak adlı köyler bulunmaktadır.

Osmanlı belgelerinde Bucaklılar, Adana, Anamur, Kaş, Kocaeli, Koçhisar, Kuban nehri boyu, Kütahya, Maraş ve Siverek'te yerleşmiş gözüküyor.[494[494]] Bunlardan Siverek'te bulunan Bucaklılar bilindiği gibi Zaza Türkmenidir.

Burhanlı (Abdulahadoğlu) : İmanlı Avşarının bir kolu. Bu oba İmanlı Avşarının diğer kolları gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yerleşmiş, önemli kolları da Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağılmıştır. Gaziantep merkezde Burhan ve Sivas Gemerek'te Burhan köyünü kurmuşlardır. Bu cemaatin bir kısmı Boz-Ulus Türkmenlerine dahil olmuştur.

Boz-Ulus'a tabi Burhanlılar, II. Selim devrinde 144 hane ve 41 mücerret nüfusa sahipti. Urfa yakınındaki Bozabat'a bağlı Mustafalı ve Ağcaviran (ikisi günümüzde Yukarı Akören köyü) ile Resülayn'a bağlı Külefli (günümüzde Külaflı köyü) köylerine yerleşmişlerdir. Bu cemaat, Orta Anadolu'ya gelmeyerek yerleşim yerlerinde kalmıştır.[495[495]] Erzurum Hınıs'ta Burhan köyünü bunlar kurmuş olmalıdır.

Batıya doğru göç eden kısımları ise özellikle İçel'de yerleşmiştir. Nitekim Tarsus yöresinde Varsaklar arasında Erdene Beğ Dodurgası taifesine tabi Burhanlı cemaati bulunmaktadır. 1519'da 7 hane, 1526'da 9, 1536'da 10, 1543'te 12, 1572'de 11 hane nüfusu olan Burhanlılar, Yumru Kilise'de kışlayıp Sarı'da yaylıyorlardı.[496[496]] Adana Ceyhan'da Burhanlı ve İçel merkezde Burhanlı köyünü kuran Burhanlı cemaatinin bir kısmı yine İçel'de bulunan Akdamlı Avşarlarıyla birlikte Karaman'a göç ederek merkezde bulunan Burhan köyünü kurmuştur.[497[497]] Karaman valisi Vezir Ali Paşa tarafından Ermenek'te Bey-çayır bölgesine yerleştirilen İç-el yörükleri dağılmış, Teke, Hamit ve Aydın bölgesine gelmişti. 1708 yılında bu cemaatlerin eski yerlerine iskanları istendi. Burhanlı, İç-El'de Gülnar ilçesine bağlı Ovacık köyüne yerleşti. 1775 yılında ise İç-El'de Gülnar ilçesi Kayabaşı mevkiine iskan oldu. [498[498]]

Daha batıya giden bölükler ise Saruhan'da eşkıyalık hareketlerinde bulunmuş ve çevre illerde iskana tabi tutulmuştur. Karası bölgesindeki Burhanlılar, 1864'ten itibaren kesin olarak yerleşti.[499[499]] Özellikle Balıkesir'de yerleşen Burhanlılar, merkez Bayındır civarı ile Gönen'in Sarıköy, Balya'nın Kadıköy, Savaştepe'nin Kenise ve Danişmendalanı köylerinde yerleşmiştir. 19. Yy'ın ikinci yarısında Batı Anadolu'da bulunan ve bölgedeki Türk boyları ile ilgili bir çalışma yapan Rum asıllı Dr. Çakıroğlu'nun listesinde Burhanlıların Bursa vilayetinde yaşadıkları belirtilmiştir.[500[500]] Ayrıca Kastamonu merkezde Burhanlı, Manisa Salihli, Kütahya Tavşanlı ve Çanakkale Gelibolu'da Burhan, Zonguldak Devrek'te Burhanoğlu köyleri Burhanlıların yayılışı ile ilgili bilgi vermektedir.

Bu cemaat Adala – Saruhan, Adana, Aksaray, Alanya, Alaşehir, Anamur, Ayasuluğ, Aydın, Biga, Denizli, Ermenek, Eşme, Gülnar, Günyüzü, Güzelhisar – Aydın, Hamit, Hasandağı yaylağı, İçel, İshaklı – Akşehir, İzmir, Karaman, Karıtaş ve Sinanlı – İç-El, Kaş, Kızılhisar – Sığla, Konya, Kula, Kütahya, Maraş, Mut, Nevşehir, Saruhan, Seferihisar, Selinti, Silifke, Siverek, Tarsus, Teke ve Uşak'ta yerleşmiştir.[501[501]]

Burkalemli : Recepli Avşarlarının bir kolu. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 12 hane ve 9 mücerret nüfusa sahipti.[502[502]]

[494[494]] Türkay, s.257
[495[495]] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, s.58
[496[496]] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.283
[497[497]] Dünü Ve Bugünüyle Karaman, (Haz. Abdullah Uysal, Necati Alodalı, Musa Demirci), s.126
[498[498]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.69, 84
[499[499]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.118
[500[500]] Sümer, Oğuzlar, s.352
[501[501]] Türkay, s.174, 262
[502[502]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55

Büyük ve Küçük Avşar : Osmanlı belgelerinde Dinek Keskini ve Balya'da yerleşmiş bir oba olarak geçiyor.[503[503]] Bugün bunlar Kırıkkale Delice ilçesine bağlı Büyük Afşar ve Küçük Afşar köyleri (bu köyler Alevi'dir) ile Balıkesir Merkeze bağlı Koca Afşar ve Balya ilçesine bağlı Çam Afşar adlı köylerdir.

Canbaz (-lı, -oğlu) : Aydoğmuşlu Avşarından bir oba. Adana'da Çatal adlı yerde kışlayıp, Sis'te Ak-kuzuluk adlı mevkide yazlamaktaydı. Rüsum-u örfiyesini Sis Sancak beyine veren cemaat, 1519'da 5 hane, 2 mücerret, 1120 akça hasıl, 1523-4'te 25 hane, 4 mücerret, 1 imam, 1890 akça hasıl, 1525-6'da ise 27 hane, 6 mücerret, 1 imam, 1 mecnun ve 1846 akça hasıla sahipti. 1536-7'de 34 hane, 22 mücerret, 2890 akça hasılı vardı ve padişah haslarına dahil edilmişti.[504[504]] Göçer-evler kaydedilen ve Adana Sancağında mütemekkin olup rüsum-u örfiyesini Sis Sancak beyine veren diğer bir grup ise 1519'da 38 hane, 3160 akça hasıl, 1523-4'te 16 hane, 8 mücerret, 1300 akça hasıla sahipti.[505[505]] Canbazlılar Adana ve Sis'ten başka İzmir'in Tire ilçesi ile Batı Trakya'da bulunan Dimetoka'da da yerleşmiştir.[506[506]]

Celayirli : Celayirliler, aslen Moğolistan'da yaşayan bir topluluktu. Bunların, Moğolca konuşan ama asıl Moğol sayılmayan bir boy olduğunu görüyoruz.[507[507]] Cengiz Han'ın ortaya çıkmasıyla ona tabi oldular. Başlangıçta Çağatay Ulusuna mensup olan Celayirlerin bir kısmı, İlhanlı Devletinin kurulmasıyla İran, Irak ve Anadolu'ya geldiler. İlhanlı Devletinin dayandığı iki büyük boydan (diğeri Sulduz) birisiydi ve büyük emirler genelde bu boylar arasından çıkardı.[508[508]] İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümüyle başlayan iç karışıklık esnasında Orta Anadolu'daki Celayirler İran'a göç ettiler (1336).[509[509]] Celayirli Şeyh Hasan durumdan faydalanarak 1340'ta bir devlet kurdu. (Kuzey Irak, Azerbaycan ve İran'ın batısı-1431'de yıkıldı)[510[510]]

Safeviler döneminde Horasan'da yaşayan bu oba Yaka Türkmenlerine mensuptu.[511[511]] Bunların İran'da Afşarlar içine karıştığını biliyoruz. Çünkü İran Afşarları'nın obalarından biri Celayir adını taşıyor.[512[512]] Seyyah A. Dupre ve L. Shell'in listesine göre 19. Yy'da Horasan'ın Kelat bölgesinde yaşıyor ve 1500 evden oluşuyorlardı.[513[513]]

Türkay, eserinde Celayirleri Afşar olarak niteliyor ve Şerefli Koçhisar bölgesinde yerleştiklerini haber veriyor ki[514[514]] Celayirlerin İran'a gitmeden önce Orta Anadolu'da yaşadıklarını söylemiştik. Bu bölge ise Avşarların yoğun olduğu yerlerden biriydi. Belki burada da Afşarlar arasına karıştılar.

Cihan-Şahlı (Cihan-Şah Beyli) : Boz-Ulus Afşarları'nın önde gelen beylerinden Cihan-Şah Kethüdayı tanıyoruz. Bu kişiye 1588 yılında gönderilen bir hükümde eski Deyr ve Rahbe beyi olan ve eşkıyalık yapan Abdurrahman'a meyletmemesi ikaz edilmiş ve yakalanması için devlete yardımcı olması istenmiştir.[515[515]] Biz bu yıllarda Afşarların başında olan kethüdalardan dolayı sonradan onların adıyla anılan yeni obaların türediğini biliyoruz. Bu obalar da adını Cihan-Şah Kethüdadan almış olmalı.

Boz-Ulus Afşarları'nın büyük çoğunluğunun Orta Anadolu'ya yerleştiklerini ve iskana tabi oymaklar arasında olduklarını biliyoruz. Bu obalardan Cihanşahlı, Civanşir Avşarlarının arasına karışarak onun bir obasını oluşturmuş ve Afyon'da Çöl-Abat kazası ile Kütahya, Hamit, Aydın bölgesinde yerleşmiştir. Bunun yanında cemaatin Balkanlarda da önemli ölçüde iskan edildiğini ve Silistre'ye bağlı Kili, Akkirman ve İsmail Geçidi'nde, Paşa Sancağında Siroz, Zağra ve Yenice-i Karasu'da yerleştiğini görüyoruz. Cihanşahbey adını taşıyan diğer oba ise Adana ve Uzeyr'de [516[516]] bulunmaktadır.

[503[503]] Türkay, s.180
[504[504]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.843-4
[505[505]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.839
[506[506]] Türkay, s.268
[507[507]] Sümer, "Anadolu'da Moğollar", SAD, Sayı I, 1969, s.147
[508[508]] Sümer, Oğuzlar, s.127
[509[509]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.4
[510[510]] Muzaffer Ürekli, "Celayirliler", TDVİA VII, İstanbul 1993, s.264
[511[511]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.157
[512[512]] Köprülü, "Afşar", s.35
[513[513]] Sümer, Oğuzlar, s.360, 364
[514[514]] Türkay, s.67
[515[515]] Altınay, s.54. Sümer, Oğuzlar, s.211
[516[516]] Türkay, s.277

Cingöz : Bir Afşar obası. Hatıralarda Cingöz-Oğlu lakaplı, 19. Yy sonlarında kervan soygunculuğu yapan şair bir hayduttan bahsedilir. Hatta bu kişi Maraş valisi Abdurrahman Paşa'nın elinden şairliği sayesinde kurtulmuştu. Bu oba onun soyundan gelmektedir.[517[517]] Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Sindel ve Çördüklü köyleri ile Tomarza ilçesi Akin köyü bu obadandır. Bu obadan bazı ailelerin Adana'da kaldığı anlaşılıyor. Feke'nin Bahçecik köyü (bu köy Varsak köyü olarak biliniyor) aslen Avşar olup bu köyde Cingöz-Oğulları bulunmaktadır.

Civanşir Avşarı : Arran hükümdarı Çevanşir'den adını alan Civanşirler, Arran (Karabağ)-Albanya-Avganya bölgesinde hakim bir Türk boyu idi ve Gürcistan'da bunların sınırları içindeydi. Müslüman-Arap orduları Gürcistan'ı fethe geldiklerinde (642 yılı) tahtta Hıristiyanlaşmış bir Türk olan Prens Cevanşir bulunuyordu.[518[518]] Yine bu dönemlerde Hazar Devleti'nin Kafkaslara akınlar yaptığını görüyoruz (683-689-693 senelerinde). Hazarların Gürcistan ve Ermenistan'a saldırmaları üzerine Gürcü Kralları Cevanşirler bu saldırılara karşılık vermiş ancak yenilmiş, Prens Cevanşir ise 7 yıl esaret altında kalmıştır.[519[519]]

Daha sonra bölgeye Selçuklu fethiyle yoğun Türkmen yerleşmiştir. Buradaki Afşar'lar, Hülagu Han zamanında Anadolu'ya getirilen ancak Timur tarafından Karabağ nakledilen Avşarlarla birleşerek Otuz-İki Cevanşir (32 boydan müteşekkil) adını almışlardır.[520[520]] Otuz-İki boyu ekle

Ebülgazi Bahadır Han'a göre Arran (Karabağ), Oğuz Han'ın üçüncü büyük oğlu olan Yıldız'ın büyük oğlu Afşar'ın torunlarından Cevanşir Kabilesinin Sarıcalı Sülalesine aittir. Bu Türk sülalesinin Karabağ'daki köklerinin İslamlıktan öncelere kadar gittiği de bilinmektedir.[521[521]]

Azerbaycan'daki Osmanlı-Safevi çekişmesi yüzünden Cevanşirler (Karamanlı, Kazak, Şemseddinli ile birlikte) Arasbar'a göç ettiler. Karabağ, Osmanlılarca fethedilince tekrar yurtlarına döndüler (ki bunlara Dönük denildi) ve Osmanlıya bağlılık bildirdiler. Cevanşirlerin reisi Hüseyin Mirza da bunlar arasındaydı. Ancak Safevi Hükümdarı Abbas'ın Azerbaycan'ı geri alması üzerine Safevilere itaat ettiler. Hüseyin Mirza kardeşi Ali Han ile hakimiyet kavgasına girişince ikisi de öldürülmüş (1612) ve Cevanşirlerin başına kul takımından Nevruz Sultan getirilmiştir. Bu olaylardan sonra Cevanşirlerin bir kısmının Osmanlı topraklarına göçtüğünü anlıyoruz.[522[522]]

Osmanlı-İran arasında sürekli el değiştiren Karabağ, Nadir Şah tarafından (1735) Osmanlılardan geri alınmıştır. Fakat Karabağ'daki Cevanşir Türkmenleri'nin Reisi Sarıcalı Ali Bey, Nadir Şah'a boyun eğmediğinden dolayı Horasan'a sürülmüştür. Daha sonra buradan firar eden Ali Bey, Karabağ Dağlarına gelerek İran' a karşı savaşa devam etmiş ve Nadir Şah'ın ölümünden sonra (1748) Karabağ Hanlığı'nı kurmuştur. Merkezi Şuşa olan Hanlık, kuzeyde Kür ırmağı ve Gence Hanlığı, güneyde Aras nehri, batıda Nahcivan, doğuda ise Kür ve Aras nehirleri arasındaydı. Karabağ Hanlığı uzun yıllar Gürcistan Krallığı, Gence Hanlığı ve İran'daki Kaçarlar ile savaşmıştır.[523[523]]

Bu mücadelelerden dolayı bölgedeki Türk Hanlıklarının oldukça yıpranması üzerine Rusya 1813 yılından itibaren Karabağ'a yerleşmek için çalışmalara başlamıştır. 1828 yılına kadar Rusya ve İran çekişmesine sahne olan Karabağ, Türkmen-çayı (1828) Anlaşmasından sonra tamamen Rusların eline geçmiştir.[524[524]] 18. Yy ortalarında yaşamış olan tarihçi-yazar Mirza Cemal Kalebeği, bu oymaktandı. Tarih-i Ümera-yı Karabağ adlı bir eseri vardır.

19. yy başlarında İran'da bulunduğu sırada buradaki Türk oymaklarının bir listesini hazırlayan A. Dupre, Civanşirlerin cesur bir oymak olduğunu, Azerbaycan'da Şuşa yöresinde yaşadıklarını ve nüfuslarının 6-8.000 kişi olduğunu belirtmiştir.[525[525]]

Osmanlı topraklarına göçen Cevanşirlere gelince, bunlarla ilgili en eski belge 1691-92 tarihlidir. Buna göre Cevanşirler, Musa, İvaz ve Küçük Yusuf Kethüdanın yönetiminde

---

[517[517]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.214
[518[518]] Cemal Anadol, Hazar Yükselirken, Kamer Yay., İstanbul, 1992, s.66.
[519[519]] Şerafettin Terim, Kafkas Tarihinde Abhazlar Ve Çerkezlik Mefhumu, İstanbul, 1976, s.98-99
[520[520]] Şamil Cemşidov, Kitab-I Dede Korkut, Ankara 1990, s.51. Sümer'e Göre Terekeme Denilen Türkler, Otuz-İkililerin Kalıntısıdır.
[521[521]] Ahmet Bey Cevanşir, "Karabağ Hanlığı'nın Tarihi", TDAD, Sayı 69, Aralık 1990, s.X. Osmanlı Belgelerinde Azerbaycan Hanlıkları, Başb. Arşivleri, İstanbul 1992, s.18. Şamil Cemşidov, Kitab-I Dede Korkut, Kültür Bak., Ankara 1990, s.44, 51
[522[522]] Sümer, Safevi Devletinin Kuruluşu..., TTK, Ankara 1992, s.199-200
[523[523]] Kerim Oder, Azerbaycan, Boğaziçi, İstanbul 1982, s.71
[524[524]] Başbakanlık Arşivleri Komisyonu; a.g.e. , s.21

[525[525]] Sümer, Oğuzlar, s.359

Danişmentli Türkmen topluluğuna bağlı bulunmakta ve Aydın Sancağında yaşamaktadırlar. Üstelik çevre köylere zarar vermektedirler ve haklarında emir çıkarılmıştır.[526[526]]

1701 tarihinde ise Danişmentli Türkmenlerine bağlı diğer boylar gibi Cevanşirlerin de Keçiborlu, Geyikler, Sandıklı ve Çölabat'a iskanı emredilmiştir. Bu zamanda Cevanşirler, şu obalara ayrılmıştı : Cihanşahlu, Çörekli, Hacılı ve Ocaklı. Önce mera ve tarlalar yetersiz diye iskana itiraz ettiler. Bunun üzerine tahrir yapıldı ve buna göre iskan için Hamit, Karahisarı Sahip sancakları mutasarrıflarına ve Kütahya mollası ile mütesellimine, Denizli, Geyikler, Kemerihamid, Urla, Şeyhli, Çarşanba, Lazkiye, Uluborlu, Burdur, Homa, Çölabat, Uşak, Baklan, Sandıklı ve Honaz kadılarına 1702 de emir gönderildi. Sonunda iskan yapıldı ve anılan bölgelerde yerleştiler. Fakat ertesi yıl (1703) Cevanşirlerin bir kısmı (diğer boylarla beraber) iskanı terk edip zulme başladı. 1708 yılına kadar süren devlet takibi sonucu bunlar sonunda kesin olarak yerleştiler.

Yerleştikleri köyler şunlardır : Horu (Akpınarlı), Nişir, Ayaklı, Babalar, Kolancık (Çölabat), Özçayır (Geyikler), Ortakça, Kızık ve Kızancık köyleri (Urla). Ayrıca Çörüklü obası Hallaçlu köyüne (Çöl-Abat), Hacılı obası Okçular, Haydarlı ve Kadılar (Çöl-Abat) ile Yayalar, Bambol ve Sayyad köylerine, Cihan-Şahlı obası Cudi, Beşir ve Berziği köylerine (Çöl-Abat), Ocaklı obası ise Şeyhkadın, Tokmaklı ve Kızılca köylerine (Çöl-Abat) yerleşmiştir.[527[527]]

Bu esnada (1708) şekavete devam edip bölgeden kaçan bir grup Cevanşir'in (Kaşıkçı cemaatiyle birlikte), Niğde ve Kayseri civarına geldikleri anlaşılıyor. Onlar buralarda şu köylere de yerleştiler : Öyük, Yarlık, Koçak (Niğde'de), Çakırağıl, Karacaören (Kayseri - Bünyan'da), Millidere (Kayseri – Develi'de) köyleri.[528[528]]

Türkay, eserinde yerleştikleri yerleri şöyle göstermektedir. Adana, Aydın, Çöl-Abat, Danişmentli-i Kebir – Ankara, Dazkırı, Develi, Geyikler, Halep, Isparta, İzmir, Karaman Eyaleti, Keçiborlu, Kili ve Akkerman, Konya, Kütahya, Maraş Sancağı, Sandıklı, Saruhan, Teke, Yenişehir – Aydın.[529[529]]

Cunkerli : Beylikli Avşarı obası. Halep bölgesinde 1526'da 20 hane, 1536'da 7 hane idi.[530[530]] 1550 yılında Bayat Türkmenlerine bağlanan Cunkerli obası bu tarihte 5 hane ve 4 mücerret nüfusluydu. Nüfustaki bu azalma cemaatin başka yörelere göç ettiğini gösteriyor.

Cuylu Avşarı : Osmanlı devleti ticaret yollarının güvenliği için derbentler oluşturarak buralara bir takım Türkmen topluluklarını derbentçi olarak yerleştirmiştir. Böylece hem göçebeler yerleştiriliyor hem de bölgenin güvenliği sağlanıyordu. Bunlardan biri olan Cuylu Avşarı (Çiğdemli obası ile birlikte adı geçiyor) 1705 yılında Adana'da Berendi kazasına tabi Kurt-kulağı derbendine yerleştirildi.[531[531]] Cuylu Avşarının ayrıca Kars-ı Dulkadır, Maraş ve Misis'te de yerleşmiş olduklarını görüyoruz.[532[532]]

Çandık : Aydoğmuşlu Avşarından bir oba. Sis bölgesinde 1519 tarihli defterde üç ayrı Çandık cemaati kaydedilmiş olup ilki, Bürücek mezrasında ziraat eden 14 hane, 1 mücerret, ikincisi, Ergin mezrasında kışlayıp 9 hane, 2 mücerret, üçüncüsü ise göçer-evler olup, 10 hane idi. 1523-4'te 50 hane, 19 mücerret, Ergin mezrasında kışlayan diğer kolu ise 23 hane, 2 mücerret nüfusa sahipti. 1525-6'da Kuyrukdöğen mezrasında ziraat yapan cemaatin, 76 hane, 23 mücerret nüfusu vardı. 1536-7'de Mirliva haslarına kaydedilmiş olup nüfusu 89 hane, 57 mücerretti.[533[533]]

Çandık cemaati, diğer Sis Avşarı obaları gibi bulundukları bölgeden ayrılıp başka yerlere göç etmiş olmalıdır. Bunlardan bir grubun Kayseri'ye geldiği anlaşılıyor. Bir dönemin ünlü Kayseri'li politikacısı Mehmet Yazar, Avşar kökenli olup Çandık sülalesindendi.

Çandık cemaatinin bir kısım bakiyeleri ise Tarsus bölgesinde Ulaş kazasına iskan edilmiştir.[534[534]]

Çeçeli (Ceceli) Avşarı : Afşar obalarından biri. 16. yüzyılda Halep bölgesindeki Bayat Türkmenleri arasında da bu adda bir oba mevcut. Ancak bu obanın Bayatlar arasına sonradan karıştığını biliyoruz. Çeçelilerden bazı bölüklerin Beydili Türkmenleri arasında bulunduğu da

526[526] Altınay, s.103-04
527[527] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.73-75. Altınay, s.124, 128, 130. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.59-60, 81-83
528[528] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, Enderun, İstanbul 1989, s.156, 183. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.63
529[529] Türkay, s.26, 278-9
530[530] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.191
531[531] Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı, İstanbul 1990, s.106.
532[532] Türkay, s.282
533[533] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.845
534[534] Türkay, s.269

malumdur. Dulkadır Türkmenlerine mensup olan Çeçelinin bazı kolları Halep, Yeni-İl ve Boz-Ulus Türkmenleri içinde bulunmaktaydı. Boz-Ulus'a tabi cemaat, 1540 tarihinde 4 obaya ayrılmıştı. Bunlar, Mirza Kethüda idaresinde 49 hane, 15 mücerret, 64 nefer, Hacı İbrahim Kethüda idaresinde, 9 hane, 1 mücerret, 10 nefer, Mahmut Kethüda idaresinde, 6 hane, 6 nefer ve Hacı İbrahim idaresinde, 4 hane, 4 nefer nüfusa sahip obalardı.[535[535]] 1540 tarihinden sonra adına rastlanmaması onların Dulkadır ve Yeni-İl arasındaki Çeçelilere karıştığını ve başka yörelere göç ettiğini gösteriyor.

Tarsus yöresinde bulunan Varsaklar arasında da Çeçeliler bulunmaktaydı. Kusun taifesine tabi olan Çeçeliler, 1519'da 16 hane, 1526'da 28, 1536'da 22, 1543'te 59, 1572'de 52 hane nüfusa sahipti.[536[536]]

Yeni-İl arasındaki Çeçeliler, 1691 yılında Rakka bölgesinde iskana tabi tutulmuştur. İskan olduğu mahaller Belih nehri doğusunda kalan 9 nehir boyundan Cedid nehri ile Kabasakal ve Sıçanşehri nehri dolaylarıdır. Bir kısmı ise Hama nahiyesinde Kubab ve Mercüddar köylerine yerleşti.[537[537]]

1703 yılında Belih nehri ve Rakka dolaylarına yerleştirilen aşiretlerin nizamı bozulmuş ve etrafa dağılmıştı. Bunlardan Afşar ve Afşarlara tabi Çeçeli, Bab-ı Altun, Dokuz ve Silsüpür, kaçıp Maraş, Pazarcık ovası, Kilis, Soku dağı ve Çoban oğlu Dağı'na geldiler. 1703'te Rakka Beylerbeyi El-hac Mehmet'e yerlerine nakli için hüküm gönderildi. Buna rağmen Çeçelü'den bir bölük 1708 yılında Tacirli, Köçekli, Bab-ı Altun, Şerefli ile birlikte Sivas – Karaman taraflarında bulunuyordu. Bu oymakların yerlerine iskanı için 1730 yılında tekrar emir çıkarıldı.[538[538]] Bu tarihte Çeçeli'den bazıları ise Nevşehir merkeze iskan edildi.[539[539]] Rakka'ya iskan olunanlardan bir kısmı sonradan yerlerini terk etti. Bunlardan Çeçeli ve Tacirli Reyhanlı aşiretinin içinde bulunuyordu. Dağılanların yerlerine yerleştirilmeleri için 1748-67 yıllarında kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.[540[540]]

1764 yılında Anadolu'da bulunduğu sırada Türk topluluklarının bir listesini veren Seyyah Niebuhr, Boz-Ulus'un Dulkadırlı koluna mensup olan Çeçelilerin Antep bölgesinde 1.000 çadır nüfusa sahip olduklarını kaydetmiştir.[541[541]]

Çeçeli'ler, Adana, Aksaray, Ankara, Antakya, Ayaş, Çankırı, Çorum, Eyüpeli, Gülnar, Halep, İskilip, Katar – Çorum, Nevşehir, Niğde, Rakka, Sivas ve Yeni-İl'de [542[542]], Kara Ceceli adlı oba, Aksaray, Boz-Ok, Çorum, Halep, İskilip, Kalecik, Karaman, Kırşehir, Maraş, Rakka, Sivas ve Şabanözü'nde [543[543]], Yağmuroğlu Ceceli adını taşıyan diğer oba da, Karaman, Rakka ve Sivas'ta [544[544]] yerleşmiştir. Adana'nın Karaisalı ilçesinin eski adı da Çeçeli'dir.

Çiğdem-li : Dulkadır Türkmenlerinden olan Çiğdemliler, 16. Yüzyılda Maraş bölgesinde bulunuyorlardı. Boz-Ulus'un Orta Anadolu'ya gelmesiyle onların arasına karışarak eşkıyalık yapan cemaatlerden[545[545]] biri olan Çiğdemliler, 1689 yılına gelindiğinde Anadolu'da isyan eden Gedik adlı kişinin yok edilmesine memur edilen Türkmenler arasındaydı. Ertesi yıl yapılan Avusturya Seferine (1690) ise Çiğdemoğlu Osman, Çiğdemoğlu Köse Yusuf Kethüda ve Çiğdemoğlu Balaban Bey idaresinde 100 atlı ile katılacaklardır. [546[546]] Osmanlı devleti ticaret yollarının güvenliği için derbentler oluşturarak buralara bir takım Türkmen topluluklarını derbentçi olarak yerleştirmiştir. Böylece hem göçebeler yerleştiriliyor hem de bölgenin güvenliği sağlanıyordu. Bunlardan biri olan Çiğdemliler (Cuylu Avşarı ile birlikte adı geçiyor) 1705 yılında Adana'da Berendi kazasına tabi Kurt-kulağı derbendine yerleştirildi.[547[547]] Savaşlar ve asayişsizlik sebebiyle cemaatlerin yerlerini terk ettiği dönemlerde (1753) Çiğdemliler halen Adana toprağında bulunuyordu.[548[548]] Çiğdemliler Adana, Alanya, Diyarbakır, Halep, İç-El, Maraş, Niğde, Rakka, Sis, Teke, Yeni-İl ve Yüreğir'de de yerleşmiştir.[549[549]]

[535[535]] Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s.54, 58-59
[536[536]] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, Kültür Bak., Ankara 2001, s.198
[537[537]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.61, 69
[538[538]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.82, 119
[539[539]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.111
[540[540]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.88
[541[541]] Sümer, Oğuzlar, s.348-49
[542[542]] Türkay, s.67, 270-1, 294
[543[543]] Türkay, s.465-6
[544[544]] Türkay, s.760
[545[545]] Tufan Gündüz,Anadolu'da Türkmen..., s.150
[546[546]] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.78, 83
[547[547]] Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı, İstanbul 1990, s.106.
[548[548]] Altınay, s.212
[549[549]] Türkay, s.26, 72, 299

Çoban-Beğli : Köpekli Avşarı obası. Önceki defterlerde adına rastlanılmayan bu cemaat, Halep bölgesinde 1550 tahririne göre 5 hanelik küçük bir cemaatti.[550[550]] Günümüzde Antep'in Oğuzeli ilçesine bağlı Çobanbeyli köyü bu cemaattendir.

Çoban-oğlu : Biz bu adda 16. Yy'da İran Avşarlarının bir obasını tanıyoruz. 1588-9'da Safevilerin Horasan Seferine katılan Mehdi Kulu Han bu obadan idi.[551[551]] Bunun yanında Kilis, Maraş, Niğde, Edirne, Rakka, Şam'da Havran ovası ve Beypazarı'nda yerleşmiş olan Çoban-Oğlu cemaati'nin[552[552]] bizim Afşar obasıyla bir ilgisi var mı bilmiyoruz.

Çorapoğlu : Gündüzlü Avşarı obası. 1536'da Halep'in doğusunda yaşayan ve Çorap oğlu Süleyman kethüda idaresinde bulunan cemaat, 28 haneydi.[553[553]]

Çöplü Avşarı : 16. Yüzyılda Maraş bölgesinde bulunan Çöplüler, Dulkadır Türkmenlerindendi. Bunlardan bazı gruplar, bölgeden ayrılarak başka yerlere göç etmişlerdir. Nitekim Kayseri bölgesinde (1500-84 yıllarında) Dulkadırlı Türkmenlerinden olan Çöplü cemaati bulunuyordu. Bu cemaatin alt kolları ise Evlad-ı Sığırlı (1500'de hayatta olan Budak veled-i Sığırlı'dan adını almış. 1518 ve 22'de 18 hane, 1543'te 62 hane, 1584'te 76 hane), Karalar (Karalu-Canıbek / Canikli, 1518 ve 22'de 55 hane, 1543'te, 73 hane, 1584'te bazı köylerde 116 hane), Sülü (1522'de 64 nefer, 1543'te 62 hane, 1584'te 91 hane), Evlad-ı Yaban (1522'de 37 nefer, 1543'te 11 hane), Evlad-ı Tacir (1522'de 10 nefer, 1543'te 194 hane) idi.[554[554]] Günümüzde Kayseri merkezde Çöplüoğulları sülalesi bulunmaktadır. 1568-70 tarihlerinde Çöplülerden bir grubun Antep'e gelerek yerleştiğini görüyoruz.[555[555]]

Boz-Ulus Türkmenleri içinde Asıl Boz-Ulus'a mensup olan bir Çobu (Çöpü) cemaati var. Çobuların, Dulkadır Türkmenlerinden Çöplü Avşarıyla akraba olduğunu anlıyoruz. Cemaat, 1540 tarihinde 29 hane ve 5 mücerret nüfusa sahipti. Bu cemaatten bir grup Diyarbakır'da kendi adları ile bir köy kurarak tarım yapmaya başlamıştı. Boz-Ulus'un ikinci tahririnde adına rastlanmıyor. Çobu cemaati, Orta Anadolu'ya gitmeyip Diyarbakır'da kalan ve Boz-Ulus Mandesi diye adlandırılan grubun içinde bulunuyordu.[556[556]] Çobu cemaatinin bazı bölüklerine Halep civarında da rastlıyoruz. Bölgedeki Ekrad taifesi olan İzzeddinli'nin üç cemaatinden biri Çobi adını taşıyor. Çobi cemaati ise 48 hane Heşen'anlı ve 135 hane Şeyh Yusuflu adlı iki obadan oluşuyordu.[557[557]] Boz-Ulus Mandesi Türkmenleri, güneyden gelen Arap saldırılarına karşı set kurmak için 1692 yılında Hama, Humus, Halep ve Rakka bölgesinde iskan edildiler. Çobular da Rakka'da Belih nehri boylarına yerleştirildi.[558[558]]

1624 yılında Abaza Mehmet Paşanın II. Osman'ın (Genç) intikamını almak için Sadrazam Çerkez Mehmet Paşaya karşı ayaklandığında, Orta Anadolu'dan toplayıp Kayseri'deki Boğazköprü'ye kadar getirdiği 40.000 kişilik ordusunda Çöplüler de vardı.[559[559]]

Adana'nın Misis derbendine derbentçi kaydedilmiş olan Danişmentli Türkmenleri'nden Çöplü, Şerefli ve Köseli Avşarı ile Yeni-il Türkmenlerinden Kara-Gündüzlü ve Çöplü Avşarı, iskan mahalline gitmeyip Kayseri'ye gelerek Yahyalı kazası köylerine zarar vermişlerdi (1700). Bu cemaatler, hac yolunu korumaları karşılığı vergiden muaf tutulunca, Danişmentli'den Köseli ve Şerefliler itaat etmiş ancak Çöplüler karşı çıkarak taşkınlıklarına devam etmişlerdi.[560[560]] Bunun üzerine Erciyes Dağında saklanan Çöplüler üzerine itaatlerini sağlamak için gönderilen kuvvetler, Çöplüleri dağıtmış ve başta reisleri Mirşamoğlu Ömer ile Deli Mehmet olmak üzere ileri gelenlerini kılıçtan geçirmiş, cemaatler de Konya-Adana arasına iskan edilmişlerdi.[561[561]]

İfraz-ı Dulkadır'a tabi bazı cemaatler (14 cemaat) eşkıyalık yaparak çevre köyleri yerlerinden ettiler. Demirkapı, Misis, Kurtkulağı bölgesi ve Niğde sancağı mutasarrıfı Polatzade

---

550[550] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187
551[551] Kırzıoğlu, "Avşarlu İle Dulkadırlı Türkmanlarının Köroğlu Oymakları", TK Yıl 6 Sayı 66 Nisan 1968 s.361-62. Sümer, Oguzlar, s.222
552[552] Türkay, s.302
553[553] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190
554[554] Afyoncu, s.12
555[555] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
556[556] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri -Boz-Ulus Türkmenleri-, Bilge Yay., Ankara 1997, s.64-65
557[557] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.211
558[558] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.59, 107-08. Çöpüler, Diğer Oymaklar Gibi Yerinden Kaçmış, Ancak Tekrar İskan Edilmiş.
559[559] Halit Erkiletlioğlu, Osmanlılar Zamanında Kayseri, Ankara 1996, s.
560[560] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.45-46
561[561] Ahmet Nazif, Kayseriyye Şehri, s.x. Muhammet Karakaş, 18. Yy'ın 2. Yarısında Kayseri, s.142-43

İsmail bey bunları Kurtkulağı bölgesine yerleştirmek için emir aldı (1705 yılı). Aralarında Çöplü Avşarının da bulunduğu bu cemaatler bölgede derbentçi olarak yerleşti.[562[562]]

Çöplü Avşarı belgelere göre, Adana, Dulkadır, Düşenbe – Adana, Halep, Hüseyin Abat – Sivas, Kayseri, Maraş, Sivas ve Yeni-İl'de yerleşmiştir. [563[563]]

Dadalı (Tatalı) : 16. Yy'da Tarsus Türkmenleri olarak anılan Varsaklar arasında Kutlu Hanlı taifesine bağlı Dadalı adında bir oba bulunmaktadır. Bu oba 1543 tarihinde teşekkül etmiştir. 1543'te 13 hane, 1572'de yine 13 hane nüfusa sahipti.[564[564]] Bugün Tarsus'ta Dadalı adlı bir köy vardır ve halkı köye sonradan iskan olan aşiretlerdendir. Varsakların, bir çok boyun birleşmesinden oluşan bir topluluk olduğunu biliyoruz. Bunlar arasında Afşar obaları da mevcuttur. Sözgelimi, Afşar obalarından Kara Musalılar, Varsaklar arasında da bulunuyor.

Bolu'nun Akçakoca ilçesinde de Dadalı adlı bir köy var. Adana'nın Pozantı ilçesine bağlı Arnaşa (Yeni Konacık) köyünde Dadaloğlu soyadını taşıyan eski bir aile mevcuttur. Diğer yandan 250 yıl önce Kozan'dan göç ederek Aksaray'ın Gülağaç ilçesinde 9 köye yerleşen (Akmezar vs..) bir Avşar topluluğu bulunmaktadır ve kendilerinin Dadaloğlu soyundan geldiğini söylüyorlar. Bazı köylülerin soyadları da Dadaloğlu'dur. Dadaloğlu'nun bu Dadalı obasından olduğunu ve Dadaloğullarının anılan köylere yerleştiğini düşünebiliriz. Dadalı obası belgelere göre Adana, Halep, Rakka ve Urfa'da yerleşmiş gözüküyor.[565[565]]

Deliler Avşarı : Halep bölgesi aşireti olan Köpekli Avşarının en önemli kollarından biridir. Deliler Avşarının, Halep bölgesinde 1526'da 13 hane, 1536'da ise 18 hane nüfusu vardı. [566[566]] Hala Halep'te varlığını koruyan Deliler'in önemli kısmı Anadolu'da yayılmıştır. Nitekim 16. Yy'da Maraş Türkmenleri arasında Deliler cemaatine tesadüf edilmektedir. Ayrıca aynı yüzyılda Karaman'da sakin Atçeken oymakları arasında Turgut kazası Türkmenlerinden Deliler cemaati bulunmaktadır.[567[567]] 1645-6 tarihinde Deliler obasının bir kısmı Antep'e yerleşmiştir.[568[568]]

1699'da Rakka'ya iskanları emredildiği halde gitmeyip Develi'de yaşayan cemaat, Güngördü ve Kırıntılı cemaatleriyle birlikte Niğde, Bor, Ürgüp, Ulukışla, Anduğu (Kaymaklı) ve Ereğli kazalarında harman vakti yağma yapıp adam öldürüyorlardı. Bölge yöneticilerinin istekleri üzerine Maraş beylerbeyi Rişvanoğlu Halil'e gönderilen emirle 1702'de, bu cemaatler Kıbrıs'a sürgüne gönderilmiştir.[569[569]]

Diğer taraftan Kayseri'deki Zamantı bölgesinden getirilen Deliler, Herikli ve Kütüklü Avşarlarıyla beraber 1728 yılında Nevşehir merkezde 29 hane olarak yerleştirildi. [570[570]]

Günümüzde Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı İğdeli, Kızıldere, Emeğil, Bahçecik, Gürleyen, Tahtalı, Kılıçkışla ve Köşkerli köylerinde yaşamaktadırlar. Ayrıca Malatya'nın Hekimhan İlçesinin Delihıdır ve Delibaba köyleri (yakındaki Basak köyünde de az varlar) [571[571]] ile Giresun'un Kelkit ilçesi Deliler köyü de bu obadandır.

Osmanlı belgelerinde bu obanın yerleştiği sahalar şunlardır. Abri – Gelibolu, Adana, Akkerman ve Kili, Aksaray, Anamur, Ankara, Arapsun, Aydın, Boz-Ulus – Konya, Danişment – Afyon, Ermenek, Günyüzü- Kırşehir, Hacıbektaş, Halep, İzmir, Karaman, Karıtaş, Kayseri, Kelkit, Kete, Kıreli – Beyşehir, Kırşehir, Kütahya, Maraş, Mihalıç, Nevşehir Kazası, Niğde, Rakka, Rumkale, Tercan. [572[572]]

Dodurlu (Doduryan) : Recepli Avşarının obası. Eruh, Rakka, Karaman, Kırşehir, Kulb, Kadirli, Sis, Zamantı, Kayseri ve Kars-ı Maraş bölgelerinde yayılmışlardır.[573[573]] Maraş'ın Elbistan ilçesi Geçit köyü bu obadandır. Diğer taraftan Boz-Ulus arasında görülen Dodur adlı bir oba vardır. Bu obanın bizim Dodurlu obasıyla ilgili olduğunu düşünüyoruz. Her ne kadar Faruk Sümer bu obanın Dodurga olması gerektiğini söylemişse de Boz-Ulus obaları arasında Dodur ile Dodurga

---

[562[562]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.62
[563[563]] Türkay, s.305
[564[564]] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.240
[565[565]] Türkay, s.307
[566[566]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187
[567[567]] H. B. Karadeniz, Atçeken Oymakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, E.Ü.s.B.E., Kayseri 1995, s.258
[568[568]] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
[569[569]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.47-48
[570[570]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.76. Zeynep Korkmaz, Nevşehir Ve Yöresi Ağızları, TDK, Ankara 1994, s.10
[571[571]] Hamza Aksüt, Hasançelebi Ve Çevresi Tarihi, Ankara 1998, s.59, 74
[572[572]] Türkay, s.27, 317
[573[573]] Türkay, s.333

ayrı olarak yazılmıştır. Dodurlar, İlaldı Kethüda idaresindeydiler ve 35 hane, 7 mücerret, 42 nefer nüfusa sahiptiler.[574[574]]

Doymuş Oğlu : Köpekli Avşarı obası. 1526 yılında Halep'in doğusunda yaşıyordu ve 12 hane nüfusu vardı.[575[575]]

Doyranlı (Toyran-lı / Doyuran-lı) : Köpekli Avşarının bir obasıdır. 1526'da Halep'in doğusunda bulunan oba, 53 hane idi. 1536'da ise nüfusu oldukça artmış ve 99 haneye ulaşmıştı.[576[576]] Doyranlılar, daha sonra Sis Avşarlarının bir obasını teşkil etmişlerdir. Bunlar, Çukurova'da üç ayrı kol halinde bulunuyordu. Birinci kol, 1519'da 12 hane, 3 mücerret nüfusla Gendonos mezrasında ziraat yapıyor, ikinci ve üçüncü kol göçer-evler olup Adana Sancağında yerleşik olup rüsum-u örfiyelerini Sis Sancak beyine veriyorlardı. İkinci kol, 1519'da 45 hane, üçüncü kol ise 11 hane idi. 1523-4'te birincisi 12 hane, 4 mücerret, ikincisi 22 hane, 5 mücerret, üçüncüsü 47 hane, 10 mücerret nüfusa sahipti. 1525-6'da birinci kol, 25 hane, 7 mücerret, ikinci kol, 38 hane, 17 mücerret, üçüncü kol, 19 hane, 3 mücerret idi. 1536-7'de birinci kol, 15 hane, 10 mücerret, ikinci kol, 40 hane, 20 mücerret, üçüncü kol, 36 hane, 11 mücerretti.[577[577]]

Boz-Ulus Türkmenleri arasında da bir Doyran cemaati bulunmaktadır. Bir bölümü Kanuni devrinde Harran'da Mehmet Bilal (Diğer adı Evim Küre Bey) köyüne yerleşmişti. II. Selim devrinde ise 297 hane ve 75 mücerret nüfusa sahipti. Boz-Ulus'un Orta Anadolu'ya göçüne katılmayan cemaat, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yerleşik hayata geçmiştir.[578[578]]

Osmanlı belgelerinde Adana ve Sis'te yaşadıkları belirtilen cemaat Anadolu'da muhtelif yerlere yayılmıştır.[579[579]] Malatya'nın Hekimhan – Arguvan ilçeleri sınırında Mollaibrahim köyünde Doyuran adlı bir tepe var (1516 m.). Adıyaman Merkez, Antalya Merkez, Edirne Merkez, Çankırı Alaçam, İzmir Tire ve Tekirdağ Vezirköprü ilçelerinde Doyran adında köyler bunlardan kalmadır. Doyranlı cemaatinin Herikli adıyla bir obası bulunmaktadır. Bu oba ile ilgili bilgi için başlığa bakınız.

Döneklili : Gündüzlü Avşarı obasıdır. Halep bölgesinde yalnızca 1526 tahririnde adına rastlanan Döneklililer, 35 hane idiler.[580[580]] Bu husus onların bölgeden ayrıldığını gösteriyor. Dulkadırlılar arasında bir Dönekli Eli cemaati vardır ki[581[581]] bunların bakiyesi olmalıdır. Bunlar, Adana'da Ayas, Berendi ve Kınık civarına iskana uğraşılan cemaatler arasındaydı.

Eberlü [582[582]] : İran Avşarlarındandır. Şah Abbas devrinde Hamse bölgesinde bulunan Kazvin'de oturuyorlardı. Sonra Horasan'da bulunan Abiverd'e gönderildiler ve başlarına devşirme Gürcü Cemşid atandı. 18.yy'da ise Eberlüler'in bir kısmı yine Hamse bölgesindeki Tarum ve Halhal'da yaşıyorlardı. Buradaki Afşar beylerinin Hamseli, Tarumi ve Halhali nispetini taşıdıkları anlaşılıyor. Nadir Şahın ölümü sırasındaki beylerden Musa Bey de bu obadandı. Burada Kutulu Avşarı adıyla ortaya çıkan yeni oluşum ise Eberlü Avşarının bir koludur. [583[583]] Meşhur İran İmparatoru Nadir Şah ta Eberli boyunun Kırklı kolundan idi.

Eberlülerden bazı grupların Osmanlı topraklarında da yaşadıklarını anlıyoruz. Henüz 15. yy'ın ortalarında Ordu yöresinde oba ve köy adı olarak bulunan cemaat Ebercili adını taşımaktadır.[584[584]] Eberciliiler, Osmanlı belgelerine göre Adana, Yüreğil ve Kars-ı Maraş'ta iskan olmuştur.[585[585]] Ayrıca Afyon'un Çay ilçesinde bir köy Eber adını taşıyor.

Ekber Avşarı : Ekber Fakihli, Ekber Hacılı ve Ekberceli diye de anılan cemaat, Adana, Anamur, Antakya, Arsuz – Halep, Dulkadır, Halep, Kars-ı Maraş, Konya, Kusun, Maraş, Tarsus, Trablusşam, Yeni-İl ve Yüreğir'de yerleşmiştir.[586[586]]

574[574] Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s.54
575[575] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187
576[576] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187
577[577] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.847-8
578[578] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen..., s.67-68
579[579] Türkay, s.328, 734
580[580] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190
581[581] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.78
582[582] Köprülü Ve Kırzıoğlu Bu Obanın Adını İmirlü Şeklinde Kaydederler Ve 24 Oğuz Boyundan Biri Olan Eymürlerden Bir Kolun Afşarlar Arasına Karışmış Olacağını Söylerler. Burada Şunu Belirtelim; Ermenistan'da Yaşayan Ve Zaman Zaman Göç Eden En Son Günümüzde Karabağ Olaylarından Sonra Ermenistan'ı Terkeden Azeriler Bu İmirler'dendi Ve Afşar Olduklarını Beyan Ederlerdi (Erc. Ün. Türkçe Okutmanı Sayın Mahmut Sarıkaya)
583[583] Sümer, Oğuzlar, s.221. Sümer, "Avşarlar", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 62, Şubat 1988, s.132-133
584[584] Bahaeddin Yediyıldız, Ordu Kazası Sosyal Tarihi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1985, s.21
585[585] Türkay, s.341
586[586] Türkay, s.344-5

Elsüz Oğlanları (Elsüzler) : Sis Avşarlarındandır. Sis bölgesinde üç ayrı kol halinde idiler. Birincisi 1519'da 16 hane olup İpka-burç mezrasında ziraat yapıyordu. İkincisi 5 hane, 3 mücerret, üçüncüsü 4 hane idi. 1523-4'te birincisi, 26 hane, 12 mücerret olup İpka-burç mezrasında ziraat yapıyordu. İkincisi 9 hane, 9 mücerretti. 1525-6'da birincisi 21 hane, 10 mücerret, ikincisi 14 hane, 1 mücerret, 1536-7'de Mustafa b. Mehmet tımarına dahil olan birinci kol, 30 hane, 31 mücerret, ikinci kol, 14 hane, 6 mücerret nüfusa sahipti.[587[587]] Aynı yüzyılda Elsüz Oğlanları cemaatine Maraş yöresinde de rastlıyoruz ki bu onlardan bazı bölüklerin Sis'ten buraya göç ettiğini gösteriyor.

Cemaat Adana, Tarsus, Sis, Dulkadır ve Yüreğir'de yerleşmiş gözüküyor. [588[588]]

Faydalı Avşar : 16. Yüzyılda Maraş ve çevresinde bulunan cemaat, Yörük tayfasındandı. Buradan yayılan Faydalılar, Adana ve civarı ile Halep, Konya, Larende ve Yeni-İl'de yerleşmiştir.[589[589]] Onlardan bir bölüğün ise Doğu Karadeniz'e giderek Giresun'da yerleştiklerini ve halen varlıklarını devam ettirdiklerini biliyoruz.

Garib-Şah (Garib-Şah Oğlanları) : Sis Avşarlarındandır. 1519'da 27 hane, 7 mücerret, 1960 akça hasılı bulunan cemaat Kamışlıören ve Şehlahayr mezralarında ziraat yapıyordu. Garipşah Oğlanları adını taşıyan diğer bir grup ise 36 hane, 7 mücerret, 2450 akça hasıla sahipti. 1523-4Te ikisi bir arada kaydedilmiş olup 67 hane, 54 mücerret, 1 imam, 1 ma'lul, 5730 akça hasıl, 1525-6'da ise 81 hane, 44 mücerret, 2 imam, 3 pir-i fani, 1 sipahi-zade, 3694 akça hasılı vardı. 1536-7'de 99 hane, 33 mücerret, 3677 akça hasıla sahip cemaat, Kamışlı mezrasında ziraat yapıyordu.[590[590]] Adana ve Sis'te bulunan [591[591]] Garip-Şah cemaatinin Kayseri bölgesinde de yerleştiğini görüyoruz. Günümüzde İncesu'nun Garipçe köyü bunlardan kalmadır. Garipşah adında bir köy ise Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde bulunuyor.

Kayseri'de, Hüseyin Hacılı ve Süleyman Kethüda cemaatleri de Garip-Şah Yörüğü olarak anılmaktadır. Bu cemaatler için başlıklara bakınız.

Genceli Avşarı : Azerbaycan'ın Gence vilayetinden gelen Avşarlardır. İran ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya gelen bazı Afşar obalarını biliyoruz. Genceliler, 16. yüzyılda Halep bölgesinde görülüyor. Onlar bir ara (1536) Bayat Türkmenlerine tabi oldular. Bu tarihte 12 hane ve 7 mücerret nüfusu vardı.[592[592]] Daha sonra Bayatlardan ayrılacaklardır ama bölgede varlıkları devam edecektir.

1695-96'da şekavetten dolayı Halep'e bağlı olan Humus'a iskan edildi. Burada İç-El Türkmenlerinden Eymür'e bağlı olan (9 cemaat bağlıydı) Genceli Avşarı (Humus'ta Timar'a bağlı Kifr-i Abdi, Şemsin, Şumeriyye, Tel-Honus, Süveydem ve Kemun köylerinde iskan oldu), Kara Avşarlı ve diğerleriyle beraber Arap baskısıyla yerlerini terk etmişti. Bu cemaatler Murat Paşa köprüsü ve Saylak mevkiine (Antakya'da) iskan edildiler. Genceli Avşar'ı 102 nefer ve 70 çift olarak iskan edildi. 1713 yılında bir fermanla da Halep'ten ifraz edilip Trablus-şam iltizamına dahil edildi. [593[593]]

Bu Afşar obasından bazı bölükler göç edip Gemlik, Karahisar-ı Şarki ve Kocaeli'de de yerleşmiştir. Kılıçlı Genceli adını taşıyan diğer bir oba da Adana ve Tarsus'ta görülüyor.[594[594]] Ayrıca Aydın'ın Kuyucak kazasındaki Gencelli ve Gencellidere köyleri de bu obanın oraya göçmesiyle kurulmuştur. [595[595]]

Germiyanlı : Germiyanlılar, Celalettin Harzemşah maiyetinde İran'ın Fars ve Kirman dolaylarından Malatya yöresine gelerek yerleşmiş bir Türk boyudur. Bunlar, henüz Malatya civarında iken çevre illere de yayılmışlardı. Tunceli merkezde Germili, Mazgirt ilçesinde Germikar (Bulgurcular), Çemişkezek ilçesinde Germili (Gedikler) ve Germisi (Yünbüken), Erzincan merkezde Germili ve Elazığ merkezde Germili (Yedigöze) köyleri onlardan kalmadır. Germiyanlılar, Batı Anadolu'ya göç ederek Kütahya merkezli bir beylik kurdular ve oldukça etkinlik gösterdiler. Beyliğin yıkılmasından sonra geriye kalan bakiyelerinin Bolvadin, Turgutlu ve Kütahya'da Germiyanlı ve Germiyan Yahşili adıyla varlığını sürdürdüklerini, daha sonra

---

[587[587]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.849
[588[588]] Türkay, s.326, 349
[589[589]] Türkay, s.364
[590[590]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.850
[591[591]] Türkay, s.368
[592[592]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.182
[593[593]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.120
[594[594]] Türkay, s.371, 516
[595[595]] Eröz, "Ege Bölgesinde...", s.186

Rumeli'nin fethinde ve Türkleştirilmesinde de önemli rol oynayarak bir kısmının Silistre'ye iskan edildiklerini görüyoruz.[596[596]] Günümüzde Bulgaristan'ın Filibe ve Tatarpazarcığı illeri halkının da çoğunlukla oraya göçürülen Germiyanlılardan geldiğini söyleyelim. Aydın'ın Germencik ilçesi eskiden köy olup adı Germiyancık idi ve Germiyanlı cemaati kurmuştu. Muğla Milas'taki Germeyani (Bağdamları) ile İzmir Çeşme'deki Germiyan köylerini de Germiyanlılar kurmuştur.[597[597]] Samsun Kavak ilçesi Germiyan köyü ile İstanbul'da Germiyan (Değirmen) köyü onların göçüyle ilgili bize fikir verebilir.

Germiyan ailesi, Osmanlı hizmetinde de önemli görevler ifa etmiştir. Bunlardan Abdulhamit döneminin ünlü veziri Nureddin Abdurrahman Paşa ile damat Arif Hikmet Paşayı tanıyoruz. Ayrıca Mevlevi dergahının Kütahya postnişini de Germiyan-Oğlu Süleyman Paşanın oğlu Divane Mehmet Çelebidir.

Diğer taraftan Germiyan-Oğullarının atası Ali-Şir Beyden geldiği anlaşılan Alişirli / Alişarlı (oğlanları) adında bir cemaat bulunmaktadır. Germiyanlıların, artan Moğol baskısı karşısında Malatya civarındaki yurtlarını bırakıp 1258-60 tarihlerinde Batı Anadolu'da Kütahya bölgesine gelerek yerleştiklerini görmüştük. Bu göç esnasında Amasya, Zile, Şarki Karahisar, Terme, Çarşamba, Malatya ve Besni'de Ali-Şir isimli köyler kurdular.[598[598]] Bu grup daha sonra ana boydan kopup dağılmış ve muhtelif yerlere yerleşmiştir. Nitekim, 16. Yy'da Boz-Ok bölgesinde Kızıl Kocalıların başlıca oymağı Alişarlu adını taşırken [599[599]] Sis yöresinde Savcı-Hacılı taifesine mensup Alişarlı adlı bir oba ile [600[600]] Tarsus civarında bulunan Varsakların Kusun boyuna bağlı Alişarlı obası da [601[601]] bulunmaktadır. Alişarlılardan bazı bölükler ise Maraş'ın Elbistan kazası Nergile nahiyesinin Yalnızkoz, Çayırlı ve Demirlik köyleri ile Ballık ve Panbucak mezraları, Ahsendere nahiyesinin Çöpölçen köyü ve Çörümşek nahiyesinin Ortaviran köyünde yaşıyordu.[602[602]] Türkay, bu cemaatin yerleşme bölgelerini şöyle gösterir : Aksaray'ın Eyüpeli kazası, Aydın'ın Seferihisar kazası, Beyşehir'in Göçü kazası, Hısnı-mansur, Hüdavendigar'ın Günyüzü ve Tarhala kazaları, Karahisar-ı Şarki, Kusun, Maraş, Ordu, Sis ve Zamantı.[603[603]]

Gökçe-li (Gökçe Oba) Avşarı : Köpekli Avşarının bir obası. Halep bölgesinde 1526'da 34 hane, 1536'da 32 hane, 1550'de ise 31 hane nüfusa sahipti.[604[604]] 1520 yılında Bayatlar arasında da Gökçelilere rastlanıyor. Bu tarihte nüfusları 35 hane ve 5 mücerretti. Sonradan bu taifeden ayrılmışlardır. Kaynaklarda Halep, Kayseri, Mardin, Musul-Nusaybin arası ile Yeni-İl'de yerleştiği belirtiliyor.[605[605]] Bu obadan bazı bölüklerin Sis yöresine geldiği anlaşılıyor. Gökçeliler, 16. Yy'ın ilk yarısında Sis Yöresinde Eğlen Oğlu taifesinin Ayrı Damlı koluna mensup idi. Sadece 1536-7'de adına rastlanan cemaat, Hasan b. Mansur'un tımarına dahil olup 30 hane, 15 mücerret nüfusa sahip olup Dulkadır Sancağında Kesik mezrasında ziraat yapmaktaydı.[606[606]] Bu oba Adana, Boz-Ok, Mersin, Karaman, Aydın, Zile, Ulaş, Gökçeli, Toyran – Köstendil, Keçiborlu, Sandıklı, Çölabat, Geyikler ve Bergama'da yerleşmiş gözüküyor.[607[607]]

Gölegir : Bu cemaatin Civanşirlerle birlikte Azerbaycan'dan geldiğini görüyoruz. Nitekim Azerbaycan'da Loru / Borçalı kesiminde Gölegiren cemaati var.[608[608]] Anadolu'ya geldikten sonra Danişmentli Türkmenlerine dahil edilen cemaat, Sümer'e göre de Civanşir, Salmanlı, Kaşıkçı, Sermayeli, Karalı ve Harmandalı oymaklarıyla birlikte İran'dan gelmiş olmalıdır.[609[609]] Anılan aşiretlerle birlikte 1701 yılında Afyon civarında iskana tabi tutulan cemaat, önce mera ve tarlalar yetersiz diye itiraz ettiyse de tahrir yapıldı ve ertesi yıl çevre yöneticilerine emirler gönderilerek iskan yapıldı. Bir kısmı sonradan iskanı terk edip zulme başladıysa da (1703 ve 1708'de) eski yerlerine tekrar yerleştiler.[610[610]] Gölegir cemaati Sandıklı'ya bağlı Çavuşbeyli, Kazanpınarı, Cadı

596[596] Türkay, s.372
597[597] Mehmet Eröz, "Ege Bölgesinde Yer (Köy-Şehir) Adları", Reşit Rahmeti Arat İçin, TKAE, Ankara 1966, s.182
598[598] M. Çetin Varlık, Germiyan-Oğulları Tarihi, Atatürk Ün., Ankara 1974, s.22
599[599] Sümer, Oğuzlar, s.146
600[600] Halaçoğlu, "!6. Yy'ın İlk Yarısında...", s.837
601[601] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı Ve Tarsus Türkmenleri, Kültür Bak., Ankara 2001, s.188. (Alişarlı obası 1519'da 14 hane, 1523'te 30, 1526'da 26, 1536'da 50, 1543'te 50 ve 1572'de 59 hane idi.)
602[602] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988, s.509-10, 515, 778
603[603] Türkay, a.g.e., s.200, 325, 429
604[604] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.187
605[605] Türkay, s.82, 377
606[606] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.851
607[607] Türkay, s.377
608[608] Kırzıoğlu, Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi, s.353
609[609] Sümer, Safevi Devletinin..., s.200
610[610] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.73-74. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.59-60, 181-83

ve Yenice köyleri ile Urla'ya bağlı Okçular ve Deliler köylerine yerleşti. Bu cemaatin yöneticileri arasında Avşar oğlu Abdurrahman adlı birisinin bulunması[611[611]] bu cemaatin Avşar kökenli olduğunu gösteriyor. Burada şunu da belirtelim Afyon ve çevresinde yerleşen Türkmenler genellikle Afşar obalarıdır.

Gündüzlü Avşarı : Moğolların Kösedağ Savaşından sonra (1243) Selçukluları yenip ardından 1277'de Anadolu'nun önemli bir kısmına hakim olmaları üzerine, Moğollara karşı Anadolu'yu savunan tek unsur Türkmenlerden bir kısmı, Moğol baskılarına dayanamayıp Suriye'ye (Gazze'den Antakya ve Diyarbakır'a kadar uzanan saha ile Suriye sahillerine) 40.000 çadır nüfusla göç ederek Memlukler'e sığındı.[612[612]] Bu Türkmenler burada da Boz-ok ve Üç-ok teşkilatlarını yaşattılar. Bozoklar'ın başında ise Afşarlar vardı. [613[613]] Onlar, üç obaya ayrılıyordu ve bunlardan biri de (diğerleri Halep'te Kutbeği-Oğulları idaresindeki Afşarlar ve Antep'te Köpek-Oğulları idi) Amik ovasında bulunan Gündüz-Oğulları idi. Başları olan Gündüz Bey, Doğancı-Oğlu Faris'in ölümüyle, buradaki bütün Türkmenlerin başı olmuştu. Bu obanın ilk tanınanı ve en ünlü şahsiyeti Gördü Bey'dir ve bir çok başarıları vardır. [614[614]]

Gündüzlüler, diğer Türkmen boylarıyla beraber 14 ve 15. Asırlarda bölgede Osmanlı-Akkoyunlu-Memluk devletleri arasındaki çekişmelerde ve Dulkadır Beyliği ile Ramazan-Oğulları bünyesinde yoğun olarak faaliyet göstermiştir. Gündüzlüler, 1482'de Mehmet Bey'in başkanlığında idi. Bu tarihte Osmanlılar Çukurova'yı istila etti. Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyen Türkmenler ve Afşarlar yapılan savaşta yenildi. Gündüz oğlu Mehmet Bey savaşta ölenler arasındaydı.[615[615]] Bundan sonra Gündüzlülerin çoğunluğu liderleri Mansur Bey Afşar idaresinde İran'a gitmiştir. Yerinde kalanlar ise Antakya'dan Konya'ya kadar uzanan sahada yayılmıştır. İran'daki Gündüzlüler, Kuh-Giluye ve Huzistan'da yaşıyorlardı. Sonradan bir kısmı Horasan'da Abiverd tarafına (Bunlar daha sonra Köse Ahmedli adını almışlardır), bir kısmı da Araşlu'dan bir bölük ile beraber Urmiye'ye gönderildi.[616[616]]

Antakya'da kalan Gündüzlüler ise 1526'da 8, 1536'da 7, 1550'de ise 6 cemaatten oluşuyordu. Bu cemaatler, Avşar, Pekmezli, Boynu Kısalı, Çorap-Oğlu, Döneklili, Gündüzlü, Hemenli, Ulamışlı ve Yıvacıklar cemaatleri idi. Ana cemaatin adını taşıyan Gündüzlü obası, 1526'da biri 35 hane, Halep'in doğusunda olan diğeri 4 hane olmak üzere 39 haneydi. 1550'de ise tek şube olup 27 hane nüfusu vardı.[617[617]] Bu grup daha sonra Anadolu'da faaliyetlerde bulunmuş ve devlet tarafından iskana tabi tutulmuştur.

Boz-Ulus Türkmenleri arasında da Gündüzlü Avşarı bulunmaktadır. Bunlar, Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyip Ak-Koyunlu birliğine katılanların kalıntısıdır. Gündüzlüler, Boz-Ulus içinde 1540 tarihinde Uğurlu Kethüda idaresindeydiler ve 23 hane, 5 mücerret ve 28 neferden oluşuyordu.[618[618]] II. Selim döneminde ise 21 hane ve 15 mücerret nüfusa sahipti. Gündüzlüler, daha sonra Yeni-İl Türkmenleri içine karışıp buradaki Gündüz Avşarı'nı oluşturmuştur.[619[619]] Yeni-İl'deki Gündüzlü cemaatinden bazı bölükler ise Kayseri'de faaliyette bulunmuştur. Dulkadırlı Türkmeni olarak bilinen bu cemaat, 1584'te Kızılca İn'de oturuyordu ve 12 hane nüfusa sahipti.[620[620]]

İç-El'den kalkıp Alaiye'ye gelerek halka zarar veren Türkmenleri tedip için Alaiye Sancak mutasarrıfı Musa Paşa harekete geçmiş, ancak Saruhan Sancağındaki Atala kazasına geldiğinde (1699 yılı) bir kısım Türkmen cemaatlerinin hücumuna uğramıştı ki bu cemaatlerden birisi de Gündüz-Oğulları idi.[621[621]] Bu bilgiden Gündüzlü Avşarından bazı grupların Batı Anadolu'ya doğru yayıldığını anlıyoruz.

Malatya'nın Gündüzbey kasabası ile Pütürge'nin Gündüz köyü de bu obadandır. Bu cemaatin Osmanlı topraklarında yerleşme sahası şu şekildedir. Adana, Alanya, Antakya, Aydın, Çorlu, Dulkadır, Edirne, Halep, İç-El, İznik, Karahisar-ı Şarki, Kars-ı Maraş, Keşan, Koçhisar,

---

611[611] Altınay, s.131
612[612] Sümer, "Ramazan Oğullarına Dair...", s.1
613[613] Sümer, "Avşarlar", TDAD, Sayı 62, s.123
614[614] K. Y. Kopraman, Mısır Memlukleri Tarihi, Kültür Bak., Ankara 1989, s.180
615[615] Tekindağ, a.g.m., s.352. Faruk Sümer, Oğuzlar, s.209
616[616] Sümer, Safevi Devletinin..., s.190. Sümer, "Avşarlar", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi 62, Şubat 1988, s.132-133
617[617] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190
618[618] Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s.50
619[619] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri – Boz-Ulus Türkmenleri, Bilge Yay, Ankara 1997, s.73
620[620] Afyoncu, s.16
621[621] Altınay, s.119

Kütahya, Maraş, Marmara – Saruhan, Saruhan, Sinop, Söğüt, Tarsus ve Yeni-İl. Ayrıca Gündüz Fakihli obası Yeni-İl ve Halep'te Gündüz Hacılı obası ise Boz-Ok ve Maraş'ta görülüyor.[622[622]]

Habilli : Beylikli Avşarı obasıdır. Halep bölgesinde 1526'da 12 hane, 1536'da 13 hane nüfusu vardı.[623[623]] Cemaatin kuzeye çekilerek Dulkadır Türkmenlerine dahil olup Zamantı civarında iskan oldukları anlaşılıyor.

Hacı Avşarlı : Osmanlı belgelerinde Niğde'de yerleştiği belirtilen bir oba.[624[624]]

Hacı İvazlı Avşarı : Bu cemaatin adı, Hacı Ayvaz (Ayvadoğlu), İvaz (Ayvad) Hacılı, Ayvadlı (İvazlı) şeklinde de geçer. Kayseri'de Karataş (İncesu) Yörüklerinden olan Mehmet veled-i Ramazan'a tabi İvaz Hacılı cemaati, 1500'de 40 hane, 1518'de 47 hane, 1522'de 49 hane, 1543'te 60 hane ve 1584'te 34 hane idi. Cemaatin bazı neferlerinin Kayseri şehir merkezine yerleştikleri anlaşılıyor ki Hacı İvaz mahallesini bunlar kurmuştur.

Kayseri'de bulunan ve Hacı İvaz cemaatinden olduğu anlaşılan Ali Bölüğü adlı oba da Karataş (İncesu) Yörüklerindendir. 1500 yılında bölgeye yeni gelmiş olan cemaatin 1584'te 67 hane nüfusu vardı. İvaz Hacılı'dan olan Gözübağlı obası ise 1483'ten itibaren Kayseri'de gözüküyor. 1518'de 12 hane, 1522'de 13 hane, 1543'te 13 hane nüfusa sahipti.[625[625]] İvaz Hacılı'dan bazı bölüklerin bu yüzyılda Dulkadır sahasında da bulunduklarını görüyoruz.

1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan Afşar beylerinden Hacı İvaz-Oğlu Dokuz İbrahim Bey ile Hacı İvaz-Oğlu Abaza Bey'in adları geçiyor. [626[626]] Bunlardan İbrahim Beyin soyu günümüzde İbrahim Beyli Avşarı olarak yaşıyor. Hacı İvazlı Avşarı'nın, adı geçen bu Hacı İvaz'dan geldiğini biliyoruz.

Devlet tarafından 1691-92 yılında Rakka'ya iskanları emredilince, ot bitmeyen ve şartları oldukça kötü olan bu yere gitmek istemeyen ve Membiç'te yerleşmek isteyen Hacı İvaz Oğulları, Membiç'e iskana izin çıkmasına rağmen devlete karşı gelip iskana uymadılar. Azez, Antep ve Halep civarında eşkıyalık yapıp 4-5 köyü de talan ettiler. Bunun üzerine devlet, İlbeyli, Koyunoğlu İbrahim ve Çobanoğlu vs.. cemaatlerinden de yardım alıp harekete geçince aman dileyip 1697 yılında Rakka'ya iskanı kabul ettiler.[627[627]] Kayseri'nin Develi ilçesi Ayvazhacı köyü bu obadandır. Ayrıca, Adana, Antakya, Birecik, Boz-Ok, Edirne, Gavurdağı, Halep, Kars-ı Maraş, Kayseri, Kete, Kırk Kilise – Özi, Küçük Salmanlı, Manavgat, Maraş, Rakka, Sarıçam ve Yeni-İl'de de yerleşmişlerdir.[628[628]]

Boz-Ulus Türkmenleri arasında da bir İvaz cemaati bulunmaktadır. Bu cemaat, Ak-Koyunlu emirlerinden Hacı İvaz'dan geliyor. Burada şu hususu belirtmeden geçmeyelim. Afşar obaları ile Ak-Koyunlu yöneticileri arasında isim benzerlikleri oldukça dikkat çekicidir (Tur Ali Bey – Tur Ali Hacılı Avşarı, Kutlu Bey – Kutbeyli / Kutlubey Avşarı gibi). Biz Avşarların önemli ölçüde Ak-Koyunlulara destek verdiğini biliyoruz. Böyle bir bağ kurulabilir.

Hacı Mustafalı : Kara Recepli diye bilinen 3 obadan (diğerleri Arap Hasanlı ve İbrahim Beyli) birisidir. 1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan Afşar beylerinden Çerkez-Oğlu Hacı Mustafa Bey'in[629[629]] soyundan geliyor.

1691-92 yılında Rakka'ya iskanları emredilince, ot bitmeyen ve şartları oldukça kötü olan Rakka'ya gitmek istemeyen ve Membiç'te yerleşmek isteyen Hacı Mustafalılar, Membiç'e iskana izin çıkmasına rağmen devlete karşı gelip (Hacı İvaz Avşarıyla birlikte) iskana uymadılar. Azez, Antep ve Halep civarında eşkıyalık yapıp 4-5 köyü de talan ettiler. Devlet, İlbeyli, Koyunoğlu İbrahim ve Çobanoğlu vs.. cemaatlerinden de yardım alıp harekete geçince aman dileyip 1697'de Rakka'ya iskanı kabul ettiler.[630[630]] Hacı Mustafalılar, Lek, Afşar ve Tacir cemaatiyle birlikte baskı yaparak 1712'de Rakka'ya iskanı istenen Recepli Avşarı'nı iskana göndermemiştir.[631[631]] Bu onların iskan bölgesinden kaçtıklarını gösteriyor.

622[622] Türkay, s.83, 326, 386
623[623] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.191
624[624] Türkay, s.389
625[625] Afyoncu, s.11, 14
626[626] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
627[627] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.92
628[628] Türkay, s.215, 389-90, 442, 394
629[629] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
630[630] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.92
631[631] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.115

Bu cemaat Malatya Sancağı, Gördes, Kızılhisar – Sığla, Yeni-İl, Halep ve Rakka'da yerleşmiştir. Kayseri'de bu oba Mustafabeyli olarak ta adlandırılır. Bu adda bir oba ise Rakka ve Barçın'da bulunuyor.[632[632]] Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Hassa ve Tözgün köyleri de bu obadandır.

Halil Paşa-lı (Oğlu) : Kayseri'nin Tomarza ilçesi Güzelce, Melikviran ve Aliağalar köylerinde oturan Afşar obası. Bu obadan bazı bölükler Teke bölgesinde Kaşaklı'da iskan olmuştur.[633[633]]

Halil-Oğlu : 1690 yılındaki Avusturya Seferine Afşarlar, Recep-Oğlu Halil Bey önderliğinde 200 atlı ile katılmışlardı.[634[634]] Halil Bey, 1691 yılında ise Sis Sancak beyi idi.[635[635]] Bu obanın Halil Beyin soyundan geldiğini anlıyoruz. Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi B. Karamanlı, K. Karamanlı, Kadılı, Çamlıca, Kızılören, Demircili, Hasırcı, Akpınar, B. Kömarmut ve Pulpınar köyleri bu obadandır. Kayseri merkez Kızık köyünde de bir miktar Haliloğlu var. Türkay, bu obanın yerleşme yerlerini şu şekilde veriyor. İç-El, Alanya, Manavgat, Karahisar-ı Nallı – Hüdavendigar, Maraş, Dulkadır ve Halep.[636[636]]

Haraçlı : Köpekli Avşarı obası. Halep bölgesinde yalnızca 1536 tahririnde adına rastlanılan küçük bir oba. Bu tarihte 6 hane nüfusu vardı.[637[637]]

Harikli : Herek Oğulları, Herek Uşağı, Hörki, Harikan, Herecli, Herekli, Herikli, Hereke, Hareke, Heriki, Herekyan adlarıyla da tanınır. Sis Avşarlarından Doyranlı'ya mensuptur. Cemaatin 1519 tahririnde adı geçmiyor. 1523-4'te 51 hane, 12 mücerret, 3350 akça hasılı olan cemaat defter harici kaydedilmiş ve Altunini mezrasında ziraat yapıyordu. 1525-6'da 75 hane, 18 mücerret, 1 sipahi-zade, 3350 akça hasıl, 1536-7'de ise 77 hane, 29 mücerret, 3648 akça hasılı vardı ve Dulkadır Sancağında Yumruktepesi mezrasında ziraat yapıyordu.[638[638]] Günümüzde Adana'nın Ceyhan ilçesinde Herekli adında bir köy bulunmaktadır.

Sis bölgesinden dağılan Herikliler, 1688-89 yıllarında Kara Şeyhli Avşarı, Beydili ve diğer bazı boylarla birlikte Hısn-ı Mansur (Adıyaman) kasabasında ekili yerleri ve köyleri tahrip edip bir çok kişiyi öldürdüler. Göçebe aşiretler devlet tarafından takip edilmelerine rağmen sürekli ayaklanıyorlardı.[639[639]] 1691 yılında Batı Anadolu'ya yerleştirilen ve şikayet üzere tanzimlerine karar verilen Danişmentli Türkmenlerinden ve Rum İli (Sivas) sakini olan cemaatlerden biri de Bektaş Kethüda, Kara Ömer Kethüda ve Hacı Oğlu Ahmet'e tabi Hereklilerdi.[640[640]] Batı Anadolu'daki Heriklilerden önemli kollar burada yerleşip kalmıştır. İzmir'in Seferihisar ilçesinde Hereke (Düzce), Bursa'nın Keles ilçesinde Hereke (Çayören), Tekirdağ'ın Malkara ilçesinde Hereke (Yürük) köyleri ile Rodos adasında Hereke adlı bir yer bunlardan hatıradır. Kocaeli'nin Hereke ilçesini de hatırlatalım. Sivas civarında bulunan Heriklilerin bazılarının da bu bölgede iskan olduklarını söyleyebiliriz. Sivas merkeze bağlı Herekli (Bedirli) ile Gümüşhane Torul'a bağlı Herek köylerinin yanında Tokat'ın Erbaa ilçesinin de eski adının Herek olması onların yerleşimiyle ilgili bize bilgi vermektedir. Ayrıca Ordu ilinin Mesudiye ilçesinde Herközü köyü de bu obayla ilgilidir.

Ardından Heriklileri, Nevşehir'e iskan edilen Boynu-inceli Türkmenleri arasında görüyoruz. Bunlardan durumu iyi olanlar kasabaya diğerleri ise Eyup-İli'ne (1727 yılı) yerleştirildi. Herikliler, Nevşehir merkezde 79 hane ile iskan oldular (1727-30).[641[641]] Ayrıca çevrede 16 köy kurdular. Bu köyler, Hacıbektaş ilçesine bağlı Karaburna, Karaburç, Kırıklı (Şahinler), Kızıklı (Yeşilli), Köşektaş, Kızılağıl, Kayaaltı, Cağşak (Hacıbektaş İlçesinde), Kozaklı ilçesine bağlı Kalecik, Abdi, Karayanalak (Boğaziçi), Gerce (Kozaklı İlçesinde), İmran (kısmen) Aylı (kısmen) Halaka (kısmen. Yeni adı Dörtyol) Gülşehir ilçesine bağlı Karahöyük, Hacılar, Sığırlı, Yüksekli (Gülşehir İlçesinde)

632[632] Türkay, s.29, 396. Mustafabeyli s.126
633[633] Türkay, s.401
634[634] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
635[635] Halaçoğlu, 18. Yy'da Osmanlı'da İskan Siyaseti, s.116
636[636] Türkay, s.392, 401-2. Ayrıca Türkay, Eserinde Haliloğlu Obasının Diğer Adını Da Hacı Halil Olarak Vermektedir. Bu Adda Bir Oba 1707'de Adana'da Bulunmaktadır (Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.121). Ancak Bu İki İsmin Ne Derece Örtüştüğü Bizce Bilinmiyor. Çünkü, Kayseri'deki Haliloğulları Bu Hacı Halil İsmini Kullanmıyorlar. Halilbeyli Adını Taşıyan Diğer Bir Oba Da Kilis, Kars-I Maraş, Uzeyr, Saruhan, Dündarlı, Manavgat, Antakya, Çamardı, Söbice – Menteşe'de Gözüküyor (Türkay, s.401). Ancak Bu Obanın Da Haliloğlu Avşarıyla İlgisi Şüpheli.
637[637] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188
638[638] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.851
639[639] Cengiz Orhonlu, Osm. İmp'da Aşiretlerin İskanı, Eren Yay, İstanbul 1987, s.43/N
640[640] Altınay, s.104
641[641] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.111. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.75-76

köyleridir.[642[642]] Onlardan bir kısmının bu iskan sırasında çevre illerde de yayıldıklarını tahmin edebiliriz. Kırıkkale'nin Delice ilçesine bağlı Herikli köyünü bu dağılanlar kurmuş olmalıdır.

Nevşehir'de yerleşen bu Heriklilerin buraya Sis bölgesinden göç ederek geldiklerini anlıyoruz. Bölgede yaptığımız çalışmada Herikli büyüklerinden Ali Bey, bundan 250 yıl önce Kozan'dan geldiklerini dedelerinden duyduğunu söylemişti. Diğer Herikliler de bu düşünceye katılıyorlar. Böylece Nevşehir'de iskan edilen Heriklilerin Sis'ten alınıp Boynu-İncelilere dahil edildiğini anlıyoruz.

Sicillerde Kayseri yöresinde de Heriklilere rastlanmaktadır. Bunlardan bazı bölüklerin burada yerleştiği tahmin olunabilir. Nitekim Maraş tahrirlerinden Heriklilerin, Pınarbaşı'nın Gökçeköy ve Kösin köylerinde yerleştikleri anlaşılıyor.[643[643]] Günümüzde Sarız'ın Esirik köyünde oturan Avşarlar, Herekçioğlu adıyla anılıyor. Ayrıca Kuşçu köyünde de kısmen varlar. Bunların lakapları Kıllı'dır. Dadaloğlu bir şiirinde "Oymağın Kıllı" diyor. Boz Avşarların bir kolu Kıllı adını taşıyor. Bunların yörede genel adları ise Türkmenliler'dir.

Heriklilerin doğuya da göç ettiklerini biliyoruz. Nitekim, Diyarbakır Lice'de Herak, Çermik'te Herekli, Hakkari Şemdinli'nin Herki (Meşelik) gibi köy adları onlardan kalmadır. Günümüzde Hakkari'nin Şemdinli İlçesinin büyük çoğunluğunu Herikliler (bölgede Herki deniliyor) oluşturmaktadır. Bu Herikliler asıl nüfusun küçük bir kısmını oluşturuyor. Aşiretin büyük bir çoğunluğu sınırlarımıza yakın Irak ve İran topraklarında yaşamaktadırlar. Kuzey Iraktaki en büyük aşiretlerden biri de bu Heriklilerdir. II. Abdulhamit tarafından Hakkari bölgesinde yaptırılan bir sayımda 4.500 hane Nesturi ile 12 hane Ermeni'ye karşın 30.500 hane Müslüman nüfus vardı. Bu Müslüman nüfus arasında 500 hanesi Şemdinli Nahiyesinde yerleşik, 3.000 hanesi göçebe olmak üzere 3.500 hane Heriki aşireti bulunuyordu. Rus ve İngilizlerin Hakkari'deki Nesturi ve Ermenileri kullanarak iç isyan çıkarma çabalarına karşı 1890'dan sonra kurulması kararlaştırılan Hamidiye Alayları'nın 17, 18, 19, 20, 26 ve 39. Alaylarına bu Heriklilerin dahil edildiğini görüyoruz.[644[644]] Heriklilerin bir bölümü Mardin'in Silopi ve Cizre İlçesinde yerleşmiş (Herikan) ve günümüze kadar varlığını korumuştur.[645[645]] Bu Herikliler Şeyh Sait İsyanı (1925) başta olmak üzere Cumhuriyet Devrindeki isyanlara katılmıştır.[646[646]]

Osmanlı belgelerinde bu cemaatin Adana, Aksaray, Aydın, Barçınlı, Boz-Ok, Danişment – Afyon, Eyüpeli, Hacıbektaş, Halep, İzmir, Karaman, Kayseri, Keşan, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Maraş, Mardin, Musul, Nevşehir, Rumeli, Sis, Sivas, Tekfurdağı – Çirmen, Tokat, Van, Yeni-İl ve Yenişehir – Aydın bölgelerinde yerleştiği görülmektedir.[647[647]]

Harzem / Horzum : Harzem-Şahlar Devleti'nin hükümdarı Celalettin Harzem-Şah, Cengiz Han'ın önünden kaçarak Doğu Anadolu'ya gelmişti. Burada Anadolu Selçuklu sultanı Alaeddin Keykubat ile bozuşmuş ve 1230 yılında Yassı-Çemen Savaşı'nda yenilerek sığındığı dağlarda yerli halk tarafından öldürülmüştü. Onun ölümü üzerine maiyetinde bulunan komutanlar, askerler ve halk Selçuklu hizmetine girmişti ki bunlara Harzemli / Horzemli deniliyordu. İşte bu cemaat onların bakiyesidir. Bu cemaatin genellikle Anadolu'nun batısında bulunması Germiyan-Oğulları sebebiyledir. Harzem-Şahların maiyetinden olan Germiyanlıların içinde de Harzem aşiretleri vardı. Germiyanlıların Batı Anadolu'ya göçünde bu cemaat onlarla birlikte batıya gelmiştir. Nitekim, Kütahya'da Horzum Aşireti Ovacık, İzmir Ödemiş'te Horzum, Manisa Alaşehir'de Horzum Alakaya, Horzum Embelli, Horzum Keserler, Horzum Sazdere köyleri ile Ege bölgesinde Horzum adlı oymakların varlığı bununla ilgilidir.[648[648]] 19. Yy'ın ikinci yarısında Batı Anadolu'daki Türkmen cemaatlerinin bir listesini veren Rum asıllı Dr. Çakıroğlu, Horzumluların Aydın ve Bursa'da bulunduklarını belirtmiştir.[649[649]]

Bu cemaatin Avşarlarla ilişkisine gelince, Afyon Dinar'da 23 köyde yaşayan Horzumlulara aynı zamanda Afşar denilmektedir (Doç. Müjdat Kayayerli'nin verdiği bilgi). Ayrıca Yörük derneği

[642[642]] Bölgede Yaptığım Çalışmada Bana Büyük Yardımları Olan Heriklilerden Sevgili Dostum Necati Kale (Karayanalak Köyünden) İle Sevgili Ağabeyim Erdoğan Şahin'i Burada Anmayı Görev Sayıyorum.
[643[643]] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, s.709
[644[644]] Bayram Kodaman, Sultan Iı. Abdulhamid'in Doğu Anadolu Politikası, Orkun, İst 1983, s.149, 158
[645[645]] Mardin, Komisyon, İş Bankası, s.15
[646[646]] Yaşar Kalafat, Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı, Boğaziçi, Ankara 1992, s.49, 53. Suat İlhan, 8. Kolordu Bölgesindeki İsyanlar, Harp Akademisi, İstanbul 1971, s.54
[647[647]] Türkay, s.90-1, 407, 417
[648[648]] M. Ç. Varlık, Germiyan-Oğulları Tarihi, s.8-9. Sümer, Oğuzlar, s.148
[649[649]] Sümer, Oğuzlar, s.351

olan Yör-Türk'ün yaptığı çalışmada da Horzumlar bir Afşar obası olarak kabul edilmektedir. Horzumlarda Afşar kimliğinin bulunması onların Germiyanlılarla yakınlıklarında aranmalıdır.

Güney bölgemizde ise İç-El Yörüklerinden olup rahat durmadıkları ve çevreye zarar verdikleri için Kıbrıs'a sürülen (1714-41) cemaatler arasında Horzumlular da vardı.[650[650]]

Belgelere göre Horzum cemaati Adala – Saruhan, Alanya, Denizli, Güzelhisar – Aydın, Hamit, İç-El, İshaklı – Akşehir, Konya, Kütahya, Menteşe, Teke, Ula ve Yalvaç'ta görülüyor.[651[651]]

Hedilli : Recepli Avşarlarının bir kolu. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 31 hane ve 12 mücerret nüfusa sahipti.[652[652]]

Hemenli : Gündüzlü Avşarı obasıdır. Halep bölgesinde 1526'da biri 22, diğeri 32 hane olan iki bölüktü. 1536'da ise tek şube olup 44 haneydi.[653[653]]

Hobal(l)ı / Obalı : 16. Yüzyılda Maraş civarında görülen Obalı cemaati, daha sonra Recepli Avşarının bir obasını teşkil etmiştir. Obalılar, Yeni-İl, Rakka, Karaman, Kırşehir, Sis, Kayseri, Adana, Maraş, Kadirli ve Zamantı'da yerleşmiştir.[654[654]]

Hoca Fakihli Avşarı : 16. Yy'da Uşak bölgesinde bulunan kalabalık yörük topluluğu arasında II. Selim devrinde büyük bir Afşar oymağı bulunuyordu. Bu Afşar oymağı 5 obaya ayrılıyordu (Afşar adlı 2 oba ile Musacalu ve Öksüzler) ki bunlardan biri 54 vergi nüfuslu Hoca Fakihli Avşarı idi.[655[655]] Bu obanın bölgedeki diğer Afşar obaları (Musacalu ve Öksüzler) gibi doğudan geldiğini görüyoruz. Çünkü bütün bu obaların Maraş ve çevre bölgelerde faaliyet gösterdiğini biliyoruz. Nitekim Hoca Fakihli Avşarı da Osmanlı belgelerinde Maraş ve Dulkadır bölgesinde bulunan bir oba olarak zikredilir.[656[656]] Maraş'taki cemaat, Göynük nahiyesinin Hil Abı köyünde bulunuyordu.[657[657]]

Hovadlı : Recepli Avşarlarının bir kolu. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 10 hane ve 6 mücerret nüfusa sahipti.[658[658]]

Hüseyin Hacılı : Garip-Şah Avşarındandır. 1500 yılında hayatta olan Hüseyin veled-i Sülü'den adını alan cemaat, 1518 yılına kadar Hüseyin Kethüda diye anılmış, bu tarihten sonra Hüseyin Hacılı adını almıştır. 1584 yılından itibaren Süleyman Kethüda cemaatiyle birlikte Garip-Şah Yörüğü olarak tanınmıştır. 1543'te 90 hane, 1584'te 69 hane nüfusu vardı.[659[659]] Bu cemaatin Anadolu'da oldukça geniş bir alanda faaliyet gösterdiğini anlıyoruz. Kayseri'den başka Adana, Aydın, Çukurova, Diyarbakır, Dulkadır, Halep, Maraş ve Yeni-İl'de yerleşmişlerdir.[660[660]] Maraş tahrirlerine göre Hüseyin Hacılı'dan bir grubun Kayseri'nin Pınarbaşı civarında Koyrın ve Saruşeyh mezralarında yerleştikleri görülüyor.[661[661]]

İfraz-ı Dulkadırlı'dan bazı cemaatler (14 cemaat) eşkıyalık yaparak çevre köyleri yerlerinden etti. Demirkapı, Misis, Kurtkulağı bölgesi, Niğde sancağı mutasarrıfı Polatzade İsmail bey bunları Kurtkulağı bölgesine yerleştirmek için 1705 yılında emir aldı. Hüseyin Hacılı'nın da dahil olduğu bu cemaatler, bu bölgede derbentçi olarak yerleştirildi. Ancak, Hüseyinhacılılar bazı obalarla iskanı terk edip Karaman, Kütahya, Bursa, İçel, Aydın ve Saruhan'a gittilerse de 1725 yılında tekrar çukurovaya nakilleri sağlandı. [662[662]]

Hüveydi Aşireti : Anadolu'ya ilk Türkmen göçleri esnasında Afşarlardan bir grup 1200'lerde Adıyaman civarına gelip yerleştiler. Adıyaman'ın Besni ilçesi ve çevresine gelip ilk

---

650[650] Altınay, s.148, 151. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.112
651[651] Türkay, s.88, 90, 422
652[652] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, S55
653[653] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190
654[654] Türkay, s.420
655[655] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.213
656[656] Türkay, s.420
657[657] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.249
658[658] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, S55
659[659] Erhan Afyoncu, Kayseri Sancağında Yörükler (1483-1584), Kayseri Ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildiriler Iı, KAYTAM, Kayseri 1998, s.12
660[660] Türkay, s.425
661[661] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, s.738, 740
662[662] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.62, 86

yerleşenler de bu Avşarlardan bir bölüktü. Ardından 1350 yılına girildiğinde Akkoyunlular Kafkasya ve İran'dan Fırat ve havzasına gelirler. Bunlarla birlikte gelen Afşarlar daha önce gelip yerleşmiş olan boydaşlarının yanına yani Besni ve Keysun Ovasına yerleşirler. Böylece Besni civarında önemli bir Afşar nüfusu oluşur. Bunların bir kısmı bölgedeki siyasi olaylar ve baskılar sonucu Kafkasya'ya gitmişlerdir. Günümüzde Kafkasya'da Besni adlı yerleşim birimleri ve Besni boyu vardır. Ayrıca Arnavutluk'taki Besni ilçesinin adı da oraya göç eden Avşarlardan kalmadır. Günümüzde ilçe merkezinde yaşayan Afşarların bir bölümü ile Eskiköy, Mamadikli (Kurugöl), Kitiş (Karagüveç), Sarıyaprak, Köseceli, Tetirli, Birişme (Toklu) ve Kevcali (Çaykaya) köyleri ile Boncuk mezrasında (Toklu'ya bağlı) yerleşmiş olan Hüveydi Aşireti (Hüveyda, Hüveydanlı da denir.)[663][663] bunların torunudur. Bu köyler civarda Hevedik köyleri diye de tanınıyor. Hüveydilerin bir kısmının Kilis ve civarına gelip yerleştiğini belirtelim.

Kurtuluş Savaşı'nda bu Avşarların önemli hizmetleri olmuştur. Bunlardan Besnili Hasan Bey, önemli bir şahsiyettir. Fransızların Antep ve Maraşı işgalleri Besni'de geniş yankılar uyandırır. Besni işgale uğramamasına rağmen silah, cephane ve yiyecek toplanarak Antep ve Maraşa gönderilir. Hüveydi aşiretinin ileri gelenlerinden Şıh Mehmet Ağa'nın torunu ve Vakkas Ağa'nın oğlu Hasan Bey, civarda Kuvay-ı Milliye lideri haline gelerek düzenli bir birlik kurar. Antep ve Maraş savunmalarında çok önemli hizmetler görür. Hasan Bey kuvvetleri Antep'te 11 ay çarpışır. Yaptıkları gece baskınlarıyla Fransızların korkulu rüyası haline gelir. Hasan Bey ve kuvvetleri bu mücadelelerinden dolayı Atatürk'ten tebrik ve taltif alır. Elcezire Komutanlığının Ankara'ya gönderdiği raporda da Besni'deki Türkmenlerden bahsedilir. Hasan Bey'in amca kızı olan Senem Ayşe'de bölgede Kuvay-ı Milliyece olarak adını duyurmuştur. Senem Ayşe, Hasan Bey'e katılarak Senem adlı bölüğün başına geçmiş, Maraş ardından Antep savunmasına katılmıştır. Altı kurşun yarası alan ve sakatlanan Senem Ayşe 1954 yılında ölümüne kadar çevresinde Gazi Nine olarak saygı görmüştür.

Aşık Şükrü, Hasan Bey için şunları yazmıştır. [664][664]

Milli akın erlerinden	Hasan Beyi metheylemek
Besni Beyi Hasan Beydir	Layıktır Hakkı demek
Ateş saçan gözlerinden	Konağında türlü yemek
Besni Beyi Hasan Beydir	Sofra kuran Hasan Beydir
Gazi Yurtlu yoldaşlarla	Hasan Bey, güzel huylu
Harp eyleyen gardaşlarla	Yakışıklı orta boylu
Yüz kırk erle ateşlerle	Halk içinde parlak soylu
Göğüs geren Hasan Beydir	Belli duran Hasan Beydir

Hüveydilerden Reşit Ağa (1870-1935) ise Atatürk'ün daveti üzerine Erzurum ve Sivas Kongrelerine Malatya temsilcisi olarak katılmış, 1. ve 2. dönem Malatya, 3, 4 ve 5. dönem Antep'ten milletvekilliği yapmıştır. Ayrıca Sait Ağar ve Halil Ağar'da milletvekili olmuştur.[665][665]

Yukarıda Hüveydilerin bir bölümünün Kilis ve civarına gelip yerleştiklerini söylemiştik. Bölgeye gelen Hüveydiler (kendilerine Hevedi/Hevidi diyorlar) kaynaklarda "Kilis Kürtleri" diye adlandırılan grup arasına girmiş ve zamanla onların bir parçasını teşkil etmiştir. Bu sebeple onlar günümüzde kendilerini kürt olarak tanıtıyorlar. Buna rağmen köklerinin Türk olduğunu ispatlayan önemli bir hatırayı da unutmamışlardır. Kilis Hüveydileri atalarının Orta Asya'dan gelmiş olduğunu hala söylemektedirler. Adıyaman'ın Besni ilçesinin Kitiş (Karagüveç) köyünden geldiklerini söyleyen Hüveydiler Musabeyli ilçesinin Hapsino (Güneşli) Pertikli (Çalkaya) ve kısmen Merdanlı (Kocabeyli) köylerinde yaşamaktadır. Bununla birlikte diğer Kürt köylerinde de Hüveydi ailelere rastlanır.

İbrahim Beyli : Kara Recepli olarak tanınan 3 obadan (diğerleri Arap Hasanlı ve Hacı Mustafalı) biri. 1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan Afşar beylerinden Hacı İvaz-Oğlu Dokuz

---

[663][663] Bütün Yönleriyle Besni, Halit Ertuğrul Bşk. Komisyon, Besni 1987, s.13, 29, 30, 155. İlçe'de Alikler Sülalesi (Soyadları Ağar Ve Sümer Olan Aileler). Afşar Olan Diğer Aileler Şunlardır. Şüküroğulları İle Helvacızadeler Karamanoğullarından İnme, Tilekliler Tilek Köyünden Gelme, Kocaağlar 16. Yy'da İran'dan Gelme.
[664][664] Bütün Yönleriyle Besni, s.25-7
[665][665] Bütün Yönleriyle Besni, s.124-5

İbrahim Bey'in[666[666]] soyundan gelmektedir. Buradaki "Dokuz" lakabı, bu obanın Fettahlı Dokuzu cemaatine tabi olmasından kaynaklanıyor. Bu seferden kısa bir süre sonra (1702) bu oba, Urfa'da Belih Nehri ve Akça Kale civarına bölgedeki Arap ve Türkmen eşkıyalarına karşı bir güvenlik unsuru olarak iskan edilecektir.[667[667]] Ayrıca bir kısım mensuplarının Yeni-İl ve Halep'te de iskan edildiğini gördüğümüz [668[668]] bu oba, günümüzde Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Avşarsöğütlü köyü ile Tomarza ilçesi Toklar, Taf (Özlüce – sonra Dadaloğlu), Madrasan ve Kesir köylerinde (bu köylerin hepsinde kısmen varlar) yaşamaktadırlar.

İmam Kulu Avşarı : Bu oymağın adına bakarak onların İran'dan Anadolu'ya geldiğine veya İran'daki Türk Devleti olan Şia mezhepli Safevi taraftarı olabileceğine hükmedilebilir. Ancak İran'da bu adda bir oymağa rastlanmıyor. Fakat bu oymakla ilgili bilgilere 1691-92 iskanında rastlanması onların İran'dan gelmiş olmasını mümkün kılıyor. Çünkü 1620'lerden sonra Safevilerin Türkmenlerin nüfuzunu kırıp onları sürmesiyle İran'dan Anadolu'ya bir Türkmen akını olduğunu biliyoruz. Bu Türkmenler, 1691 yılındaki iskana tabi tutulmuşlardı. İmam-Kulu Avşarı'da bu dönemlerde gelmiş olabilir. Nitekim İran Türk İmparatoru Nadir Şah Afşar'ın babasının adı da İmam Kulu'dur. Üstelik bu tarz isimler İran sahasına aittir (Şia'da imamlık oldukça önemli bir kurumdur. Kul deyimi de yine oraya aittir. Şah-Kulu gibi). Kayseri'nin Tomarza ilçesine bağlı İmam-Kulu köyündeki Avşarlarda da İran'dan geldiklerine dair bir hikaye anlatılmaktadır. İmam-Kulu köyü ile çevredeki bazı köylerde eskiden "Mulla" adı yaygındı ki bu da İran etkisini göstermektedir.

Bu cemaatle ilgili bilgilire gelince; 1691-92 yılında Rakka'da iskan edilmiş olan İmam Kulu cemaati 1695 yılında Bahrili ve Kara Gündüzlü cemaati ile beraber çevreye zarar verdikleri için Rakka Beylerbeyine emir gönderilmişti.[669[669]] Bunlar bu tarihte Kadirli ilçesine gelip yerleştiler. 1707'de Ceyhan nehri boyunca Haremeyn vakfı reayası olup izinsiz burada oturan İmam Kulu Avşarı (Tacirli Avşarı ile) eşkıyalık yapıyordu. Bu yüzden eski yerleştikleri yer olan Maraş'ta Güvercinlik mevkiine iskanları istendi. Recepli Avşarına tabi olan İmam Kulu Uşakları ise diğer bazı oymaklarla Arap aşiretlerinin baskısını önlemek için Havran nahiyesine iskan edilmek istendiyse de başarılı olmadı. [670[670]] 1727 yılında İmam Kulu cemaati, Bahrili ve Leklerle birlikte Pozantı'da kışlıyor, Niğde üzerinden Erciyes'e gelip burada yaylıyorlardı. Bu geliş gidişler sırasında Köstere, Harmancık, Develi Karahisar ve İncesu'da halka zarar veriyorlardı. Develioğlu Seyid Mustafa bunları yenip bölgeden uzaklaştırmıştı.[671[671]]

Belgelerde İmam-Kulu Avşarının Adana, Boz-Ok, Develi, Halep, Kars-ı Dulkadır, Kayseri, Maraş, Misis, Pozantı, Rakka, Yeni-İl ve Zamantı'da bulunduklarını görüyoruz..[672[672]]

İmanca : İmanlı-Oğlu, İmanlı Yürüğü, Afşar İmanlı, İfraz-ı İmanlı, Kara Gündüzlü, Afşar Yörüğü gibi adlarla da anılıyor. İmanca cemaati, Boz-Ulus'a bağlıydı. "İfraz-ı İmanlı" adına bakarak bu cemaatin İmanlı Avşarı'ndan ayrılarak başka bir oluşum içine girdiğini anlıyoruz. Ayrıca Kara Gündüzlü adını da taşımaları, Kara Gündüz Avşarı'nın İmanlı'dan koptuğunu akla getiriyor. Kara Gündüzlüler, Yeni-İl Türkmenlerindendir. Belgelerde bu cemaatin yerleşme sahalarından biri de Yeni-İl'dir. İmanlı Avşarı ise Maraş bölgesi Türkmenidir. Bu iki saha birbirine oldukça yakındır. Maraş'taki İmanlı'dan ifraz olan bazı bölükler, Yeni-İl'de Kara Gündüzlü adıyla varlığını devam ettirmiş olabilir. Nitekim İmanlı'nın bazı kolları Yeni-İl Türkmenleri arasında bulunmaktadır. Ayrıca 16. Yüzyılda Maraş civarında Avşar Yörüğü cemaatinin varlığı görülüyor.

Bu cemaatin Boz-Ulus'a katılarak Ankara civarına geldiğini görüyoruz. Çünkü Boz-Ulus Türkmenlerinden Tabanlı cemaatinin, Orta Anadolu'ya gelerek Ankara civarında yurt tuttuğunu ve bu bölgedeki Türkmenleri bünyesine alarak Tabanlı Mukataası oluşturduğunu biliyoruz. Bu oluşumun içinde Avşarlar kalabalık bir nüfusla yer aldılar. Tabanlı'nın alt obaları arasında İmanlı ve İfraz-ı İmanlı adlı obalar da bulunmaktaydı.[673[673]] Bu obaların daha batıya gidenleri Afşar Yürüğü olarak tanındılar. Çünkü Batı Anadolu'da Yörüklük canlı bir şekilde yaşamaktadır. Afşar Yörüklerinin Denizli-Çivril'de[674[674]] ve Afyon-Bolvadin'e bağlı Özburun Kasabasında[675[675]]

666[666] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
667[667] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.117
668[668] Türkay, s.426
669[669] Altınay, s.112
670[670] Orhonlu,Aşiretlerin İskanı, s.79, 96
671[671] Mustafa Keskin, "Kayseri Yöresindeki Aşiretlerin İskanı Hakkında", KAYTAM I, Kayseri 1997, s.197
672[672] Türkay, s.93, 430
673[673] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri –Boz-Ulus Türkmenleri-, Bilge, Ankara 1997, s.101
674[674] Bahattin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş 3, Ankara 1997, s.277

yaşadıklarını biliyoruz. Bilindiği gibi Yörüklük bir boy adı değil, bir yaşam tarzıdır ve göçebe olan tüm boyları kapsamaktadır. Afşarlarda Batı Anadolu Yörükleri gibi en son yerleştirilen gruplardan olduğu için göçebe bir topluluktu. Bu sebeple Yörük olarak adlandırılmaları normaldir. Ancak şunu belirtelim Batı Anadolu'da Manav (yerli Türk), Türkmen (Boz-Ulus kalıntısı), Yörük (son dönem iskan olanlar) ve Muhacir (Balkanlardan gelenler) farklı zamanlarda yapılan yerleşimleri gösterdiği için birer boy olarak telakki edilir.

Cemaat Adana (sahil bölgesinde), Amasya, Ankara, Pınarbaşı, Balya, Bor, Boz-Ok, Çankırı, Çarsancak, Çöl-Abat, Dinek Keskini, Diyarbakır, Dulkadır, Erzurum, Gördes, Halep, Haymana, Isparta, Karahisar-ı Şarki, Kadirli, Karaman, Kaş, Kayseri, Kırşehir, Maraş, Niğde, Rakka, Sis, Sivas, Sorkun, Tarsus, Teke, Tokat, Yeni-İl ve Zamantı'da yerleşmiş gözüküyor.676[676]

İmanlı Avşarı : Kuzey Suriye Avşarlarından bir kol, Maraş civarına çıkıp Bayat ve Beydili boyları ile birlikte Dulkadır Beyliği'ni kurmuşlardır (1337).677[677] Dulkadırlıların Osmanlı egemenliğine girmesiyle (1515) bölgedeki Türkmenler, Dulkadırlı Türkmenleri diye tanındılar. Bu Türkmenler Maraş, Kadirli, Yeni-İl ve bir kısmı da Boz-Ok'ta yayılmışlardı. Bunların en önemlisi Maraş bölgesindeki İmanlı Avşarı idi. İmanlılar, 16. Yy'ın birinci yarısında 27 obadan oluşuyor ve genellikle obaları idare eden kethüdaların adıyla anılıyorlardı. İmanlı'nın bir çok obaları Suriye çölünde kışlayıp, Maraş civarında yaylamaktaydılar. Diğer bir kısmı ise Çukurova'da Kınık ve Özer bölgesi ile Lazkiye civarında bulunuyordu. Bunlardan bazı obalar 16. Yy'ın ikinci yarısında bulundukları yerlerde yerleşik hayata geçmiştir.678[678] Bunlardan tesbit edilenler Elbistan'ın Ahsendere nahiyesine bağlı Kızılkandil, Dereağzı ve Tavşanalanı köyleridir.679[679] İmanlı'dan bir kısım obaların da Diyarbakır'da ve 1563-64 tarihinde Antep şehri dolaylarında bazı köylerde yerleştiklerini öğreniyoruz. İmanlı'dan bazı kollar (Bedil, Taif ve Kızıl Süleyman), Yeni-İl Türkmenleri arasında bulunmuştur. 680[680] İmanlı'nın Suriye'ye inenlerinden bazıları burada kısa bir süre (1550'de) Bayatlar arasında bulundular. Bunlar aynı tarihte 19 hane ve 19 mücerret nüfusa sahipti.681[681]

Avşarlar, Maraş yöresinde oldukça büyük bir nüfusa sahiptiler ve etkinlikleri fazlaydı. Galiba bu hususu en açık bir biçimde

Bir komogenim ben dikbaşlı ve mağrur
Bin kez başkaldırdım Doğu Roma'ya
Sonra Türkmen oldum Afşar boyundan
Moğol önünden kaçtım
Kaçtım Maraş'a düştüm.

diyen Gülten Akın dile getirmiştir.

İmanlı Avşarı obalarından bazıları şunlardır. Bedil, Taif, Turyan (Taif'e bağlı), Kızıl Süleyman, Anızmanlı, Bahşayışlu, Burhanlu, Derzilü, Eğri Hacılı, İman-Oğlu, İmanlı, Kızıl Sultan-Oğlu, Kuş Kıran, Sadaka Demircili, Sarı Hacılı 682[682]

Boz-Ulus Türkmeninden olup Karaman'da bulunan ve 1720 yılında Ulukışla ile Ereğli arasındaki Çavuşlar köyüne yerleştirilen İmanlucıyan cemaatinin bu İmanlı'dan olması gerekir.683[683] Çünkü, Orta Anadolu'da bulunan Boz-Ulus bakiyesi Türkmenlerinden Tabanlı cemaatinin, Ankara civarındaki kalabalık nüfuslu Afşarları, bünyesinde topladığını biliyoruz. Tabanlı'nın alt obaları arasında İmanlı ve İfraz-ı İmanlı adlı obalar bulunmaktadır. İmanlı Avşarı, Bilecik ilinin Söğüt ilçesi ve Yunanistan'da Serez ilinin Timurhisar kazasına da iskan olmuştur. 684[684]

675[675] Muharrem Bayar, "Bolvadin Civarında Türk Aşiretleri", Standart Dergisi, S.411, Mart 1996, s.101
676[676] Cevdet Türkay, Osmanlı İmp.'Da Oymak, Aşiret, Cemaatlar, Tercüman, İstanbul 1979, s.179, 431
677[677] Refet Yınanç, Dulkadır Beyliği, s.8
678[678] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.212
679[679] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988, s.533
680[680] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.213
681[681] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.182
682[682] Refet Yınanç-Mesut Elibüyük, ... Sayılı Tahrir Defteri, s.
683[683] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.68
684[684] Türkay, s.93

İran'daki İmanlılara gelince, Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyen İmanlılar büyük bir nüfusla Maraş bölgesinden çıkarak Safevi hükümdarı Şah Abbas devrinde (1587-28) İran'a gittiler. Bilinen ilk emirleri 1593-94'te Hemedan valisi olan Kasım Sultan'dır. Kasım Sultan, Osmanlı'lara karşı savaşarak Safevilerin sınırlarını korumuş ve Osmanlı topraklarına akınlarda bulunmuştur. Kasım Sultan'ın İmanlılarla birlikte Urmiye, Sayınkale ve Sulduz'a yerleştiğini görüyoruz. Kasım Sultan'dan sonra yerine geçen oğlu Kelb-i Ali Sultan 1627'de Urmiye valisi oldu. Bundan sonra Urmiye'de gördüğümüz Avşarların önemli bir kısmı İmanlu'dan, valileri ise bu Kasım Sultan'ın soyundandır. 685[685] Bunlar o civardaki Kürt aşiretleri ile daima mücadele etmiş ve Sünni Osmanlılara karşı, Şii Safevilerin sınır bekçiliğini yapmışlardır.686[686] İmanlı Avşarı ve onun bir kolu olan Kasımlı Avşarı, Urmiye şehri ve bölgesi ile Urmiye Gölü batısı, Selmas ve Uşniye arasında bulunuyordu. 687[687]

19. yy başlarında İran'da bulunduğu sırada buradaki Türk oymakları ile ilgili bir liste hazırlayan A. Dupre, İnalluların Isfahan'ın Fereyden bölgesinde yaşadıklarını ve 4-5.000 kişi olduklarını belirtmiştir. Aynı yüzyılın ortalarında bölgede bulunan ve bir liste yayınlayan Lady Shell ise Fars oymakları arasında İnanlulardan bahsederek Darab ve Fesa'da bulunduklarını nüfuslarının 4.800 çadır ve evden müteşekkil olduğunu aktarır.688[688] İnanlılardan bazı grupların Osmanlı topraklarına göçtüğüne hükmedebiliriz. Çünkü İnanlı adında bir oba Eyüpeli, İncesu, Çankırı ve Malatya 689[689] civarında iskan olmuştur.

İsalu : Sis Avşarlarındandır. Sis bölgesinde 1519'da 6 hane, 3 mücerret, diğer bir grubu ise 11 hane idi. 1523-4'te 37 hane, 12 mücerret, 1525-6'da 35 hane, 23 mücerret, 1536-7'de 39 hane, 19 mücerret nüfusu bulunmaktaydı ve Padişah haslarına dahildi.690[690]

İsalı cemaatinin bazı bölükleri aynı yüzyılda Dulkadır Türkmenleri arasında da bulunuyordu. 1706'da, 10 yıldır eşkıyalık yapan Tacirli cemaati civardaki aşiretleri rahatsız ederek yerlerinden kaçırmıştı. Bunlardan biri olan İsalı cemaati şikayetçi olup durumlarının bir nizama bağlanmasını istedi. İfraz-ı Dulkadır 'a tabi olup daha önce Hama ve Humus'a iskan olunan cemaatten bazıları (10 hane) 1707'de Adana Kınık'ta yerleşmiştir. 691[691] Adana ve Sis bölgesinde bulunan cemaat, dağılarak Kayseri, Maraş, Halep, Edirne, Yeni-İl ve Dulkadır'a gitmiş, bir kısmı da Edirne ve daha ilerde Gümülcine ve Selanik'te yerleşmiştir. 692[692]

İslamlı : Beylikli Avşarı obalarındandır. 1536 yılında Halep'in doğusunda yaşıyordu ve 24 hane nüfusu vardı. Bu arada 5 hanelik Elsüz Fakı adında bir cemaat te İslamlı'ya bağlıydı.693[693] İslamlı cemaatinin Dulkadır sahasında da bulundukları görülüyor. Burada Kemallı Avşarıyla birlikte ona tabi olarak faaliyet gösteren cemaat, Kadirli yöresindeydi.

Ayrıca Kayseri ve civarında faaliyet gösteren önemli bir Türkmen topluluğu da İslamlı adını taşıyordu. 1483'te cemaatin gelirlerini cemaate adını verdiği düşünülen İslam Bey diye birinin oğulları tasarruf ediyordu.694[694] İslamlı cemaatinin çiftliği "Avşar Kışlağı" adını taşıyordu ki bu onların Avşar olan İslamlı cemaatiyle bağlarının olduğunu gösteriyor. İslamlılar, Felahiye, Özvatan, Sarıoğlan ve bugünkü Kocasinan ilçelerini içerisine alan bölgede (Kenar-ı Irmak nahiyesi) yaşıyorlardı. İslamlu Yörüklerine bağlı oymaklar şunlardı: Ahmet bin Bostancı (Bostanlu), İnalhanlu (Veled-i İnalhan), Hacıbayram veled-i Seydi (Ebiç), Ahmet Fakih Veled-i Hasan Hacı (Ahmet Fakih), Aydoğmuş Kethüda Veled-i Toklu, Alpı, Yusuf bin Ömer (Ömerlü), Hızır bin Yemliha (Yemliha), Aydoğmuş veled-i Halil, Şaban Veled-i Alembeğ (Alembeğlü), Evlad-ı İslamlu, Veled-i Savcı (Savcı), Ahmed bin Kömür (Kömüroğlu), Dadağı (Dadağu), Şeyhler, Biligi (Bilüge), Demircilü, İnal (Evlad-ı Eşref), Avcı, Ammılar (Emmiler), Kızıl Hasanlı ve Muzaffer Fakihli Oymağı.

685[685] Sümer, Safevi Devletinin..., s.191-2

686[686] Köprülü: a.g.e., s.33-4

687[687] Faruk Sümer; "Avsarlar", Türk Dünyasi Arastirmalari Dergisi 62, Subat 1988, s.132-133

688[688] Sümer, Oğuzlar, s.357, 363

689[689] Türkay, s.434

690[690] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.853

691[691] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.122. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.79

692[692] Türkay, s.326, 438-9

693[693] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.191

694[694] Erhan Afyoncu, "Kayseri Sancğında Yörükler", KAYTAM II, Kayseri 1998, s.2-4

Kara Afşar : 1691-92 yılında Hama ve Humus bölgesine iskanı emredilen aşiretlerden biri de Halep Türkmenlerinden Hamidi Kethüdaya tabi Kara Afşar cemaati idi.[695[695]] Kara Avşarlılar, Humus'ta Urla köyü ile Heykel ve Hudeyde mezralarına yerleştiler.[696[696]] Bu cemaatten bazı bölükler, 1695-96'da şekavetten dolayı Humus'a iskan olan İç-El Türkmenlerinden Eymür'e bağlı 9 cemaat arasında bulunuyordu. Arap baskısıyla yerlerini terk eden bu cemaatler, Murat Paşa köprüsü ve Saylak mevkiine (Antakya'da) iskan edildiler. Bunlardan Kara Avşarlı 30 nefer ve 20 çift idi. Ancak bu karar tatbik edilemediği içn eski yerlerine gönderildiler. 1713 fermanıyla Halep'ten ifraz edilip Trablus-şam iltizamına dahil edildi.[697[697]]

Karabaş Kethüda : Beylikli Avşarı obası. Bazı Beylikli obaları gibi bu oba da kethüdasının adıyla anılıyordu. Cemaatin, 1550'de 17 hane nüfusu vardı.[698[698]] Sonraki devirlerde adına artık rastlanmıyor. Bu onların başka yerlere göç ederek yerleştiğini gösteriyor.

Günümüzde Milan aşiret topluluğuna bağlı olan Karabaş cemaati, Bingöl'ün Kiğı, Erzurum'un Hınıs, Karayazı ve Tatos ilçelerinde bulunmaktadır.[699[699]] Kiğı ilçesindeki Karabaş cemaati, Aktaş, Adaklı, Ayvadüzü, Doğankaya, Mercan, Kamışgölü, Sığank, Kaynakdüzü, Danatepe köyleri ile Zabuk, Çorsan, İkiz, Feruz, Karakoç, Kala, Kantar, Haraba, Karaşan, Navru, Mendelli mezralarında yaşamaktadır.[700[700]]

Kara Budaklı : Recepli Avşarlarının bir kolu. 16 ve 17. Yy'larda Karaman'da sakin Atçeken oymakları arasında Turgut kazası Türkmenlerinden Kara Budak cemaati bulunmaktadır.[701[701]] 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde Kara Budaklılar 32 hane ve 18 mücerret nüfusa sahipti.[702[702]]

Türkay'ın eserinde Recepli Avşarı'nın bir obası olarak Rakka, Karaman, Kırşehir, Sis, Kayseri, Kars-ı Maraş, Erzurum (Hınıs ilçesinde Karabudak köyü var), Kadirli ve Zamantı'da yerleştiği belirtilen Kara Bulak obası[703[703]] Kara Budak'tır. Kara Budaklılardan Kayseri ve civarına yerleşenler günümüzde Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Karabudaklı (Kurttepe), Hörgücük (Kurtlar), Paşalı ve Cabe (Ayvacık) köylerinde yaşamaktadırlar.[704[704]]

Kara Gündüzlü Avşarı : Yeni-İl Türkmenlerindendir. Kara Gündüzlüler, 1522 yılında Hatay'da bulunan Bagras'ta (Şimdi Ötençay) Recepli'den Dokuz cemaati ile birlikte yerleşmişti.[705[705]] 1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan Afşar beylerinden Kara Gündüz-Oğlu Kara Halil Kethüda, Kara Gündüz-Oğlu Selim Bey ve Kara Gündüz-Oğlu Murat Beylerin adı geçiyor. Cemaat adını bu Kara Gündüz Bey'den almıştır.[706[706]]

Rakka'da iskan edilen Kara Gündüzlü cemaati 1695 yılında Bahrili ve İmam Kulu cemaati ile beraber çevreye zarar verdikleri için Rakka Beylerbeyine emir gönderilmişti.[707[707]] 1700 yılında Şerefli, Çöplü ve Köseli Avşarıyla birlikte Yahyalı kazası köylerine zarar veren Kara Gündüzlüler, Adana'nın Misis derbendine derbentçi kaydedilmiş ve hac yolunu korumaları karşılığı vergiden muaf tutulmuşlar. İtiraz eden cemaatin itaatini sağlamak için Adana beylerbeyi Mehmet Paşa'ya emir gönderilmiştir.[708[708]] Cemaatin, buraya yerleşmeyi kabul etiğini anlıyoruz. Nitekim, Kara Gündüzlü'nün 1753 yılında Adana bölgesinde bulunduğu görülüyor.[709[709]] Kara Gündüzlüler, Rakka ile Adana ve çevresinden başka, Uzeyr, Yüreğil, Yeni-İl, Tarsus, Maraş ve Boz-Ok'ta da yerleşmişlerdir. [710[710]] Kara Gündüzlülerin bir obası Ağanlı Avşarı adını taşır. Bu oba için ilgili başlığa bakınız.

[695[695]] Altınay, s.107. Türkay , s.457
[696[696]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.67
[697[697]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.120
[698[698]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.192
[699[699]] Mahmut Rişvanoğlu, Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm, Türk Kültür Yayını, s.120
[700[700]] Yılmaz Akbulut, Bingöl Tarihi, Kültür Bak., Ankara 1995, s.106.
[701[701]] H. B. Karadeniz, Atçeken Oymakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, E.Ü.s.B.E., Kayseri 1995, s.268
[702[702]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
[703[703]] Türkay, s.461
[704[704]] Köy listesi, Dadaloğlu Derneği Başkanı Sayın Halil İbrahim Yıldırım'dan Alınmıştır.
[705[705]] Yusuf Halaçoğlu, "Bagras" TDVİA IV, İstanbul 1991, s.450
[706[706]] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.82.
[707[707]] Altınay, s.112
[708[708]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.45-46
[709[709]] Altınay, s.212
[710[710]] Türkay, s.99, 471

Karaman-lı-lar Avşarı : Karaman aşireti Oğuzların Afşar boyundan idi.[711[711]] Karamanlıları esas olarak 3 bölgede görmekteyiz. Mavera'ün-Nehr, Azerbaycan ve Orta Anadolu. Bunlardan sonuncular, Orta Anadolu'nun güneyinde Anadolu Türkmen beyliklerinin Osmanlılardan sonra en büyüğü ve devamlısı olan Karaman-Oğulları devletini (1250-1487) kurmuşlardır. Ana kütlesi Afşarlara dayanan devlet, Üç-Ok Türkmenleri ile Türkleşmiş Moğol oymaklarını da çevresine toplamıştı.[712[712]] Fatih bu devlete darbeler vurarak Konya-Karaman'ı ele geçirdi ve büyük oranda varlığına son verdi. Karamanlıları ise Balkanlar ile Trabzon civarında yerleştirdi. Karaman-Oğulları, İç-El'de küçük bir beylik olarak varlığını sürdürdü. Ancak rahat durmadıkları için II. Bayezid tarafından 1487 yılında tamamen ortadan kaldırılınca Karaman aşireti ve ona bağlı oymaklar peyderpey Anadolu, Kıbrıs ve Balkanlarda bir çok yere sürgüne gönderildiler. Böylece devlet hem yeni fethedilen yerleri Türkleştiriyor, hem de bu boyları dağıtarak tehlike olmaktan çıkarıyordu (Mesela Fatih, Trabzon Rum İmparatorluğunu ele geçirince Karamanlıların önemli bir kısmını bölgeyi Türkleştirmek için buraya göndermişti). Bursa'da kaldığım yıllarda burada yaşayan Bulgaristan'dan gelen Türk göçmenleriyle yaptığım görüşmelerde halen canlı bir şekilde Karamanlı ruhunun yaşadığına bizzat şahit oldum.

Ayrıca Kıbrıs'a sürülen oymakların çoğunlukla İç-El Türkmenleri olduğunu biliyoruz. Bunlardan bazı kısımlar ise Burdur tarafına giderek 15. Yy'da Hamid ilinde yurt tuttu. 16. Yy'da burada hala Bölük-i Karamanlu cemaati varlığını sürdüyordu. 1593 tarihli bir fermanda ise Aksaray-Ankara arasında bulunan Karamanlılardan bahsedilir. 1555 yılında Karamanlıların bir bölümünün Antep'e gelerek yerleştiklerini görüyoruz.[713[713]] Aynı yıllarda Maraş'ta da Karamanlılara rastlanmaktadır. Kemer nahiyesinin Karaöyük köyü, Keferdiz nahiyesinin Doksanviran köyü, Aladinek nahiyesinin Arap ve Nurman mezraları, Zeytun nahiyesinin Mincekli köyü ve Yusufhacı mezrası ile Tiyek nahiyesinin Kırmıtalanı mezrası bunlar tarafından iskan olunmuştur. Ayrıca Kayseri'nin Pınarbaşı nahiyesinin Göllüce mezrası da Karamanlı idi.[714[714]] 19. Yy'ın ikinci yarısında Batı Anadolu'daki Türkmen toplulukları ile ilgili bilgiler derleyen Rum asıllı Dr. Çakıroğlu, Nazilli'den Isparta'ya kadar olan yerlerde Karamanlıların yaşadığını belirtmiştir.[715[715]]

Karaman oymağının diğer bölümlerine gelince, onların bir kısmı 12. Asır ortalarında Maveraü'n-nehir'de, bir kısmı da Kara-koyunlu obası olarak Azerbaycan bölgesinde (Arran, Gence, Berdaa) yaşamaktaydı.[716[716]] Bunların varlığı günümüze kadar gelmiştir. Halen bu bölgelerde Karamanlı diye yer adları var. Astarabat, Gürgen, Herat, Meruçek, Andhoy ve Akçay civarlarında Karaman adlı topluluklar bulunuyor. Serahs civarında da Karaman kabilesi var. Şahsevenlerin bir obası da Karamanbeğlidir. Suriye'de Bayır ve Bucak Türkleri yer adlarından Aşağı Karamanlı, Karamanlı, Yukarı Karamanlı köyleri bulunmaktadır.[717[717]] Faruk Sümer, Kara-Koyunlular arasındaki Karaman oymağının adını Gence ve Berdaa hakimi Emir Karaman'dan (Bu şahıs Kara Yusuf'un beğlerbeğisiydi) almış olabileceğini söyler. Bu yüzden bu obanın Karaman-Oğulları ile ilgisini şüpheyle karşılar. (Ancak, Karaman-Oğullarının kurucusu da Karaman adını taşır. Biz Karaman'ın Türklerde şahıs adı olarak sık kullanıldığını biliyoruz.). Kara-Koyunluların yıkılması üzerine bunların bir bölümü Ak-Koyunlu hizmetine girmiş, ancak fazla itibar görmediği için çoğunlukla Safevilere katılmışlar ve kuruluşunda yer almışlardır. [718[718]]

Karamanlılara Boz-Ulus içinde de rastlıyoruz. Boz-Ulus'un ilk tahririnde adlarına rastlanmıyor. Ama Orta Anadolu'ya göç eden Boz-Ulus aşiretleri arasında bulunmaktadırlar. Bunlar, Dulkadır Türkmenleri arasındaki Karamanlıların bir kolu olmalıdır. Ayrıca Boz-Ulus'tan Oğulbeyli cemaati de Orta Anadolu'ya geldikten sonra (Karaman civarı) bazı obalara ayrılmıştı ki birisi de Karamanlı obası idi. Anlaşılan Karamanlılar, bu cemaatin içine dahil olmuşlardır. Bunun yanıda Boz-Ulus cemaatlerinden Tabanlı, Ankara civarındaki aşiretleri toplayarak Tabanlı Mukataası diye örgütlenmişti. Bunlar arasında da Karamanlılar var. Bunların bu bölgede eşkıyalık hareketlerine katıldığı da anlaşılıyor.[719[719]]

[711[711]] Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", İslam Ans. Vı, İstanbul 1988, s.317
[712[712]] Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.91
[713[713]] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
[714[714]] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.118, 146, 285, 297, 359, 743
[715[715]] Sümer, Oğuzlar, s.352
[716[716]] İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, TTK, Ankara 1988, s.1
[717[717]] Abdulhaluk Çay, Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri, TKAE, Ankara 1990, s.147, 150, 153, 175
[718[718]] Faruk Sümer, Karakoyunlular, s.27
[719[719]] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen..., s.82, 92, 100-01

Dulkadırlı'dan Karamanlı ve Dedeli Karamanlı oymağı 1692 yılında Adana'da Ayas, Berendi ve Kınık'ta iskan oldu. Danişmentli Türkmenlerinden Karamanlı Mocan cemaati ise 1701 yılında Geyikler kazasının Avdan ve Şuhutlu köylerine iskan oldu.[720[720]]

İfraz-ı Dulkadır'dan olan Karaman-Beğceli (diğer adı Aşağı Paşalı, Adana), Karaman-Depesi (Adana, Kara İsalı), Karaman-Hacılı (Adana), Alcılı Karamanlı, Karaman-Uşağı (Çorum, Dulkadır, Samsun, Kete, Gördük) ve Küçük Karamanlı (İnegöl, Danişment-Afyon) obaları da[721[721]] Kurtkulağı bölgesine 1705 yılında derbentçi olarak yerleştirdi. Bunlardan bir kısmı iskan yerini terk etse de tekrar döndürüldüler (1725). Ayrıca diğer bazı ifraz cemaatleriyle beraber Karaman-Uşağı da 1707'de Adanaya getirildi ve Anavarza – Kınık bölgesine iskan edildi. Bunlar Andırın Dağında bulunuyordu.[722[722]]

Belgelerde Karamanlılar, Biga, Babadağı – Silistre, Adana, Kars-ı Maraş, Teke, Hamit, Karaman, Çorum, Ankara, Sivas, Alanya, Halep, Tarsus, Sis, İç-El, Rumeli, Isparta, Samsun, Haymana, Karamürsel, Mihalıç, Çatalca, Eğridir, Aziziye ve Yeni-İl, Kadınhanı, Siroz-u Hamit, Karahisar-ı Teke, Amanos, Babadağı – Silistre, Boz-Ulus – Afyon, Ahsen Abat – Gence'de yerleşmiş gözüküyor.[723[723]]

Burdur'un Tefenni ilçesindeki Karamanlı kasabası (ilçe oldu) bu oymağın yerleşmesiyle kurulmuştur. Ayrıca Denizli'nin Çivril ilçesi Karamanlı köyü ile İzmir'in Kiraz ilçesi Karaman köyü de[724[724]] bu cemaattendir. Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı Gergeme köyü de Karamanlıdır.[725[725]]

Günümüzde Bursa'da Uludağ eteklerindeki köylerde yaşayan Kızılkeçili aşireti de Karamanlı soyundandır.

Kara Mehmet-li (Mihmad-lu) : Sis Avşarlarından Aydoğmuşlu'ya mensuptur. Sis bölgesinde 1519'da 6 hane, 1 mücerret, 480 akça hasılı, 1523-4'te 10 hane, 1300 akça hasılı, 1525-6'da 16 hane, 689 akça hasılı, 1536-7'de padişah haslarına dahil olup, 18 hane, 8 mücerret, 666 akça hasılı vardı.[726[726]] Adana ve Sis'ten başka Antep ve Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde de yerleşmiştir.[727[727]]

Kara Musa-lı-lar (Musacalı) : Kusun, Maraş, Çermik, Ankara, Karası, Yeni-İl, Biga, Teke ve Kızılkaya – Teke'de yerleşmiş olan [728[728]] bir Afşar obası. Kara Musalıların Urfa Siverek'ten dağıldıklarını sanıyoruz. Çünkü aşirette böyle bir hikayi anlatılmaktadır. Nitekim halen Siverek'te Kara Musalılar bulunmaktadır. Ayrıca Siverek'te ve Diyarbakır'ın Çermik ilçesinde Karamusa adlı köyler vardır.

16. Yüzyılda Dulkadır Türkmenleri arasında görülen ve Andırın'da yerleşmiş olan Kara Musalılar, gurbet taifesi olarak adlandırılıyor ki bu onların bölgeye başka yerden geldiğini gösteriyor. Bu husus yukarıdaki ifadeyi doğruluyor.

Diğer taraftan aynı yüzyılda Tarsus Sancağında Varsakların Kusun boyuna bağlı bir Kara Musalı obası bulunmaktaydı. 1519'da 15 hane 1523'te 17 hane ve 5 mücerret, 1526'da 10 hane 2 mücerret, 1536'da 13 hane 8 mücerret, 1543'te 15 hane, 1572'de 12 hane 2 mücerret nüfusu vardı. Bu dönemlerde Değirmenlüce / Kızılca köyde ziraatle uğraşıyorlardı. Kara Musalı adını taşıyan diğer bir oba ise Ali Beğli boyuna bağlı olup nüfusu oldukça küçüktü. 1519'da 3 hane, 1523'te 4 hane ve 1 mücerret, 1526'da 4 hane 1 mücerret, 1536'da 2 hane nüfusu vardı. Bu dönemlerde Balçıklı mezrasında ziraat yapan cemaate sonraki tahrirlerde rastlanılmaması Ali Beğli ile birleştiğini akla getiriyor.[729[729]] 1587 yılında Antep'e gelerek yerleşen Afşarlar arasında Karamusalılar da vardı.[730[730]]

Kara Musalılar, günümüzde Kayseri'nin Tomarza ilçesine bağlı İmam Kulu köyünde yaşamaktadır. Bu köyden dağılan Kara Musalılardan bazı bölükler, Niğde'nin Bor ilçesi Porsuk köyü ile Nevşehir'in Avanos ilçesi Kalaba kasabasında (az varlar) yerleşmiştir. Ayrıca Kars'ın

---

720[720] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.74, 78
721[721] Türkay, s.101, 480-81, 511
722[722] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.62, 86, 122
723[723] Türkay, s.480-1
724[724] Eröz, "Ege Bölgesinde Yer Adları", s.183
725[725] Seyit Burhanettin Akbaş, Bünyan Ve Yöresi Halk Edebiyatı, Folklor Ve Etnografyası, Bizim Gençlik Yay, Kayseri 1994, s.8
726[726] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.855
727[727] Türkay, s.32, 482
728[728] Türkay, s.101, 327, 482-3
729[729] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancğı Ve Tarsus Türkmenleri, Kültür Bak., Ankara 2001, s.209
730[730] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126

Sarıkamış ilçesinde de buraya göç edip yerleşen Kara Musalılar bulunmaktadır ve İmam Kulu köyündekilerle akraba olduklarını biliyorlar. Bu obadan kalabalık gruplar değişik yerlere göç etmiştir. Mesela, Balıkesir'in Kepsut ilçesi Maden köyünü bunlar kurmuştur (Kesir cemaati ile birlikte. Tomarza'da İmam Kulu köyünün hemen bitişiğindeki diğer bir Afşar köyü de Kesir adını taşır ki ilginçtir). Bunun yanında bu obanın adını taşıyan köyler onların göçüyle ilgili bize bir fikir vermektedir. Bunlar, Zonguldak Çaycuma ilçesi Karamusa, Burdur Tefenni ilçesi Karamusa, Çanakkale Lapseki ilçesi Karamusalar, Çankırı Şabanözü ilçesi Karamusa ve Sinop Boyabat ilçesi Karamusalı köyleridir. Ayrıca Azerbaycan'da Gence ilinde Karamusalı adında bir köy vardır.

Ayrıca yalnızca Kayseri'de yerleştiği görülen Karasu cemaatinin731[731] Kara Musalıların alt kolu olması gerekir. Çünkü Kayseri ve civarı ile (İmam Kulu ve Kalaba) Sarıkamış'taki Kara Musalıların soyadları Karasu'dur.

Kara Şeyhli : Recepli Avşarlarının bir kolu. 1541 yılında Antep'e gelen Afşar obaları arasında Karaşeyhliler de bulunuyordu.732[732] Bu grubun daha sonra Antep civarındaki Beydili Türkmenlerinin arasına karışıp onun bir obasını teşkil ettiklerini görüyoruz. Beğdili arasındaki Kara Şeyhliler, 1550'de 58 hane ve 62 mücerret nüfusa sahipti. Ayrıca bu tarihte 38 hane ve 23 mücerret nüfusu ise "müteferrik" olarak kayıtlı idi.733[733] 1688-89 yıllarında Herikli Avşarı, Beydili ve diğer bazı boylarla Hısn-ı Mansur (Adıyaman) kasabasında ekili yerleri ve köyleri tahrip edip bir çok kişiyi öldürdüler. Devlet tarafından takip edilmelerine rağmen sürekli ayaklanıyorlardı. Bağdad kervanını vurmuş ve Darende kasabasında halkın mallarını gasp etmiştiler.734[734]

Beydili Türkmenleri arasındaki Kara Şeyhliler, Cumdanlı (Ankara, Çankırı, Rakka), Durabeyli (Ankara, Çankırı, Rakka) ve Yadigarlı (Adana, Ankara, Çankırı, Rakka) adlı kollara ayrılmıştı. 1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan Beydililerin arasında Kara şeyhlilerden Kızıl İdris Oğlu Musa Bey ile Elis Oğullarından Kenan ve Kesal Beylerin adları geçiyor. 1691 yılında Halep bölgesi sakini olup Rakka bölgesinde Belih nehri civarında iskan edilen Topal Oğlu Asaf Kethüda'ya bağlı cemaat diğer Türkmenlerle birlikte şekavete başlayarak Anadolu'ya dağılmış ve tedipleri için Rakka, Maraş ve Halep yöneticilerine emir gönderilmiştir. Asaf Kethüdanın itaatsizliğinden dolayı 1700'de gönderilen emirde son bir ikaz yapılmış ve iskan bölgelerine yerleşmeleri istenmiştir. Ancak Kızıl İdris Oğlu Musa'ya tabi Kara Şeyhli, Taşkın-Oğulları'na tabi Cumdanlı Kara Şeyhli, Alkaşa'ya ? tabi Yadigar Kara Şeyhli, Kura'ya ? tabi Durabeyli Kara Şeyhli cemaatlerinin 1729 yılında Rakka'dan kaçıp Ankara ve Çankırı taraflarına dağıldıklarını ve tekrar Rakka'ya gönderilmeleri için emir çıkarıldığını görüyoruz.735[735]

1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edilen cemaatin bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde Kara Şeyhliler 44 hane ve 12 mücerret nüfusa sahipti.736[736] Tekrar Rakka'ya iskan edilen Yadigar ve Durabeyli Kara-Şeyhli cemaatlerinin diğer boylarla birlikte yerlerini terk edip Selçuk, Kütahya, Aydın, Saruhan, Karaman taraflarına ve Halep, Hama, Humus'a kaçtığını görüyoruz. Bu cemaatlerin iskan yerlerine gelmesi için 1748-67 yıllarında kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.737[737] Cumdanlıların ise Maraş ve çevresinde kaldıkları anlaşılıyor. Onlar, Yenicekale nahiyesinin Haramisekisi mezrası ve Cevni köyünde yerleşmişlerdi.738[738]

Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Han, Gültepe, Kaman, Şabanlı, Alagazili, Arslanbeyli ve Cinliyurt köyleri bu obadandır. Kepez köyünde de bir miktar Kara Şeyhli var. Günümüzde Gazi Antep ve civarında yerleşen Beydili Türkmenlerinin bey sülalesi bu Kara Şeyhlilerdir.

Osmanlı belgelerinde bu cemaatin yerleşme yerleri ise şu bölgelerdir. Ankara, Arapkir, Aydın, Çankırı, Divriği, Diyarbakır, Halep, Hama, Hısn-ı Mansur, Humus, Karaman, Kilis, Kütahya, Malatya, Maraş, Niğde, Rakka, Saruhan, Selmanlı – Kırşehir, Sivas, Şiran, Yeni-İl. 739[739]

Kasımlı-lar : İran'daki İmanlı Avşarının bir kolu. Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyen İmanlı Avşarının büyük bir nüfusla İran'a gittiğini biliyoruz. İmanlıların bilinen ilk emirleri 1593-

731[731] Türkay, s.486
732[732] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
733[733] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.176
734[734] Cengiz Orhonlu, Osm. İmp'da Aşiretlerin İskanı, Eren Yay, İstanbul 1987, s.43-44
735[735] Altınay, s.84, 93, 101, 118, 180. Cumdanlı obasını, Orhonlu Hamdanlı şeklinde okumuştur.
736[736] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
737[737] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.87-88
738[738] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.291
739[739] Türkay, s.26, 101, 164, 338, 486, 759

94'te Hemedan valisi olan Kasım Sultan idi. Kasım Sultan, İmanlıları Urmiye, Sayınkale ve Sulduz'a yerleştirmişti. Bundan sonra özellikle Urmiye'de gördüğümüz Avşarların önemli bir kısmı İmanlı Avşarından idi. [740[740]] İşte bu oba İmanlı Avşarının büyük emiri Kasım Sultan'ın maiyetinden gelmektedir. Bu oba, İmanlı gibi, Urmiye şehri ve bölgesi ile Urmiye Gölü batısı, Selmas ve Uşniye arasında bulunuyordu. [741[741]]

19. yy başlarında İran'da bulunduğu sırada bölgedeki Türk toplulukları ile ilgili bir liste hazırlayan A. Dupre, Azerbaycan'da özellikle Urmiye yöresinde oturmakta olan Afşarları Kasımlu ve Araşlu adlarıyla iki kola ayırmaktaydı. 25.000 kişi olduğunu söylediği Afşarların alt obalarını ise şu şekilde veriyordu : Karaçlu, İmamlı, Davudlu, Haydarlı, Yorganlı, Usallu, Kılıçlı, Ganibeyli, Hasansalu, Kilelu, Yeberla, Tutmaklu, Adaklu, Kuhgiluyeli, Karahasanlı, Alibekli, Terzili ve Şahburanlı. Bunlardan hangileri Kasımlı'ya ait bilmiyoruz. Aynı yüzyılın ortalarında İran'daki Türklere ait bir başka liste ise Lady Shell tarafından hazırlanmıştır. Buna göre Azerbaycan oymakları arasında 7.000 ev halinde Urmiye'de yerleşik Afşarlardan bahsedilir.[742[742]] Bunların çoğunluğunun Kasımlılar olduğunu kolayca tahmin edebiliriz.

Osmanlı topraklarında da Rakka, Halep, Alacahan, Kargı ve Saruhan'da da[743[743]] Kasımlılara rastlıyoruz ki bu onlardan bazı bölüklerin Anadolu'ya geldiklerini gösteriyor.

Bunun yanında Kasımoğlu (Farsça "Küresinli" diye de tanınır) adıyla bir oba daha vardır. Urmiye'nin Hoy şehri ve civarından gelen bu Türkmen aşireti, İran'ın zorla Şiileştirme politikalarına karşı çıkmış ve cezalandırılmamak için yurtlarını bırakarak Van iline göç etmiştir. Bu bölgede yaklaşık 120.000 nüfusları olduğunu söyleyen cemaat, Van'ın Özalp İlçesi (büyük çoğunluğunu oluşturuyorlar), Küresin, Kasımoğlu, Yumrutepe, Alaköy, Kara Gündüz, Köprüler, Beyüzümü, Kavunlu, Kıçanos, Lemizgirt (Kıratlı), İskele, Kilimli, Saray, Zeranos ve Lim (Karakoç) köylerinde yaşamaktadırlar. Türklük şuuru oldukça kuvvetli olan bu aşiret Kürtleşme tehlikesiyle de karşı karşıyadır.[744[744]] Osmanlı belgelerinde de bu cemaatin Van bölgesinde yaşadığı belirtilir.[745[745]] Biz bu cemaatin Kasımlı Avşarlarıyla aynı olduğu görüşündeyiz. Aralarında mezhebi fark olması onları birbirlerinden uzaklaştırmış olmalıdır. Türk tarihinde aynı kökten olmasına rağmen farklı düşünce ve mezhebe inandığı için birbirinden ayrılan hatta düşman olan kabile, oba ve ailelere rastlıyoruz.

Kazıklı Avşarı : Halep Türkmenlerinden bazı gruplar kuzeye doğru gidip burada Boz-Ulus ile irtibata geçmişler ve onlarla beraber bulunmaya başlamışlardı. Bunlar arasında mühim bir Avşar topluluğu vardı. Bunlar, II. Selim devrinde çeşitli kollara ayrılmıştı. Bunlardan Kazıklı Avşarı 130 vergi nüfuslu idi.[746[746]] Kazıklılardan bazı obalar bulundukları yerden göç ederek çeşitli bölgelere dağılmışlardır. Maraş civarında bulunan Kazıklılar, Nurhak nahiyesinin Kuyucak ve Taşkaynatan mezralarında yerleşmişlerdi.[747[747]] Adana bölgesinde yurt tutan bir grup, 18. yy'da Kozan Dağı ile Kayseri'nin Develi civarındaki yaylalarda konaklamaya başlamış ve yerleşik ahaliye zarar vermişlerdir.

Günümüzde Malatya'nın Hekimhan ilçesine bağlı Akmağara köyü halkının bir kısmı Kazıklılardandır.[748[748]]

Kazıklı Avşarı Rakka, Hama, Humus, Rumkale, Yeni-İl, Boz-Ok, Maraş, Tarsus, Adana, Siverek, Ankara, Kocaeli, Dağardı – Kütahya, Yüreğil ve Kete'de yerleşmiştir.[749[749]]

Keçilü : Köpekli Avşarı obası. 1526'da iki şube olan cemaatin ilki Halep'in doğusundaydı ve 14 hane, diğeri ise 11 haneydi. 1536'da üç şubeye ayrılan cemaatin ilki 30, Halep'in doğusunda yaşayan ve Çobanoğlu'nun uhdesinde bulunan ikincisi 8, sonuncu ise 5 hane idi.[750[750]]

740[740] Sümer, Safevi Devletinin..., s.191-2
741[741] Faruk Sümer; "Avsarlar", Türk Dünyasi Arastirmalari Dergisi 62, Subat 1988, s.132-133
742[742] Sümer, Oğuzlar, s.354, 361
743[743] Türkay, s.494
744[744] Orhan Türkdoğan, Güneydoğu Kimliği, Bolu Türk Ocağı, Bolu 1995, s.24
745[745] Türkay, s.102
746[746] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.211
747[747] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988, s.596
748[748] Hamza Aksüt, Hasançelebi Ve Çevresi Tarihi, Ankara 1998, s.46
749[749] Türkay, s.103, 209, 502
750[750] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188

Kemallı (Kelelili) Avşarı : Dulkadır Türkmenlerinden olan Kemallı cemaati, Maraş Sancağında Kara Hayıt nahiyesinin Karatut ve Arpaalanı köyleri ile Bertiz nahiyesinin Koğalıca, Karatut, Döğeralanı, Kemallı köyleri ve Göl mezrasında yerleşikti.[751[751]]

Kemallı cemaatinin bir kısmı ise göçebe olup 16. Yy'ın ilk yarısında Savcı Hacılı taifesine bağlı olarak Kadirli'de yaylıyordu. Bu yüzden bir süreliğine Sis Sancağı'nda kayıtlı gözüken Kemallılar, 15 hane, 6 mücerret nüfusa sahipti. Defter harici kaydedilmiş olan cemaate, sadece 1523-4 tarihli tahrirde rastlanmıştır.[752[752]]

Kıralı (Karalı) Afşar : Bu Afşar obası Rakka'da iskan edilmiştir.[753[753]] Ancak diğer bütün Türkmen boyları gibi onların da burada durmayarak kaçtıklarını tahmin edebiliriz. Ancak Kıralı adını belgelerde takip edemiyoruz. Bu yüzden Kıralı Avşarının belgelerde adı geçen Karalı yada diğer adıyla Karalar cemaatiyle aynı olduğu zannı uyanmaktadır. Çünkü Kıralı Avşarının diğer adı Karalı'dır.

Karalar adıyla da tanınan Karalı cemaati aslen İfraz-ı Zülkadriyye Türkmenlerinden olup, sonradan Danişmentliye bağlanmıştır. Bunlardan bir grubun bu dönemlerde Kayseri'nin Pınarbaşı yöresinde Kalecik mezrasında yerleşmiş oldukları biliniyor.[754[754]] 1691 yılında Danişmentli Türkmenlerinden olup Batı Anadolu'da (Kütahya-Afyon civarı) iskan edilen Altıparmak Oğlu Hüseyin'e tabi Karalılar şikayette bulunmuşlar ardından Danişmentli'ye tabi diğer boylarla birlikte 1701 yılında Afyon civarında iskanlarına başlanmıştır. Önce mera ve tarlalar yetersiz diye itiraz ettilerse de tahrir yapıldı ve buna göre iskan için bölge yöneticilerine 1702 de emir gönderildi. Böylece ertesi yıl iskan yapıldı. 1708 ve 1719'da yerlerini terk etmelerine rağmen tekrar eski yerlerine yerleştirilmişlerdir. Karalar cemaati şu köylere yerleşti. Urla'nın Yenice, Çardak, Yıvakışla ve Engerek (Karalı ve Karahalilli obası) ile Okçular köyleri, Geyikler'in Alaçayır köyü, Ayrıca Çöl-Abat'ın Ergenli (Karalar obası), Göçerli (Çaşıtlı obası), İmanlı (Dervişoğlu obası), Ayaklı (Musa Çavuş obası) ve Tokmaklı köyleri. Ayrıca Kaşıkçı cemaatiyle birlikte Merkebçi ve Yamanlı köyüne de yerleştiler. 1729'da bölgede şekavete karıştıkları görülüyor.

Ayrıca 1707'de Karalar cemaatinin İfraz'a tabi olan bir başka grubu da önce Hama ve Humus'a iskan olmuş ardından Adana Kınık'ta yerleştirilmiştir.[755[755]] Nevşehir merkez'de bulunan Karalar köyü de bu oba tarafından kurulmuş olmalı.[756[756]] Çünkü bu köy Danişmentlilerce kurulmuş. Karalar da Danişmentli'ye tabiydi. Denizli Çivril Karalar köyü de bu cemaat tarafndan kuruldu.[757[757]] Bunların Kilis, Maraş, İç-El ve Anamur'da da yerleştikleri anlaşılıyor.[758[758]]

Karalılar, önemli miktarda Boz-Ok bölgesinde de iskan oldular. İskan'da Çayıralan'a ve buraya bağlı Menkeşer (Karakütük), Kozakhisar, Yassıhöyük, Köseoğlu, Akçakışla, Sarımbeykışlası, Kayapınar, Tunuscuk, Okçuoğlu, Kozcakışla, Göynükkışla (Yolboğa), Avcı, Sevindik (Bayat), Anbarlı, Çayırkışla, Zakiroğlu, Meşhedi, Cura, Kozlu, Boranderesi, Mansurabdal, Yünlüviran, Fakihli (Akçaviran), Beğdili, Ortakışla, Kilisecik, İsabeyli, Çobanhacı ve Akviran köylerinde yerleştiler.

Koca Nallı Avşarı : Sonradan oluşan obalardan biri. Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Solaklar, Halevik (Çakılkaya) ve Sıradan (Oğuzlar) köyleri, Tomarza ilçesi Emiruşağı, Karapınar, Kokarkuyu (Aslantaş) ve Çanakpınar köyleri ile Sarız ilçesi Yalak (Yeşilkent) kasabası, Kemer, Kızılpınar, Kuşçu, Karayurt, Oğlakkaya, Ayranlık, Mollahüseyinler, Altısöğüt, Dayoluk, İmirzeağa, Çörekdere ve İncemağara köylerinde yaşamaktadırlar.

Koçgiri Aşireti : Zaza gruplarından biri olan bu aşiret, 1375'ten sonra Sis bölgesinden göç ederek Sivas-Dersim arasına yerleşen Sis Afşarları'nın bakiyeleridir.[759[759]] Nitekim Sivas'a bağlı Suşehri ilçesinin bir köyünün adı Sis'tir. Sivas'tan Erzincan'a uzanan bölgede Koçhisar, Zara, İmranlı, Suşehri, Refahiye, Kangal ve çevre köylerde yaşayan Koçgiriler, Alevi inançlı olup, Sivas ve Dersim'den yayılarak Kemah'a yerleşmiş, daha sonra Boz-Ok bölgesine ve Rumeli'ye de

---

751[751] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.168, 259-61
752[752] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.857
753[753] Türkay, s.518
754[754] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, s.738
755[755] Altınay, s.104, 124, 130, 156, 185. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.73-75. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.59-60, 81-83, 122
756[756] Zeynep Korkmaz, Nevşehir Ve Yöresi Ağızları, TDK, 2. Baskı, Ankara 1994, s.18
757[757] Eröz, "Ege Bölgesinde...", s.183
758[758] Türkay, s.100
759[759] H. Kemal Türközü-Ş. Kaya Seferoğlu, 101 Soruda Türklerin Kürt Boyu, TKAE, Ankara 1982, s.6

iskan olmuşlardır.[760][760] Bazı yabancı seyyahların Türk oldukları halde kasıtlı olarak Kürt oldukları propagandasını yaptıkları boylardan biri de işte bu Dersim-Sivas arasında yaşayan Avşarlardır.[761][761]

Kurtuluş Savaşı sırasında Koçgiriler, Mustafa Paşa'nın oğulları İmranlı Bucak müdürü Haydar ile Alişan'ın liderliğinde isyan ederek (Ekim 1920-Haziran 1921) sorunlar çıkarmışlardır.[762][762] Ancak, bunların tamamının asi olduğunu düşünmek yanlış olur. Aşiretin bir kısmı, Diyap Ağa önderliğinde Atatürk'e destek vermişlerdir. Diğer taraftan Cumhuriyet döneminde Ağrı (1930) ve Dersim İsyanlarında (1937) Koçgirilerin aktif rol aldıklarını görüyoruz.[763][763] Bu sebeple Koçgirilerin bir kısmı dağıtılarak muhtelif yerlere zorunlu iskana gönderilmiştir. Kayseri'nin Sarız ilçesindeki bazı köyler ile Develi ve Adana Tufanbeyli'deki Koçgiriler bunlardandır.

Kozanlı : Kozan-Oğlu, Kozanlıoğlu Murtaza ve Ruşen adıyla da kayıtlıdır. Yabancı seyyahlar tarafından Afşar Beyleri olarak gösterilen Kozan-Oğulları'nın Afşar yada Farsak oldukları konusunda tartışma vardır. Onların Antep'ten geldikleri ve 300 hanelik Arıklı obasından oldukları söyleniyor. 1719 tarihli bir hükümde ise Osmanlılarca Kozan-Oğlu cemaatleri diye Varsak Türkleri anlatılmak istenmiştir. Ancak buradaki ifade çok muğlaktır. Faruk Sümer de Kozan-Oğullar'nın Varsak oldukları görüşündedir.[764][764] Ancak Kozan oğullarının Antep'ten geldikleri ve bu bölgenin Boz-Oklara mensup olduğu düşünülürse[765][765] onların Boz-Oklardan olduğu ve Afşar olma ihtimallerinin yüksek olduğu anlaşılır. Günümüzde bazı Afşar köylerinde soyu Kozan-Oğulları'ndan inen bir kısım aileler de Afşar olduklarını söylemektedir.

16. yy ve sonrasında Maraş bölgesinde Kozanlılara tesadüf edilmektedir ki Güvercinlik kazasının Tennur ve Karapınar mezralarında bulunuyorlardı.[766][766] Yine aynı yüzyılda Şam bölgesinde Harbendeli tayfasına mensup bir Kozanlı cemaati vardır. !526'da 23 hane, 10 mücerret, 1536'da 64 hane, 19 mücerret, 1550'de ise 66 hane ve 47 mücerret nüfusa sahipti.[767][767] Maraş civarında görülen Kozanlılar, bunların uzantısıdır.

1624 yılında Abaza Mehmet Paşa'nın II. Osman'ın (Genç) intikamını almak için Sadrazam Çerkez Mehmet Paşa'ya karşı ayaklandığında, Orta Anadolu'dan toplayıp Kayseri'deki Boğazköprü'ye kadar getirdiği 40.000 kişilik ordusunda Kozanlılar da vardı. Kozanlı cemaatinden bir bölük bu olaydan sonra 1650 yılında Antep'e gelerek yerleşmiştir.[768][768] Kozan-Oğlu, 1690 yılındaki Avusturya Seferine çağrıldığı gibi Rakka iskanına gitmeyen bazı aşiretlerin Kıbrısa sürülmesi esnasında da (1702) devlet tarafından yardıma çağrılmıştı.[769][769] Kozan-Oğlu, 1706 yılında Lek cemaatiyle birlikte Kurt Kulağı adlı yerde İsmail Paşaya saldırıp soymuşlar ve tedipleri için üzerlerine Karaman valisi Hasan Paşa gönderilmiş, diğer şakiler yakalandığı halde Kozan-Oğlu kaçmış, yakalanması için emir gönderilmiştir. Ertesi yıl Kozan-Oğlu Adana Beylerbeyi Abdulgafur Paşa tarafından yakalanarak Niğde kalesine hapsedilmiştir.[770][770]

19. yy'a gelindiğinde Çukurova bölgesinde sayısı 26'yı bulan (5'i aile) bir aşiret ve aile topluluğu vardı. Bu ailelerden Kozan ve havalisinin hakimi olan Kozan-Oğulları bölgedeki aşiretleri de (Afşar, Sırkıntı, Varsak, Tecirli, Cerid) kendilerine bağlayarak büyük bir güç elde etmişler ve Çukurova'da nüfuz sahibi olmuşlardı. Afşarlar, büyük ölçüde Kozan-Oğulları'na destek vermişler ve onlara bağlı bulunmuşlardır. Kozanlıları sindirmek için üzerlerine gönderilen devlet kuvvetleri başarı elde edemediler. Bunun üzerine bölgenin tek hakimi durumuna gelmişlerdir.

[760][760] Türkay, s.109, 532
[761][761] Süleyman Sabri Paşa, Van Tarihi Ve Kürt Türkleri Hakkında İncelemeler (Gamze Gayeoğlu), TKAE, Ankara 1982, s.70
[762][762] Uğur Mumcu, Kürt-İslam Ayaklanması, Tekin, İst 1991, s.35-6. Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.389-93
[763][763] Suat Akgül, Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları Ve Gerçekler, İstanbul 1992, Boğaziçi, s.52-5, 123. Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.421, 424
[764][764] Sümer, "Çukurova...", s.84-5 Cevdet Paşa, Ma'ruzat Adlı Eserinde "Kozan Sancağını Oluşturan Ahali Selçuklulardan Kalma Türkler Olup Farsah Denir. Kozanoğullarının Piyade Askerleridir Ve Dağlarda Otururlar. Ceyhan Nehrinin Sağ Tarafındaki Aşiretler İse Süvari Askerleridir" Diye Bilgi Verir. (Ma'ruzat, Haz. Y. Halaçoğlu, İstanbul 1980, s.119). Tezakir Adlı Eserinde İse Onların Antep'ten Geldiğini Belirtir. Sümer, Oğuzlar, s.157 Kozanoğullarının, Ramazanlılar İle Birlikte Çukurovaya Gelen 7 Üç-Oklu Aileden Kusun'lardan Kaldığı (Münir Kozanoğlu, Kozanoğulları) Veya 14. Yy'da Çukurova'da Kozan Adıyla Var Olduklarını Söyleyenler De (Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi) Vardır. Altınay, s.162-63
[765][765] Tekindağ, "Iı. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", Belleten Xxxı, Sayı 123, s.147-8
[766][766] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s. 326, 340
[767][767] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.197
[768][768] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
[769][769] Altınay, s.88-9. Halaçoğlu, s.47
[770][770] Altınay, s.134, 138

1857 yılında D.V.Langlois'in Çukurova'da bulunan oymaklarla ilgili listesinde Kozan-Oğulları 500 ev, 7.000 koyun, 5.500 keçi, 2.500 sığır ve 50 deveye sahip gözükmektedir.771[771]

Osmanlı Devleti Çukurova'da asırlardır devam eden bunalımı sona erdirmek için bölgeye Fırka-i İslahiye adıyla bir ordu gönderdi. Fırka, Çukurova'da bir çok yeri düzene koyduktan sonra Kozan'a yöneldi. Kozan-Oğullarıyla anlaşma yapıldı ve Kozanlılar itaat altına alındı. Ancak Kozan-Oğlu Yusuf Ağa çoğu Avşarlardan kurulu kuvvetleriyle Fırka-i İslahiye'ye karşı savaş açtı. Fırka ile Yusuf Ağa arasında şiddetli çarpışmalar oldu. Yusuf Ağa'nın yakalanıp idam edilmesiyle mesele kapandı. Bu çarpışmalarda Afşarlar büyük zayiatlar vermişlerdir. Kozan-Oğulları, itaat altına alındıktan sonra İstanbul, Şam, Trablusşam, Yozgat ve Sivas taraflarına sürüldüler.772[772]

Kozanlıların yayıldıkları yerler şuralardır. Adana, Bergama ve Tarhala, Denizli, Dulkadır, Halep, Haruniye, Kars-ı Maraş, Kayseri, Kilis, Kütahya, Maraş, Nevşehir, Niğde, Sis, Tarsus ve Yüreğir. 773[773] Manisa Soma'nın Kozanlı köyü ile Selendi'nin Karakozan köyü Kozanlıların iskanıyla kurulmuştur.774[774] Yunanistan'ın Batı Trakya kesiminde de Kozan-Oğullarına rastlamaktayız.

Köçekli (Küçüklü) : Köpekli Avşarı obalarındandır. Köçeklilerin başlangıçta küçük bir oba iken zamanla nüfuslarının arttığını ve müstakil bir oymak haline geldiğini görüyoruz. Daha sonra Boz-Ulus Türkmenlerinin Dulkadırlı koluna dahil olan Köçekli obası, Diyarbakır ve civarında bulunuyordu. 1540 tarihinde Kulu Kethüda idaresinde 80 hane, 3 mücerret ve 83 neferdi.775[775] II. Selim devrinde ise yedi kol halinde 264 hane ve 87 mücerret nüfusa sahipti. Bu artış, başka bölgelerdeki Köçeklilerin bu gruba katılmasıyla olmuştur. Ancak Boz-Ulus'un Orta Anadolu'ya göçüne katılan cemaatin nüfusu azalmıştır. Orta Anadolu'ya gelenler ise Keskin civarında iskana tabi tutulmuştur. 1580 yılında Köçeklilere Çapakçur'daki olaylarda rastlıyoruz.776[776] Bu bölgede yaylak ve kışlak arasında giderken çevre halka zarar vermiş ve kendi kışlaklarına çıkmaları ve başka yerlere tecavüz etmemeleri hakkında 1613 yılında emir çıkarılmıştır. 1689 yılında ise isyan eden Gedik adlı kişinin yok edilmesine memur edilenler arasında Köçekliler de vardır.777[777]

Keskin'de sakin olanlar ile Boz-Ulus Mandesi arasında bulunan Köçekliler eşkıyalık yapıp çevreye zarar verdikleri için 1691-92 yılında hem zararlarını önlemek hemde güneyden gelen Arap saldırılarına karşı set kurmak için Rakka'da Belih nehri civarına sürülerek iskan edilmiştir. Önce kaçtılarsa da tekrar bu bölgeye yerleştirildiler.778[778] 1700 yılında Sorkun ve havalisinde şakilik yapan cemaatin tedibi için Mamalı cemaati memur edilmişti. 1706'da ise tekrar Rakka bölgesine iskanları emredildi.779[779] 1708 yılında diğer oymaklarla birlikte yerlerinden ayrılan Köçekli, Sivas – Karaman taraflarında, Köçekli'den bazı gruplar ise Erzurum, Kars ve Çıldır taraflarında idi. 1720 yılında ise Harran ovasına Köçekli'den 150 hane iskan edildi. Burada Aktepe, Kazıklı ve Zenbur (Sincanlı) köylerine yerleştiler. Sonradan Rakka iskanlarından vazgeçilen Köçekli, Silsüpür ve bunlara tabi oymaklar, Çiçekdağı civarında harabe köylere yerleştirildi. Ancak 1732'de Köçekli'den bir kısmı, Recepli ile birlikte Rakka'ya iskan edildi. 780[780] Köçekliler, burada Colab ırmağı kıyıları ile Harran, Bozabad ve Urfa'nın güneybatısında yerleştiler. Seyyah Niebuhr'un Anadolu'da yaptığı geziler sırasında derleyip yayınladığı Türkmenlere ait listesine göre Köçekliler, Sivas-Ankara arasında oturuyor ve 10.000 çadır nüfusa sahip bulunuyordu.781[781]

Köçekliler belgelerde Kayseri, Maraş, Kilis, Sivas, Rakka, Çankırı, Kırşehir, Manavgat, Hamit, Sis, Boz-Ok, Erzurum, Kars, Çıldır, Niğde, Malatya, Adana, Keskin, Hacıbektaş, Sorkun, Anamur, Karaman, Aydın ve Kütahya'da yerleşmiş gözüküyor.782[782]

Diğer adı Genceli Bayadı yada Çanaklı olan bir Küçüklü cemaati daha vardır. Bunun Köçekli ile bir bağı olduğunu düşünüyoruz. Seferler yüzünden perişan olup öteye beriye dağılan

---

771[771] Sümer, Oğuzlar, s.350
772[772] Fırka-İ Islahiye İçin "Son Dönem Avşarların İskanı" Bölümüne Bakınız.
773[773] Türkay, s.110, 538
774[774] Eröz, "Ege Bölgesinde...", s.184
775[775] Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s.54
776[776] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen..., s.87, 140
777[777] Altınay, s.67, 78
778[778] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.107-08. Altınay, s.100. Köçekliler Belih Nehri Civarındaki Sarıbend Suyu Bölgesinde Bulunuyor Ve Arazisini Bu Su İle Ayda On Gün Olmak Üzere Suluyordu (Orhonlu, s.56).
779[779] Altınay, s.121, 135
780[780] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.61, 109. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.68, 116, 120-21
781[781] Sümer, Oğuzlar, s.348
782[782] Türkay, s.112

aşiretlerin nizam altına alınması için 1753 yılında çıkarılan emirde Küçüklü cemaati, Adana'nın Yüreğir kazasında sakin bulunuyordu.[783[783]]

Köpekli Avşarı : Moğolların Kösedağ Savaşından sonra (1243) Selçukluları yenip ardından 1277'de Anadolu'nun önemli bir kısmına hakim olmaları üzerine, Moğollara karşı Anadolu'yu savunan tek unsur Türkmenlerden bir kısmı, Moğol baskılarına dayanamayıp Suriye'ye (Gazze'den Antakya ve Diyarbakır'a kadar uzanan saha ile Suriye sahillerine) 40.000 çadır nüfusla göç ederek Memlukler'e sığındı.[784[784]] Bu Türkmenler burada da Boz-ok ve Üç-ok teşkilatlarını yaşattılar. Bozoklar'ın başında ise Afşarlar vardı. [785[785]] Afşarlar, üç obaya ayrılıyordu ve en büyükleri ve önemlileri Antep bölgesinde bulunan Köpek-Oğulları idi. Köpekliler, Fırat bölgesinde 1440-45 yılları arasında oldukça faal görünüyorlardı. Beyleri Hüseyin, Malatya hakimi idi. Köpekliler, Memluklerin yardımcı kuvveti idi. Ayrıca Köpek ailesinden olan Sakalsız-Oğulları adlı oba, Halep'in batısında yaşıyordu ve onlar da Memluklerin yardımcı kuvvetiydi.[786[786]]

Köpek-Oğullarına adını veren Köpek hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Çok etkin ve nüfusu fazla olan Köpeklilerin daha eskilerde var olan bir oymağın kalıntısı ve devamı olduğu akla geliyor. Gerçekten de Orta Asya'da eskiden büyük bir oymak olan Köpek-Oğulları'nın yaşadığı bilinmektedir.[787[787]]

Köpekliler, diğer Türkmen boylarıyla beraber 14 ve 15. asırlarda bölgede Osmanlı-Akkoyunlu-Memluk devletleri arasındaki çekişmelerde ve Dulkadır Beyliği ile Ramazan-Oğulları bünyesinde yoğun olarak faaliyet göstermiştir. Osmanlılar, 1482'de Çukurovayı istila ettiler. Ardından 1517'de Memluk devletinin yıkılmasıyla bölge tamamen Osmanlı egemenliğine girdi. Kanuni devrinde Halep Türkmenleri arasında Afşarlar, Köpekli, Gündüzlü ve Beylikli olmak üzere üç koldan oluşmaktadır.[788[788]] Bunlardan Köpekli Avşarı, 1520'de 9, 1526'da 15, 1536'da 19, 1550'de ise 6 cemaatten oluşuyordu. Bunlar, Alabaş, Alplı, Aydoğmuş Beyli, Balabanlı, Bederli, Çoban Beğli, Delüler, Doymuş Oğlu, Duyuranlı, Gökçeli, Haraçlı, Keçili, Kuyumculu, Kürt İsmail, Papucu Yeni Yer, Sekiz ve Sülü Beğli cemaatleridir. 1520 yılında aşiretin başında Turak Bey vardı. 1526 ve 1536 tahrirlerinde ise aşireti Turak Bey oğlu Emenlik yönetiyordu. Bunlara belgelerde Orduy-ı Emenlik Bey b. Turak denilmektedir ki bunlar Köpekli Avşarının bey ailesiydi. Bu aile, 1526'da 71 hane nüfusa sahip kalabalık bir topluluktu. Ayrıca 1536'da 90 nefer genç nüfusu vardı. 1550 ve sonrasında bu aileden artık bahsedilmiyor.[789[789]]

Ayrıca bölgede tahrir esnasında bulunduğu için kaydedilen cemaatler arasında Sakalsızlı adında bir cemaat vardı ki bunlar, Köpekli Avşarı ailesinden gelen Sakalsız-Oğullarının bakiyesidir. Bu cemaat, 1526'da Şeyzer nahiyesinde iki şube halindeydi. Şubelerden ilki cemaatin "ordu"su yani bey ailesi olup 72 hane, diğeri ise 4 hane idi.[790[790]]

Köpeklilerin yurtlarından göç ederek başka yörelere gittiğini belgelerden takip ediyoruz. Dulkadırlı Türkmenlerinden Kavurgalı taifesine mensup olan Köpek-Oğlu cemaati Köpekli Avşarlarının Sis bölgesindeki bir koludur. 1519'da, 15 hane, 5 mücerret, 1523-4'te 18 hane, 7 mücerret, 1525-6'da 14 hane, 6 mücerret, 1536-7'de 21 hane, 4 mücerret nüfusu vardı ve Mescitli mezrasında ziraat yapıyordu.[791[791]] Maraş bölgesindeki Köpekliler ise Pazarcık'ın Derbentağzı köyü ile Kayseri'nin Çörümşek nahiyesine bağlı Hunu Viranı köyünde yerleşmişti. Üstelik Çörümşek'te diğer adı Girgin olan Köpekli adında bir köy vardı.[792[792]] Bu köy daha sonra Tomarza'ya göç ederek şimdiki Köpekli (yeni adı Turanlı) köyünü kurmuştur.

Köpeklilerin, Boz-Ulus ve bazı obalarının (Boynu-Kısalı, Deliler, Sekiz) Yeni-İl Türkmenleri arasında bulundukları anlaşılıyor. Boz-Ulus'un Şam Türkmenleri grubunun arasında bulunan

---

783[783] Altınay, s.211. Türkay, Bu Cemaatin Yerleşme Alanları Şu Şekilde Veriyor. Rakka, Niğde, Kırşehir, Malatya, Adana, Hamit, Sis, Halep, Diyarbakır, Çankırı, Kars-I Maraş, Erzurum, Ahıska, Çıldır, Kars, Sivas, Karaman, Kilis, Kayseri, Maraş, Teke, Menteşe, Karahisar-ı Şarki, Boz-Ok, Keskin, Hacıbektaş, Sorkun, Manavgat, Haymana, Ordu, Kusun, Çiçekdağı, Yeni-İl, Gülnar Ve Sarıkavak, Dinek, Ak Abat – Kocaeli, Turgut (s.559-60)

784[784] Sümer, "Ramazan Oğullarına Dair...", s.1

785[785] Sümer, "Avşarlar", TDAD, Sayı 62, s.123

786[786] K. Y. Kopraman, Mısır Memlukleri Tarihi, Kültür Bak., Ankara 1989, s.180

787[787] Mehmet Eröz, Atatürk-Milliyetçilik-Doğu Anadolu, İstanbul 1987, s.251.

788[788] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.210

789[789] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.186-88. Türkmen topluluklarında sık geçen "ordu" kelimesi, Türkmen aristokrasisinin aile ve akrabalarını ifade eden bir terimdi.

790[790] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.209

791[791] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.859

792[792] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.221, 756, 777

Köpekliler, II. Selim devrinde biri 367, diğeri 109 vergi nüfuslu iki obaya ayrılmıştı. Diyarbakır'daki Boz-Ulus Mandesi kesiminin içindeki Köpekliler ise 1691 yılında Yeni-İl'deki Avşarlarla beraber Rakka'ya iskan edildilerse de bir kısmı Batı Anadolu'ya kaçtı. 1716 yılında Balıkesir'in Mihalıç kazasında görülen Köpekli Afşarları bunlardandır.[793[793]]

1708 yılında Adana'da Danişmentli Türkmenlerinden konar-göçer bir halde yaşayan Köpekliler bulundukları bölgeden dağıldılar, ancak tekrar Anavarza'ya iskanları yapıldı. Fakat Köpeklilerin rahat durmadıkları anlaşılıyor, çünkü 1710 yılında Rakka muhafazasına gönderilen bir emirle Hama'ya iskanları gerçekleşti. Arap kabilelerinin baskıları sebebiyle yerlerini bırakıp Şam, Halep ve Trablus-şam bölgelerine gitseler de tekrar iskanları için 1720'de emirler gönderildi.[794[794]]

Günümüzde Malatya Hekimhan'a bağlı Başkınık ve Çulhalı köyleri ile Bahçeler mezrası (Çulhalı'dan gelen Kocalar sülalesi kurmuş) Köpekli Avşarındandır.[795[795]] Afyon'un Çay ilçesi ve çevresinde de Köpekliler bulunmaktadır. Recepli Avşarlarının da çoğunlukla Köpekli'den çıktığını biliyoruz.

Osmanlı belgelerine göre Adana'nın Kara İsalı, Kadirli ve Kozan'da, Silifke, Yeni-İl ve Karahisar-ı Şarki'de görülen Köpekliler, Aydın ve Kütahya'nın Emet ilçesinde de yerleşmişler ve daha batıya giderek Gelibolu'nun Meğri kazası ve Vize ile Köstendil'in İştip ve Silistre'nin Prevadi bölgesinde de iskan olmuşlardır.[796[796]]

Köpekli Avşarı'nın bazı obaları şunlardı. Alabaş, Alplı, Aydoğmuş Beğli, Balabanlı, Bederli, Çoban-Beğli, Delüler, Doymuş Oğlu, Duyuranlı, Gökçeli, Haraçlı, Keçilü, Kuyumculu, Kürt İsmail, Papucu Yeni Yer, Sekiz, Sülü Beğli.

Kör-Oğlu : İran Avşarlarındandır. Kör-Oğlu obasından Horasan'da bir yerin valisi olan Hüsrev Sultan'ı tanıyoruz. Hüsrev Sultan Kör-Oğlu, Herat'ta bulunan Afşar Hüseyin Sultan ile birleşerek Şah'a isyan etmiş olan Horasan Beğler-beğisi Ustacalu Şah Kulu Sultan'ı öldürmüştü.[797[797]]

Köse Ahmetli Avşarı : İran'daki Gündüzlü Avşarının bir kolu. Gündüzlülerin, 1482'den sonra Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyerek çoğunlukla İran'a gittiklerini ve Kuh-Giluye ile Huzistan bölgesinde yerleştiklerini biliyoruz. Sonradan Gündüzlülerin bir kısmı Horasan'da Abiverd tarafına, bir kısmı da Araşlu'dan bir bölük ile beraber Urmiye'ye gönderildi.[798[798]] İşte Horasan'a gönderilen bu Gündüzlüler, ilerde Köse Ahmetli adını almışlardır. Bu isim değişikliği Gündüzlülerin bu bölgede liderliğini yapmış olan ve iz bırakan Ahmet isimli şahıstan alması kuvvetle muhtemeldir. Bu obadan bazı bölükler 17. Yy ortalarına doğru İran'dan Anadolu'ya yapılan Türkmen göçüne katılmıştır. Nitekim onları Aksaray'ın Sarıyahşi ilçesini kuran boylardan biri olarak görüyoruz.[799[799]] Köse Ahmetlilerden bir bölük Osmanlılar tarafından Balkanlara gönderilerek Niğbolu'nun Hezargrat kazasında iskan edilmiştir.[800[800]]

Köse Davut Avşarı : Belgelerde Yeni-İl ve Halep'te varlığını gördüğümüz bir oba.[801[801]] Adını obanın başında bulunan şahıstan almıştır.

Köse-li Avşarı : Adana ve Misis bölgesi sakini olup İç-El taraflarına doğru sarkarak yayılan ve burada Boz-Doğan cemaatine tabi olan Köselilerden bazı gruplar Kıbrıs'ın fethi (1571) üzerine bölgeyi Türkleştirme politikası doğrultusunda 1576 yılında Kıbrıs'a sürülmüştür.[802[802]] Köselilerin küçük bir bölümünün bu devirde Tarsus civarında yerleştiği anlaşılıyor. Tarsus Türkmenleri olan Varsaklar arasında Kusun taifesine bağlı bulunan Köseliler, 1519'da 13 hane, 1526'da 6, 1536'da 6, 1543'te 5, 1572'de 7 hane nüfusa sahipti.[803[803]] Köselilerden bazı grupların ise Maraş civarına geldiklerini biliyoruz. Onlar, Salmanlılara tabi olup Camustil

---

[793[793]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.211-12
[794[794]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.62, 64, 85. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.70
[795[795]] Hamza Aksüt, Hasançelebi Ve Çevresi Tarihi, Ankara 1998, s.64, 66, 69, 74, 75, 77
[796[796]] Türkay, s.326, 506, 540-41
[797[797]] Kırzıoğlu, "Avşarlu İle Dulkadırlı Türkmanlarının Köroğlu Oymakları", TK Yıl 6 Sayı 66 Nisan 1968 s.361-62 Destan Kahramanı Kör-Oğlu'nun Şahsiyetinin, Bolu'daki Yol Kesip Halkı Soyan Eşkıya Değilde Bir Türkmen Aristokratı Olan Bu Hüsrev Sultan Olması Gerektiği İleri Sürülmüş, Yaşadığı Tarih Olarak Ta Daha Eski Olduğu Ortaya Konulmuştur.
[798[798]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.190
[799[799]] İ. Hakkı Konyalı, Niğde-Aksaray Tarihi II, s.727
[800[800]] Türkay, s.542
[801[801]] Türkay, s.543
[802[802]] Altınay, s.26
[803[803]] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.214. Köselilerin nüfusunun sürekli azalması onların başka yerlere göç ettiğini gösteriyor.

nahiyesine bağlı Sarısırt köyüne yerleşmişlerdi.[804[804]] Karaman'da sakin Atçeken oymakları arasında da Eskil kazası Türkmenlerinden Köseler cemaati bulunmaktadır.[805[805]] Köseli'den bazı gruplar ise Antep'e göç ederek 1661-2 yılında bu yöreye yerleşmiştir.[806[806]]

Boz-Ulus'un Orta Anadolu'ya gelmesiyle (1624'ten sonra) Ankara civarında bulunan Köseli Avşarı, bu bölgedeki cemaatleri bünyesinde toplayarak bir birlik oluşturan Boz-Ulus cemaatlerinden Tabanlı'ya tabi olmuştu. Köseli'den bir grup ta Boz-Ulus'a tabi Karamanlı cemaati içinde bulunuyordu. 19. Yy'ın ikinci yarısında Tabanlı obaları bütünüyle Ankara civarına yerleştiler.[807[807]] Örnek olarak Bala'nın Köseli köyü bu oba tarafından kuruldu. 1691-92 yılında Rakka'ya iskana gönderilen Halep Türkmeninden Köse-Oğlu Şerefli, Humus'ta Deyr Hamla'ya Durdu Kethüda idaresinde yerleşti. Yine Boz-Ulus'a tabi Danişmentli Türkmenleri içinde bulunan Köseli Avşarı da 1694'te Afyon'da Geyikler kazası Kızılca köye iskan edildi.[808[808]]

1700 yılında Yahyalı kazası köylerine zarar veren Danişmentli'den Adana'nın Misis derbendine derbentçi kaydedilen Köseli Avşarı, Şerefli ve Çöplü ile Yeni-ilden Karagündüzlü ve Çöplü Avşarı hac yolunu korumaları karşılığı vergiden muaf tutulmuşlar. Danişmentliden Köseli'nin Şerefli ile itaat ederek bölgeye yerleştiğini görüyoruz.[809[809]]

19. yy'ın ikinci yarısında Batı Anadolu'daki Türkmenlerin bir listesini veren Rum asıllı Dr. Çakıroğlu, Köseler cemaatinin Nazilli'de yaşadığını belirtmiştir.[810[810]] Bu cemaat, Danişmentli'ye tabi Köseler cemaatidir.

Köseli, Köseler, Kösebey ve Kösecili şeklinde anılan cemaat Adana, Alanya, Ankara, Avunya – Biga, Aydın, Balıkesir, Balya, Boz-Ok, Bursa, Dağardı – Kütahya, Dulkadır, Ermenek, Gönen, Gördük – Saruhan, Halep, Hamit, Harmancık, İç-El, İncesu, İznikmid – Kocaeli, Karahisar-ı Şarki, Karaman, Kars-ı Dulkadır, Kemah, Konya, Manavgat, Maraş, Mihalıç, Misis, Ordu, Payas, Saruhan, Selmanlı – Boz-Ok, Sığla, Silifke, Sis, Sultanhisarı – Aydın, Tarsus, Teke, Turgut, Yeni-İl ve Yüreğir bölgesinde yayılmış, cemaatten bazı gruplar iskan politikası sebebiyle Balkanlara göçürülerek Florine, Gümülcine, Filibe, Köstendil'in Radovişte ve Niğbolu'nun Hezargrat kazasında yerleştirilmiştir.[811[811]]

Kucur / Koçur Avşarı : Mardin ve Diyarbakır'da yerleşen bir Afşar oymağı. Kucurlar bu bölgenin büyük aşiretlerinden olan Milli Kebir (Türkmen'dir) aşiretine tabi olmuşlardır (Milli aşiretine mensup kişiler arasında adı Avşar olan şahıslara rastlanması bunların varlığıyla alakalıdır). Cihanbeyli aşiretine bağlı Koyun-Oğlu adlı Kürt obaları da bu Avşarlardan gelmedir. Koçur-Zade diye anılan (yani Kucur soyundan) Koyun-Oğlu İbrahim, Arapkir ve Çemişkezek'te, Koyun-Oğlu (Uşakları) ise Antakya, Arapkir, Çemişkezek, Diyarbakır, Harput ve Kızılçayır, Karaman, Keban, Konya, Malatya, Maraş, Rakka ve Sivas'ta yerleşmiştir.[812[812]]

Kucur Avşarı, Rakka ve Belih nehri boylarında iskana tabi tutulan aşiretlerdendi. 1703 yılında Belih nehri ve Rakka dolaylarına yerleştirilen aşiretlerin nizamı bozulmuş ve etrafa dağılmıştı. Bunlardan Kucur Avşarı 1711 yılında Diyarbakır ve Mardin taraflarında idi [813[813]] Kucurlar, Mardin ve köyleri ile Diyarbakır topraklarında yerleşik hayata geçmiştir. Ancak, bunlardan bazı bölükler, yerlerini terkedip batıya doğru gittiler.[814[814]] Nitekim, belgelerde bu oymağın Malatya, Adana ve Kütahya'da iskan olduğunu görüyoruz. Onlardan bazı kısımların Rakka'da kaldığı anlaşılıyor.[815[815]]

Kucurlardan Koyun-Oğlu cemaatine gelince, bunlar Arapgir köylerine zarar verdiği için 1710'da Rakka'ya sürülmüşler, ancak bölgeye yerleşmeyip Arapkir, Divriği ve Malatya civarına gelmiş ve köyleri basıp halkı öldürmüşlerdi. 1712'de tekrar iskanları için emir gönderildi. 1720'de ise Harran ovasına yerleştirilmek için bir çok cemaat gönderildi. Bunlardan Malatya'da bulunan

---

[804[804]] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.103
[805[805]] H. B. Karadeniz, Atçeken Oymakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, E.Ü.s.B.E., Kayseri 1995, s.239
[806[806]] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
[807[807]] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen..., s.147-48. Ankara'nın Bala, Gölbaşı Ve Polatlı Köylerinin Bir Kısmı Tabanlı Türkmenlerindendir.
[808[808]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.66-67, 74
[809[809]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.45-46
[810[810]] Sümer, Oğuzlar, s.352
[811[811]] Türkay, s.11, 542-45, 672
[812[812]] Türkay, s.110, 537
[813[813]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95
[814[814]] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen..., s.147
[815[815]] Türkay, s.547

Koyun-Oğlu cemaatlerinden bazı hanelerde vardı. Bu oymaklardan bazıları 1730 yılında tekrar eski yerlerine gönderildiler.816[816]

Kutbeğili (Kutbeyli, Kutlubeyli) Avşarı : Moğolların Kösedağ Savaşında (1243) Selçukluları yenip egemenliği altına alması üzerine Türkmenler Moğollara karşı Anadolu'yu savunmaya başladılar. Ancak artan Moğol baskısı karşısında bu Türkmenlerden önemli bir nüfus (40.000 çadır) Anadolu'dan Suriye'ye (Gazze'den Antakya ve Diyarbakır'a kadar uzanan saha ile Suriye sahillerine) göç ederek Memlukler'e sığındı.817[817] Bu Türkmenler burada da Boz-ok ve Üç-ok teşkilatlarını yaşattılar. Bozoklar'ın başında ise Afşarlar vardı. 818[818] Onlar, üç obaya ayrılıyordu ve bunlardan biri Kutbeği-Oğullarının idaresindeki Afşarlar idi. Bunlar, 15. Yy'da başlıca Halep civarında yaşıyorlardı. Beyleri Muhammet idi. 819[819]

Kutbeği-Oğulları, diğer Türkmen boyları gibi bölgede 14 ve 15. asırlarda Osmanlı-Akkoyunlu-Memluk devletleri arasındaki çekişmelerde ve Dulkadırlı ve Ramazan-Oğulları Beyliği bünyesinde yoğun olarak faaliyet göstermiştir. Esasen Kutbeğililer, 1407 yılında Ak-Koyunlu birliğine katılarak büyük oranda Huzistan'a göçmüşler ve bir daha bu birlikten ayrılmamışlardır. Nitekim onların, 1457 yılında Ak-Koyunlu Uzun Hasan ile Kara-Koyunlu Cihan Şah'ın kumandanı Tarkan Oğlu Rüstem arasında yapılan savaşta Ak-Koyunlu ordusunda yer aldıklarını görüyoruz. 820[820] Kutbeklilerden bu tarihten sonra bilgi edinemiyoruz. Bu onların İran'a göçmeleri ve yerleşik hayata geçmeleriyle ilgili olsa gerek.

Ak-Koyunlu devleti çöktükten sonra Ak-Koyunlu bakiyesi olan Boz-Ulus Türkmenleri içinde Kutbeklilere tekrar rastlıyoruz. 1540 tarihinde 66 hane ve 1 mücerret nüfusa sahip olan cemaat erken tarihte yerleşik hayata geçmiş ve Suruç'un Dravşa (Doğrular), Aba Mori (Aşağı Karıncalar) ve Zeki (?) köylerinde yerleşmiştir. Konar göçerliği devam ettirenleri ise diğer Avşar toplulukları arasına karışmıştır.821[821] Cemaatin bir kısmına ise Maraş yöresinde rastlıyoruz.

Cemaatin batıya gelen bölükleri ise (Kutlubeyli-Hacılı), Adana, Sis, Kars-ı Maraş, Gülnar ve Bolu'da yerleşmiş, bir kısmı ise Silistre'nin Kozluca'da iskan olmuştur. Yerlerinde kalanlar ise (Kutluluca) Ordu, Karahisar-ı Şarki ve Erzurum'un Elmalı'da yerleşmiştir. 822[822]

Kuyumculu : Köpekli Avşarındandır. 1526'da 12 hane olan cemaat, 1536'da Halep'in kazası Azez'in İkidam köyünde (günümüzde Kilis'e bağlı) sakin olup 13 nefer nüfusa sahipti.823[823] Kuyumculu cemaatinin bazı kısımlarının Orta Anadolu'ya göç ettiğine hükmedebiliriz. Çorum'un Sarımbey köyünden olan ünlü halk ozanı Deli Boran, bu obadandı. Sarımbey köyü halkı buraya Elbistan'dan gelmiştir ki 16. Yüzyılda Dulkadır Türkmenleri arasında Sarımbeyli obası bulunmaktaydı.

Kürt İsmail : Köpekli Avşarı obası. Halep'in doğusunda bulunan bu oba 1536'da 8 hanelik bir teşekküldü. Bu cemaatin Kürt adını taşıması Türkmenlerle Kürtler arasında etnik bir farkın olmadığını gösterir.824[824]

Kürtül (Körtül) : Osmanlı belgelerinde Yörük tayfası olarak geçen Kürtül cemaati Maraş Türkmenlerindendir.825[825] Belgelere göre Maraş'ta Elbistan'ın Nergile nahiyesinin Karacaviran, Sapalanı, Almacık, Gömmece Kilise ve Dönekkuzu mezralarında yerleşikti.826[826] 16. Yy'da Karaman'da sakin Atçeken oymakları arasında Eskil kazası Türkmenlerinden Kurtul cemaati bulunmaktadır.827[827] Bu cemaatin Kürtül adıyla benzerliği aşikardır. Günümüzde Maraş merkeze bağlı Kürtül adlı bir köy vardır. Cemaatten bazı grupların yerlerinde kalmayarak göç ettiklerini anlıyoruz. İzmir'in Tire ilçesine bağlı Kürdüllü köyü ile Tekirdağ'ın Malkara ilçesindeki Kürtüllü köyünü bu oba kurmuştur. Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Şabanlı köyünde de Kürtüllüler hala yaşamaktadır.

Kütüklü (Kütünlü) Avşarı : Danişmentli Türkmenlerindendir. Karaman valisi Ali Paşa tarafından Ermenek'teki Bey-çayır bölgesine yerleştirilen İç-El yörükleri dağılmış, Teke, Hamit ve

816[816] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.96-97. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.113, 120-21
817[817] Sümer, "Ramazan Oğullarına Dair...", s.1
818[818] Sümer, "Avşarlar", TDAD, Sayı 62, s.123
819[819] K. Y. Kopraman, Mısır Memlukleri Tarihi, Kültür Bak., Ankara 1989, s.180
820[820] Sümer, a.g.e., s.209. Ebu Bekr-İ Tihrani, Kitab-I Diyarbekriyye (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2001, Kült. Bak., s.167
821[821] Tufan Gündüz, Anadolu'da..., s.86
822[822] Türkay, s.556-57
823[823] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188
824[824] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188
825[825] Türkay, s.567
826[826] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988, s.510
827[827] H. B. Karadeniz, Atçeken Oymakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, E.Ü.s.B.E., Kayseri 1995, s.240

Aydın bölgesine gelmişti. Bu cemaatler 1708'de eski yerlerine iskan edildi. Gedavlar adıyla da tanınan Kütüklüler, Selinti'nin Gedavlar köyüne yerleşti.[828[828]] 1728-30'da ise Kütüklüler, Nevşehir merkezde 35 hane ile iskan edildi. Ayrıca çevre köylerde de yerleştiler.[829[829]]

Diğer taraftan 16. yüzyılda Kayseri'nin Pınarbaşı nahiyesine bağlı Saruşeyh mezrasında da Kütüklüler iskan olmuştur.[830[830]]

Kütüklü Avşarı Adana, Alanya, Beyşehir, Boz-Ok, Danişment – Afyon, Halep, Hamit, Haymana, Kars-ı Maraş, Kırşehir, Konya, Maraş, Rakka, Sis, Tarsus, Teke ve Yeni-İl'de de yerleşmiş, Balkanlar'da ise Dimetoka, Niğbolu'ya bağlı Hezargrat ve Çirmen'e bağlı Uzuncaabathasköy'de iskan edilmiştir. [831[831]]

Mahmud-Oğlu (Sofular) : Recepli Avşarlarının bir obası. 1699 yılında İç-El Yörükleri arasında bulunan Sofulu cemaati [832[832]] diğerleriyle birlikte 1701'de Yahyalı köylerini talan etmişti. Bu durum üzerine Maraş beylerbeyi Rişvanoğlu Halil ve Adana beylerbeyi Mustafa'ya gönderilen emirle cezalandırılmaları istendi. Ancak ertesi yıl şekavete devam edip batıya yönelmeleri üzerine Aydın muhassılı Nasuh Paşa aldığı emir üzerine bunları İç-El'e geri gönderdi.[833[833]]

1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde Mahmudoğlu obası, 11 hane ve 9 mücerret nüfusa sahipti.[834[834]] Yine 1729 yılında Kangal ile Hasançelebi arasında bulunan Alaca Han ve Ulaş mevkiine Sofuların 75 hane ile iskan edildiğini görüyoruz.[835[835]] Ünlü seyyah Niebuhr'un 1764 yılında Anadolu'daki Türkmenlere ait hazırladığı listede de Sofular cemaati 500 çadır nüfusla Sivas bölgesinde görülmektedir.[836[836]]

Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesi Sofumahmut köyü bu obadandır. Cemaat Adana, Halep, Kangal, Sungurlu, Rakka, Karaman, Kırşehir, Sis, Kayseri, Kadirli ve Zamantı'da yerleşmiştir. Sofu-lar-lu (Kerimli) adıyla kayıtlı diğer grup ise Adana, Sis, Kars-ı Maraş, Tarhala, Sivas, Kırşehir, Karahisar-ı Şarki, Karaman, Aydın, Saruhan, Konya, İç-El, Alanya, Diyarbakır, Edirne, Gümülcine, Tatarpazarı, Dimetoka, Akçakızanlık, Düşenbe, Manavgat, Emirdağı, Gülnar, Şorba – Ankara, Darende, Tire, Zile, Söğüt, Şumnu, Dedeağaç, Göynük, Eğridir ve Yalvaç'ta bulunuyordu.[837[837]]

Maksut Kethüda : Beylikli Avşarı obası. Adını obayı yöneten kethüdasından almıştır. Halep yöresinde yaşayan cemaatin, 1550'de 34 hane nüfusu vardı.[838[838]] Sonraki tahrirlerde adına rastlanmaması, başka bölgelere göç ettiğini gösteriyor.

Günümüzde Tunceli'de Maksut Uşağı ve Bingöl'de Maksudanlı cemaati, bunların bakiyesi olmalıdır. Maksut Uşakları, Tunceli'nin merkez ilçesine bağlı Aktulak, Kopuzlar, Ovacık ilçesi ile bu ilçeye bağlı Yoncalı, Buzlutepe, Çalbaş, Karayonca, Büyükköy, Aslandoğmuş, Yeşilyazı ve Ziyaret köyleri, Çemişkezek ilçesine bağlı Akirek, Paşacık ve Anıl köyleri, Hozat ilçesine bağlı Çağlarca, Kalecik, Altınçevre köylerinde[839[839]], Maksudanlı aşireti ise Bingöl'ün Kiğı ilçesinin Kaşıkçı, Çatma, Kırkpınar, Yiğitler, Karlıca, Kozanlı, Kurtdüzü, Kümbet, Ortaköy, Viranşehir, Aşağı Yağmurlu, Yukarı Yağmurlu, Mezracık, Hollan, Kozlu, Çatak köylerinde yaşamaktadır.[840[840]] Yörede Karabaş, Balabanlı cemaatleri de bulunuyor ki, Halep Avşarları arasında aynı adda obalar bulunuyordu. Maksutlar, Zazaların Şeyh Hasanlı kolunun Seydanlı şubesine mensupturlar. Seydanlı şubesi içinde Şam Uşakları, Süleyman Uşakları, Topuz Uşakları gibi Avşarlarda sık kullanılan isimlere rastlamaktayız. Kurtuluş Savaşı yıllarında, Atatürk'e destek veren ünlü Diyap Ağa da Maksut Uşağı cemaatindendi.

828[828] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.83
829[829] Altınay, s.173-76. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.111. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.56
830[830] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, s.740
831[831] Türkay, s.508, 568
832[832] Altınay, s.119
833[833] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.48
834[834] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
835[835] Altınay, s.192-94. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.106-07
836[836] Sümer, Oğuzlar, s.349
837[837] Türkay, s.148, 573, 680
838[838] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.192
839[839] İbrahim Yılmazçelik, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı, Elazığ 1999, s.119-20. Maksut Uşakları, Resik Uşağı, Ferhat Uşağı, Holik Uşağı, Tat Uşağı, Bozik Uşağı, Kocakırlar, Laçin Uşağı, Han Oğulları, Pezkevran ve Sinkan obalarına ayrılır.
840[840] Yılmaz Akbulut, Bingöl Tarihi, Kültür Bakanlığı, Ankara 1995, s.106

Musacalı : Kaynaklarda adı Musulcalı ve Muslucalı şeklinde de geçer. Bu ismin Musa Hacı'dan bozma olduğu akla gelebilir ancak Musul civarından gelen bir Türk aşireti olduğu için bu adı almış olmalıdır. Nitekim Musul henüz 11. Yy'ın sonlarında yine Afşarlar tarafından bir Türk yurdu haline getirilmişti. Burdan çıkan Türk boylarının Anadolu'da dağıldıklarını biliyoruz.

Dulkadır Türkmenlerinden olan Musacalılar, Boz-Ulus içinde 1540 tarihinde biri Gündoğmuş Kethüda idaresinde 7 hane, 7 nefer, diğeri Mahmut Kethüda idaresinde 5 hane, 5 nefer olmak üzere iki kola ayrılmıştı.[841[841]] II. Selim devrinde ise 3 kol halinde 74 hane idi. Bu tarihten sonra adına rastlanılmıyor. Bu onların Orta Anadolu'ya geldiğini gösteriyor.[842[842]] Bunlardan önemli kolların erken dönemlerde Batı Anadolu'ya geldiğine de hükmedebiliriz. Nitekim Uşak ve çevresinde 16. Yy'da oldukça önemli bir yörük topluluğu vardı. II. Selim devrinde bu topluluk arasında büyük bir Afşar oymağı bulunuyordu. Bu oymak 5 obaya ayrılmıştı. Bunlardan biri de 56 vergi nüfuslu Musacalı obasıydı (diğerleri Hoca Fakihli, Öksüzler, Afşar ve Afşar).[843[843]] Musacalıların önemli ölçüde Batı Anadolu'da yerleştiğini biliyoruz. Emirdağ ilçesinin eski adı da Musacalı idi.

1691 yılında Rakka'ya iskan edilen aşiretler arasında Musacalılar da vardı. 1703 yılında Belih nehri ve Rakka dolaylarına yerleştirilen aşiretlerin nizamı bozulmuş ve etrafa dağılmıştı. Bunlardan Musacalılar, 1708 yılında Saruhan, Aydın ve Hüsrevpaşa hanı taraflarında idi. Havran nahiyesindeki cemaatler kaçınca yerlerine bu dağılan grupların yerleştirilmesi planlandı (1720) ancak başarılı olmadı. Musacalıların da olduğu bu grup tekrar eski yerlerine gönderildi (1730).[844[844]] Bu sıralarda Musacalılardan bir grubun Harran ovasına (1720. Belih nehrinin doğusundaki 9 adet nehir boyuna Huneyze nehri sonuna kadar)[845[845]], diğer bir grubun ise Nevşehir ve çevre köylere iskan edildiğini anlıyoruz (1727). [846[846]] Kilis'in Tanburalı köyü de Musacalılar tarafından kurulmuştur.

Musacalı (Musulcalı – Muslucalı) cemaati, Adana, Aksaray, Akşehir, Arapsun, Aydın, Aziziye – Afyon, Barçın, Bergama, Beypazarı, Beyşehir, Bor, Boz-Ok, Cebeli Ilgaz – Çankırı, Çıldır, Diyarbakır, Emirdağı, Erzurum, Eskişehir, Evreşe, Halep, Haymana, Hüsrevpaşahanı, İç-El, Karahisar-ı Şarki, Karaman, Kars, Kavak, Kayseri, Kepsut, Kırşehir, Mihalıç, Nevşehir, Ordu, Rakka, Saruhan, Şam, Şücaeddin ve Yeni-İl'de yerleşmiş, bir bölümü de Balkanlarda Çirmen'e bağlı Uzuncaabathasköy'de iskan olmuştur.[847[847]]

Mutuklu : Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Çavdar ve Kızılpınar köylerinde yaşayan bir Afşar topluluğudur. Bu cemaatten bazı bölüklerin Niğde ve Nevşehir'de yerleştiğini, diğer bazı grupların ise Yunanistan'da bulunan Siroz'a bağlı Timurhisar'da iskan edildiğini görüyoruz.[848[848]] Osmanlı kaynaklarında bu cemaat Kürt Yörüğü olarak adlandırılmıştır.

Nacak Avşarı : Yozgat'ın Sorkun ilçesinde yerleşmiş bir oba. Nacaklılardan bazı gruplar göçebe ve yerleşik olarak iki kısma ayrılmıştı. Bunlardan göçebe olan Nacaklı Yürüğü'nün bir kısmı Maraş'ta bir kısmı ise Niğde'de iskan olmuştu. Oturak Nacaklısı ise Niğde'de yerleşmiştir. [849[849]]

Nadirli : Nadir Şah'ın öldürülmesi üzerine İran'dan Anadolu'ya göç eden Avşarlardandır. Bu Avşarların bazıları göç yolları üzerinde köyler kurarak yerleşmiştir. Ağrı'nın Tutak ilçesindeki Nadirşah köyü bunlardandır. Bu grup daha sonra Maraş civarına gelmiştir. Nadirli Aşireti Maraş'ta 1866'da tamamen iskan oldu.[850[850]] Günümüzde Maraş'ın Afşın (Nadir) ve Göksun (Nadirli) ilçeleriyle, Sivas'ın Merkez (Nadir) ve Gürün (Nadiroğlu) ilçelerinde Nadir adlı köyler bulunmaktadır. Nadirli'den bazı obalar Maraş'tan başka Boz-ok'ta da yerleşmiş, bir kısmı ise Balkanlarda iskan siyaseti uyarınca Silistre ilinin Aydos kazasında iskan edilmiştir.[851[851]]

Nazar Kethüda : Beylikli Avşarı obası. Yalnızca 1526 tahririnde adı geçiyor. Bu tarihte 48 haneydi.[852[852]] Bunlardan bazı bölüklerin Maraş civarında bulundukları anlaşılıyor.

[841[841]] Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s.58-59
[842[842]] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, s.90
[843[843]] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.213
[844[844]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95-97
[845[845]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.75, 120-21. Harran'a 150 Nefer Gönderildi. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.62
[846[846]] Zeynep Korkmaz. Nevşehir Ve Yöresi Ağızları, TDK, Ankara 1994, s.19
[847[847]] Türkay, s.125-26, 594, 596
[848[848]] Türkay, s.35
[849[849]] Türkay, s.127, 600, 617
[850[850]] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.117
[851[851]] Türkay, s.60
[852[852]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.192

Oğuz-Hanlı : Günümüzde toplu olarak Alanya ile Anamur arasında varlığını sürdüren aşiret, Karaman-Oğulları'nın kurucusu Karaman Beyin kardeşi olan Alanya emiri Oğuz-Han Beyin soyundan gelir. Bilindiği gibi Mersin ve civarı Karamanlıların en yoğun ve etkin olduğu bir bölgeydi. Atçeken Oymakları arasında da Oğuzhanlılar vardı.

Belgelere göre, İç-El bölgesinde Anamur, Gülnar, Mut ve Silifke'de obaları bulunan aşiretin yayılarak Kırıkkale ve Kütahya taraflarına yerleştiğini görüyoruz. Ayrıca bazı kolları Balkanların Türkleştirilmesi esnasında bulundukları yerden göçürülerek Bulgaristan'da bulunan Filibe'de iskan edilmiştir.853[853]

Oruçlu : Beylikli Avşarı obası. Bu cemaate de yalnızca 1536 tahririnde rastlanıyor. Anılan tarihte 52 hane nüfusu vardı.854[854]

Öksüz-lü-ler : 16 Yy'da Uşak ve çevresinde oldukça önemli bir yörük topluluğu vardı. II. Selim devrinde bu topluluk arasında büyük bir Afşar oymağı bulunuyordu. Bu oymak 5 obaya ayrılmıştı. Bunlardan Öksüzler Avşarı 102 vergi nüfusla en büyük obaydı (diğerleri Hoca Fakihli, Musacalı, Afşar ve Afşar).855[855]

Aynı yüzyılda Tarsus yöresinde de Öksüzlü cemaati bulunmaktadır. Kaplancı taifesine tabi olan Öksüzlüler, 1519'da 19 hane, 1526'da 27, 1536'da 45, 1543'te 47, 1572'de 107 hane nüfusa sahipti.856[856]

Diğer taraftan bu cemaatin bazı bölüklerine Kilis civarında rastlamaktayız. Bölgede eşkıyalık hareketlerinde bulunan Öksüzlerden 18 hane Rakka'ya sürgüne gönderilmiştir. 1729 yılında ise Rakka'ya iskanı emredilen Recepli Avşarını, iskandan vaz geçirip aralarına alan ve eşkıyalık yapan cemaatlerden biri olan Öksüzlülerin, Kıbrıs adasına sürülmesi için ferman çıkarılacaktır.857[857] Burada dikkati çeken bir husus ise Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Barçikanlı, Keleçorlu ve Kürtler aşiretleri, Öksüz-Uşağı adıyla anılmaktadır.

Kilis, Antep, Halep, Eyübeli – Aksaray, Hasköy – Çirmen (s.133, Kürt) Kilis, Kars-ı Maraş, Ulaş, Dulkadır, Dimetoka, Edirne, Dağardı – Kütahya, Uşak, Timurcu – Saruhan, Saray, Vize, Çorlu (s.619) Öksüz Uşağı : Rakka, Ebu Tahir – Diyarbakır (s.133, Kürt)

Papucu Yeni Yer : Köpekli Avşarının obası. Yalnızca 1526'da adından bahsedilen cemaat, Halep'in doğusunda bulunuyordu ve 33 hane idi.858[858]

Paşa-Oğlu (Paşalı) : Sis Avşarı obalarındandır. Sis bölgesinde 1519'da 22 hane, 1540 akça hasıl, 1523-4'te 15 hane, 6 mücerret, 16 kürekçi, 2 sipahi, 1160 akça hasıl, 1525-6'da 25 hane, 6 mücerret, 1034 akça hasıl, 1536-7'de padişah haslarına dahil edilmiş ve 22 hane, 14 mücerret, 13 kürekçi, 1006 akça hasılı olup Alınavermez mezrasında ziraat yapıyordu. Paşalı adını taşıyan diğer kolu da Ahugöz mezrasında ziraat yapıyor ve 1519'da 8 hane, 560 akça hasıla sahip bulunuyordu. 1523-4'te 10 hane, 720 akça hasıl, 1525-6'da 8 hane, 318 akça hasıl, 1536-7'de ise 9 hane, 3 mücerret, 500 akça hasılı vardı.859[859] Sis bölgesindeki Paşalılardan bazı bölükler Kastamonu'nun Azdavay'da yerleşmiş, bir kısmı Balkanlar'a gönderilerek Niğbolu'nun Hezargrat kazasında iskan edilmiştir.860[860]

Paşalılardan bir başka bölük ise 1500'lerde Sis'ten göç edip Kayseri'ye gelmiştir. 1522'de 20 nefer, 1543'te 12 hane, 1584'te ise Beğdili köyünde 11 hane 10 mücerret, Yüreğir köyünde 15 hane 16 mücerret, Kozluca'da 16 hane 4 mücerret, Eyimli'de 11 hane 8 mücerret olmak üzere 53 hane 38 mücerret nüfusa sahip idi. Katrı ve Canbaz kışlaklarını tasarruf ediyorlardı.861[861] Eyimli ve Yüreğil halen Kayseri'nin merkez köylerinden olup Paşalı cemaatinden olduklarını bilmektedirler.

Pekmezli Avşarı : Gündüzlü Avşarı obasıdır. 1520'de 7 hane, 1526'da 10 hane olan Pekmezliler, 1536'da iki şubeye ayrılmış olup Halep'in doğusunda bulunan bölümü 6 nefer, Şam'da bulunan diğeri ise 10 neferdi.862[862] Pekmezlilerin, kuzeye doğru göç ettikleri anlaşılıyor. Nitekim Maraş Yörükleri arasında adı geçiyor. Sonradan İfraz-ı Dulkadır Türkmenleri arasında

853[853] Türkay, s.130, 609
854[854] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.192
855[855] Faruk Sümer, Oğuzlar, s.213
856[856] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.257
857[857] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55, 112.
858[858] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188
859[859] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.861-2
860[860] Türkay, s.327, 624
861[861] Afyoncu, s.15
862[862] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190

görülen Pekmezli Avşarı, 1725 yılında bir takım cemaatlerle Adana'da bulunan Kurtkulağı'na iskan edildi. Onlar, iskandan kaçıp Karaman, Kütahya, Bursa, İç-El, Aydın ve Saruhan taraflarına gittilerse de tekrar Çukurova'ya getirildiler.[863[863]] Batı Anadolu'da kalan bölükleri ise Salmanlı Avşarı'nın bir obasını oluşturarak 1700'lerin başında Afyon ve civarına yerleştirildi. Pekmezli Avşarı belgelere göre Ankara, Aydın, Biga, Bolu, Bursa, Çankırı, Hamid, İç-El, K. Sahip, Karaman, Karası, Kütahya, Maraş, Muğla, Saruhan ve Teke'de yerleşmiştir.[864[864]]

Perakende-i Maraş : Recepli Avşarlarının bir kolu. Bu obanın Maraş bölgesindeki Afşar obalarının bakiyelerinin bir araya gelerek oluşturduğu bir karışım olduğunu anlıyoruz. Maraş'ta Zeytun nahiyesinin (Şimdi merkeze bağlı Süleymanlı kasabası) Kamalak mezrası (diğer adı Başkuyu) bu obadandı.[865[865]] 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 25 hane nüfusu vardı.[866[866]]

Puhurcu : Batı Anadolu'da yakın zamanlara kadar göçebe yaşayan 40-50 çadırlık bir Afşar topluluğu. Bunlarla ilgili Rahmetli Beşir Önder'de bilgiler vardı ki elimizdedir. Yaşar Kemal'in romanına konu olan İnce Memet'in ağıtında da Puhurculardan bahsedilir.

Ağıt şöyledir.

Puhurcular bölük bölük geldiler
Bak göksümü delik delik deldiler
Ak kağıt üstüne resmim aldılar
Kahpe felek değirmenin döndümü
Döne döne sıran bize geldi mi

Puhurcular atar atar vuramaz
İnce Memet dumanından duramaz
Kalk gidelim bura bize yaramaz
Kahpe felek değirmenin döndümü
Döne döne sıran bize geldi mi

İç-El, Teke, Alanya ve Aydın'da ise Puhurlu adında bir cemaat vardır ki aynı obadır. Ayrıca Maraş'ta Buğurcuklu adlı bir oba gözüküyor.[867[867]]

Pusucalı Afşar : 1616 yılında Yeni-İl'de yaşadığını biliyoruz.[868[868]]

Recepli Avşarı : Moğol istilası üzerine Suriye'ye 40.000 çadır Türkmen kaçmış ve Memluklere sığınmıştı. Burada Boz-Ok ve Üç-Ok teşkilatını devam ettirmişlerdi. Boz-Okların başında ise Afşarlar bulunuyordu. Bunlara Halep Afşarları denir.[869[869]] Bu Afşarlar 16. Yy'ın ilk yarısında Köpekli, Gündüzlü ve Avşar adlı üç obaya ayrılmıştı. Avşar obası, 58 vergi evden ibaretti. Memlukler devrinde dirlik tasarruf eden bu oba, Osmanlı'da da bu dirliğini korumuştu.

16. Yy'ın sonlarında (1579-80) obaların başındaki bey aileleri ortadan kalkmış ve yerlerini obaları idare eden kethüdalar (=kahya, Avşarlarda "ka") almıştı. Bu obalardan Avşar obasının başında ise üç kethüda bulunuyordu. Recep, Bahri, Küçük Minnet kethüda. 1581 yılında Danişmentli ve Lekvanik cemaatinden bir kısım eşkıyanın Avşarların mallarını gasp etmeleri üzerine Recep Kethüda, Bahri ve Küçük Minnet ile birlikte devlete şikayet etmişlerdi.[870[870]] Recepli Afşarları adını bu Recep Kethüdadan almıştır. Recep ve oğulları öyle ün salmıştı ki (Recepliler Köpekli Avşarından çıkmıştır) 17. Yy'da Afşarlar çoğunlukla Recepli Avşarı diye anıldılar. Bu Afşarlar bu yüzyıllarda Zamantı'ya yaylaya çıkıyorlardı.[871[871]] Receplilerin, Maraş'ta da faaliyette bulundukları anlaşılıyor.[872[872]]

1624 yılında Abaza Mehmet Paşa'nın II. Osman'ın (Genç) intikamını almak için Sadrazam Çerkez Mehmet Paşa'ya karşı ayaklandığında, Orta Anadolu'dan toplayıp Kayseri'deki Boğazköprü'ye kadar getirdiği 40.000 kişilik ordusunda Recepli Afşarları da vardı.[873[873]]

Recepliler, 1689'da Anadolu'da isyan eden Gedik adlı kişinin yok edilmesine memur edilen Türkmenler arasındaydı. Ertesi yıl yapılan Avusturya Seferine (1690) Afşarlar, Recep-Oğlu

---

863[863] Halaçoğlu,İskan Siyaseti, s.86
864[864] Türkay, s.237, 239, 626. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.86
865[865] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.302
866[866] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
867[867] Türkay, s.258
868[868] Altınay, s.77
869[869] Sümer, "Ramazan-Oğullarına Dair...", s.1
870[870] Altınay, s.47
871[871] Sümer, "Afşarlar", TDAD, Sayı 62, s.125
872[872] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.63
873[873] Halit Erkiletlioğlu, Osmanlılar Zamanında Kayseri, Ankara 1996, s.

Halil Bey önderliğinde 200 atlı ile katılmışlardı. Aynı seferde Recep-Oğlu Dana Murat Beyin de adı geçiyor.874[874] Recep-Oğlu Halil Bey, 1691 yılında Sis Sancak beyi idi.875[875]

Osmanlı'nın 1691-92 yılında başladığı iskan siyaseti sırasında göçebe aşiretleri kendi yaylak ve kışlaklarında yerleştirme teşebbüsü sonucu Recepliler Zamantı ve Pınarbaşı topraklarına 1693'te iskan edildiler. Başlangıçta iskana uydular, hatta Rakka iskanına gitmeyen bazı aşiretlerin Kıbrısa sürülmesi esnasında (1702) Adana'da kışlayan aşiret devlete yardımcı olmuştu. Ancak bir süre sonra nizamsız davranışları yüzünden 1703'te Rakka ve Belih nehri boylarına sürüldüler. Recepli Avşarı iskandan kaçarak Kars ve Çıldır taraflarına gitti.876[876] Recepli'den bir grup eşkıya ise Antakya'ya Gavur Dağlarında sakin Çobanoğlu'na gelip Nestan, Hacılar ve Küreci köylerine yerleşti ve şakiliğe başladı. Ancak 1703'te iskan yerlerine geri gönderildiler. Diğer bir bölük ise 1704'te Okçu İzzeddinli, Kılıçlı, Tacirli ve Alcı cemaatleriyle birlikte Maraş'ı yağmalamış ve 150 köy harap olmuştu.877[877]

Bu arada güneyden gelen Arap saldırılarına karşı 1710'da Rakka'ya yeni boylar gönderildi. Bu boylar arasında Kayseri, Maraş, Zamantı ve Çukurova'da eşkıyalık yapan Recepliler de vardı.878[878] Rakka'ya gönderilen Recepliler, 1712'de iskandan kaçıp Lekvaniklerle birleşip Kayseri ve Zamantı'da şekavete başladılar. Recepliler, Rum tarafında 500 hane Pehlivanlı torunları yanında, 500 hane Tabanlı yanında, bir kısmı da Yüzde türkmenlerinden Salar yanında idi. Halep ve Rakka valisi Yusuf Paşa'ya tekrar Rakka'ya iskanları emredildiyse de diğer Türkmen (Afşar, Hacı Mustafa oğulları ve Tacir) ve Leklerin (Lek ve buna bağlı Kırıntılı, Hacılar) baskısıyla başarısız oldu. Boybeyi Bekir, iskandan kurtulmak için İstanbul'a gitti ve Zamantı kazasının boş ve harap yerlerine yerleşmesi karar alındı.879[879] Bunun üzerine 1713'te boş ve harap Zamantı kazası köylerine iskanları kararlaştırıldı. Bazıları ise Harran ovasına yerleştirilmek için 1720 yılında bölgeye gönderildi.880[880] Recepli ile ona bağlı olan İmam Kulu Uşakları, 1720 yılında Havran nahiyesindeki cemaatler kaçınca yerlerine yerleştirilmek istendi, ancak başarılı olunamadı ve eski yerlerine gönderildiler. Zamantı'ya gelenler ise 1730'da burada 66 köy kurdular.881[881]

Receplilerin 1729 yılında nüfus durumu şöyleydi. (İlk rakamlar bennak yani hane, ikinci rakamlar nefer yani mücerret) Süleymanlı – 108/60, Karaşeyhli – 44/12, Sarı seydili – 21/12, Hovadlı – 10/6, Akçaali – 16/8, Saruhanlı – 8/6, Hedilli – 31/12, Burkalemli – 12/9, Sarı fakihli – 14/6, Taşlı uşağı – 8/3, Kara budaklı – 32/18, Yeni tekeli– 16/6, okunamamış – 9/7, Sofular (Mahmudoğlu) – 11/9, Tohmadanan (torunluk iddia edenler) – 0/80, Perakende-i Maraş – 25/0, Recep safi uşakları – 0/29. Ancak Zamantı'da rahat durmadıkları için 1731'de tekrar Rakka'ya sürüldüler. Recepliler, içine giren Kilis eşkıyasından Kemaloğlu Veli, Kösebekiroğlu Ali, Ekintili, Öksüzlü, Okçu İzzeddinli ve Çobanoğlunun tecavüzleriyle Rakka'ya gitmeyip Antep'e geldi. Adana valisi Vezir Ahmet Paşaya emirle Recepli Rakkaya diğer cemaatler ise Kıbrıs'a sürgün edildi (1732).882[882] Devletin aldığı tüm tedbirlere rağmen taşkınlıktan vazgeçmeyen Recepli beylerinin çoğunun 1742 yılında idam fermanı çıkarılmıştır. 1754 yılında ise Rakka'dan kaçan Recepliler, Sis bölgesinde Kıllı cemaatine saldırmış ve liderlerine öldürmüşlerdi.883[883] Kırıkkale'nin Keskin ilçesi ve civarı özellikle Receplilerin yerleştiği bölgeydi.884[884] Osmanlı belgelerinde Recepli Avşarlarından bazen Ekrad (Kürt) taifesi diye bahsedilir. Bu ifade onun yaşam tarzıyla ilgilidir.

Cemaat Adana, Develi, Halep, Hısn-ı Keyf, İncesu, Kadirli, Karaman, Kars, Kars-ı Maraş, Kayseri, Kırşehir, Kilis, Kozandağı, Maraş, Rakka, Sis, Yahyalı, Yeni-İl ve Zamantı'da bulunuyordu.885[885]

Recepli Avşarı obaları şunlardır : Akçaali, Beğdenizli, Dodurlu (Doduryan), Hobal(l)ı / Obalı, Karabulak, Mahmudoğlu / Sofular, Sarıfakihli, Sarıhacılı, Sarıhanlı, Sarı Sindili (Sendil) / Sarı Seydili, Taşoğlu / Taşlıuşağı, Süleymanlı, Kara Şeyhli, Hovadlı, Hedilli, Burkalemli, Kara

---

874[874] A. Refik Altınay, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989, s.78, 82
875[875] Halaçoğlu, 18. Yy'da Osmanlı'da İskan Siyaseti, s.116
876[876] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95, 109
877[877] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.80, 109
878[878] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.118
879[879] Altınay, s.145-6
880[880] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.120-21. (Maraş'ta Recepli'den Ve Recepli'ye Bağlı Çepni Ve Dokuz,'Dan 50'şer Hane, Recepli'ye Bağlı İmam Fakih Uşakları'ndan Birer Miktar Hane)
881[881] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.96-97, 109
882[882] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55, 115-16
883[883] Altınay, s.186, 209-10, 214
884[884] Sümer, Çepniler, TDAV, İstanbul 1992, s.122
885[885] Türkay, s.138-9, 180, 632-3

Budaklı, Yeni Tekeli, Tohmadanan, Perakende-i Maraş, Recep Safi Uşakları, İmam Fakih Uşakları, İmam Kulu Uşakları, Çepni ve Dokuz (Bu son ikisi Afşar değildir). Bu obalar hakkında bilgi için başlıklara bakınız.

Recep Safi Uşakları : Recepli Avşarlarının bir kolu. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 29 mücerret nüfusu vardı.[886[886]]

Sait : Sis Avşarı obalarındandır. Sis bölgesinde 1519'da adına rastlanmıyor. 1523-4'te 32 hane, 4 mücerret, 2430 akça hasılı, 1525-6'da 35 hane, 10 mücerret, 1 imam, 1520 akça hasılı olup Bulanı mezrasında ziraat yapıyordu. 1536-7'de ise 51 hane, 26 mücerret, 2082 akça hasılı vardı ve Sarımut mezrasında ziraat yapıyordu.[887[887]] Sait obasından bazı bölüklerin Konya'nın Sahra kesiminde yerleştiğini görüyoruz. Saitlilerin Kilis'te bulunanları ise belgelerde Kürt olarak adlandırılmıştır. Bu grubun bir kısmı Trakya'da Paşa sancağı'na bağlı Tatarpazarı'nda iskan edilmiş.[888[888]]

Salmanlı Avşarı : Salmanlıların adı Süleymanlı şeklinde de geçer. Bu ikisi aynı topluluktur. 16. yy'da Kadirli'de bulunan 5-6 boydan birisi de Salmanlılardı. Zamantı bölgesinde ise henüz erken devirlerde Salmanlılara rastlıyoruz. Onlar bu bölgede Kalelice Pirselik ve Kalecik (Alibeyli) köylerinde bulunuyordu.[889[889]] Daha sonra Salmanlılardan önemli bölüklerin dağıldıklarını görüyoruz. 1613 yılında Çankırı bölgesindeki Türkmenler arasında Büyük ve Küçük Salmanlı olarak adı geçiyor. Bunların daha sonra Batı Anadolu'ya doğru yayıldıklarını görüyoruz. 1691 yılında Köse İbrahim, Balı ve Kubad Kethüdaların emrindeki Büyük Salmanlılar ile Ali ve Ketiş Oğlu Bekir Kethüdaların emrindeki Küçük Salmanlılar, Batı Anadolu'da çevre köylere zarar vermekteydiler. Bu tarihlerde Büyük Salmanlılar, Köse Musa (Diğer adı Köse Köselisi), Pekmezli, Karahaliloğulları, Fakihli, Güllüce, Keleşoğlu, Emmioğlu, Karahacı Ebubekir, Hacıemir Şamoğlu, Hacı Yusuf, Abdullahoğlu, Abdioğlu, Katipoğlu ve Ceridoğlu, Küçük Salmanlılar ise Ali Kethüda, Hacı Kasım-Oğlu, Kara Bayram ve Kara Bayrak adlı obalara ayrılmıştı.[890[890]]

Bunlardan Köse Musa obası, Sandıklı'da iskan edildi.[891[891]] Kara Halil Oğulları ise 1691'de Hama ve Humus'a iskan edilen oymaklar arasındadır (Hama'da Barin nahiyesinde Akrep ve Rubah köyleri ile Saguna mezrasına). Diğer kısımları da 1730'da Karaman'da bulunan Atlantı'ya iskan edildi.[892[892]] Bazıları Maraş'ta Güvercinlik kazasının Gercayin ve Emre (Gökçetepe) köylerinde yerleşti.[893[893]] Kara Halilli cemaatinin İfraz'a dahil edilen bölükleri ise 1725'te Adana'da Kurtkulağı'na yerleştrildi. Bunlar, Karaman, Kütahya, Bursa, İçel, Aydın ve Saruhan taraflarına kaçtıysa da tekrar Çukurova'ya nakledildiler.[894[894]]

Danişmentli Türkmenleri arasında görülen Salmanlıların, 1691 yılında başlayan iskanları 1701'de Keçi Borlu, Geyikler, Sandıklı ve Çölabat kazalarına iskanı ile tamamlandı. Önce mera ve tarlalar yetersiz diye itiraz ettiler. Bunun üzerine tahrir yapıldı ve bölge yöneticilerine emir gönderilerek buna göre iskanları gerçekleşti (1702). Ancak ertesi yıl bir kısmı iskanı terk edip zulme başladı (1703). Uzun uğraşlardan sonra (1708) bunlar tekrar eski yerlerine yerleştiler.

Büyük Salmanlılar, Geyikler kazasının Yorgalar, Akça, Yüreğil, Gökçeli, Alacaatlı, Yarımca, Dombay, Eskiköy, Engürük, Yenice, Yeregiren, Seyidli, Budaklı, Karabedirli, Eldere ve Porsama, Sandıklı'nın Kötüağıl, Urla'nın Okçular köylerine, Kara Halilli obası ise Sandıklı'nın Karakuyu, Karahalilli ve Saidli köylerine; Küçük Salmanlılar, Geyikler kazasının Mayalı, Çapalı, Eldere, Kulu ve Torumlu köylerine, Küçük Salmanlıların Hacı Kasımoğlu obası ise Kuyuköy, Bahşayış, Haceröyük ve Tulu köylerine yerleşti. Ancak çevreye zararları önlenemediği için 1720'de Rakka'ya iskanları emredildiyse de bundan vazgeçilerek 1728'de aşiretin miri yöneticilerine

---

886[886] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
887[887] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.862
888[888] Türkay, s.641
889[889] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988, s.688
890[890] Altınay, s.66, 103-4
891[891] Türkay, s.544
892[892] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.66, 68, 111
893[893] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.322-23
894[894] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.86

gönderilen emirle itaatleri sağlandı. Böylece buralara kesin yerleşmiş oldular.[895[895]] Günümüzde Afyon il merkezi ile Sülümenli, Çobanlar ve Işıklar kasabaları bu cemaattendir.[896[896]]

Çankırı bölgesindeki Salmanlılardan bazı grupların Yozgat tarafına geçtiklerini anlıyoruz. Nitekim Boz-Ok'ta sakin Selmanlı ve Dede Sülü cemaatine tabi diğer Selmanlı cemaati, içlerinden çıkan eşkıya sebebiyle vergilerine zam yapılmak suretiyle cezalandırılmışlar ve Yeni-İl'e dahil edilerek iskanları emredilmiştir (1714).[897[897]] Bunlardan bir bölük, Davudeli ve Elmahacılı köyüne yerleşti.[898[898]] Onlar, Maraş'ta Gündeşli aşiretine tabi bulunmaktaydılar. Bu Salmanlılar, Kangal ile Hasançelebi arasında bulunan Alaca Han ve Ulaş mevkine diğer cemaatlerle 1723-29 da kendi rızaları ile iskan edilmişti. Ancak bir takım cemaatlerin taarruzları sonucu 1733'te devlete yaptıkları şikayet sonucu Sofular hariç diğerleri iskandan affedilmiştir.[899[899]]

Salmanlılar Adana, Aksaray, Alanya, Amasya, Ankara, Antep, Aydın, Bigadiç, Bor, Boyabat, Boz-Ok (Kocalı kazası), Çankırı, Çorlu, Çorum, Çöl-Abat, Çukurova, Danişmentli, Dazkırı, Diyarbakır, Edirne, Eyüpeli, Geyikler, Göksün, Gördük ve Timurcu – Saruhan, Gülnar, Halep, Hamit, Isparta, İzmir, K. Sahip, Karahisar-ı Şarki, Kangal, Kars-ı Maraş, Kastamonu, Kaş, Kayseri, Keçiborlu, Keskin, Kırşehir, Kilis, Kirmastı, Konya, Kozan, Kütahya, Malatya, Maraş, Niğde, Rakka, Sandıklı, Sivas, Sungurlu, Tarsus, Teke, Tire, Yeni-İl, Yenişehir – Aydın, Zamantı ve Zeyne – İç-El'de ve Balkanlarda Kili ve Akkerman, Selanik, Kırcali, Çirmen'de yerleşmiştir.[900[900]]

Sancak Avşarı : 1679-80 tarihinde Antep'e gelip yerleşen bir oba.[901[901]] Günümüzde Güney bölgelerimizde yaşayan Yörükler arasında Sancaklılar da bulunmaktadır. Burada bir hususu belirtelim, Yörük adıyla anılan boylardan bazıları Afşar obalarının bakiyesidir. Afşarlar da eskiden göçebe yaşayan bir topluluktu. Ege ve Güney bölgelerimizde yaşayan Yörüklerle ilgili bilgi veren kimi kaynaklarda Yörüklerin alt obaları arasında Avşarlardan da bahsedilir. Sancaklı obası, Akşehir, Saruhan, Tarsus, Adana, Sis, İç-El, Karahisar-ı Şarki ve Ordu bölgesinde yerleşmiştir.[902[902]]

Sarı Fakihli : Recepli Avşarındandır. 16. Yy'ın ilk yarısında Sis yöresinde bulunan cemaat, Savcı-Hacılı'ya tabi gözüküyor ve 1519'da 11 hane, 2 mücerret, 840 akça hasıl, 1523-4'te ise 16 hane, 9 mücerret, 1270 akça hasıla sahip olup Körpe mezrasında ziraat ediyordu. Diğer defterlerde adına rastlanmamıştır.[903[903]] Bu onların başka yerlere gittiğini gösteriyor. Nitekim belgelerde cemaatin Kayseri, Adana, Kars-ı Maraş, Göksün ve Niğde'de bulunduğu anlaşılıyor.[904[904]] Maraş yöresindeki Sarı Fakihliler, Akça Kuyuluk köyünde iskan olmuştu.[905[905]] Bazı bölüklerinin ise Tomarza ve Kadirli'de bulundukları anlaşılıyor. Ayrıca Tarsus yöresinde 1543'te ortaya çıkan Arpaçlu taifesine bağlı 4 hanelik küçük bir Sarı Fakihli obası bulunmaktadır.[906[906]] Bu husus göç sırasında cemaatin bazılarının buraya geldiğini gösteriyor. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 14 hane ve 6 mücerret nüfusa sahipti.[907[907]]

Sarı-Hacılı : İmanlı Avşarı'nın bir obasıdır. 16. Yüzyılda Maraş ve yöresinde bulunan cemaat, daha sonra Recepli Avşarının bir obasını oluşturmuştur. Maraş'tan başka Yozgat, Kadirli, Alanya, Şebinkarahisar ve Sivas'ta yerleşmiştir.[908[908]]

895[895] Altınay, s.124-25, 130-1, 165, 185. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.73-75. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.59-60, 81-83. (Emir, Hamid Ve Karahisarı Sahip Sancakları Mutasarrıflarına, Kütahya Mollası Ve Mütesellimine, Denizli, Geyikler, Kemerihamid, Urla, Şeyhli, Çarşanba, Lazkiye, Uluborlu, Burdur, Homa, Çölabat, Uşak, Baklan, Sandıklı Ve Honaz Kadılarına Gönderildi.)

896[896] Türkay, s.265, 562, 644, 667-68

897[897] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.53, 65

898[898] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.84-86

899[899] Altınay, s.168, 192-4. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.111. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.75, 107

900[900] Türkay, s.328, 397, 644, 667-68, 686-7, 756

901[901] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126

902[902] Türkay, s.646

903[903] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.862-3

904[904] Türkay, s.361, 653

905[905] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.89

906[906] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.276

907[907] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55

908[908] Türkay, s.654

Saruhanlı : Recepli Avşarlarının bir kolu. 16. Yüzyılda Maraş Türkmenleri arasında görülen Saruhanlılar, Salmanlılara tabi idiler. Ayrıca aynı yüzyılda Karaman'da sakin Atçeken oymakları arasında Bayburt kazası Türkmenlerinden Saruhanlı (diğer adı Türkmenli) cemaati bulunmaktadır.[909[909]] Bu onlardan bazı grupların bu bölgeye göç ettiğini gösteriyor. İlerleyen dönemlerde Receplilere tabi olan cemaat, 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak Saruhanlılar, diğer bazı obalarla beraber iskandan kaçarak Kars ve Çıldır taraflarına gitmişti. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 8 hane ve 6 mücerret nüfusa sahipti.[910[910]]

Cemaat Anamur, Ankara, Diyarbakır, Kadirli, Kara İsalı, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Konya, Mardin, Rakka, Sis, Tavşanlı, Tire ve Yalova'da yerleşmiş, Bir kısmı Trakya'da Edirne ve Sultanyeri'ne ve daha ilerde Balkanlarda Yenice-i Kızılağaç – Paşa, Filibe, Gümülcine, Kızanlık – Çirmen, Serfice – Manastır ve Tatarpazarı'nda iskan edilmiştir.[911[911]]

Sarı Sindili (Sendil) / Sarı Seydili : Recepli Avşarının bir obası. Sendil şeklinde de okunması bu cemaatin Sindel Avşarıyla aynı oba olmalarını akla getiriyor. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 21 hane ve 12 mücerret nüfusa sahipti.[912[912]] Bu oba Kadirli, Karaman, Kars-ı Maraş, Kayseri, Kırşehir, Rakka, Sis ve Zamantı bölgesinde yerleşmiştir.[913[913]]

Sarıveli-ler : Osmanlı belgelerine göre Balkanlar'a gönderilerek Silistre ilinin Rosikasrı'nda iskan edilen bir obadır.[914[914]] Kayseri'de 1846-49 yıllarında Lek, Kuzu-Güdenli ve Kırıntılı aşiret atlıları ile beraber Kayseri, Niğde ve Kırşehir taraflarına kovguna giden Afşar elebaşıları arasında Sarıveli-Oğlu diye bir kişinin adı geçiyor.[915[915]] Bu kişinin soyu günümüzde Sarız civarında yerleşen Torun Avşarlarının obalarından birini oluşturuyor. Bunlar, Sarız ilçesi Damızlık köyünde (soyadı Kaygusuz olan aileler) yaşamaktadır. Bu obanın Karaman'da bulunan Sarıveli kasabası ile ilgisi olduğunu düşünüyoruz. Üniversitede okurken değerli hocam Azerbaycanlı Prof. Dr. Refik Kurbanov, kendilerinin Karaman'dan sürgün gelen Avşarlardan olduğunu söylemişti. Beraber yaptığımız araştırmada Karaman civarındaki köy adları ile hocanın doğduğu bölgedeki köy adları aynıydı. Hoca, Sarıvelilerdendi. Babası ünlü Azeri şair Osman Servelli (Sarıvelili) idi. Karaman'da da Ermenek ilçesine bağlı Sarıveli kasabası (ilçe oldu) bulunuyor. İçel'in Mut ilçesinde ve daha ilerde Tarsus'ta da Sarıveli adında köyler vardır. Anlaşılan Karaman bölgesinden yola çıkan oba Mut üzerinden Tarsus'a ve oradan Kayseri'ye gelmiş, Kayseri'de rahat durmayıp eşkıyalık hareketlerinde bulunduklarından bir kısmı Kafkasya bölgesine sürülmüştür. Nitekim Erzurum'un Hınıs ilçesinde Sarıveli adında bir köyün bulunması bu göç yolunu bize göstermektedir.

Sekiz Avşarı : Kanuni devrinde Halep Türkmenleri arasında Afşarlar, Köpekli, Gündüzlü ve Beylikli olmak üzere üç koldan oluşmaktaydı. Bunlardan Köpek-Oğulları bir çok obaya ayrılmıştı ki bu obalardan biri Sekiz adını taşıyordu. Halep bölgesinde 1526'da 61 hane olan Sekiz Avşarı, 1536'da 37 hane, 1550'de ise 26 hane idi. Bu nüfus azalmasının sebebi Sekiz cemaatinin erken tarihte yerleşik hayata geçmesiyle ilgilidir.[916[916]] Nitekim bunlardan bir grup 16. Yy ortalarında Urfa'nın Suruç ilçesi Şeyhçoban köyünde yerleşti. Bunlara Suruç Avşarı da denir. Sekiz Avşarından bazı bölükler ise Yeni-İl Türkmenleri arasında bulunuyordu. Yeni-İl'e bağlı Afşar oymakları 1691 yılında Boz-Ulus Mandesi Avşarlarıyla birlikte Rakka'ya iskan edildi.[917[917]]

Senir Avşarı : Niğde'de yerleştiği anlaşılan Senirlilerin bir bölümü de Adana ve Tarsus civarında bulunuyordu. Bu cemaatin Halep, Maraş, Kiğı, Alanya, Yeni-İl ve Düşenbe – Senir'de iskan olanları Kürt olarak adlandırılıyor.[918[918]] Bugün Senir ve Karasenir adlı köylerin bu obadan kaldığını sanıyoruz. Çünkü bu köylerde Afşar geleneği hala hatırlanıyor. Buna Nevşehir'in Kozaklı

909[909] H. B. Karadeniz, Atçeken Oymakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, E.Ü.s.B.E., Kayseri 1995, s.222
910[910] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
911[911] Türkay, s.144, 649, 655
912[912] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
913[913] Türkay, s.660
914[914] Türkay, s.662
915[915] Yurtsever, a.g.e., s.111.
916[916] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188
917[917] Sümer, Oğuzlar, s.210, 212
918[918] Türkay, s.665, 670

ilçesi Karasenir köyü ile bu köyün geldiği yer olan Konya'nın Karapınar ilçesindeki Karasenir adlı köyleri örnek verebiliriz.

Sırkıntılı : Çukurova'nın en büyük aşiretlerinden biri olan Sırkıntı aşireti batılı seyyahlar tarafından Afşarlara mensup bir oymak olarak gösterilmiştir.919[919] 1624 yılında Abaza Mehmet Paşa'nın II. Osman'ın (Genç) intikamını almak için Sadrazam Çerkez Mehmet Paşa'ya karşı ayaklandığında, Orta Anadolu'dan toplayıp Kayseri'deki Boğazköprü'ye kadar getirdiği 40.000 kişilik ordusunda Sırkıntılılar bulunuyordu.920[920] 1730 tarihinde Sırkıntı-Oğlu Mehmet, Karsantı-Oğlu, Karanebi-Oğlu ve Kerim-Oğlu ile birlikte Rakka'ya iskanı emredilen Recepli Avşarı'nın kaçmasını önlemeğe memur edilmişti.921[921]

D.V.Langlois'in 1857 tarihli Çukurova'da bulunan oymaklara ait listesinde Sırkıntılılar, 800 çadır nüfus, 30.000 koyun, 5.000 keçi, 1.800 sığır ve 1.000 deveye sahipti.922[922]

Silsüpür Avşarı : Ceritlerin meşhur bir obası da bu adı taşır. Rakkaya iskan edilen Afşar obaları arasında bulunan (Bab-ı Altun, Çeçeli, Dokuz gibi) Silsüpür Avşarı, diğerleriyle beraber iskandan kaçıp Maraş, Pazarcıkovası, Kilis, Sokudağı ve Çobanoğlu dağına gelerek halka zarar vermeye başladılar. Bunların iskan yerine gitmesi için 1703 yılında Rakka beylerbeyine hüküm gönderildi.923[923] Ancak aşiretleri kendi yaylak ve kışlaklarında yerleştirme teşebbüsü doğrultusunda bunların Rakka'ya iskanlarından vaz geçilmiştir. Neticede Silsüpür Avşarı, Köçekli ile birlikte 1729 yılında Çiçekdağı civarına harabe köylere yerleştiler.924[924] Bunun yanında bir kısmının Boz-Ok, Çankırı, Diyarbakır, Kayseri ve Nevşehir'de kaldığı anlaşılıyor.925[925]

Sindel Avşarı : Bir Afşar obası. Osmanlı belgelerinde bu cemaatin adı Sindeli, Sendeli, Sendil, Sandal, Senedli gibi değişik tarzda okunmaktadır. Kayseri bölgesinde bulunan bu obanın Zamantı bölgesinden çıkarak güneye ve batıya göç ettiğini anlıyoruz. Nitekim Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde Sindel köyü vardır. Batıya doğru gidildikçe Sindellilerin izini bulmaktayız. Develi ilçesinde Sindelhöyük, Yeşilhisar ilçesinde de Sindel (Kovalı) köyleri vardır. Daha batıda Nevşehir'in Avanos ilçesi Topaklı kasabası Avşardır ve yarısı Sindelliler diye tanınır. Ayrıca Osmanlı belgelerinde Saruhan bölgesinde eşkiyalık hareketlerinde bulunan Türkmenler arasında Sindel cemaati de yer almaktadır.926[926] Manisa'nın Akhisar ilçesi Sindelli, Salihli ilçesi Sindel ve İzmir'in Bergama ilçesi Sindel köyleri bu cemaat tarafından kuruldu.927[927]

Sindellilerin önemli bir bölümü de Mersin civarında bulunuyordu. Karaman valisi Vezir Ali Paşa tarafından Ermenek'teki Beyçayır bölgesine yerleştirilen İç-El yörükleri dağılmış, Teke, Hamit ve Aydın bölgesine gelmişti. Bunlar 1708 yılındaki bir emirle eski yerlerine gönderildiler. Sindel (diğer adı Menteşeli), Gülnar'ın Sendil köyüne yerleşti. Ancak Sindellilerin de bulunduğu bu cemaatler rahat durmayıp ahaliye zarar verince 1714 yılında (sürgün, 1741'e kadar sürdü) Kıbrıs'a sürüldüler.928[928] Nitekim Kıbrıs'taki Sinde köyü bu oba ile alakalıdır.929[929] Cemaatten bir grup ise Aydın sancağında bulunan Kızılca Burgos derbendine derbentçi olarak iskan edilmiştir (1743).930[930]

Sindelliler, belgelere göre Adana, Alanya, Aydın, Balıkesir, Biga'nın Çatalbirgos kazası, Birgi, Gelibolu'nun Abri ve Firecik, Hamit, İç-El, Karaağaç, Kıbrıs, Kütahya, Menteşe, Saruhan, Saruhan'ın Adala kazası, Sındırgı, Sis, Şam, Tarsus ve Teke bölgesinde yerlemiş, bir bölümü de Balkanlarda Eğribucak, Cumapazarı ve Gümülcine'de iskan olmuştur.931[931]

Sis Afşarları : Moğollar, Kösedağ Savaşında (1243) Selçukluları yenip egemenliği altına aldı, 1277'de ise Anadolu'nun batısı hariç tamamına hakim oldular. Karaman-Oğulları başta olmak üzere Türkmenler Anadolu'nun istiklali için mücadeleye başladılar. Moğollar, kendilerine karşı Anadolu'yu savunan tek unsur olan Türkmenleri hedef alıp bunlara karşı giriştiği saldırı ve katliamla bu gücü yok etmeye başladı. Bunun sonucunda Memluk müverrihi İbn-i Şeddad'ın

919[919] Sümer, "Çukurova'nın Tarihine...", s.85
920[920] Halit Erkiletlioğlu, Osmanlılar Zamanında Kayseri, Ankara 1996, s.
921[921] Altınay, s.186. Sümer, Oğuzlar, s.158
922[922] Sümer, Oğuzlar, 350
923[923] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.82, 119
924[924] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.109. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.68
925[925] Türkay, s.147
926[926] Çağatay Uluçay, Saruhan'da Halk Hareketi Ve Eşkıyalık,
927[927] Eröz, "Ege Bölgesinde...", s.185
928[928] Altınay, s.148, 151. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.112. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.84, 113
929[929] Mehmet Eröz, Atatürk-Milliyetçilik-Doğu Anadolu, İstanbul 1987, s.213
930[930] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.111. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.105
931[931] Türkay, s.143, 669-70, 755

kaydettiğine göre Anadolu'dan Suriye'ye (Gazze'den Antakya ve Diyarbakır'a kadar uzanan saha ile Suriye sahillerinde) 40.000 çadır Türkmen göç ederek Memluklere sığındı.[932[932]] Bu Türkmenler burada da Boz-ok ve Üç-ok teşkilatlarını yaşattılar. Bozoklar'ın başında ise Afşarları görüyoruz.[933[933]] Bunlara Kuzey Suriye Afşarları deniyordu.

14.yy'ın ikinci yarısından itibaren Çukurova bölgesinde (Adana, Tarsus, Misis, Ayas ve Sis) Ramazan-oğulları hakim oldu. Çukurova'nın ve Suriye'nin belli başlı ticaret ve hac yolu üzerinde bulunması Memluklerin bölgeyle ilgilenmesi ve dolayısıyla Ramazanlılarla mücadele etmesine sebep oldu.[934[934]] Memluklerin Çukurova'ya akınları ve Sis'i (Kozan) fetihleri zamanında (1375) Kuzey Suriye Avşarlarının bir bölümü Çukurova'ya göç ederek Sis yöresine yerleşti ki bunlara Sis Afşarları denir.[935[935]] Osmanlılar devrinde de Adana ve Kars-ı Zülkadır'da (Kadirli) bulunan bu grup [936[936]] 16. Yy'ın ilk yarısında oldukça kalabalık idi.

Daha sonraki zamanlarda bu Afşarların önemli bir kısmı Çukurova'daki hakimiyet mücadelelerinden kaçarak Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağılmışlardır. Bunlardan bir grup Sivas-Dersim arasına göç ederek yerleştiler ve burada zaman içerisinde benliklerini kaybettiler. Günümüzde bu bölgede yaşayan Koçgiri aşireti bu Avşarların torunudur.[937[937]] Ayrıca Dersim'e yerleşen Sis Afşarlarından bir bölük te Zazalar arasında kalıp Dersim oymaklarından Sisanlı Aşiretini oluşturmuştur.[938[938]] Sisanlıların bir kısmı Erzurum'un Hınıs ilçesine göç edip burada da bazı köyler kurmuşlardır (Mirseyit, Mirgezer, Sağlam, Halefan gibi).[939[939]] Bazı yabancı seyyahların Türk oldukları halde kasıtlı olarak Kürt oldukları propagandasını yaptıkları boylardan biri de işte bu Dersim-Sivas arasında yaşayan Avşarlardır.[940[940]]

Sis Afşarları obaları şunlardı : 1.Alembeyli 2.Aydoğmuşlu a.Alp-Ağıl-oğlu b.Bahşayışlu c.Canbaz (-lı, -oğlu) ç.Çandık d.Kara Mehmet (Kara Mihmadlu) 3.Aydoğmuş Oğlanları 4.Bay Temürlü (-Hacılı) 5.Bostancı-lı-yan 6.Doyranlu (Toyran-lı / Doyuran-lı) a.Hariklü 7.Elsüz Oğlanları (Elsüzler) 8.Garib-Şah (Garib-Şah Oğlanları) a. Hüseyin Hacılı b. Süleyman Kethüda 9.İsalu 10.Paşa-Oğlu (Paşalı) 11.Sait 12.Sübhan 13.Tur Ali (Durali) Hacılı 14.Uzun İsa Oğlu 15.Yahşi-Hanlu 16.Zekeriyyalu 17.Yemliha(n)lu. Bu cemaatlerle ilgili başlıklara bakınız.

Sübhan : Sis Avşarlarındandır. Sis bölgesinde 1519'da 17 hane, 3 mücerret, 1270 akça hasılı bulunan cemaat göçer-evler idi ve Yurdan mezrasında kışlamaktaydı. Diğer defterlerde adına rastlanmamıştır.[941[941]] Bu onların başka bölgelere göç etmiş olabileceğini gösteriyor. Nitekim 1713 yılında Hama ve Humus bölgesine iskanları emredilen Halep Türkmenlerinden birisi de Süphanlı cemaati idi. Hamza Kethüda'ya tabi olan cemaat, Amik ovası civarındaki Murat Paşa köprüsü ve Saylak mevkiine yerleşmiştir.[942[942]] Günümüzde Ağrı'da Sübhanlı aşireti yaşamaktadır. Bu aşiret 1930 yılında devlete karşı yapılan Ağrı İsyanlarına katılmıştır.[943[943]]

Süleyman Kethüda : Garip-Şah Avşarındandır. Sis'ten Kayseri'ye gelip yerleşen Garip-Şahlıların 2 obasından birisidir. 1500 yılında hayatta olan İskender veled-i Süleyman'dan adını almıştır. 1500'de 43 hane, 1518'de 21 hane, 1522'de 21 hane, 1543'te 39 hane, 1584'te 38 hane nüfusu vardır.[944[944]] 1500'den sonra nüfusunun yarı yarıya azalması onların başka yerlere göç ettiğini gösteriyor. Nitekim cemaat, Kayseri'den başka Bağdad'ın Ana Sancağı ile Kırşehir ve Nevşehir'de de yerleşmiştir.[945[945]] Ayrıca Tarsus civarında bu dönemlerde Süleymanlı cemaati görülmektedir. 1519'da 15 hane, 1526'da 29, 1536'da 25, 1543'te 33, 1572'de 26 hane nüfusu olup Koçi köyde oturuyordu.[946[946]]

Süleymanlı : Recepli Avşarı obasıdır. Bu obanın Salmanlı Avşarıyla aynı olduğunu sanıyoruz. Çünkü günümüzde bu obanın adı halk arasında Salmanlı diye de geçer. İhtimal,

---

932[932] Sümer, "Ramazan Oğullarına Dair...", s.1
933[933] Sümer, "Avşarlar", TDAD, Sayı 62, s.123
934[934] Tekindağ, "Iı. Beyazıd Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", Belleten Xxxı, Sayı:123, s.345.
935[935] Sümer, "Ramazan Oğullarına Dair...", s.4
936[936] Türkay, s.677
937[937] H. Kemal Türközü-Ş. Kaya Seferoğlu, 101 Soruda Türklerin Kürt Boyu, TKAE, Ankara 1982, s.6
938[938] Mahmut Rişvanoğlu, Doğu Aşiretleri Ve Emperyalizm, İstanbul 1992, s.159. Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, Ankara 1993, s.304
939[939] M. Şerif Fırat, Doğu İlleri Ve Varto Tarihi, TKAE, Ankara 1983, s.102
940[940] Süleyman Sabri Paşa, Van Tarihi Ve Kürt Türkleri Hakkında İncelemeler (Gamze Gayeoğlu), TKAE, Ankara 1982, s.70
941[941] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.865
942[942] Halaçoğlu, 18. Yy'da Osmanlı'da İskan Siyaseti, s.138
943[943] Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.418
944[944] Afyoncu, s.12
945[945] Türkay, s.38, 686
946[946] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.306

Salmanlıların Danişmentlilere tabi olup Afyon ve civarına iskanında geride kalan kısmıdır. Diğer bir düşünce ise Süleyman Kethüda cemaatinin bakiyeleri olabilir. Çünkü bu cemaat, erken dönemde Kayseri yöresine gelip yerleşmiştir. Nitekim Çörümşek nahiyesinin Güney, Kozcuğaz, Dölücek, Bacalucaviran ve Zerezek köyleri Süleymanlılarca iskan edilmişti.947[947] Zerezek, günümüzde Bünyan ilçesine bağlı Akmescit köyüdür ve Süleymanlı cemaatindendir.

Süleymanlılar, 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde cemaat, 108 hane ve 60 mücerret nüfusu ile en kalabalık oba konumundadır.948[948] Süleymanlılar Hüdavendigar, İç-El'in Zeyne Kazası, Kırşehir, Saruhan'ın Marmara Kazası, Yeni-İl ve Rakka yerleşmiştir.949[949]

Yörükan-ı Süleymanlı adıyla kayıtlı bir diğer oba da 16. Yy'da Kayseri'de bulunuyordu.950[950] 1522'de 5 nefer, 1543'te 19 hane, 1584'te ise Seyidler köyünde olup 17 hane idi.951[951]

Sülü (Sulu) Beğli : Köpekli Avşarı obalarındandır. Halep bölgesinde bulunan cemaat, yalnızca 1526 tahririnde görülüyor. Bu onların başka yerlere gitmiş olduğunu gösteriyor. Bu tarihte 33 haneydi.952[952] Sülü Beğli cemaati, Adana, Adilcevaz, Aksaray, Alanya, Ankara, Antakya, Antep, Aydın, Aydos – Silistre, Birunabat – İzmir, Bor, Diyarbakır, Dulkadır, Ereğli, Ergani, Halep, Hamit, Haymana ve Çukurcak, İç-El, Kandıra, Karahisar-ı Şarki, Karaman, Kayseri, Kıbrıs, Kırşehir, Kilis, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Maraş, Menemen, Menteşe, Nevşehir, Rakka, Safranbolu, Saruhan, Selinti, Sığla, Simav, Sis, Süleymanlı – Kırşehir, Tarsus, Teke, Tire, Uzeyr, Ünye, Üsküdar ve Yüreğir'de yerleşmiştir.953[953]

Şahsevenler : Osmanlı belgelerinde Tebriz bölgesinde yaşadıkları belirtilen Şahsevenler954[954] aslında bir boy adı olmayıp, siyasi bir terimdir. Safevi devletinde Şah Tahmasb'ın (1524-1576) ölümü üzerine onun yerine kimin geçeceği konusunda çıkan ihtilafta (İsmail Mirza ile Haydar arasında) Haydar'ın şahlığına karşı gelen çeşitli Türk boylarının kendilerini şahı seven olarak adlandırmaları üzerine oluşan bir gruptur. Bu grubun içerisinde Avşarların da yer aldığını biliyoruz.955[955] 19. Yy'ın ortalarında İran'da bulunduğu sıralarda İran'daki aşiretlerle ilgili bilgiler toplayan Lady Shell'in listesine göre Hamse bölgesi oymaklarından olan Afşar Şah-Sevenleri, 2.500 çadır nüfusa sahipti.956[956] Günümüzde Şahseven Türklerinin bir boyunu oluşturan Amir Afşari'ler, halen Hastrud'un güneyinde Hamse bölgesinde yaşamaktadırlar.957[957]

Şamlı Avşarı (Eski Yörük) : Adından da anlaşıldığı gbi Kuzey Suriye yada diğer adıyla Halep Avşarlarından gelmektedirler. İran'da özellikle Safeviler devrinde etkinliğini gördüğümüz Şamlılar ise Halep Türkmenlerinden olup başka boylara mensuptu. Ancak, günümüzde İran'daki Avşarların obalarından biri Şamlı adını taşıyor. Anlaşılan bu Şamlılar, zamanla Afşarlar arasına girip onun bir obasını teşkil etmiştir. 16. Yy'da Karaman Eyaletinde bulunan Atçeken oymakları arasında Eskil kazasında sakin bir Şamlular (diğer adı Başagiren) cemaati bulunmaktadır.958[958] Bu Şamluların bir bölümü de aynı yüzyılda Tarsus yöresinde bulunuyordu. Kutlu Hanlı taifesine bağlı olan bu cemaat, 1543'te ortaya çıkmıştır. Bu tarihte 29 hane olan Şamlılar, 1572'de 40 hane idi.959[959] Şamlular, 1613 yılında Yeni-İl'de İlbeylilerle yayla ihtilafına düşmüşlerdi.960[960]

Şamlıların önemli bir bölümü ise Mersin civarında bulunuyordu. 1701 yılında Yahyalı kazası köylerini talan ettiği için cezalandırılmaları istenen İç-El yörükleri arasında Şamlular da

---

947[947] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, s.775-76, 779, 791
948[948] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
949[949] Türkay, s.38, 149
950[950] Türkay, s.780
951[951] Afyoncu, s.17
952[952] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188
953[953] Türkay, s.688, 701
954[954] Türkay, s.150
955[955] Sümer, Safevi Devletinin..., s.111
956[956] Sümer, Oğuzlar, s.362
957[957] Seyit Tahir Sabahi, "Şahsevenlerde Verneh Tarzı" (Terc. Nadi Köklü), TDAD, Sayı : 33, Aralık 1984, s.38
958[958] Karadeniz, Atçeken Oymakları, s.245
959[959] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.260
960[960] Altınay, s.66

vardı. Ertesi yıl, şekavete devam edip Batı Anadolu'ya yönelmeleri üzerine bunlar Aydın muhassılı Nasuh Paşa tarafından tekrar İç-El'e nakledildiler.[961[961]]

Karaman valisi Vezir Ali Paşanın Ermenek'teki Beyçayır bölgesine yerleştirdiği İçel yörükleri dağılmış ve Teke, Hamit, Aydın bölgesine gelmişti. Bu cemaatler eski yerlerine iskan edildiler (1708). Şamlılar (diğer adı Eskiyörük), asıl vatanları olan Anamur'un Çukurşamlı köyüne iskan edildi. Ancak rahat durmayıp halka zarar vermeleri üzerine Kıbrıs'a sürgün edildi (1713). Bu sürgünler 1741 yılına kadar sürmüştür.[962[962]]

Boz-Ulus'un Aydın bölgesinde bulunan cemaatleri arasında yeni oluşan bir Şamlı obası var. Bu obanın bizim Şamlılardan ayrı olmadığını görüyoruz Çünkü 19. Yy'ın 2. Yarısında Batı Anadolu'daki Türkmenlerle ilgili bir liste hazırlayan Dr. Çakıroğlu, Eskiyörük adıyla Şamlılardan bahsetmiştir.[963[963]]

Şamlılar, Alanya, Anamur, Aydın, Beyşehir, Denizli, Düşenbe, Edirne, Eflani, Eğridir, Gülnar, Güzelhisar – Aydın, Hamit, İç-El, Karaman, Kıbrıs, Kütahya, Lazkiye – Kütahya, Manavgat, Manisa, Menteşe, Rakka, Sarıçam, Saruhan, Tarsus, Teke, Yalvaç ve Zara – Kastamonu bölgesinde yerleşmiştir. Ayrıca Dersim'de bulunan ve Kürt olarak nitelenen bir Şam Uşağı cemaati bulunmaktadır. Bu cemaat, Küçükler, Diker Uşağı ve Zekeriya adlı üç obaya ayrılmaktadır.[964[964]] Bu obalardan Küçükler ve Zekeriya bilindiği gibi Avşar oba isimleridir. Bu da Şam Uşağı cemaatinin, Şamlı Avşarının Dersim'deki uzantısı olduğunu gösteriyor. Şam Uşağı, Tunceli'nin Ovacık ilçe merkezi ile Hozat ilçesinin Kurukaymak köyünde yaşamaktadır.

Şerefli Avşarı : Şerefliler, büyük bir Afşar oymağıdır. Anadolu'nun bir çok bölgesinde ve Türkmen toplulukları arasında faaliyette bulunmuşlardır. 1691-92 yılındaki Rakka iskanına tabi tutulan cemaatler arasında Köse Kethüdaya tabi (Köse-Oğlu) Şerefli cemaati de bulunuyordu.[965[965]] Osmanlı devleti, eşkıyalıkla meşgul olan aşiretleri bundan vaz geçirmek için bazı kolaylıklar sağlıyordu. Nitekim Danişmentli'ye tabi Şerefliler, Çöplü, Köseli ve Kara Gündüzlü ile beraber Yahyalı kazası köylerine zarar veriyorlardı. Devlet, bunları Adana'da Misis derbendine derbentçi kaydederek hac yolunu korumaları karşılığı vergiden muaf tuttu (1701). Bunun üzerine Şerefliler ve Köseliler itaat ederek anılan yere yerleşmişlerdir.[966[966]]

Danişmentli'ye tabi Şereflilerin Rum (Sivas) ilinde bulunan bölükleri ise 1701'de Afyon'a yerleştirilmek istendi, ancak gelmeyince Rakka'ye sürülmesine karar verildi. Şerefliler bu esnada Araplı [967[967]], Büke, Ceberlü [968[968]], Kayaslu, Hacı Bayındırlı, Davudlu ve Yusuflu, Haymeli Arabı (1714 yılında Şerefli ile beraber Aksaray'da Ali Ağa malikanesine dahildi. Nüfuslarının artınca ödemeleri gereken miri mallarını vermemeleri üzerine vergilerine zam yapılmıştı. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.53) adlı obalara ayrılıyordu. Şerefliler sonunda iskanı kabul ederek 1718-19 yılında Afyon'da Çöl-Abat kazasına tabi köylerde yerleştiler. Araplı obası 30 hane Akhüseyin ve Bambol, 20 hane Ayırık, 24 hane İsmailöyüğü ve 10 hane Yayalar köylerine, Büke obası 35 hane Doğanlı, 5 ev Karalar ve 6 hane Recepli köylerine, Ceberlü obası 25 hane Göçerli köyüne, Kayaslı obası 35 hane Göçerli Akçin köyüne, Hacı Bayındırlı obası 30 hane Kamallı ve Kızkapan köylerine, Davutlu ve Yusuflu obaları da 15 hane Salihler köyüne, toplam 235 hane yerleştiler.[969[969]] Ancak Şerefliler, bir müddet sonra eşkıyalığa başlayıp Kayseri, Niğde, Aksaray ve Kırşehir taraflarında ahalinin ekinlerini talan edince 206 hanesi Rakka'da Gelgen (Kelkik) nahiyesine sürüldü (1726). İskandan kaçıp Kırşehir ve Aksaray'da bulunan Sofulu cemaatini de yanına alan cemaat, Kırşehir köylerini talan ettiler. Ayrıca Kırıkkale'nin Konur kazasında da şekavet

---

961[961] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.48

962[962] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.112. Altınay, s.148, 151. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.84, 113

963[963] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen..., s.148. Sümer, Oğuzlar, s.352

964[964] İbrahim Yılmazçelik, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı, s.119

965[965] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.67. . Bu Cemaat, Durdu Kethüda İdaresinde Deyr Hamla Köyüne 59 Nefer Ve 25 Çift Olarak Yerleşti

966[966] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.45-46

967[967] 19. Yy'ın 2. Yarısında Batı Anadolu'daki Türkmenlere Yönelik Araştırma Yapan Dr. Çakıroğlu, Araplı'nın Salihli'den Bursa'ya Değin Uzanan Topraklarda Yaşadığını Belirtmişti (Sümer, Oğuzlar, s.351). Günümüzde Balıkesir İvrindi'nin Gömeniç Ve Burhaniye'nin Dere Ve Kemer Köyleri İle Sakarya Karasu'nun Denizköy Köyleri Bu Obadandır. Bunun Yanında Batı Anadolu'da Araplı Adını Taşıyan Bir Çok Köy Mevcuttur Ki Bu Köylerin De Araplı Obasıyla İlgili Olduğu Aşikardır.

968[968] Günümüzde Caberli / Caferli Adıyla Anılıyorlar. Caberli, Aynı Zamanda Musacalıların Obalarından Birinin Adıdır. Musacalı Adında Bir Avşar Oymağının Bulunduğu Da Malum. Musacalılar Da Afyon Başta Olmak Üzere Batı Anadolu'da Yerleşmiştir. Günümüzde Faaliyet Gösteren Yör-Türk Derneği De Caberlileri Avşar Obası Olarak Tanıtıyor. Balya'nın Hisaralan, Tepesidelik, Kalaycılar, Kavaklı Ve Karagün Köyleri Caberli Obasındandır.

969[969] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.75. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.65-66. Halaçoğlu, Orhonlu'dan Farklı Olarak Akcin Köyünü Akhüseyin, İbrik Köyünü Ayırık, Kımıllık Köyünü Kamallı Diye Okumuş, Ayrıca Orhonlu'da Olmayan Kayaslı Obasını Da Ekleyerek Göçerli Akçin Köyünde İskan Olduğunu Belirtmiştir.

hareketlerinde bulundukları anlaşılıyor (1728). Bunun üzerine tekrar Rakka'ya gönderildiler. Bunlar, iskan nizamının bozulması üzerine diğer cemaatler gibi iskan yerini terk ederek Sivas – Karaman taraflarına gitmişti (1708).[970[970]]

Bu sırada Boynu-İnceli Türkmenleri arasına girip iskandan saklanan bazı Şerefliler ise 1727'de Nevşehir'de (85 hane olarak, burası şimdi Sadıklı mahallesidir) ve buraya bağlı Eyüp-İli'nde yerleşti. Karasilahtar Sadrazam Seyit Mehmet, doğduğu köy Arapsun'u 1779'da Gülşehir adıyla imar ederek buraya bir kısım Türkmenleri yerleştirdi. Bunlar arasında Yeni-İl'den Şerefliler de bulunuyordu.[971[971]]

Boz-Ok sancağında boş ve harabe köylere yerleştirilmek istenen Mamalu Türkmenleri içindeki Şerefliler, seyyidlik iddiasıyla buna karşı çıkmış ve iskanı reddetmişti (1701). Şerefliler, diğer Mamalu cemaatleriyle birlikte Kayseri, Çankırı, Kırşehir ve Sivas eyaletinde halka zulüm yapıyordu. Cezalandırılmaları ve iskanları için müteaddid defalar (1702, 1706) Sivas valisi ve Tokat, Boz-Ok kadılarına emir gönderilmiştir.[972[972]]

Diğer yandan Ankara'nın Koçhisar kazasında sakin Şerefliler, taşkınlıklarından dolayı buradan alınıp Rakka'ya sürüldüler (1716). Bir süre sonra pişman olup tekrar eski yurtlarına gelmek istediler, ancak yerlerine başka boylar yerleştirilmiştir.[973[973]] Bu grubun orada kaldığı anlaşılıyor. Çünkü Seyyah Niebuhr'un Türkmenlere dair hazırladığı 1764 tarihli listesinde Boz-Ulus'a tabi gözüken Şerefli cemaati, 500 çadır nüfusa sahip olup Suriye'de Şam bölgesinde bulunuyordu.[974[974]] 1767 yılında Karaman'da yerleşik olan cemaat mensupları, başı boş eşkıyayı himaye etmemeleri için uyarılacaktır.[975[975]] Bu onların taşkınlıktan henüz vaz geçmediğini gösteriyor.

Şerefli cemaati Adana'nın Misis, Afyon'un Çöl Abat, Çürüksu, Geyikler, Danişmentli ve Dazkırı, Aksaray, Ankara'nın Haymana ve Koçhisar, Aydın, Balıkesir'in Susurluk, Bayburt, Boz-Ok, Diyarbakır, Dulkadır, Halep, Humus, İzmir'in Ayasuluğ, Karaman, Kayseri, Kırklareli'nin Pınarhisar, Kırşehir, Konya'nın Akşehir ve Beyşehir, Kütahya'nın Soma, Maraş, Nevşehir'in Arapsun ve Ürgüp, Niğde, Rakka, Sivas ve Yeni-İl bölgelerinde yerleşmiştir.[976[976]] Belgelerde Şereflilerin bir bölümü Şerefli Türkmen Kürdü diye anılmaktadır.

Taif Avşarı : Kars-ı Maraş bölgesinde yerleşmiş bir oba.[977[977]] Arap Ali Kethüda idaresindeki obanın Yeni-İl hasları reayasına dahil edildiğini ve kendisine bağlı Turyan Avşarı ile birlikte 1702 yılında Rakka'da Belih nehri ve Akça-Kale mevkine iskanı için emir çıkarıldığını görüyoruz.[978[978]]

Tapkı / Taygı Avşarı : Yeni-İl ve Halep'te yerleşmiş bir oba.[979[979]]

Taş-Oğlu / Taşlı-Uşağı : Recepli Avşarının bir kolu. Taşlı adlı bir cemaat 16. Yy'ın ilk yarısında Sis yöresinde görülüyor ve Eğlenoğlu taifesine mensup bulunuyordu. 1519 tahririnde adına rastlanmayan cemaat, 1523-4'te 17 hane olup defter harici kaydedilmiştir. 1525-6'da 19 hane, 1536-7'de ise 26 hane nüfusu görülüyor. Çavuş Cafer'in timarında olan cemaat Dulkadır Sancağında Taşlıca mezrasında ziraat yapıyordu.[980[980]] Bu grubun Dulkadır Türkmenlerine dahil edildiğini anlıyoruz. Çünkü İfraz-ı Dulkadır'a dahil olup şekavet yaparak çevre köylere zarar veren cemaatler arasında (14 cemaat) Taşlı cemaati de vardı. Bu cemaatler, Kurtkulağı bölgesine derbentçi olarak yerleştirildiler (1705).[981[981]]

Recepli Avşarı arasında bulunan Taşlılar ise, 1703 yılından itibaren diğer Recepli obalarıyla birlikte Rakka'da Belih nehri boylarına iskan edildi. Ancak bir müddet sonra iskandan kaçıp Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde Taşlı-Uşağı obasının 8 hane ve 3 mücerret nüfusu vardı.[982[982]]

970[970] Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.95. Bu Oymakların Yerlerine İskanı İçin 1730 Yılında Emir Çıkarıldı. Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.115. Altınay, s.181
971[971] Zeynep Kormaz, Nevşehir Ve Yöresi Ağızları, TDK, Ankara 1994, s.19-20
972[972] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.48-49, 59
973[973] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.54. Koçhisar'da Kara Seki Denilen Yer, Şereflilerin Oturduğu Yerdi.
974[974] Sümer, Oğuzlar, s.349
975[975] Altınay, s.219
976[976] Türkay, s.153, 265, 562, 697-98, 757
977[977] Türkay, s.757
978[978] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.117
979[979] Türkay, s.706, 717
980[980] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.866
981[981] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.62
982[982] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55

Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Taşlıoğlu köyü bu obadandır. Talas'ta da Taşlı-Oğlu sülalesi bulunmaktadır. Ayrıca Tunceli'nin Ovacık ilçesinde de Taşoğlu adlı bir köy vardır. Taş-Oğlu cemaati Rakka, Karaman, Kırşehir, Sis, Kayseri, Kars-ı Maraş, Kadirli ve Zamantı'da yerleşmiştir. Taşlı adıyla kayıtlı bulunan kısım ise Maraş, Adana, Sis, Rakka, Dulkadır, Edirne, Gümülcine, Yüreğir, Kütahya'da Dağardı ve Yeni-İl'de gözüküyor.[983][983]

Tecirli Avşarı : Rakka ve Adana bölgesinde yerleşmiş[984][984] olan bir Afşar obası. Dulkadırlı Türkmenlerinden olan Tecirliler, Boz-Ulus'un Orta Anadolu'ya göçmesiyle onların arasına karışmış ve Keskin'de yerleşmiştir. İskandan kaçan bazı bölükleri ise Çıldır ve Erzurum taraflarına kaçtılar.[985][985] Tecirli Avşarı, 1707 yılında İmam-Kulu Avşarı ile birlikte Ceyhan nehri boyunca uzanan Haremeyn vakfı toprakları reayası olup, izinsiz burada oturuyorlar ve eşkıyalık yapıyorlardı. Bu yüzden eski yerleştikleri yer olan Maraş'ın Güvercinlik mevkiine iskanları için ferman çıkarıldı.[986][986]

Osmanlı devletinin güneyden gelen Arap saldırılarına karşı Rakka'ya zaman zaman Türkmen boylarını iskan ettiği biliniyor. Bu boylar genellikle eşkıyalık yapan gruplardan seçiliyordu. Bölgedeki Türkmen nüfusunu desteklemek için 1710 yılında bir fermanla bölgeye yeni boylar gönderildi. Bunlar arasında eşkıyadan olup Kayseri, Maraş, Zamantı ve Çukurova'da kışlayan Tecirli Avşarı Torunları da bulunuyordu.[987][987] Bunlar Çarmelik'te (Urfa merkez köylerini içine alan bölgedir) Kümbet, Kireçtaş, Mülkkuyu, Melkış, Yoğunburç ve Tuzluca köylerini kurmuşlardı.

Terkeşli-Oğlu : Torun Avşarındandır. Bu oba belgelerde Tirkeşin/Tirkesin-li, Türkeşin-li ve Türkeş-Oğulları şeklinde geçiyor. Bunlardan Tirkesinliler Zamantı'da, Türkeşinliler Ilıca-i Bergama'da, Türkeş-Oğulları ise Boz-Ok ve Sivas'ta yerleşmiş gözüküyor.[988][988] Maraş'ta Zeytun nahiyesinin Anabat köyü ile Almalıdibek mezrası bu oba tarafından iskan olmuştur.[989][989] Van'ın Gevaş ilçesine bağlı bir köy Tirkeşin, Çorum Sungurlu ilçesinde bir köy de Tirkeş adını taşır. Bu husus onların bu bölgelerde de yerleştiklerini gösteriyor.

1846-49 yıllarında Lek, Kuzu-Güdenli ve Kırıntılı aşiret atlıları ile beraber Kayseri, Niğde ve Kırşehir taraflarına kovguna giden Afşar elebaşıları arasında Terkeşli-Oğlu'nun adı geçiyor.[990][990] Terkeşliler, günümüzde Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Deştiye ve Karapınar, Pınarbaşı'nın Kırgeçit köyleri ile Osmaniye'nin Kadirli ilçesi Azaplı köyünde oturuyorlar. Sarız'ın Oğlakkaya köyünde de Terkeşliler bulunmaktadır.

Tohtemür Kethüda : Beylikli Avşarındandır. Şahıs adı taşıyan diğer Beylikli Avşarı obaları gibi bunun adına da 1550 tahririnde rastlanıyor. Daha önceki tahrirlerde şahıs adı taşıyan obalar kaydedilmemiştir. Halep bölgesinde bulunan cemaat, biri 40, diğeri 12 hane olmak üzere iki şubeye ayrılmıştı.[991][991] Günümüzde Antep merkeze bağlı Tokdemir köyü, bu cemaat tarafından kurulmuştur.

Topracılı Avşarı : Rakka'da iskan edilmiş bir Afşar obası.[992][992]

Torun Avşarı : Güneydoğu Anadolu'da bulunan Musacalı aşiretine bağlıydı. Kayseri yöresindeki geleneğe göre Avşarların en yiğit boyu kabul edilir. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edilen bir Tohmadanan cemaati bulunuyor. Bu cemaat Torunluk iddia ediyordu. Bunların Torun obasıyla nasıl bir ilgisi var bilemiyoruz. Cemaatten bazı gruplar diğer Recepli obalarıyla beraber iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gitmişti. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 80 mücerret nüfusa sahipti.[993][993]

Günümüzde Kayseri'nin Sarız ilçesi Damızlık, Deştiye, B. Söbeçimen, Çavdar, Yedioluk, Kıskaçlı, Çürük ve Karapınar köyleri ile Pınarbaşı ilçesi Avşarpotuklu, Altıparmak, Yeregeçen, Oruçoğlu ve Karamıklı köyleri Torun obasındandır. Kayseri'deki Torun Avşarı'nın Sarıveli-Oğlu,

---

[983][983] Türkay, s.713-4
[984][984] Türkay, s.717
[985][985] Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, s.101
[986][986] Orhonlu,Aşiretlerin İskanı, s.79-80
[987][987] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.118. Orhonlu, Aşiretlerin İskanı, s.62
[988][988] Türkay, s.724, 743
[989][989] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.300
[990][990] Yurtsever, a.g.e., s.111.
[991][991] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.192
[992][992] Türkay, s.160
[993][993] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55

Terkeşli-Oğlu, Şahmetli-Oğlu, Mucuk-Oğlu, Muhazim-Oğlu ve Hösük-Oğlu adlı alt sülaleleri bulunmaktadır. Bu sülalelerin, 1846-49 yıllarında Kayseri, Niğde ve Kırşehir taraflarına kovguna giden Afşar elebaşılarından Sarıveli-Oğlu, Terkeşli-Oğlu, Mucuk-Oğlu, Muhazim-Oğlu ve Deli Hösük'ün[994[994]] soyundan geldiğini biliyoruz. Bunlardan Sarıveliler ile Terkeşlileri ayrı inceledik. Şahmetliler, Sarız'ın Yedioluk ve Kıskaçlı (kısmen Pınarbaşı'nın Potuklu), Mucuklar, Pınarbaşı'nın Oruçoğlu, Yeregeçen ve Uzunahmet, Muhazimler, Sarız'ın Çavdar ve Kızılpınar (Tunç soyadlı aileler), Hösükler ise Sarız'ın Çürük köyünde yaşıyorlar.

Güneydoğu'daki Torunlara gelince, bunlar halen Diyarbakır ve Urfa civarında bulunmaktadır. Bu bölgedeki kimi aşiret reisleri "Torun" adlı bir sülaleye mensup olduklarını söylemektedirler. Nitekim Sarız'ın Çürük köyünde bulunan Torunlar buraya Diyarbakır'dan sürgün gelmiştir. Yozgat'ın Şefaatli ilçesinde yaşayan Kürt köyleri de Torun soyundan geldiklerini söylemektedir. Bilindiği gibi buradaki Kürt köyleri yabancı seyyahlar tarafından Afşar Kürdü olarak tanıtılmıştı. Kozan-Oğulları ailesi de "Torun" adıyla anılıyordu. Üstelik Kozanlılar Antep'ten geldiler ki burada Torunların yerleşme sahalarından biridir. Halen Kilis merkez'de Torunlar sülalesi yaşamaktadır.

Torun Avşarı belgelere göre Antep, Kilis, Maraş, Mut, Aksaray, Kırşehir, Kayseri, Konya, K. Sahip, Selmanlı – Boz-Ok, Danişment, Rakka, Karaman, Sis, Yeni-İl, Kadirli ve Zamantı'da iskan olmuştur.[995[995]]

Toyurca Avşarı : 1674-80 tarihlerinde Antep'e gelerek yerleşen bir Afşar obasıdır.[996[996]]

Tur Ali (Durali) Hacılı : Sis Avşarlarındandır. Bu bölgede 1519'da 49 hane, 5 mücerret, 1523-4'te 56 hane, 14 mücerret, 1525-6'da 64 hane, 24 mücerret, 1536-7'de ise 66 hane, 43 mücerret nüfusa sahip olup Handeresi (bugün Hakkıbeyli) mezrasında oturuyordu. Göçer-evler olarak kaydedilen diğer bir kol ise, 1519'da 109 hane, 1523-4'te 105 hane, 46 mücerret, 1525-6'da 97 hane, 55 mücerret, 1536-7'de ise 110 hane, 51 mücerret nüfusa sahipti.[997[997]] Cemaatin bazı kollarına Maraş civarında da rastlanıyor. 1579 tarihli Türkmen Sancak beyinin Trablus sancak beyine yardım etmesi için gönderilen bir hükümde Tur Ali Hacılı'nın adı geçmektedir.[998[998]] Karaman Eyaletinde bulunan Atçeken oymakları arasında da Turgut kazasında sakin olan Tur Ali Hacılı cemaati bulunmaktadır.[999[999]] Bunlar Kozan'dan buraya bazı Sis Avşarı obalarıyla birlikte göç etmişlerdir. Ayrıca Tarsus civarında Salur taifesine tabi olan Tur Alili cemaati, Tur Ali Hacılı'nın bir uzantısıdır. 1519'da 32 hane, 1526'da 24 hane, 1536'da 50 hane, 1543'te 47 hane, 1572'de 41 hane nüfusa sahip cemaat İbrişim ve Kızılcaköy'de oturuyordu.[1000[1000]]

Cemaat, bulunduğu bölgeden yayılarak Niğde, Maraş, Dulkadır, Antalya, Ordu ve Söğüt'te yerleşmiş gözükmektedir. Ayrıca cemaatten bazı bölüklerin Balkanlara gönderilerek Yanya'nın Girenebe ve Köstendil'in Toyran (Toyran adında Sis Avşarlarının bir obası var) kazalarında da iskan edildiği anlaşılıyor.[1001[1001]]

Türkmen Aliler Avşarı : Türmenliler de denilen sonradan oluşmuş bir oba. Kayseri'nin Sarız ilçe merkezi ile buraya bağlı İncedere ve Esirik köylerinde oturmaktadır. Bu obanın bilinen Avşar obaları adını taşımaması üstelik genel bir ad olan Türkmen adını kullanmaları onların bölgeye sonradan geldiklerini gösteriyor. Esirik köyünde oturanların Herekçi adını taşımaları bu obanın Herikliler ile bir bağı olduğunu düşündürüyor. Kuşçu köyünde de kısmen Herekçiler yaşamaktadır.

Ulamışlı : Gündüzlü Avşarı obalarındandır. Antakya bölgesinde bulunan oba, 1526'da 22, 1536'da 38, 1550'de 4 hanedir. Ani nüfus azalması başka yerlere göç ettiğini akla getiriyor.[1002[1002]]

Usalı Avşarı : Bu obanın adı kaynaklarda Usallu ve Usanlu şeklinde de geçer. İran Avşarlarındandır. Safevi hükümdarı Şah Abbas zamanında (1587-1628) Isfahan'da yaşıyorlardı. Daha sonra Kürdistan'da bulunan Kaverud'a geldiler. Kaverud hakimi İmam Kulu Sultan bu

---

994[994] Yurtsever, a.g.e., s.111.
995[995] Türkay, s.40, 161, 562, 733
996[996] C. Cahit Güzelbey, Bir Göç Hikayesi Ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri, TDAD, Sayı 35, Nisan 1985, s.126
997[997] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.867
998[998] Altınay, s.42
999[999] H. B. Karadeniz, Atçeken Oymakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, E.Ü.s.B.E., Kayseri 1995, s.292
1000[1000] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.262
1001[1001] Türkay, s.326, 339, 736-7
1002[1002] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190

obadan idi.[1003[1003]] Usalıların, İran'da bulunan diğer Afşar obaları gibi kalabalık ve etkin olmadığı anlaşılıyor. 19. yy'ın ortalarında İran'da bulunan Lady Shell'in İran'daki aşiretler ile ilgili hazırladığı listede Usalılar, Mazenderan'da 50 ev, Tahran bölgesindeki Har ve Demavent'te ise 1.000 çadır ve evden müteşekkildi.[1004[1004]] Azerbaycan'ın Kuba şehrinde de Usalılar bulunmaktadır.[1005[1005]]

Usanlı Avşarı'ndan bazı gruplara Osmanlı topraklarında da rastlıyoruz. Henüz 16. Yüzyılda Maraş Türkmenleri arasında bulunan cemaatin bir kısmı ise Alanya'da yerleşmiştir.[1006[1006]] Bu durum onların esasen Anadolu'dan İran'a giden obalardan olduğunu, bir kısmının ise göç etmeyerek yerinde kaldığını göstermektedir.

Uzun İsa Oğlu : Sis Avşarı obalarındandır. Sis bölgesinde 1519'da 4 hane, 380 akça hasıl, 1523-4'te 5 hane, 370 akça hasıl, 1525-6'da 8 hane, 298 akça hasıl, 1536-7'de ise Veli oğlu İlbey'in timarında 9 hane, 350 akça hasıla sahipti ve Çelebi Kilise mezraasında ziraat yapıyordu.[1007[1007]] Uzun İsalılar Adana ve Sis'ten dağılarak Boz-Ok, Maraş, Karahisar-ı Şarki ve Ordu civarında da yerleşmiştir.[1008[1008]]

Üçlü : Beylikli Avşarındandır. Önceki defterlerde adı geçmeyen oba Halep bölgesinde 1550'de 57 hane nüfusa sahipti.[1009[1009]]

Vezirli Avşarı : Çörümşek bölgesi (Kayseri'nin Pınarbaşı ve Bünyan ilçeleri arasında bir yer adı) Avşarlarındandır. 1846-49 yıllarında Lek, Kuzu-Güdenli ve Kırıntılı aşiret atlıları ile beraber Kayseri, Niğde, Kırşehir taraflarına kovguna giden Afşar elebaşıları arasında Veziroğlu'nun adı geçiyor.[1010[1010]] Bu grup, Çörümşek'ten Tomarza ilçesi Zelhin (Üçkonak, köyde az miktarda bulunuyorlar) köyüne gelip yerleşmiştir (Halen bu köyde az miktarda nüfusları vardır). Daha sonra çoğu buradan kalkıp Bünyan ilçe merkezi ile bu ilçeye bağlı Kösehacılı ve Yünören köylerine yerleşmiştir.[1011[1011]] Yaklaşık 100 yıl önce bazı grupları Bünyan'dan da göç edip Muş il merkezine gitmişlerdir.

Yahşi-Hanlu : Sis Avşarı obalarındandır. Sis bölgesinde 1519'da 36 hane olup göçer-evler olarak kaydedilmiştir. 1523-4'te 46 hane, 16 mücerret, 1525-6'da 32 hane, 21 mücerret, 1536-7'de ise 34 hane, 19 mücerret nüfusu vardı.[1012[1012]] Yahşi-Hanlılardan bazı gruplar dağılarak başka yerlere göç etmiştir. Bunlardan Maraş bölgesine gelenler, Elbistan'ın Hurman nahiyesine bağlı Esirgin ve Ayıviranı mezralarında iskan olmuşlardı.[1013[1013]]

16. Yy'ın ortalarından 17. Yy ortalarına kadar varlığını sürdüren ve Karaman Eyaletinde yurt tutan Atçeken Oymakları arasında da bir Yahşi-Hanlı cemaati (Turgut kazasında) görülüyor. Diğer adı Pusadlı olan cemaat, Atçekenleri inceleyen yazara göre Moğol asıllıdır ve İlhanlı hükümdarı Ebu Said'in adının kısaltılmışı olan Pusad adını taşıyor. Yazar bu sonuca cemaatin adından yola çıkarak ulaştığını söylüyor.[1014[1014]] Ancak Sis Avşarları arasındaki Yahşi-Hanlı'nın kollarından bazıları Adana civarından göç edip Karaman bölgesine gelmiş olmalıdır. Üstelik Atçeken oymakları arasında Zekeriyalı (Eskil kazasında) ve Tur Ali Hacılı (Turgut kazasında) adlı cemaatlerin bulunması bizim görüşümüzü desteklemektedir. Çünkü Zekeriya ve Tur Ali Hacılı cemaatleri bilindiği gibi Sis Avşarı obalarıdır. Yahşi-Hanlılar Sis bölgesinden dağılarak Tarsus, Dulkadır ve Karahisar-ı Devle'ye de yerleşmiştir.[1015[1015]]

Yaka Avşar : Belgelerde Eğridir'de yerleştiği belirtilen[1016[1016]] bu oba, Isparta'nın Aksu ilçesinde bulunan Yaka Avşar köyüdür.

Yamanlı : Bir Afşar obası. Yamanlılara, henüz 16. yüzyılda Karaman bölgesinde bulunan Atçeken oymakları arasında rastlıyoruz.[1017[1017]] Daha sonra özellikle Adana'nın Aladağlar

---

[1003[1003]] Sümer, Safevi Devletinin..., s.190-1
[1004[1004]] Sümer, Oğuzlar, s.361-62
[1005[1005]] Osmanlı Devleti İle Azerbaycan Hanlıkları Arasındaki Münasebetler, Başbakanlık Arşivleri, Ankara 1992, s.24
[1006[1006]] Türkay, s.750
[1007[1007]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.867-8
[1008[1008]] Türkay, s.752
[1009[1009]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.192
[1010[1010]] Yurtsever, a.g.e., s.111.
[1011[1011]] Seyit Burhanettin Akbaş, Kayseri Yöresine Yerleşen Türk Boyları Ve Akraba Toplulukları, Geçit Yay., Kayseri 1999, s.123
[1012[1012]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.868
[1013[1013]] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988, s.656
[1014[1014]] Karadeniz, Atçeken Oymakları, s.205-06, 294
[1015[1015]] Türkay, s.761
[1016[1016]] Türkay, s.762
[1017[1017]] Karadeniz, Atçeken Oymakları, s.294

bölgesinde bulunan Yamanlı Avşarı (Nitekim günümüzde Tufanbeyli ilçesinin Yamanlı köyü Avşardır), Adana'nın Yüreğir ve İçel'in Mut ilçelerinde de iskan olmuş, bazı bölükleri ise Bursa'nın Kete ve Balıkesir'in Mihalıç ilçelerine yerleşmiştir.[1018[1018]]

Yemliha(n)lu : Sis Avşarlarından bir oba. Dulkadırlıların Kavurgalı taifesinden bir oba da aynı adı taşır. Sis yöresinde 16. Yy'ın ilk yarısında bulunan bu cemaatin 1525-6'da 5 hane olan kısmı Afşarlara tabi idi. 1536-7'de 17 hane, 12 mücerret ve 875 akça hasılı olan bu grubun diğer kolu da 2 hane, 19 kuşçu ve 151 akça hasıla sahipti.[1019[1019]] Osmanlı belgelerinde Adana ve Sis cemaati olarak kaydedilen Yemlihalıların[1020[1020]], bazı Sis obalarıyla birlikte Kayseri'ye göç ettiğini görüyoruz. Kayseri'nin Kocasinan ilçesine bağlı Yemliha köyü bu obadan kalmadır.

Yeni Tekeli Avşarı : Recepli Avşarlarının bir obası. 1703 yılından itibaren diğer Recepli Avşarı obalarıyla birlikte Belih nehri boyları ve Rakka'ya iskan edildi. Ancak bir müddet sonra bir kısmı iskandan kaçıp etrafa dağılarak Kars ve Çıldır taraflarına gittiler. Rakka'ya iskan olan Recepli obalarının 1729 yılındaki tahririnde 16 hane ve 6 mücerret nüfusu vardı.[1021[1021]]

Yıvacıklar : Gündüzlü Avşarı obasıdır. Antakya civarında bulunan oba, 1526'da 36 hane, 1536'da ise 35 hane idi.[1022[1022]]

Zekeriyyalı : Sis Avşarı obalarındandır. Sis bölgesinde 1519'da 12 hane, 1523-4'te 15 hane, 3 mücerret, 1525-6'da 25 hane, 5 mücerret, 1536-7'de ise Pir Ahmet'in tımarına dahil olup, 20 hane, 11 mücerret nüfusu vardı ve Örtülüce (diğer adı Sarımut) mezrasında ziraat yapıyordu.[1023[1023]] Zekeriyalıların, bazı Sis Avşarı obalarıyla beraber Karaman Eyaletine gittiğini görüyoruz. Nitekim aynı asırda burada bulunan Atçeken oymakları arasında bir Zekeriyalı cemaati (Eskil kazasında) bulunmaktadır.[1024[1024]] Zekeriyalılardan bazı bölükler ise bu tarihlerde Maraş'ta görülüyor ve Aladinek nahiyesinin Yalangoz ve Dağdancık köyleri ile Nurhak nahiyesinin Norşunhanı köyünde yaşıyorlardı.[1025[1025]]

Sis'teki cemaatin önemli bir bölümünün Mersin'e doğru yayılarak faaliyette bulunduğu da anlaşılıyor. Tarsus Sancağında Varsaklar arasında bulunan Zekeriyalılar, Esenli boyunun Erdene Beğ Dodurgası taifesinin en büyük cemaatiydi. Zekeriyalılar iki büyük gruba ayrılmıştı. Bunlardan ilki 1519'da 89 hane, 1526'da 110 hane, 1536'da 13 hane, 1543'te 43 hane, 1572'de 23 hane nüfusu vardı. Nüfusunun önemli ölçüde azalmasının sebebi cemaatten bazı obaların ayrılmasıdır. Bu obalar, Pertek, Boz Oğuk, Kara Hacılı ve Yunus Köylü obalarıdır. Pertek obası, 1536'da 21 hane, 1543'te 41 hane, 1572'de 26 hane nüfusa sahip olup Pertek mezrasındaydı. Boz Oğuk obası, 1536'da 34 hane, 1543'te 43 hane, 1572'de 44 hane nüfusa sahipti ve Boz Oğuk mezrasında oturuyordu. Kara Hacılı obası 1536'da 10 hane, 1543'te 21 hane, 1572'de 13 hane nüfusa sahipti ve Kireçlik, Pelit Koyağı ile Şemik mezrasında oturuyordu. Yunus Köylü obasına gelince, 1536'da 12 hane, 1543'te 14 hane, 1572'de 16 hane idi ve Çevlik mezrasında ziraatle meşguldü.

Diğer Zekeriyalı grubu ise Pelit Koyağı, Kara Hacılı ve Taşane obalarından oluşmuştu. 1526'da 36 hane, 1536'da 4 hane nüfusu vardı. Bu tarihte nüfusun azalma sebebi Kara Hacılı obasının ana boydan ayrılmasıdır. Buradan Kara Hacılıların diğer obalardan daha kalabalık oldukları anlaşılıyor. Taşan köyde yaşadığı için Taşane diye anılan oba 1543'ten itibaren bu grubun esasını teşkil etmiştir. Taşane obası 1543'te 16 hane, 1572'de 20 hane idi.[1026[1026]]

Burada bir konuya temas etmekte fayda vardır. Bu da İç-El Yörüklerinden olduğunu bildiğimiz ve Bozdoğanlı'ya tabi Kara Hacılıların bir Avşar grubu olan Zekeriyalılar arasından çıkmış olmasıdır. İç-El yöresinde Avşar kökenli başka cemaatlerin de yerleştiğini biliyoruz ki Mersin civarı Türkmenlerinin önemli bir kısmının aslında Avşar Türkmeni olması gerekmektedir.

1699 yılında İç-El'de yaşayan cemaat, Alaiye'ye doğru gelip şekavet yaptığından dolayı tedip edilmesi için hakkında ferman çıkarılmıştır.[1027[1027]] 1701 yılında ise Yahyalı köylerini talan eden İç-El Türkmenleri arasında bulunuyordu. Bunların cezalandırılmaları için Maraş beylerbeyi

[1018[1018]] Türkay, s.763
[1019[1019]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.869
[1020[1020]] Türkay, s.328, 771
[1021[1021]] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.55
[1022[1022]] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, s.190
[1023[1023]] Halaçoğlu, "16. Yy'ın İlk Yarısında...", s.870
[1024[1024]] Karadeniz, Atçeken Oymakları, s.249
[1025[1025]] Refet Yınanç/Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988, s.237-38, 591
[1026[1026]] Ali Sinan Bilgili, Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, s.327-30
[1027[1027]] Altınay, s.119

Rişvanoğlu Halil ve Adana beylerbeyi Mustafa'ya emir gönderilmiştir. Ancak taşkınlıktan vaz geçmeyip Batı Anadolu'ya yönelen cemaat, Aydın muhassılı Nasuh Paşa tarafından etkisiz hale getirilip tekrar İç-El'e gönderilmiştir. Diğer taraftan Karaman valisi Vezir Ali Paşanın Ermenek'teki Beyçayır bölgesine yerleştirdiği İç-El yörükleri dağılmış ve Teke, Hamit, Aydın bölgesine gelmişti. Bu cemaatlerin 1708 yılında eski yerlerine iskanları sağlandı. Zekeriyalılar (Tekeli cemaatiyle birlikte Biriyye diye adlandırılıyor) İç-El'de Selinti'nin Biriyye köyüne yerleştirildi.[1028[1028]]

Zekeriyalılar bulundukları bölgeden yayılarak Alanya, Anamur, Ayasuluğ, Aydın, Belviran ve Eskil, Dulkadır, Düşenbe, Gökçeli – Tarsus, Halep, Hamit, İç-El, Karahisar-ı Şarki, Konya, Kütahya civarında Soğanlı Köyü, Manavgat, Maraş, Ordu, Saruhan, Selinti, Simav, Tarsus, Teke ve Yeni-İl'de de iskan olmuşlardır.[1029[1029]]

IV. BÖLÜM
KÜRTLEŞEN AVŞAR OBALARI VE AVŞARLARDA ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK

A. Türkmenlerin Kürtleşmesi Olayı ve Avşar Türkmenleri

Türk topluluklarından bazılarının ilişkiye girdiği milletlerle kaynaşarak eridikleri malumdur. Türk tarihi incelendiğinde, İran ve Afganistan'da olmak üzere Türk oymaklarının bir kısmının (Afşarlar da dahil) kültürel değişime uğradıkları görülür.[1030[1030]] Bunun gibi Türk boyları arasında da böyle karışımlar ve erimeler söz konusudur. Asırlar boyunca yaşanan boy mücadeleleri ve yapılan göçler esnasında kimi Türk boylarının başka Türk boyları arasına girerek ana boy adını unuttukları ve tabi oldukları boyun adıyla anıldıkları bilinmektedir. Kimi zamanda boyların birleşiminden yeni boylar teşekkül etmiştir. Avşarlarda da bu durum mevcuttur. Yaptığımız araştırmalarda aslını unutmuş Afşar kökenli kişi veya köylerin kendisini Türk, Türkmen, Yörük, Yerli, Köylü gibi adlarla tanıttıklarına, hatta bunlardan bazılarının aralarında geçen münasebetler dolayısıyla Afşarları pek sevmediklerine tanık olduk. Bursa'da yaşayan Maraş Elbistan'lı bir arkadaşım kendilerinin aslını anlatırken "Biz Türkmen'iz. Bizim köye Dodurlular denir, komşu köyümüz ise Afşar köyüdür." demişti. Dodurluların Recepli Avşarlarının bir obası olduğunu söylediğimde çok şaşırmıştı. Bu köyün oba adını muhafaza etmesine rağmen ana boy adını unuttuğu görülüyor. Kimi yerlerde ise Avşarlar azınlıkta kaldıkları için yörede etki ve nüfus olarak baskın olan aşiretin adıyla anılmaya başlanmıştır. Adana'da Varsaklar, Antep'te ise Beydililer arasındaki Avşarlar buna örnek verilebilir. Diğer bir husus ta, Alevi Avşarların durumudur. Bunlar, Sünni-Alevi farklılaşmasından dolayı genel ad olan Alevi adını kullanmışlar ve boy adlarını muhafaza edememişlerdir.

Biz bu bölümde ülkemizde ve çevresindeki topraklarda yüzyıllar boyu meydana gelen Türk boyları arasındaki kaynaşmaya örnek olacak böyle bir olaydan bahsedeceğiz. Bu "Türkmenlerin Kürtleşmesi" hadisesidir. Peki, insanlarımızın kendisini yukarıda sıraladığımız isimlerle ifade etmesi mesele olmuyorda neden "Kürt" adını taşıyınca sıkıntı çıkarıyor. Bunun sebebi Kürtlüğün, Türk milletini ve devletini bölüp parçalamak isteyen mihrakların kullandığı bir unsur olmasıdır. Açık söylemek gerekirse Kürtlük, Türklükten ayrı bir şey değildir. Bu yüzden bir Türk'ün Kürtleşmesi veya bir Kürdün Türkleşmesi, biraz önce bahsettiğimiz Türk boyları arasındaki kaynaşmalara örnektir. Biz olaya böyle bakıyoruz ve işin aslı da budur. Ancak geriye dönüp baktığımızda tarihimizde Kürt olayı çok farklı cereyan etmiştir. Dış güçler, Kürtleri Türk devletinin başına bela etmek için inanılmaz oyunlar oynamışlardır. Ancak o dönemlerde ve günümüzde dahi bu oyunlara alet olmayıp erdemli davranan Kürt aşiretleri oldukça fazladır. Kürt konusunda bizim politikacıların da ihmalkar davrandığını belirtmek yerinde olacaktır. Yapılan bir çok araştırma sonunda Kürt adı ile tanınan insanların önemli bir kısmının Türk boylarından geldiğinin kanıtlanmış olması aslında sorunu halletmiş oluyor. Yani kimi kimden koparacaklar. Öz, aslına ihanet etmez. Edenlerin soyunu bir araştırın bakın neler çıkacaktır. Abdullah Öcalan'ın Ermeni asıllı olduğunu ilk kez rahmetli Türkeş ortaya çıkarmıştı. Öldürülen PKK militanları arasında çok sayıda sünnetsiz kişilerin olması da bu açıdan önemlidir. Bu kişiler Kürtlere de düşmandır unutulmasın.

1028[1028] Halaçoğlu, İskan Siyaseti, s.48, 83

1029[1029] Türkay, s.168, 328, 786

1030[1030] Z. Velidi Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun, İstanbul 1981, s.206 Yabancılaşan Boy Ve Oymaklar Şunlardır : Senceri, Salgur, Ağaç-Eri, Bayat, Çur, Kücat, Halaç, Ilak, Avşar, Beydili, Yıva, Tilki, Uluğ-Çinler.

Kürt olayının bu hallere gelmesinde hükümetlerin milli politikalarının olmaması, Kürtlerin Türklükleriyle olan ilgilerinin akademik bir tez olarak kabul edilmemesi ve politik kaygılar sebep olmuştur. Bütün bu sebepler zamanla Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türkmen cemaatlerinin ve konumuz itibariyle Avşar Türkmenleri'nin Kürtleşmiş olmalarına veya Kürtleşmeye doğru gitmelerine sebep olmaktadır.[1031[1031]] Bu sebeple Bazı bölgelerde Kurmanç adı altında Türk dilinden Bayat, Bayındır, Salur, Beydili, Döğer, Büğdüz, Yıva, Karkın, Küresinli (Kasımoğlu), Milli, Karakeçili, Türkan, Tilki, Atmalı, Kızkapanlı, Çakallı.... gibi Türkmen boylarıyla birlikte Avşar Türkmenleri de uzaklaşmış ve Türklüklerini unutmuşlardır.[1032[1032]] Kürt denilen bu insanların şahıs adları da Türkçe'dir. Sözgelimi, Milli aşiretine mensup kişiler arasında adı Avşar olanlar vardır.[1033[1033]] Bugün hala Kürtler arasında Avşar adlı obalara rastlanması önemlidir.[1034[1034]]

Burada konunun anlaşılması için Kürtlerle ilgili oldukça yekûn tutan ve konu itibariyle bizi ilgilendirmeyen bir çok detayı bir kenara bırakarak bazı bilgilere temas edelim.

1. Kürtlerle İlgili Genel Bilgiler

Kürtlerin Coğrafi ve Demografik Dağılımları. Kürt adı verilen topluluklar Türkiye (Güneydoğu ve doğusunda), İran (Kuzeybatı ve batısında yoğun olarak yaşadıkları gibi, Ardelan, Hemedan, Kirmanşah, Luristan'da ve Mazenderan, Horasan ile Isfahan'da da bulunurlar), Irak (Kuzeyinde), Suriye (Kuzeyinde) ve çok az sayıda olmak üzere Kafkasya'da (Azerbaycan, Ermenistan) ve Orta Asya'da (Kazakistan) yaşamaktadırlar. Bu unsurların hiçbir zaman kalıcı, politik bir birlik kuracak kadar kalabalık olmadıkları ve aralarında siyasi, kültürel önemli farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Kürtlerin nüfusları ile ilgili verilen rakamlarda çelişkilidir ve bazıları propagandaya dayalı tahmini verilerdir. Kürtler konusunda tarafsız denilebilecek çalışmalar Hollandalı Martinus Martin Van Bruinessen tarafından yapılmıştır. Bu kişi dünyadaki Kürt nüfusunu 15-16 milyon olarak vermekte ve bu nüfusun 3.5 milyonunu İran'da, 3 milyonunu Irak'ta, 500-600 bininin Suriye'de, 7-8 milyonunun Türkiye'de ve küçük gruplar halinde Sovyet Rusya'da yaşadığını belirtmektedir. Javed Ensari ise Kürtlerin 15 milyondan biraz fazla olduğunu ve bunun % 34'ünün Türkiye'de (5 milyon), % 25'inin İran'da, % 24'ünün Irak'ta, % 11'inin Suriye'de, % 3-5'inin ise Sovyet Rusya'da olduğunu kabul etmektedir. Eski Sovyet kaynakları ise (1983 tarihli) Suriye'de 825.000, Türkiye'de 9 milyon, Irak'ta 3.5 milyon, İran'da 4.5 milyon Kürt olduğundan bahsederler. Bunun yanında propagandaya yönelik olarak bu nüfusu Türkiye'de 20 milyona kadar çıkaranlar vardır. 1927 yılında yabancı uzmanların kontrolünde yapılan ilk nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusu 13,5 milyondu. Kürtlerin sayısı ise 900 binden biraz fazlaydı. Bu sayım Kürtlerle ilgili doktora çalışması yapan Mesud Fany'i haklı çıkarmaktadır. Fany, 1930 yılında bütün verileri inceleyerek dünyadaki Kürt nüfusunun 2.789.000, Türkiye'de ise yaklaşık 1 milyon olduğunu söylemişti. [1035[1035]]

Burada bir yanlış yargı da Doğu ve Güneydoğuda yaşayan insanların hepsinin Kürt zannedilmesidir. Halbuki bunun böyle olmadığını konuya biraz vakıf olanlar bilir. Bu bölgelerimizde Türkmenler, Terekemeler, Tatarlar, Çerkezler, Araplar, Süryaniler, Yezidiler... bulunur. Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Türkler bu bölgemizde de nüfus olarak çoğunluktadır. Mesut Fany de Ağrı, Diyarbakır, Elazığ, Malatya ve Urfa'da Türklerin ezici çoklukta olduğunu belirtmişti. 1985 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da konuşulan birinci dilin tespitiyle ilgili istatistikte ise 9.903.000 toplam nüfusun 2.766.000'i (% 28) ana dilini Kürtçe, 7.374.000 kişi (% 72) ise anadilini Türkçe olarak yazdırmıştır. Kürt olarak kabul ettiğimiz kişilerin de çoğu Türkmen asıllıdır (Kara-Keçililer, Döğerler, Şavak, Beritan, Hormek gibi).

Burada bir örnek vermek istiyorum. Hakkari'nin Çukurca ilçesinde bulunduğum sırada bölgede yaptığım araştırmada Çukurca ilçesindeki halk kendilerinin bundan 350 yıl önce batıdan geldiklerini söylemişti. En son geldikleri yerin Botan (Cizre civarı) olduğunu, daha geriyi

---

1031[1031] Orhan Türkdoğan, "Kürtlerin Kimliği Ve Günümüz Siyasi Gelişmeleri", Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar I, Boğaziçi, İstanbul 1992, s.53

1032[1032] Mehmet Eröz, "Kürt Adı Üzerine", Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar I, Boğaziçi, İstanbul 1992, s.83-4. Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, Sosyal, İstanbul 1992, muhtelif sayfalar.

1033[1033] Abdulhaluk Çay, "Türk Milli Bütünlüğü İçinde Doğu Anadolu Aşiretlerinin Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Yapıları Ve Bölücülük Meselesi", Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III, Boğaziçi, Ankara 1992, s.23

1034[1034] Köprülü, "Afşar", İA, s.29. Kırzıoğlu, Kürtlerin Türklüğü, s.102. Hilmi Göktürk, Kürtlerin Soy Kütüğü Ve Boy Tarihi, İstanbul 1978, s.141-9

1035[1035] Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, Turan Kültür Vakfı, İstanbul 1994, s.27-31

bilmediklerini ifade etmişlerdi. Elde ettiğimiz veriler onların Antep civarındaki Türkmenlerden (Beğdili boyu) olduklarını gösteriyor. Bu konuyla ilgili çalışmalarımız sürmektedir.

Kürt adının etimolojik açıklaması. Burada önemli bir bilgiyi vererek konumuza başlayalım. "Kürt" kelimesi, Kürt oldukları iddia edilen Kurmanç, Guran, Lur, Kalhur gibi aşiretlerin ağızlarında "Kürt" diye bir kelime bulunmamaktadır. Ayrıca İrani ve Ari dillerde de böyle bir kelime yoktur. Arapça'da bulunan Kürt kelimesi ise bu dile Türkçe'den gelmiştir. Bu yüzden "Kürt" terimini Türkçe'de aramak zorundayız. Bu açıdan bakıldığında tarihte "Kürt" adına bir boy adı olarak ilk defa Yenisey'deki Kök-Türk kitabelerinden ELEGEŞ YAZITI'NDA rastlıyoruz. Burada, Kürt boyu Gök-Türklerden olup beylerinin adı "Alp Urungu" idi.[1036[1036]] Türk tarihinde "Kürt" adıyla bilinen diğer bir Kürt boyunu da Macarları oluşturan 7 boydan biri olarak görüyoruz. Bunların Yenisey'deki Kürt Türklerinden olup Gök-Türk çağında Macarlara katılarak Balkanlara geldiği anlaşılıyor.[1037[1037]] Büyük Macar alimi Gy. Nemeth, "Yurt Kuran Macarlar'ın Tarihi" adlı eserinde Macar boy düzenini anlatırken, Kürtlerden bahsederek şöyle diyor *"Söylediğim gibi Kürt, Yenisey civarındaki bir Türk boyudur."*[1038[1038]]

Türkçe'de Kürt teriminin anlamına gelince, Divan-ı Lügati't-Türk'te "Kürt" terimi kar yığını, çığ, bir çeşit kayın ağacı şeklinde izah edilmiştir.[1039[1039]] Diğer Türk lehçelerinde ise Kürt kelimesi genellikle kar yığını anlamına geliyor. Ünlü Macar alimi Gy. Nemeth, Kürt kelimesinin Türklerde kabile adı olarak kullanıldığını ve kar yığını anlamına geldiğini yaptığı akademik çalışmalarla kanıtlamıştır.[1040[1040]] Ayrıca Türklerde boy adları alınırken hal, tavır ve hava olaylarını bildiren terimlerin kullanıldığını görüyoruz. Buna Argın, Çuvaş, Boran, Karluk gibi boy adlarının yanında Kürt adı da örnek olarak verilmiştir.[1041[1041]] Ayrıca Türk yer adları incelendiğinde bir çok yer Kürt adını taşır.

Kürt kelimesiyle açık bağı olan ve Avşarların da kullandığı bir "Kürümek" fiili vardır. Bu fiil, kar yağdığı zaman karın kapattığı yerlerin temizlenmesi anlamında kullanılır. Sözgelimi, "evin önündeki yada damdaki karı kürüyün" denilir. Bu kullanım Kürt kelimesinin anlamıyla da birebir örtüşmektedir.

Yabancı kaynaklara gelince İran ve Arap kaynaklarında "Kürt" terimi göçebe hayat tarzına verilen bir ad olarak görülmektedir. İslam kaynaklarında İran'daki göçebe Deylemliler "Tabaristan Kürtleri", göçebe Araplar da "Suristan Kürtleri" diye geçmektedir. İbn-i Rusta, Avrupa'daki Lombartların yaşayışlarını anlatırken "aynen Kürtler gibi yaşadıklarını" vurgulamaktadır. Kirman bölgesindeki Sind asıllı Cuf'lar da göçebe olduklarından dolayı İbn-i Havkal tarafından bir Kürt grubu olarak gösterilmiştir. Taberi'deki bir kayıtta, Partların son hükümdarı Ardavan, Sasani İmparatoru Ardaşir'i aşağılamak için "Kürtlerin çadırları altında büyütülmüş Kürt" şeklinde tasvir etmektedir. Yine Strabon'da geçen Kyrtioiler, Mardesler ve Ermenistan civarındaki gruplar, ırken farklı oldukları halde hayat tarzından dolayı Kürt olarak bilinmektedirler. Minorsky, bunların Kürtçe denilen bir ortak dillerinin olmadığını itiraf etmiştir. Mesela, anadilleri Farsça olan Kuh-Gilu ve Bahtiyari göçebeleri Araplara göre "Kürd'e benzer aşiretlerden oluşmuştur". 451 yılında Kafkasya'dan inerek Mugan'ın güneyinde yerleşmiş olan Akhun Türkleri, 12. Yy'da Mugan Türkmenleri diye adlandırılırken, Arap kaynakları bunlardan "İskan edilmemiş Kürtler" diye bahsetmektedir. Kürtler konusunda tarafsız bir eser yazan Martin Van Bruinessen, Kürt teriminin etnik yada ırkı yapısına bakılmaksızın göçebeleri ifade için kullanıldığını vurgulayarak günümüzde Huzistan'daki Arapça konuşan aşiretlerin bile Araplarca Kürt olarak adlandırıldığına dikkat çekmektedir.[1042[1042]]

[1036[1036]] Hüseyin Namık Orkun, Eski Türk Yazıtları III, TDK, İstanbul 1940, s.180

[1037[1037]] Laszlo Rasonyı, Tarihte Türklük, TKAE, Ankara 1993, s.114, 121, 128. İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yay., İstanbul 1989, s.165-66

[1038[1038]] Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.266

[1039[1039]] Kaşgarlı Mahmut, Divan-I Lügati't-Türk, (Besim Atalay),

[1040[1040]] Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.273-74. Kazakça'da Kalın Kar Yığını (Kürt) Ve Yeni Yağmış Kar (Kürtlük), Şorca'da Çığ (Kürt), Tarançılarda Yeni Yağmış Kar (Kürt), Çuvaşça'da Karların Dağda Oluşturduğu Saçak Şeklindeki Çıkıntı (Kürt), Uygurca'da Kar Denizi Veya Kar Çölü (Körtük), Tatarlar (Kört), Teleütler (Körtük), Soyonlar (Körtük), Kırgızlar (Körtük Ve Kürtkü) Ve Yakutlarda İse Kar Yığını (Kürçük) Anlamına Gelmektedir.
Bütün Bu Anlamıyla Kürt Adı Halen Anadolu'da Kullanılır. Niksar'da Diz Boyu Yağan Kar İçin "Yollar Çok Kürtüklü" Deyimi Kullanılır. Çocuklar Karları Yuvarlayarak Yaptıkları "Kürtük"lerle Oynarlar. Kars'ta Diz Boyu Veya Atın Batmayacağı Şekilde Sık Ve Sert Olan Kara "Kürtük" Denir. Yaz Aylarında Aniden Bulgur Kırması Büyüklüğünde Yağan Donmuş Kara Da "Kürt Yarması" Adı Verilir. Bilecik İli Söğüt İlçesi Küre Köyünde Kalın Kara "Kürt Atkını" Denir. Çorum İskilip'te De "Kürtük" Denir.

[1041[1041]] İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.218

[1042[1042]] Abdulhaluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.261-63

Diğer taraftan Ermeniler, tarihi kayıtlarında komşuları olan bütün Kürtlere "Oğuz-an" (yani Oğuzlar) kelimesinden bozma olarak "Khujan" derlerdi ki, bu kelime Ermenicede de aynen Dede Korkut'taki Oğuz kelimesinin anlamı gibi "çokluk, kalın-halk, kalabalık" anlamına gelirdi.[1043[1043]]

Osmanlı arşivleri incelendiğinde Kürt, göçebeleri ifade için kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Diyarbakır bölgesine ait defterde "Ekrad-ı aşayir" (aşiretlerin Kürtleri) terimi görülüyor. Burada açık bir şekilde aşiretlerin göçebeleri ifade edilmiştir. Diğer bir ifade de "Ekrad-ı Türkman" (Türkmenlerin Kürtleri) terimidir. Bu da yine Türkmen cemaatlerinin göçebe olanlarını belirtiyor. Kilis bölgesi defterinde ise Yörüklerden bahsedilirken, bunların "Ekrad" yani Kürt oldukları daha açık bir ifadeyle göçebe oldukları kayıtlıdır. Bunun gibi Osmanlı belgelerinde bazı Türkmen cemaatlerinin karşısında "Ekrad taifesi" (Tabanlı, Recepli Avşarı gibi), Kürt cemaatlerinin karşısında ise "Türkman, Türkman yörükanı" (Lek, Hacılar, Mahmudi gibi) ibaresi bulunmaktadır.[1044[1044]] Maraş'ın merkez köylerinden olan "Kürtleravşarı" köyü böyle bir anlam yüklenmiştir.

Anadolu Türk folkloruna baktığımızda ise Türkmen topluluklarında "Kürt" terimi ile dağlarda yaşayan ve kanun-nizam tanımayan aşiretler kastedilmektedir. Özellikle Afşar Türkmenlerini ilgilendirdiği için burada Ali Rıza Yalgın'ın tespitlerini aktarmak yerinde olacaktır.

1937 yılında Endel köyünden İbiş Kahyaoğlu Molla Ömer, Yalgın'a Dadaloğlu hakkında şunları söylüyor "O, bizden değil, Dadaloğlu Avşardır. Reyhanlı'dan Mürseloğlu ile Bozdoğanlı'dan Çapanoğlu Binboğa'ya Sahra'ya gitmişler. Canları iyi aşık istemiş. Dadaloğlu'nu Afşar içinden çağırmışlar. Aşık gelmiş. Ona, birkaç türkü söyle, söyle ama içine Avşarı katma demişler. Dadaloğlu'na karı boşatmışlar. Dadaloğlu söz vermiş, türküye başlamış. Fakat hiç çare yok gine Avşarı karıştırmış ve dinleyen beylere demiş ki "sıraya gelirse aşık, kafiyeden geçmez. Ben Safiye'den geçerim ama kafiyeden geçmem." Karısını talak ile boşayıp yine Avşardan bahsetmiş." Ömer ağa devamla "Aşirette dağlarda yaşayanlara "Kürt" derler. Bir gün Cerit'ten Bekir Hasan bey, Dadaloğlu'nu odasına çağırmış, türkü söyletiyormuş. Mecliste iki adam Dadaloğlu'nu dinlerken birbirinin kulağına fısıldamışlar. Demişler ki : "Bu aşık iyi aşık, ama Kürt olmasaydı." Dadaloğlu bunu duymuş, söylediği türküyü bırakmış bu heriflere cevap vermiş.

Atına vurdu da gümüş ireşme
Tecerli'den Cerid'e baş koşma
Ha dence bin atlısı binerde serçeşme
Mürseloğlu Kürt yeğeni değelmi

Yoğ, yoğ olmuş da gidiyor göçü
Bağ ve bostan olmuş evinin içi
Darılınca da Şammar'a yiyirdi göçü
Kerimoğlu Kürt yeğeni değelmi.

Türkmen toplulukları arasında Kürt adı, yalnız dağlarda yaşayanlara verilen isimdir. Bunun için Kürt ismi Türkmenler arasında yabancı bir isim değildir".[1045[1045]] Molla Ömer'in bu anlattıklarından anlıyoruz ki Kürt adı ırkı değil bir sosyal yaşam biçimini göstermektedir. Çünkü Dadaloğlu bir göçebeydi. Aynen bunun gibi günümüzde Akseki-Hadim arasında bulunan Tanrı Dağı eteklerinde Türkçe konuşan Yörüklere bölge halkı göçebe oldukları için Kürt demektedirler.

Yine buna benzer bir anlatım da Mehmet Eröz'ün, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Afşar Söğütlü köyünden Aşık Ömer'in kız kardeşinden derlediği bir şiirde geçiyor.[1046[1046]] Bu şiirde adı geçen Türkmen beyleri Kürt olarak (kanun nizam tanımayan) tanıtılmıştır.

Delme dakma değel, evvelden ağa
Bal sumak çektirir solundan sağa
Umucuya verir atınan deve
Bektaşoğlu Kürt yeğeni değelmi

Ah ediyor garaları görenler
Tütünün sündüğü yere atı salanlar
Üç tuğlu vezirden duzzak alanlar
Mursaloğlu Kürt yeğeni değelmi

Avşar gedip gerisine dönünce
Ördekli'de belli yurdu konunca

Çarşı bazarıdı evinin içi
Avşar iskan getti neyidi suçu

1043[1043] Fahrettin Kırzıoğlu, "Kürtlerin Kökü Oğuzların Bogduz ile Becen Boyundandır", TK, Ankara 1963, s.34
1044[1044] Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, s.268-72. Cevdet Türkay, Osmanlı İmp'da Oymak, Aşiret Ve Cemaatler, Tercüman, İstanbul 1971, Muhtelif Sayfalar.
1045[1045] Çay, s.279-81
1046[1046] Mehmet Eröz, Kürtlerin Menşei Ve Türkmenlerin Kürtleşmesi, İstanbul 1966, s.19-20

Hah demeden bin atlısı binince | Düşmanın üstüne çekerdi göçü
Avşar Beğ Kürt yeğeni değelmi | Avşar Beğ Kürt yeğeni değelmi

Atlar enerde babam çeşmeye | Aşşığın dalgası galman kusura
Ebbeğesi vurur gümüş ireşme | Bizim eller iskan gitti yesire
Cerid'inen Tecir'e baş goşma | Boğazı çanlı gartal endi Mısır'a
Gücüğaloğlu Kürt yeğeni değelmi | Göveloğlu Kürt yeğeni değelmi

Burada şunu da ekleyelim, bazı bölgelerimizde Alevi inançlı Türkmenlere Sünnilerce Kürt adı verilmektedir. Maraş'ın Afşın ilçesinde yaptığımız araştırma sırasında yaşlı kişiler Alevi köylerinden bahsederken bunlara Kürt dediler. Ancak bölgedeki Alevi köyleri hep Türkmen idi. Bunu sorduğumuzda Kürt kelimesini Alevi anlamında kullandıklarını belirttiler. Nitekim Ordu çevresinde de Alevi Türkmenlere yöre halkı halen "Kürtünnü" diyor.

Ülkemizde bu gibi adlandırmalarda bir mesele de kişinin yaşadığı yerle ilgili soy adlandırmasıdır. Yani doğudan gelen herkes halk nazarında Kürt'tür. Aynı şekilde Karadeniz'den gelenler Laz, güneyden gelenler fellah (Arap), batıdan gelenler ise Bulgar, Sırp, Hırvat vs.. olarak tanımlanır. Rahmetli Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1924 yılında yazdığı bir makalede bu yaraya parmak basmış ve "Sorarım size Türk kimdir, nerede yaşar" diye de haklı olarak sormuştur. Geçen bunca zaman içerisinde bu meselenin halen halledilememiş olması içler acısıdır.

Halkımız, yaşadığı yere sonradan gelenleri belki de korunma içgüdüsüyle önce dışlamış, sonra ilişkilerini geliştirmiştir. Ama ne kadar yakınlaşırsa yakınlaşsın onun sonradan geldiğini asla unutmamıştır. Sözgelimi, köylerimizde aileler arasında bir mesele çıktığında "zaten dedesi filan yerden gelme değil mi" diye belki de yüzlerce yıl önce gelip yerleşmiş te olsa sonradan gelme ailelerin dışlandığına çok şahit olmuşuzdur.

İşte Kürt kelimesi, bir çok yöremizde bu anlamıyla kullanılmıştır. Buna en güzel örnek, Kayseri Hacılar ilçesinde yaşayan Kürtler sülalesidir. Bu sülale aslen İmamkulu köyünden gelme olup Avşar'dır. Ancak Hacılarlılar, sonradan gelen bu sülaleyi dışlamış ve Kürt olarak adlandırmıştır. Buna benzer bir adlandırma da Avşarlar arasında kullanılıyor. Avşarlar, aralarında sorun olan kimi köyleri Avşarlıktan çıkararak reddederler. Develi tarafına doğru sıralanmış bazı Avşar köyleri Varsak olmaktan, Pınarbaşı'ndaki bazı köyler de Arap yada Abdal olmaktan kurtulamaz. Hatta Arap Hasanlı obası kimi zaman Arap asıllı kimi zaman da Ermeni asıllı olarak halk telakkisinde yaşar durur. "Falan köy nasıl, emmi" dediğinizde "Yav, onlarda Avşar mı yiğenim. Avşarlığa sahip çıkarlar. Asıl Avşar bizik…" diye başlayan bir sürü hikaye dinlersiniz.

Burada başka bir olaya değinelim. Bu, Kürtlerin geleneksel olarak Afşarlara duydukları yakınlıktır. Kürtler arasında yaygın bir inanışa göre Kürt ile Afşar emmi-oğludur. Vaktiyle Horasan'dan gelen üç kardeşin birinden Kürtler, diğerinden de Afşarlar türemiştir. Bu anlatımın büyük oranda Türk kültür izleri taşıdığını söylemeye gerek yok. Bir kere Horasan'dan gelme ifadesi Türklük kokmaktadır. Kürtlerle ilgili yapılan araştırmaların çoğunda yaşlı Kürtlerin "Biz Horasan'dan gelme Türk'ük" dediği kaydedilmiştir. Bundan rahatsız olan bazı yazarlar ise Horasan'ın Türk yurdu olmadığını ispatlamak için kaleme sarılmışlardır (Faik Bulut, Horasan Kimin Yurdu). Amaç Kürd'ü Türk'ten koparmak. Peki Afşar-Kürt yakınlığı nereden geliyor. Bir kere Kürtler arasında önemli miktarda Afşar asıllı obalar mevcuttur. Bunlara aşağıda değineceğiz. Osmanlının uyguladığı iskan sırasında da bu iki topluluk çoğu zaman birlikte hareket etmiştir. Diğer taraftan Kürtlerle Afşarlar belli bir zaman bir arada yaşamışlardır. Özellikle Lek Kürtleri bu konuda önemlidir.

Lek Kürtleri, 200 yıl boyunca Recepli Avşarlarıyla beraber konup göçmüştür. Bu Kürtler, Recepli Avşarına bağlıydılar. Her iki topluluk arasında sıkı akrabalık ilişkisi kurulduğu da malumdur. Bazı Afşar köylerinde Lek asıllılara rastlanmaktadır. Burada şunu da belirtelim bu Kürtler eskiden beri Türkçe'den başka dil bilmezler. Halen Adana'nın Kozan ilçesine bağlı 5 Lek köyünden (Hacılar, Üçdut, Hamamlı, Aslanlı ve Gökçeyol. Bu köylerden Hacılar, tamamen Avşar'dır. Kayseri'nin Hacılar ilçesinin aslen bu köyden geldiği de söylenmektedir.) Hamamlı ve Aslanlı köyü Tomarza'nın Zelhin köyündeki Avşarlarla eskiden kurulmuş olan akrabalık ilişkisi

nedeniyle yakın döneme kadar bağlarını koparmamıştır.[1047[1047]] Lek obaları ise halis Türkmen boylarından oluşmuştur (Akbaş, Kırıntılı, Kızıl-Koyunlu ve Hacılar).

Afşarlar ile Lek Kürtleri arasındaki ilişki Anadolu ile sınırlı değil. 19. Yy ortalarında İran'da bulunduğu sıralarda buradaki Türk aşiretleri ile ilgili bilgiler toplayan Lady Shell, Fars bölgesi oymakları arasında Türk ve Leklerden oluşmuş Kaçar-Afşar adlı 100 Lek evinden müteşekkil bir oymaktan bahsetmiştir.[1048[1048]]

Görüldüğü gibi Avşarlar ile Kürtler arasında bir yakınlık söz konusudur. Diğer taraftan bir çok Avşar obası doğu illerimizde yerleşerek o bölgenin dokusunda yer almıştır.

2. Kürt Olarak Tanınan Afşarlar

Kürt adı ile tanınan Afşar oymak ve obalarının önemli miktarda olduğunu söylemiştik. Bunların bir kısmı günümüzde Kürtçe konuşmakta olup Kürt kimliğini benimsemiş iken bir kısmı kasıtlı olarak Kürt olarak tanıtılmaktadır. Şimdi bu obalara bakalım.

Suriye bölgesindeki Afşarların bir kısmı 1375 yılında Memluklerin Çukurova'yı fetihleri üzerine yerlerinden kalkıp Sis (Kozan) yöresine gelmişlerdi. Bunlara Sis Afşarları deniyordu. Bu Avşarlardan bir grup Osmanlı, Memluklu, Ak-Koyunlu gibi devletlerin Çukurova'daki hakimiyet mücadelelerinden kaçarak Sivas-Dersim arasına göç ederek yerleştiler ve burada zaman içerisinde benliklerini kaybettiler. Günümüzde bu bölgede yaşayan Koçgiri aşireti (bunlar Zaza'dır) bu Avşarların torunudur.[1049[1049]] Bu konuda yer adları da bizi desteklemektedir. Sivas'a bağlı Suşehri ilçesinin bir köyünün adı da Sis (Çataloluk)'tir. Ayrıca Tunceli'nin Çemişkezek ilçesinde bir köyün adı da Sisne (Varlıkonak)'dir. Sisne (Kocaçukur) adında Maraş Andırın'da da bir köyün varlığı tesadüf değildir. Bu köy adları cemaatin Adana'dan Dersim'e göç ettiklerini gösteriyor. Bilindiği gibi Türk tarihinde yer adları tesadüfen verilmemiştir. Türk boyları göç ettikleri yerlere eski yurtlarında ki isimleri vererek orayı sahiplenmişlerdir Osmanlı devrinde Sivas ve Dersim'de bulunan ve Kürt olarak anılan aşiretin Kemah ilçesinde ve Boz-Ok'ta da yerleştiği, bir kısım kollarının ise Rumeli'de iskan edildiği görülüyor.[1050[1050]] Ayrıca Dersim'e yerleşen Sis Afşarlarından bir bölük, Dersim oymaklarından Sisanlı Aşiretini (bunlar da Zaza) oluşturmuştur.[1051[1051]] Sisanlıların bir kısmı Erzurum'un Hınıs ilçesine göç edip burada da bazı köyler kurmuşlardır (Mirseyit, Mirgezer, Sağlam, Halefan gibi).[1052[1052]]

Rumya (Van) Gölünden Kızılırmak'a kadar uzanan sahada (Hınıs, Murat-Fırat-Karasu nehirleri arasından Erzincan-Bayburt arası, Fırat-Karadeniz arası, Erzincan'dan Sakarya'ya uzanan saha) Afşarlar yaşamakta olup, % 80 Kızılbaştırlar. Bazı yabancı seyyahların Türk oldukları halde kasıtlı olarak Kürt oldukları propagandasını yaptıkları boylardan biri de Dersim-Sivas arasında yaşayan Avşarlardır.[1053[1053]]

Bunun gibi Diyarbakır, Mardin, Rakka ve Malatya'da yerleşen Kucur (Koçur) Avşarı günümüzde Kürtleşmeye doğru gittiği gibi, Kucur (Koçur) Afşarları'ndan olup Antakya, Arapkir, Çemişkezek, Diyarbakır, Harput, Karaman, Keban, Kızılçayır – Harput, Konya, Malatya, Maraş, Rakka ve Sivas'ta yerleşen Koçur-Zade Koyunoğlu (Uşakları) cemaati ile Arapkir ve Çemişkezek'te yerleşen Koçur-Zade Koyunoğlu İbrahim cemaati de Osmanlı belgelerinde Kürt olarak anılıyor.[1054[1054]]

Osmanlı belgelerinde Recepli Avşarı Ekradı (Kürtleri) diye anılan grup Rakka, Maraş ve Zamantı'da bulunuyor, Recepli Uşağı obası ise yine Ekrad taifesi (Kürt) olarak adlandırılıyor ve Rakka, Maraş, Zamantı ve Kadirli'de bulunuyordu. Ayrıca Hısn-ı Keyf'te yaşayan bölümü ise Receb-i Kürdlü adıyla anılıyor.[1055[1055]] Yabancı yazarlardan Alexandre Jaba, kitabında (1860

1047[1047] Recepli Avşarından olan Kadirliler sülalesinin dedelerinden biri zamanında Aslanlı köyündeki Alliş Ağa'nın kızı ile evlenmiş, bu kadından doğan çocukların nesline halen köyde Allişler denir. Kadirliler sülalesinin asıl ismi Cıngıllıoğulları'dır. Cıngıllıoğulları Taf köyünde de vardır.

1048[1048] Sümer, Oğuzlar, s.363

1049[1049] H. Kemal Türközü-Ş. Kaya Seferoğlu, 101 Soruda Türklerin Kürt Boyu, TKAE, Ankara 1982, s.6

1050[1050] Türkay, s.109, 532

1051[1051] Mahmut Rişvanoğlu, Doğu Aşiretleri Ve Emperyalizm, İstanbul 1992, s.159. Sisan Kelimesi Sisli Veya Sisler Anlamına Gelir Ki Onların Sis Bölgesinden Geldiklerini İfade Eder.

1052[1052] M. Şerif Fırat, Doğu İlleri Ve Varto Tarihi, TKAE, Ankara 1983, s.102

1053[1053] Süleyman Sabri Paşa, Van Tarihi Ve Kürt Türkleri Hakkında İncelemeler (Gamze Gayeoğlu), TKAE, Ankara 1982, s.70. Kadri Kemal Kop (Sevengil), Anadolu'nun Doğu Ve Güneydoğusu (Yay. Haz. H. Kemal Türközü), TKAE, 2. Baskı, Ankara 1982, s.18

1054[1054] Türkay, s.110, 537

1055[1055] Türkay, s.139, 633

tarihli) Kayseri civarındaki Afşarları Kürt olarak göstermişti. Bu Osmanlı belgelerindeki Recepli Avşarı Ekradı tanımına tamamen uymaktadır. Vitale Cuinet ise kitabında (1890 tarihli) Yozgat'ta Afşar adlı Kürtlerden bahsetmiştir.[1056[1056]] Günümüzde Yozgat'ta Şefaatli ilçesinde yaşayan Kürt köyleri de Torun soyundan geldiklerini söylemektedirler. Doğudaki bu Receplilerin (Receban) Şeyh Sait İsyanı başta olmak üzere Cumhuriyet devrindeki isyanlara karıştığını görüyoruz.[1057[1057]] 1705'te iskan edildikleri Rakka'dan kaçıp Kars ve Çıldır Sancakları'na yerleşen Receplilerin bazıları artık Kürtleşmiştir. Bu grupların Kürtleşmesi yerleştikleri köylerin etnik yapısıyla ilgilidir. Kürt köylerine gelenler Kürtleşirken, Türk köylerine gelenler kimliklerini korumuştur. Bugün bu Recepliler, Ardahan merkez ile Göle, Çıldır ve Posof'un bazı köylerinde yaşamaktadırlar (Bu köylerin hiçbiri tamamen Afşar değildir. Esasen bu köylere sonradan geldikleri için köyün asıl yerlileri nüfus olarak fazladırlar. Şunu da belirtelim 3-5 hane olarak hemen bütün köylerde Afşarlara tesadüf edilir. Bunlar o köylülerle sıkı akrabalık ilişkisine girmiştir). Bunlardan Ardahan merkezdekiler Kürt iken, Göle, Çıldır ve Posof'takiler Türk'tür. Çıldır ve Posof'taki Avşarların yaşadıkları köyleri tesbit edemedik. Diğerlerine gelince Ardahan merkeze bağlı Hoçuvan (Hasköy) kasabası ile burayı çevreleyen Tazeköy, Hacıali, Binbaşar, Tunçoluk ve Beşiktaş köyleri ile Göle ilçesine bağlı Yeleçli köyünde yaşamaktadırlar.[1058[1058]]

Halep Avşarları arasındaki en önemli boy olan Köpeklilerin obalarından biri de Kürt İsmail adını taşıyordu. Ayrıca bölgede Boz-Ulus arasında gördüğümüz Çobu (Çöplü Avşarı'nın akrabası) cemaatinin mensuplarına rastlıyoruz ki onlar, Ekrad taifesinden İzzeddinli'ye tabi üç cemaatten biriydi.[1059[1059]] Bu adlandırmalar aslında Türkmen toplulukları arasında Kürt kelimesinin yabancı ve etnik bir ismi çağrıştırmadığının güzel bir isbatıdır. Yine Halep Avşarlarından olan Balabanlı cemaatinin bazı kollarına günümüzde Tunceli ilimizde rastlıyoruz. Zazaların Dersimli koluna mensup olan Balabanlılar, Yavuz - Şah İsmail mücadeleleri sonrası Osmanlı tarafından bu bölgeye getirilip yerleştirilmiştir.[1060[1060]] Halen aşiret mensupları Türk olduklarını unutmamıştır. Günümüzde Milan aşiret topluluğuna bağlı olan ve Bingöl'ün Kiğı, Erzurum'un Hınıs, Karayazı ve Tatos ilçelerinde bulunan[1061[1061]] Karabaş aşireti ile Tunceli'deki Maksut Uşağı ve Bingöl'deki Maksudanlı cemaati de, köken olarak Halep Avşarlarındandır.[1062[1062]]

Adıyaman'ın Besni ilçesinde yaşayan Türkler, 19. yy sonlarında Osmanlı topraklarında dolaşan yabancı seyyahlar tarafından Türk oldukları bilindiği halde kasıtlı olarak Kürt diye tanıtılmıştı. Bu Türklerin bir bölümünü oluşturan Hüveydi aşireti, günümüzde dahi kendilerinin Avşar soyundan geldiklerini bilmektedir. Hüveydilerin birkaç yüzyıl önce Kilis civarına göç edenleri ise günümüzde kendilerini Kürt olarak adlandırıyorlar. Bu onların bölgede yaşayan Kürtler arasına yerleşip kaynaşmalarından kaynaklanıyor.

Osmanlı belgelerinde Türkmen ve Yörükan olduğu belirtilen Salmanlı Avşarından bir grubun günümüzde Ağrı'da yaşadığını belirtelim. Bu Salmanlılar, Ermeni faaliyetlerine karşı mücadele eden ve bölgedeki Kuvay-ı Milliye'nin temelini oluşturan Hamidiye Alaylarının 11 ve 12. alayına dahildi.[1063[1063]] Bunun yanında Erzurum'un Hınıs İlçesine bağlı Harami (Bellitaş) köyünü Salmanoğulları kurmuştur ve bu köy çevrede Türkçe konuşan az sayıdaki köyden birisidir. Bunun sebebi bu obanın bölgeye sonradan gitmiş olmasıdır. Üstelik bu köy halkı Konya civarından geldiklerini söylüyorlar ve hala onlarla irtibat halindeler. Bu onların erimelerini engellemiştir.

Urmiye yöresinde yaşayan Araşlı Avşarlarının bir kolu Mahmutlu adını taşımaktadır. Mahmutlu cemaati bölgede eskiden beri mevcut olup bunların bazı kaynaklarda Kürt, bazı kaynaklarda ise Türk olduğu yazılıdır. Osmanlı ise İran'ın Hoy şehrinde yaşayan ve Arapkir, Konya, Malatya, Alanya, Niğde, Halep sancaklarında yayılan, Yeni-İl, Aydın'ın Çine, Ankara'nın Günyüzü, İzmir'in Tire, Edirne'nin Ortaköy kazalarında yerleşen, Balkanlarda Dimetoka ve

---

1056[1056] Köprülü, "Afşar", İA, s.29

1057[1057] Yaşar Kalafat, Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı, Boğaziçi, Ankara 1992, s.53

1058[1058] Ardahan Bölgesindeki Avşarlarla İlgili Bu Bilgileri Veren Sevgili Ahmet Aras'a Minnettarım. Ahmet Bey, 1967 Doğumlu Olup Göle'nin Kuzupınarı Köyünden Bir Ahıska Türk'üdür. Kayseri'de İkamet Eden Ahmet Bey, ME İlköğretim Müfettişi Görevini Sürdürmektedir.

1059[1059] Enver Çakar, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı, s.188, 201

1060[1060] İbrahim Yılmazçelik, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı, Elazığ 1999, s.125. Balabanlılar, Almatlı, Alotağı, Ferhat Uşağı ve Süleyman Uşağı obalarına ayrılır.

1061[1061] Mahmut Rişvanoğlu, Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm, Türk Kültür Yayını, s.120

1062[1062] İbrahim Yılmazçelik, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı, Elazığ 1999, s.119-20. Maksut Uşakları, Resik Uşağı, Ferhat Uşağı, Holik Uşağı, Tat Uşağı, Bozik Uşağı, Kocakırlar, Laçin Uşağı, Han Oğulları, Pezkevran ve Sinkan obalarına ayrılır. Yılmaz Akbulut, Bingöl Tarihi, Kültür Bakanlığı, Ankara 1995, s.106

1063[1063] A. Çay / Y. Kalafat, Doğu Ve G. Doğu Anadolu'da Kuvay-I Milliye Hareketleri, TKAE, Ankara 1990, s.30

Filibe'de iskan olan Mahmudi cemaatini (Mahmutlar ve Mahmutlu diye de anılıyor) Türkman Ekradı Yörükanı olarak tanıtıyor. Yani Türkmen olan cemaatin Kürtleri, göçebeleri.

Avşar boyuna mensup olup Kayseri'nin Sarız ilçesi Çavdar ve Kızılpınar köylerinde oturan Mutuklu oymağı, Osmanlı kaynaklarında Kürt Yörüğü olarak gösterilmiştir. Hacı Mustafalı obasının da, Malatya Sancağı ve Rakka'ya iskan edilenleri de Kürt taifesi olarak gösterilmiştir.1064[1064] Bilindiği gibi Kara Recepli Avşarlarından olan Hacı Mustafalılar, 1690 yılındaki Avusturya Seferine katılan Çerkez-Oğlu Hacı Mustafa Bey'in soyundan gelmektedir. Belgelerde Türkmen olarak kaydedilen Öksüzler cemaatinin Antep, Halep, Eyübeli – Aksaray, Hasköy – Çirmen'de yerleşenleri ile Rakka, Ebu Tahir – Diyarbakır'daki Öksüz Uşağı cemaati Kürt diye kaydedilmiştir.1065[1065] Burada dikkati çeken bir husus ise Öksüz-Uşağı cemaati'nin, Barçikanlı, Keleçorlu ve Kürtler adında üç bölüğe ayrılmasıdır. Bunların Yörükan olarak tanıtılması Kürt adlandırılmasının niçin verildiğini bize açıklıyor.

Halep, Maraş, Kiğı, Alanya, Yeni-İl, Düşenbe – Senir'de yerleşmiş bulunan Senirliler yine Osmanlı belgelerinde Türkman Ekradı olarak tanımlanmıştır.1066[1066] Türkmenlerin Kürtleri kavramı da yine bu Türkmenlerin içindeki göçebeleri yada kanun nizam tanımayanları ifade etmiş olmaktadır. Bunun gibi Sis Afşarları'ndan olan Sait obasının Kilis ve Bulgaristan'ın Tatarpazarı'nda yerleşenleri de Kürt olarak anılıyor.1067[1067] Anadolu'da muhtelif yerlere dağılan Çiğdemli Avşarının Diyarbakır'da iskan olanları da yine Kürt taifesi olarak anılmıştır.1068[1068] Yine Sis Avşarlarından Sübhan obası vardır ki bugün Ağrı'daki Sübhan cemaati de Kürt'tür.

Osmanlı belgelerinde Türkmen olarak vasıflandırılan Herikli Afşarları'ndan önemli bir bölümün doğuya göç ettiklerini biliyoruz. Nitekim, bölgedeki kimi köy adları onlardan kalmadır. II. Abdülhamit devrinde yapılan nüfus sayımında aşiretin özellikle Hakkari bölgesini yurt tuttuğu görülüyor.1069[1069] Rus ve İngilizlerin Hakkari'deki Nesturi ve Ermenileri kullanarak iç isyan çıkarma çabalarına karşı 1890'dan sonra kurulması kararlaştırılan Hamidiye Alayları'nın 17, 18, 19, 20, 26 ve 39. Alaylarına bu Heriklilerin dahil edildiğini görüyoruz.1070[1070] Bugün Hakkari'nin Şemdinli ilçesi ve köylerinin çoğunluğunu oluşturan Herikliler de (Herki deniyor) Kürt olarak tanınıyor. Bu Herkiler asıl nüfusun küçük bir kısmını oluşturuyor. Aşiretin büyük bir bölümü sınırlarımıza yakın Irak ve İran topraklarında yaşamaktadırlar.

Burada Irak'taki Kürt olayına değinmek yerinde olacaktır. Irak'ı parçalayıp bölgede kukla bir Kürt devleti kurdurma çabaları mevcuttur. Emperyalist ülkelerin borazanlığını yapan Talabani ve Barzani bu işe soyunmuş gözüküyor. Halbuki Irak'ın kuzeyindeki Kürtler, ne bu iki kişi tarafından temsil ediliyor, ne de bütün Kürtler böyle bir oluşuma sıcak bakıyor. Aksine Talabani ve Barzani, bölgede sayıları az olan aşiretlerdendir. Ancak Batının uşaklığını yaptıkları için sesleri daha çok çıkartılıyor (Bunlardan Barzani ailesinin Yahudi asıllı olduğu biliniyor). Irak'ın kuzeyinde oldukça önemli güce sahip aşiretler vardır. Türk kamuoyu bunlardan habersiz. Sayıları 75'i bulan Kürt aşiretleri Surçi aşiretinin liderliğinde 1992 yılında bir araya gelerek Musul Vilayet Konseyi adıyla bir birlik oluşturdular. Türkiye tezini destekleyerek Irak'ın kuzeyinde kukla bir Kürt devleti kurulmasına olumsuz yaklaşan Kürt gruplarından birisi de Mahmut Esat Fettah Herki önderliğindeki Herkilerdir. Bu aşiretlerden birisi Ako Abbas Hamed başkanlığındaki Hamed aşiretidir ki bu aşiretin bizi çeken yanı Hamed adıdır. Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesine yerleşmiş olan Avşarlar, buraya Hamed önderliğinde gelmişlerdi ve bu sebeple Hamed Uşakları diye de anılıyorlar.

Günümüzde Hakkari'nin 3. büyük aşireti (Herki) olan Heriklilerin, Mardin'in Silopi ve Cizre İlçesinde de (Herikan) yerleşmiş olduğunu görüyoruz.1071[1071] Bu Herikliler Şeyh Sait İsyanı (1925) başta olmak üzere Cumhuriyet Devrindeki isyanlara katılmıştır.1072[1072] Osmanlı belgelerine göre Anadolu'nun bir çok bölgesine yayılmış olan aşiret, doğuda Hakkari ve Mardin'den başka Halep, Malatya ve Van ile Musul bölgesinde yerleşmiş gözüküyor.1073[1073]

1064[1064] Türkay, s.29
1065[1065] Türkay, s.133
1066[1066] Türkay, s.670
1067[1067] Türkay, s.641
1068[1068] Türkay, s.26, 72
1069[1069] Bayram Kodaman, Sultan Iı. Abdulhamid'in Doğu Anadolu Politikası, Orkun, İst 1983, s.149
1070[1070] Kodaman, s.158
1071[1071] Mardin, Komisyon, İş Bankası, s.15
1072[1072] Yaşar Kalafat, Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı, s.49, 53, 205
1073[1073] Türkay, s.90-1, 407, 417

Belgelerde Şerefli cemaatinin bir bölümü Türkmen Kürdü adıyla anılıyor. Türkay, Osmanlı arşivlerine dayanarak hazırladığı eserinde Şerefli Avşarını "Türkmen" olarak nitelerken, Şerefli Türkmanı diye kaydettiği cemaati Şerefli Kürdü diye de anıyor. Üstelik bu grubu nitelerken bunların "Yörükan ve konar göçer" olduklarını belirtmiştir. Nitekim Osmanlı Tahrir defterlerinde Kürt teriminin çoğu kez bu anlamda kullanıldığını biliyoruz. Sözgelimi, Şerefli Kürdü'nün Arapsun'da yerleştiği belirtiliyor. Halbuki elde olan bilgilerde Arapsun'da yerleşenlerin Şerefli Avşarı olduğunu biliyoruz. Bu da Kürt teriminin "konar-göçerliği" ifade ettiğini ispatlıyor. Bu grub Adana, Aksaray, Akşehir, Ankara, Arapsun, Ayasuluğ, Aydın, Bayburt, Boz-Ok, Çürüksu, Danişment, Diyarbakır, Halep, Haymana, Humus, İzmir, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Koçhisar, Konya, Kütahya, Maraş, Nevşehir, Kırklareli'nin Pınarhisar, Rakka, Sivas ve Yeni-İl'de yerleşmiştir.[1074[1074]]

Günümüzde Urfa merkez köylerinde yaşayan Kürtler, sülale adı olarak Türkmen ismini kullanıyorlar. Siverek'te ise yüzyıllardan beri geleneksel olarak her yıl kutlanan bayramın adı da Türkmen Bayramıdır. İşte bu köylerden bazıları Torun obasına mensupturlar.[1075[1075]] Torunların Diyarbakır'da da bulundukları anlaşılıyor. Nitekim Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Çürük köyündeki Torunlar, buraya Diyarbakır'dan sürgün gelmişlerdir. Yozgat'ın Şefaatli ilçesi civarında yaşayan (Rızvan, Dedeli vs... köyleri) Kürtler de Torun obasından olduklarını söylemektedirler.

Ayrıca Cevanşir, Gökçe, Köpekli (Diyarbakır ve Urfa'da), Karamanlı Avşarı (Malatya, Sivas, Elazığ, Maraş, Antep ve Tunceli'de) ile daha bir çok Avşar obası zamanla Kürtleşmiştir.[1076[1076]]

B. Alevilikle İlgili Genel Bilgiler

Alevi kelimesi, Arapça'da "Ali'ye mensup, Ali'ye ait" anlamına gelir. İslam tarihi ve tasavvufunda ise "Hz. Ali'yi sevmek, saymak ve her hususta ona bağlı olmak" anlamlarında kullanılmıştır. Bu bakımdan Hz. Ali'yi seven, sayan ve ona bağlı olan herkese "Alevi" denir.

Diğer taraftan "Alevi" kelimesi, Hz. Ali'yi en üstün sahabi olarak gören ve Hz. Muhammet'den sonra onun, Allah'ın ve Peygamber'in tayini ile halife olması gerektiğini kabul edenler için de "Şia" ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Böylece, Hz. Ali'ye bağlılığın ötesinde, onun ve soyunun adına ayrı bir fırkalaşma hareketinin siyasi temsilcisi olmuşlardır. Bunlar, ileri sürdükleri görüşlere dayalı olarak İmamiyye-Caferiyye, İsmailiyye, Zeydiyye, Nusayriyye ve benzeri isimlerle tanınmışlardır. Hatta, tarihte bu gibi gruplar arasında Hz. Ali'ye bağlılığı kötüye kullanarak onu tanrılaştıracak kadar aşırılığa gidenler de olmuştur.[1077[1077]]

İslam tarihinde Ortodoks ve Heterodoks İslam tabirlerine de bakmak gerekiyor. Ortodoks, bir camiadaki ana akımdır. Büyük çoğunluğun doğru kabul ettiği, kuralları, kurumları ve kitabiyatı belirlenmiş, işlenmiş akımlardır ki, Sünnilik böyledir. Heterodoks ise kabul edilmiş ve kurumlaşmış doktrin ve görüşlerle uyum halinde olmayandır ki Alevilik bu grupta yer alır.

Günümüzde İslam toplumları Hz. Ali'ye bağlılık konusunda birbirinden oldukça farklıdır. Bir Zeydi, yada bir Türk'ün (ister Alevi ister Sünni olsun) Ehl-i Beyt sevgisi ile bir İranlı ve Iraklının sevgisi kıyaslanamayacak ölçüde farklıdır. Türk Kültüründe Ehl-i Beyt sevgisi Alevi yada Sünni fark etmeksizin büyük bir ihtişamla yaşamaktadır. Örnek vermek gerekirse bizim aşirette en büyük hakaret "Yezit, Yezit'in dölü" sözüdür. Sünni olan bir toplumun Yezit'i ne kadar kötü tanıdığını ve reddettiğini görüyorsunuz.

1. Türk Tarihinde Alevilik

Bizim milli tarihimize baktığımızda, Alevi-Sünni ayrımının 16. Yy'a kadar netlik kazanmadığını görüyoruz. Sözgelimi, Selçuklu Devletine karşı baş kaldırarak Babai İsyanı'nın liderliğini yapan Alevi meşrepli Baba İlyas'ın müritleri Hacı Bektaş ve Şeyh Ede Balı, Sünni meşrepli Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna destek vermiştir. Baba İlyas'ın oğlunun adı ise Ömer'dir. Osman ve Orhan Gaziler de bu Babai-Vefai tarikat çevresine mensuptur.[1078[1078]]

[1074[1074]] Türkay, s.697,
[1075[1075]] Kadri Kemal Kop (Sevengil), Anadolu'nun Doğu Ve Güneydoğusu, TKAE, Ankara 1982, s.18
[1076[1076]] Hilmi Göktürk, Kürtlerin Soy Kütüğü Ve Boy Tarihi, s.141-49
[1077[1077]] Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, Selçuk Yay., Ankara 1994, s.7-8
[1078[1078]] Taha Akyol, Osmanlı Ve İran'da Mezhep Ve Devlet, Milliyet Yay., İstanbul 1999, s.22-23

Aslında bu dönemde tarikatlar içerik olarak birbirinden çok farklı değillerdi. Bir tarikat şeyhi başka bir tarikat şeyhine intisap edebiliyordu. Ayrıca tarikatlar arasında geçişler ve irtibatlar çok sıkıydı. Çünkü, bu devirlerde tarikatlar henüz istiklallerini kazanmış değillerdi, aksine hepsi oluşum içindeydi. Bu sebeple böyle iltibaslar normaldir.[1079[1079]]

Ancak, başlangıçta Türkmenlik geleneğiyle karışmış bir Sünniliği yaşayan Osmanlı Devleti, Fatih ile birlikte medrese kültürüyle yoğrulmuş ve bir öncekiyle aynı olmayan bir mutlakiyetçi Sünniliğe büründükçe yani Ortodoks İslam'a kaydıkça destek verdikleri göçebe Türkmen zihniyetinden yani Heterodoks İslam'dan uzaklaşıyorlardı. Bu ise ilerleyen zamanlarda Osmanlı merkez idaresi ile Türkmen toplulukları arasında çatışma yaşanmasına yol açmıştır.[1080[1080]] Doğal olarak böyle bir çatışmada merkezi otoriteye baş kaldıran sadece Aleviler değil aralarında Sünnilerin de bulunduğu Türkmen kitlesidir. Göçebe gelenekleri muhafaza eden ve Şia'yı siyasi bir doktrin olarak uygulayan Şah İsmail, bu göçebe Türkmenlere hitap etmesini bildiği için bunlar çoğunlukla İran'a destek vereceklerdir. Bu ise iki Türkmen sultanı olan Yavuz ile Şah İsmail'i Çaldıran'da karşı karşıya getirmiştir. Bu savaşta Şah İsmail'in ordusunda Sünni Türkmenler de yer alırken, Yavuz'un ordusunda da Alevi Türkmenler, hatta Sırpların bulunması meseleyi açıklamaktadır.

Bu zıtlaşma Osmanlının 16. Yy'dan itibaren başlangıçta hoşgörüyle yaklaştığı Aleviliğe tepki göstermesine ve şiddet uygulamasına yol açmıştır. Neticede Osmanlı, göçebe ve yarı göçebe yaşayan Türkmenlere yabancılaşmış ve kaynaklarında Türkmen, Alevi, Yörük vs... adını aşağılayıcı bir terim olarak kullanmaya başlamış (Etrak-ı bi-idrak meselesi), Alevileri zındık, rafizi olarak nitelemiş ve onlara karşı mum söndü gibi iftiralara baş vurmuştur. Osmanlı'nın başına 100 yılı aşkın bir süre bela olan Celali İsyanları da temelde Kızılbaşların çıkardığı isyanlar olmasına rağmen mezhep taassubuyla yapılan hareketler değildi ve aralarında önemli miktarda Sünni de bulunuyordu.

Meselenin Alevi-Sünni çatışması olmadığını ispatlayan diğer bir hadise de Çaldıran yenilgisinden sonra merkezileşmeye başlayan ve göçebe geleneklerden uzaklaşan Safevi Devleti'nin Türkmenlere en az Osmanlı kadar baskı ve şiddet uygulamasıdır.

Türk Aleviliğinin, Arap ve Farslarda görülen Alevilikten oldukça farklı olduğunu söyleyebiliriz. Türk tarihinde Alevilik, kaynağını Türk kültüründen alan ve Hoca Ahmet Yesevi Hazretlerinin söylemleriyle kendini bulan bir milli değerimizdir. Bilindiği gibi eski Türklerde giyilen başlığa göre isim alan boylar mevcuttu. Bu durum Dede Korkut Hikayalerinde de açıkça görülür. Alevilikte de Kızılbaş deyimi böyle bir adlandırmadır. Diğer taraftan Türklüğün büyük isimlerinden Hazret-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi Hazretlerinin, Divan-ı Hikmet adlı eserinde ;

"Ayet, hadis manası Türki bolsa muvafık
Manasıga yetgenler yerge koyar börkini"
(Ayet, hadis anlamı Türkçe olsa uygundur
Anlamına yetenler, yere koyar börkünü)

"Miskin zaif Hace Ahmet, yetti puştinge rahmet
Farsi tilini biliben hub aytadur Türki'ni"
(Miskin zayıf Hoca Ahmet, yedi ceddine rahmet
Farsça dilini bilerek güzel söylemekte Türkçe'yi)[1081[1081]]

gibi gerek dini, gerek sosyal hayatta Türkçe'nin kullanılmasına dair ifadelerinin bulunması bu açıdan önemlidir. Çünkü günümüzde Balkanlarda yaşayan Alevi Türkler, yüzyıllardan beri gelen bir gelenekle ibadetlerini Türkçe yapmaktadırlar.

Anadolu Aleviliğine geleneğimizde bir takım farklı isimler verilmektedir. Bunların başında Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli'nin öğretisini benimseyen Bektaşilik gelmektedir. Bektaşilik, Sünni Türkmenlerin Ehl-i Beyt'e olan sevgilerini ifade eden bir anlayıştan başka bir şey değildir. Çünkü her Bektaşi Alevi olduğu halde, her Alevi Bektaşi değildir. Bu yüzden Köy Bektaşisi ve Şehir

---

1079[1079] Mehmet Kara, Bursa'da Tarikatlar Ve Tekkeler 2, Bursa 1993, Uludağ Yay., s.39
1080[1080] Taha Akyol, a.g.e., s.33-34
1081[1081] Hoca Ahmet Yesevi, Divan-ı Hikmet, TDV, Ankara 1993, s.92-93

Bektaşisi ayrımı yapılır. Köy Bektaşilerine Alevi dendiği halde, Şehir Bektaşilerine Bektaşi denir. Daha doğrusu Bektaşilik bir tarikat olduğu için bu tarikatın yoluna uyan herkes Bektaşi olabilirken, Alevilik soya bağlıdır ve anası ve özellikle babası Alevi olan Alevidir.[1082[1082]]

Anadolu Alevilerine verilen bir başka isim de Kızılbaş'tır. 16. Yy'dan itibaren Osmanlı kaynaklarında ve Osmanlı propagandası sonucu sonradan halk arasında yanlış ve kötü anlamda kullanılan ve günümüzde de hala bu anlamını sürdüren Kızılbaş kelimesi aslında Türk tarihinde önemli bir kültür değerimizin yansımasıdır. Bilindiği gibi kırmızı renk, Türklerin çok sevdiği bir renktir. Halıları, kilimleri, yazmaları hep bu renkte idi. Dede Korkut hikayelerinde kara çadır, kızıl çadır, ak çadır deyimleri geçmektedir. Diğer taraftan giyilen başlıklara nazaran akbaş, karabörk, karapapak, kızılbörk gibi adlar taşıyan Türk boyları ve yer adları mevcuttur. Türk tarihinde ise Hunlar, Çiğiller, göçebe Kazaklar ve Oğuzlar beyaz keçe börk giymişlerdir.[1083[1083]] Anadolu'ya gelen Türk boyları da genelde kızılbörk giyerlerdi. 13. Yy'da Konya'yı istila eden Türkmenler "siyah libaslı, kızıl börklü, ayakları çarıklı" idi.[1084[1084]] Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin giydiği börk kırmızı kadife ve çuhadandı. Alaeddin Paşa, kardeşi Orhan Gazi'ye, "Han'ım, Senin askerine bir alamet koyalım ki, başka askerde olmasın" demiş, Orhan Gazi "Kardeş, her ne ki sen dersen ben onu kabul ederim" demiştir. O da "Etraftaki beylerin börkleri kızıldır. Seninki ak olsun" der. Bunun üzerine Orhan Gazi'nin emriyle Bilecik'te ak börk işlenmeye başlanmıştır.[1085[1085]] Görüldüğü gibi ta Altaylı Şamanlardan gelen başa kırmızı külah giyme geleneği, Türklerin İslam'ı kabulünden sonra devam etmiştir.

Gerçekte Anadolu Aleviliğinde görülen unsurların hemen tamamı, Türklerin batıya gelişleri sırasında içinden geçtikleri coğrafya ve kültürlerden bir takım izler taşımasına rağmen, özü itibariyle Ulu Türkistan'daki gelenek, görenek ve inanışların İslami bir mahiyet ve manaya bürünerek kutsallaşmasından başka bir şey değildir. Nitekim, kızıl baş giyme geleneği de böyle bir İslamlaştırmaya muhatap olmuştur. Örnek vermek gerekirse, Uhud Savaşında Hz. Peygamberin askerlerinden Ebu Ducane bu savaşta başına kırmızı bir sarık sarmış ve Hz. Peygamberin yaralanması sırasında onun üzerine kapanarak hayatını kurtarmış ve böylece Kızılbaş olarak anılmıştır. Ayrıca Safevilerin şeyhi Haydar, müritlerine 12 dilimli kırmızı serpuş giydirmiş ve bu tarihten itibaren Kızılbaş ismi yaygınlaşmıştır. Diğer bir rivayet ise Hz. Ali Hayber Savaşında başına kırmızı sarık sarmış, Sıffin Savaşında da Muaviye'nin askerlerinden ayrılmaları için kendi askerlerine kırmızı şal bağlatmıştır. Bunların hepsi belgelerle teyit edilemeyen rivayetler olmasına rağmen kabul görmektedir. Halbuki engin Türk kültürü ve tarihindeki Kızılbörk geleneğini görmeli ve Aleviliğin bir Türk kültür değeri olduğunu kabul etmeliyiz.

Andolu Alevilerine verilen diğer bir diğer isim de Tahtacı'dır. Eski Ağaç-Eri Türklerinin kalıntısı olan bu grup genelde ağaç işleriyle uğraştıkları için ormanlık alanlarda yayılmışlardır. Muhtelif ocaklara bağlı koyu Alevi olan Tahtacılardan bir kısmı Bektaşi'dir.

2. Avşarlarda Alevilik Konusu

Avşarlarda Alevilik meselesine gelince, bu aslında yeni bir konudur. Bizim muhitte eskiden "Avşardan Alevi olmaz" diye yanlış bir yargı vardı. Bu yüzden bizim bölgedeki Alevi Afşarlar yıllarca Afşar olarak kabul edilmediler. Şimdilerde ise bu yargının yavaş yavaş kırıldığına şahit oluyoruz. Bir Türk boyu olan Avşarlarda da diğer Türk boylarında olduğu gibi Sünni İslama inananların yanında İslamın Alevi tarzına inananlarda mevcuttur. Bu ise çok doğaldır. Çünkü Alevilik İslamın bir parçası olduğu gibi, engin Türk kültürünün de önemli bir değeridir. Nitekim Türk halk kültürünün bir çok unsuru halen Alevilikte canlı bir şekilde yaşamaktadır. Eğer hala Türkülerimiz dimdik ayakta duruyorsa bunu birazda Alevi ozanlara borçluyuz. Bu açıdan Aleviliği İslama karşı ateist bir akım, Türklüğe karşı farklı bir etnik grup olarak göstermeye çalışanları ve bunun propagandasını yapanları İslam ve Türk düşmanı olarak kabul ediyor ve reddediyoruz.

Avşarlarda Aleviliğin henüz erken dönemlerde var olduğunu biliyoruz. Bunlardan en önemlisi Karamanlılardır. Kızılbörklü Türkmenler grubundan olan Karaman-Oğulları'nın atası Nure Sufi, Babai tarikatına girerek Selçuklular ile savaşmıştı. Bir Babai şeyhi olan Sufi'nin çocukları ise

---

[1082[1082]] Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, Selçuk Yay., Ankara 1994, s.9
[1083[1083]] W. Eberhart, Çin'in Şimal Komşuları, TTK, Ankara 1996, s.68
[1084[1084]] Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu, TTK, Ankara 1991, s.49
[1085[1085]] Aşıkpaşaoğlu, Tevarih-i Ali Osman, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1947, s.117

Konya'yı ele geçirerek Karaman Devletini kurmuşlardı. Bilindiği gibi Babailik, Alevi meşrepli bir hareketti. Günümüzde ise Karamanlılar Sünnidir.

Diğer bir grup ise Kuzey Suriye Avşarlarından Mansur Bey Avşarlarıdır. Uzun Hasan'ın yakın adamı olan Mansur Bey, Ak-Koyunluların çökmesiyle oymağı ile birlikte İran'a göç ederek Safevi Devletinin hizmetine girmiş ve Sünniliği bırakarak Kızılbaş tacını giymişti. Bugün İran ve Afganistan'daki Avşarların tamamı Şia'dır.

Diğer taraftan Dulkadır-Oğullarının da Şia-Alevi bir beylik olduğunu biliyoruz. Osmanlı Sultanı Yavuz, Çaldıran'da (1514) Safevi hükümdarı Şah İsmail'i yenip geriye dönerken Dulkadır topraklarına girmiş ve Turnadağ Savaşı (1515) ile Safevi taraftarı olan bu beyliği yıkmıştı. Bu mücadeleler esnasında Yavuz'un bölgedeki Alevileri kıyıma uğrattığına dair kaynaklarımızda izler bulunmaktadır. Bunlar arasında bulunan Alevi Avşarların bir kısmı, bölgeden kaçarak Anadolu'nun muhtelif yerlerine gitmiştir ki günümüzde halk hikayelerinde bu olayın hatıralarına rastlamaktayız.

Dulkadır (Maraş) sahası bizim için önemlidir, çünkü bu bölge yoğun Afşar nüfusunu barındırmaktaydı. Bu Avşarların başında ise İmanlı Avşarı gelmekteydi. İmanlıların bir kısım obaları 16. Yy'ın 2. Yarısında Maraş civarı ile Çukurova'da Kınık ve Özer bölgesi ile Lazkiye'de yerleşik hayata geçmiştir. İmanlı'dan bir kısım obaların da Diyarbakır'da ve Antep şehri dolaylarında bazı köylerde yerleştiklerini öğreniyoruz. İmanlı'dan bazı kollar (Bedil, Taif ve Kızıl Süleyman), Yeni-İl Türkmenleri arasında bulunmuştur. Özellikle Diyarbakır ve Antep'teki Alevi-Türkmen köylerinin bunlardan kaldığını tahmin ediyoruz. Çünkü Antep merkez ile Kilis'teki bir kısım Alevi köyler Afşar olduklarını söylemektedirler. İmanlıların önemli bir bölümü ise Osmanlı hakimiyetini kabul etmeyerek İran'a gitmiş ve Safevi hizmetine girmiştir. Urmiye ve civarında yerleşen bu grup, Sünni Osmanlılara karşı, Şii Safevilerin sınır bekçiliğini yapmışlardır.

Osmanlı topraklarında yüzyıllardır süren bu hareketlilik sonrası Doğu Anadolu civarında bir çok Avşar obası yerleşmiş olmalıdır ki bunların önemli kısmı Alevi idi. Nitekim Van Gölünden Kızılırmak'a kadar uzanan sahada yerleşmiş olan Afşarlar, % 80 Kızılbaştırlar.[1086[1086]]

Köpekli, Gündüzlü ve Beylikli Avşarlarından müteşekkil Halep Afşarları arasında da Alevi olanların bulunduklarını söyleyebiliriz. Bunlardan Gündüzlü Avşarı, çoğunlukla İran'a giderek Safevi hizmetine girmişti. Bunların günümüzde Şii olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. Köpekli ve Beylikli Avşarı ile Köpekli'nin bir obası olan Deliler Avşarının Malatya'nın Hekimhan ilçesinde kurmuş oldukları köyler de bugün Alevidir.

Bunun yanında Kırıkkale'nin Delice ilçesine bağlı Büyük Afşar ve Küçük Afşar köyleri ile bu köylere yakın Delice'nin Avşar köyleri, Sivas'ın Divriği ilçesinde bulunan Avşarcık köyü ve Sis Avşarlarının bakiyesi olan Koçgiriler ve yine Sis Avşarı'nın uzantısı olan Erzurum'daki Sisanlı cemaatinin kurduğu köyler Alevidir.

Günümüzden 250 yıl önce Kozan'dan geldiklerini söyleyen Aksaray'ın Gülağaç ilçesindeki Afşar köyleri (Akmezar ve diğerleri) de yine Alevidir. Ayrıca Mersin'de yaşayan Tahtacılar arasında da Afşar soyadlı kimselerin bulunması ilginçtir.

Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesinde yerleşmiş bulunan Bucak Avşarları da Alevi'dir. Bunlardan Burunören köylüleri, İmanlı soyundan geldiklerini söylüyorlar. Diğer köyler, İğdeli, Karpınar, Yerlikuyu ve Kaleköy'dür. Bu Avşarlar Sarıoğlan civarına gelip yerleşirken bazı bölükleri, çevre illerde yayılmışlardır ki bunlar günümüzde Çorum ve Niğde'de yaşamaktadır. Araştırma yapmak amacıyla gittiğim Çorum'un Sungurlu ilçesinde halkla sohbetlerde bulunmuştum. "Kayseriliyim, Avşarım" diye kendimi tanıttığımda kimi şahısların aralarında "Avşarmış, bu da Alevi. kendi aşiretini araştırmaya gelmiş" dediklerine şahit oldum (Sungurlu'da Alevilere "Aşiret" deniyor. Kayseri'de de Avşarlar aralarında birbirlerine böyle hitap ederlerdi. Sungurlu'nun Alevi köyleri şunlardır. Çayan, Sarıkamış, Derlinin köyü, Çukurlu, Esipkıran, Yazır, Yanıcak, Gökçam, Kamışlı, Körkü, Çiftlik, Meymandı ve Akpınar. İnegazili ve Oraf'ta kısmen, Kemallı, Alembeyli, Akçakoyun ve Keller köylerinde de az miktarda yaşıyorlar). Ayrıca Niğde'deki Alevilerle karşılaşıp sohbet etmiştik. Bunlar (Çamardı ilçesinde) Avşar olduklarını bizzat söylemişlerdi.

Diğer taraftan Türkmenlerin Kürtleşmesi olayı çerçevesinde düşündüğümüzde bazı Alevi Avşarların Kürtleşerek, Alevi-Kürt toplumunun bir parçasını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bize düşen bu gibi soydaşlarımıza Türk kökenli olduklarını anlatarak özüne dönmelerini sağlamaktır.

[1086[1086]] Süleyman Sabri Paşa, Van Tarihi Ve..., s.70

Bu gibi bilgileri uzatmak mümkün. Detaylı araştırmalar sonucu çarpıcı bilgilere ulaşılacağını umuyoruz. Biz burada Kayseri yöresinde yaşayan ve Alevi olan bir Afşar grubundan bahsedeceğiz. Bu grup "Karkınlı" adını taşımaktadır. Bilindiği gibi "Karkın", 24 Oğuz boyundan birisidir. Boz-Ok koluna mensup olan Karkınlar, Afşarlar gibi Yıldız Han oğullarındandır ve Afşar'ın küçük kardeşidir. Kaşgarlı Mahmut, eserinde Karkın ve Kızıkları, Halaç adıyla anıp, Oğuzlardan saymamıştı. Kızıklar, nüfusu oldukça az ve pek etkin olmayan bir boy iken Karkınlar, hem Orta Asya'da hemde Anadolu'da faal bir boy idi.

Alevilikte önemli bir isim sayılan ve 13. Yy'ın ilk yarısında Elbistan'da yaşamış olan Dede Karkın da bu boydan idi. Dede Karkın, Seyyid Ebu'l-Vefa Bağdadi'nin (ölümü 1105) Irak'ta kurduğu bir Türk tarikatı olan Vefaiyye tarikatına mensuptu.[1087[1087]] Moğol İstilası önünden kaçarak Harzem Türkleriyle birlikte Anadolu'ya gelen Dede Karkın, böylece Vefaiyye tarikatını da Anadolu'ya getirmiş oldu.[1088[1088]]

400 kadar halifesi bulunan Dede Karkın'ın en meşhur halifesi Baba İlyas'tır. Dede Karkın, kendi halifeleri arasından bazılarını seçip Baba İlyas'ın emrine vermiş ve onu Rum diyarını irşad etmek için görevlendirmiştir (Bilindiği gibi Baba İlyas, 1240 yılında Selçuklu Devletine karşı yapılan Babai İsyanının lideridir). Az zaman sonra Dede Karkın kendisi de müritleriyle Anadolu'ya gelerek Elbistan'da yerleşmiş ve kısa zamanda şöhret kazanmıştır. Devrin sultanı (I. Alaeddin Keykubat olmalı) onun meziyetlerini görerek onunla dostluk kurmuş ve 17 köyü vakfetmiştir.[1089[1089]]

Dede Karkın'dan sonra Vefai tarikatının Anadolu'daki lideri onun halifesi olan Baba İlyas Horasani'dir. Günümüzde Aleviliğin piri sayılan Hacı Bektaş-ı Veli'nin de Baba İlyas'a intisap ettiğini düşünürsek[1090[1090]] Dede Karkın'ın Alevi tarihindeki önemi ve rolü daha iyi anlaşılır.

O dönemde bütün Türkmen şeyhleri bir aşiretin başında bulunuyordu. Genellikle bu oymaklar, başlarında bulunan şeyhin adıyla anılıyordu. Bu oymağa mensup kişiler, köken olarak o oymaktan olmalıdır. Ancak burada sadece etnik değil dini bir yapılanma da söz konusudur. Bu sebeple başka oymaktan olup ta bu dini grubun içinde bulunan kişiler de o oymağın adını taşıyorlardı. Nitekim Bursa'nın fethinde müritleriyle Orhan Gazi'ye yardım eden Geyikli Baba'ya mensup Bursa, Adana ve Orta Anadolu'da bir "Geyikli cemaati", "Geyikli Baba Dervişleri" bulunurken[1091[1091]] Hacı Bektaş'a bağlı geniş bir "Bektaşlı" oymağının da varlığı tesbit edilmiştir.[1092[1092]] Bunun gibi, Dede Karkın'a bağlı olan oymak ta doğal olarak Karkınlı olarak anılmaktaydı. Yani Karkınlı oymağının içine başka boylardan insanlar da karışmış ve Karkınlı adıyla anılmışlardır. Bilindiği gibi Maraş ve civarı Avşarların en önemli yerleşim yeriydi. Bu bölgedeki Avşarlardan bir kısmının Dede Karkın'a intisap ettiğini anlıyoruz.

16. yy'da Dulkadırlı Eli içinde bulunan Karkınların bir kısmı Dede Karkın'ın Göksun'da bulunan zaviyesine hizmet ediyordu. Velayetnameye göre, Hacı Bektaş'ın halifelerinden Hacı İbrahim'in oğulları ile Dede Karkın oğulları arasında geyik derisinden taç giyme üzerine anlaşmazlık çıkmış ve sonunda davayı Dede Karkınlar kazanarak, geyik derisi taç giyme hakkını almışlardı. Mezarının nerede olduğu bilinmeyen (muhtemelen Göksun'dadır) Dede Karkın'a atfen 16. Yy'da Birecik ve Mardin'de yer adları vardı.[1093[1093]] Bunun yanında Dede Karkın'a atfen ziyaret edilen mezarlar da mevcuttur. Konya-Çumra'da Dede Kırı, Mardin'e bağlı Dede köyü gibi.[1094[1094]]

İşte Afşarlar arasında bulunan Karkınlı'ların Karkın adlı Oğuz boyunun kalıntısı olduğu düşünülüyordu. Ancak yaptığımız çalışmada Karkınlı adını taşıyan Avşarların, Karkın adlı Oğuz boyundan gelmediğini bunların Dede Karkın Ocağına bağlı oldukları için Karkınlı diye tanınan Alevi Afşarlar olduğunu tespit ettik. Karkınlılar, bir çok köyde yayılmışlardır. Bunların bir kısmı halen Alevi olduğu halde bir kısmı Sünnileşmiştir. Karkınlıların bulunduğu yerler şunlardır. Osmaniye'nin Düziçi ilçe merkezinde yaşayan Afşarlar, Pınarbaşı'nın Mezgitli mezrası, Bünyan'ın Girveli (kısmen), Tomarza'nın Maniören (kısmen), Taf (Şimdi Dadaloğlu Kasabası. kısmen),

---

[1087[1087]] A. Y. Ocak, Türk Sufiliğine Bakışlar, İstanbul 1996, İletişim Yay., s.42
[1088[1088]] Ocak, Türk Sufiliğine Bakışlar, s.42
[1089[1089]] Ocak, Babailer İsyanı, İstanbul 1980, Dergah Yay., s.91-3
[1090[1090]] Ocak, Türk Sufiliğine Bakışlar, s.159
[1091[1091]] Mehmet Kara, Bursa'da Tarikatlar Ve..., s.40
[1092[1092]] Ocak, Türk Sufiliğine Bakışlar, s.158
[1093[1093]] Sümer, Oğuzlar, s.235
[1094[1094]] Ocak, Babailer İsyanı, s.93

Kümbetir (Maraş'ın Andırın ilçesinde bir köy Kümbetir –yeni adı Kavlaktepe- adını taşır), Çayanlı, Kirikler (kısmen), Aliağalar (kısmen) ve Avşarsöğütlü (kısmen) köyleri. Bunlardan Maniören, Kümbetir, Çayanlı, Kirikler, Aliağalar ve Söğütlü köyleri Alevi'dir.[1095][1095]

Diğer bir mesele de bazı lakaplarla ilgilidir. Bazı Afşar köylerinde Molla isminin yaygın olması onların İran ile bir bağlantılarının olduğunu gösteriyor. Yine bazı Afşar köylerinde sünni olmalarına rağmen Ehl-i Beyt sevgisinin yoğun biçimde bulunması ve Aleviliğe dair izlerin çok olması onların köken olarak Alevi olduklarını gösteriyor. (Mesela Tomarza'nın Zelhin köyünde Allişler sülalesinde eskiden hemen her evde Hz. Ali resimleri asılıydı. En çok okunan halk hikayeleri arasında "Hayber Kalesinin Fethi" bulunuyordu. Masallar arasında ise bir "Şah İsmail Masalı" vardı ki ilginçtir.)

Aslında halk kültürü açısından bakıldığında Alevi Türkmenlerle diğer Türkmenler arasında hiçbir fark yoktur. Gelenekleri, yemekleri, giyimleri, kılık-kıyafetleri, alkış ve kargışları, doğum-evlenme ve ölüm törenleri vs... hep aynıdır.

Gerek bu başlıkta altında incelediğimiz gerekse Türkmenlerin Kürtleşmesi bahsinde açıkladığımız konular, aslında bu gibi farklılıkların ayrılmayı gerektirmediğini açıklamak içindir. Bu gibi konuları biz farklılık olarak değil zenginlik olarak algılıyoruz. Çünkü tarih boyunca dünyanın dört bir yanında varlığını hissettirmiş bir milletin kültürel yapısının çeşitli ve zengin olması normaldir. Tersine medeniyetsiz ve basit milletlerde kültürel motifler kısır olur. Diğer taraftan 100'ü aşkın dil, ırk ve dine ev sahipliği yapan Amerika, bütün bu farklılığına rağmen vatandaşlarına Amerikalılık bilincini aşılayıp milli bir birlik oluşturmaya çalışırken, dili, dini, ırkı bir olan Türk milletinin, yapay sorunlarla uğraşıp milli kimliğinden taviz vermesi akıllıca değildir. İster Kürt olsun, ister Alevi (ve benzerleri), bu çeşitliliğimiz yüce Türk milletini bölmek isteyen bir takım mihrakların kullandığı malzemeler olmasın. Alevisi-Sünnisi, Türkmeni-Kürdü hep bu büyük ailenin bir fertleriyiz. Bizim birbirimize düşmemiz Türkiye üzerinde emeli olanları mutlu eder.

Son sözü 1300 yıl önce büyük atamız Bilge Kağan söylemişti :

"Ey Türk-Oğuz Beyleri, milleti, işitin. Yukarıda gök basmasa, aşağıda yer delinmese, senin ilini, töreni kim bozabilir. Ey Türk milleti, titre, kendine dön."

[1095][1095] Bu konuda bize bilgi veren Maniören'li sayın Metin Karakaya'ya teşekkür ederim.

V. BÖLÜM
TÜRKİYE DIŞINDA AFŞARLAR

Günümüzde Türkiye'nin hemen her ilinde Avşarlara tesadüf edilmektedir. Avşarlar kimi illerde oldukça önemli bir nüfusa sahip olup toplu yaşamakta iken kimi illerde de dağınık ve küçük gruplar halindedir. Anadolu'daki Avşarların yayılışlarıyla ilgili genel bir kanaatimiz bulunmaktadır. Ancak Türkiye dışındaki bazı ülkelerde de Avşarların hatırı sayılır bir nüfusu bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki Avşar varlığı uzun yıllar ihmal edilmiştir. Ümit ediyoruz ki bu Avşarlarla ilgili ileride detaylı araştırmalar yapılsın. Bizim tesbit edebildiğimiz kadarıyla Avşarların bulunduğu ülkeler ve bu ülkelerdeki Avşarlara ait bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

A. Kıbrıs

Kıbrıs'ta yaşayan Avşar Türkmenleri, adanın 1571 yılında fethiyle buraya yerleştirilen obalar ile 18. Yy'dan sonra Osmanlıların sürgün ettiği obalardan oluşmaktadır. Bilindiği gibi Kıbrıs'ın fethi üzerine buraya İç-El T
ürkmenlerinin önemli bir kısmı iskan edilmişti. Bu grubun arasında Karamanlılar da bayağı bir nüfus teşkil ediyorlardı (Sözgelimi, Kıbrıs davasının lideri ve Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Karamanlı soyundandır). Daha sonra sürgün vasıtasıyla bir çok Türkmen toplulukları adaya gönderilmiştir ki bunlar genelde İç-El Yörükleri idi. Bu Yörükler arasında Avşarlar önemli bir nüfusa sahipti. Avşar obaları arasında ise Zekeriyalıların önemli bir kolu olan Kara Hacılılar, Şamlı, Sindel, Horzum, Deliler, Köseli ve Sülü Beğli sayılabilir.

17. Yy sonlarından itibaren girişilen iskanlarda ise Kıbrıs adası sürgün olarak kullanılan belli başlı bölgeler arasındaydı. Bu dönemde de Avşarların bir kısmı adaya gönderilmiştir. Örnek olarak Sinde köyü, Sindel Avşarının iskanıyla kurulmuştur. Yine ünlü siyasetçimiz Alparslan Türkeş'in (aslen Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Köşkerli köyünden) ataları Kayseri'den Kıbrıs'a sürülen Avşarlardandır. Bunun yanında Kıbrıs davasının ünlü isimleri Fazıl Küçük (aslen Kayseri'nin Sarız ilçesi Deli Küçükler köyünden) ve Osman Örek gibi şahsiyetleri görmek mümkündür. Başbakan Derviş Eroğlu ise Kayseri Talas'tan gitmedir.

Bütün bu Afşarları takip etmemiz mümkün değildir. Eskiden yerleşenlerde boy şuuru kalmamıştır. Son gidenler ise halen aşiret isimlerini hatırlıyorlar. Lefkoşe merkezde (Kesikbaş Mah.), Omorfo'da ve Girne'de kısmen bulunan Afşarlar, tespit edebildiğimiz kadarıyla şu köylerde yaşamaktadırlar. Girne'nin Çatalköy, Lapta'nın Arapköy, Lefke'nin Bademli, Bağlıköy, Sinde, Değirmenlik, Akıncılar, Tuzla, Gazi Magosa'nın Pamuklu köyleri.

B. Suriye

Bu ülkede 13. Yüzyıl sonlarına doğru Avşarların gelip yerleştiğini biliyoruz. Moğolların Kösedağ Savaşında (1243) Selçukluları yenip 1277'lerde Anadolu'nun önemli bir kısmına hakim olmaları üzerine Moğollar tarafından katliama tabi tutulan Türkmenler, Anadolu'dan Suriye'ye (Gazze'den Antakya ve Diyarbakır'a kadar uzanan saha ile Suriye sahillerine) 40.000 çadır nüfusla göç ederek Memlukler'e sığınmıştı. Burada Boz-Ok ve Üç-Ok teşkilatını sürdüren bu Türkmenlerin etkinlik ve sayı bakımından başında Afşarlar vardı. Suriye'de (Güney ve Güneydoğu Anadolu dahil) yaşayan Avşarlar şunlardı : Kutbeği-Oğulları (Halep), Gündüz-Oğulları (Amik), Köpek-Oğulları (Antep), Köpek ailesinden gelen Sakalsız-Oğulları (Halep'in batısı). Bu devirde Afşarlar, siyasi olayların yanında kültürel ve ekonomik izler de bırakmışlardı. Nitekim o dönemlerde Halep şehrinde Türkmen Pazarında Avşar Mescidi bulunurken Yaruklu Türkmenlerinden olan İzzeddin Avşar'ın yaptırdığı medrese de Avşariye Medresesi adını taşıyordu.

Suriye'deki Avşarlar (Osmanlı devrinde Halep Avşarları diye tanınır) ileride Anadolu ve İran'da önemli faaliyetlerde bulunan Avşarların temelini oluşturur. Misal olarak Anadolu'daki Sis Afşarları, Dulkadır Afşarları (İmanlı Avşarı), Yeni-İl Afşarları, Boz-Ulus Afşarları, son iskana tabi tutulan Avşarlar, İran'daki Afşarlar ile İran tahtına oturan Nadir Şah hep Suriye Avşarlarındandır.

Günümüzde Suriye'de Sacur Suyu boyları ile Halep ve çevresinde yaşamaktadırlar ve Haleb'in bir mahallesinin adı da Karaman adını taşımaktadır. Deliler Avşarı da halen Halep'te varlığını sürdürüyor. Bugün Sacur Suyunun Fırat'a döküldüğü yere kadar uzayan ovaya halen

Afşar Bucağı denmektedir ve burada Afşar Bucağı isimli birde köy vardır. Bu ovanın büyük bir kısmı sınırlarımızın dışında kalmıştır.[1096[1096]] Membiç iline bağlı Büyük Arap Hasan köyü burada Arap Hasan Avşarının da yerleştiğini gösteriyor. Ayrıca Torun ve Kara-Şeyhli obaları da Suriye'de bulunmaktadır.

C. Irak

Irak en eski çağlardan beri insanlığın ilgisini çeken bir bölgedir. Burada Afşarlar, büyük Türk göçü esnasında 11. Yüzyıl sonlarında görülmüşler, ardından İmadeddin Zengi önderliğinde Musul Atabeyliği'ni (Zengi Devleti) kurarak bölgede bir güç oluşturmuşlardı. Selahaddin Eyyubi gibi bir şahsiyet yetiştirerek kendilerinden sonra da bölgenin Haçlılara karşı ayakta kalmasını sağlayan Zengiler, daha sonra Mardin merkez olmak üzere kurulan Artuklu Beyliği bünyesinde de faaliyet göstermişlerdi. Bugün Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu kesimlerinde Zengi adını taşıyan köylerin olması bu Avşarların bir hatırası olsa gerek.

Bu Avşarların bölgede günümüze ulaşan izler bırakmış olmaları gerekir. Nitekim günümüzde Bağdat'ta fasih Arapçayla okunan ve çeşnisi segah olan "Afşar" adlı bir makam vardır.[1097[1097]] Kerkük hoyratları arasında Avşar makamıyla benzerliği bulunan bir makamdan da bahsedilir.[1098[1098]] Irak'ta Türkmenler içerisinde, Telafer bölgesinde ve Mendeli'de Afşarlar yaşamaktadır. Bunun yanında Osmanlı belgelerinde Herikli Avşarlarının Musul eyaletinde yaşadığı belirtiliyor.[1099[1099]] Günümüzde Herikliler, Kuzey Irak'ta bulunuyor ve sınırlarımıza yakın mahallerde çoğu göçebe olarak yaşıyor. Kuzey Irak'taki nüfus olarak en büyük 15 Kürt aşiretinden birisidir. Ancak siyasi etkinlikleri yoktur.

D. İran

Bu ülkede Avşarlar çok erken tarihlerde ortaya çıkmışlardır. Avşarların, liderleri Şumla başkanlığında daha 12. asırda İran'ın Huzistan eyaletinde bir beylik kurduklarını görmüştük. 14. Yy'da Doğu Anadolu ile İran-Azerbaycan bölgesinde ortaya çıkan Kara-Koyunlu ve özellikle Ak-Koyunlu devletlerinde faaliyette bulunduklarını biliyoruz. 15. Asır sonlarına doğru Anadolu'dan İran'a bazı Afşar obaları göç ederek İran'daki Avşar nüfusunu ve etkinliğini artırmıştı. Avşarlar, Safevi devletinin kurulması üzerine bu devletin hizmetine girdiler. Bu dönemde Anadolu'dan İran'a yeni Afşar oymakları gelmiştir. İran'daki büyük Afşar varlığını işte Anadolu'dan gelen bu Afşar oymakları meydana getirmiştir. Burada siyasi tarihi bir kenara bırakarak İran'daki Afşar nüfusuna bir bakalım.

Safevi hükümdarı Şah Abbas devrinde (1587-1628) Afşarlar Alplı, Araşlı, Çoban-Oğlu, Eberli, Gündüzlü, İmanlı, Kör-Oğlu ve Usalı adlı oymaklara ayrılmıştı. 17. Yy'ın meşhur seyyahı Evliya Çelebi, İran Azerbaycan'ında bulunan Avşarlardan bahsederek Erdebil hakimi Ebu'l-Feth Han ile bir Afşar sultanından söz eder. Avşarlardan bir bölüğün Demavend yaylasına çıktıklarını ve Rey hakimine vergi verdiklerini anlatır. Tebriz civarında Afşar-kent adlı bir yer olduğunu ve Tebriz halkından bir kısmının Avşarlardan oluştuğunu söyler.[1100[1100]]

Nadir Şahın ortaya çıktığı dönemde ise (18. Yy'ın ilk yarısı) İran'da Afşar oymakları şunlardı : Araşlı, Eberli, Gündüzlü, İmanlı, Kasımlı (İmanlı'nın kolu), Kırklı (Eberlü'den. Sümer'e göre Araşlı'dan), Köse Ahmetli (Gündüzlü'den), Kutulu (Eberli'nin obası), Mahmutlu (Araşlı'nın kolu). Bu dönemde Alplı, Usalı, Çoban-Oğlu ve Kör-Oğlu oymaklarının adına rastlanmıyor. Bu husus onların ya isim değiştirdikleri yada diğer Afşar obaları arasına karıştıklarını gösteriyor. Gerçekten de Usalılar, sonraki devirlerde Kasımlı ve Araşlı Avşarlarının arasında görülmektedir. Bunun yanında Horasan'a giden Gündüzlüler isim değiştirerek Köse Ahmetli adını almışlardır. Eberlüler de Kırklı diye anılıyorlar. Ayrıca Afşar oymaklarından Kasımlı, Kutulu ve Mahmutlu adlı yeni obalar oluştuğunu görüyoruz. Bu yeni oba oluşumları günümüze kadar devam etmiştir. İran kaynaklarında İmanlıların bazen İnanlı ve İnallı şeklinde kaydedildiğini de belirtelim.

1096[1096] Necdet Sevinç,"Gaziantep'te Yer Adları Ve Türk Boyları, Türk Aşiretleri, Türk Oymakları",Türk Dünyaıs Araştırmaları Dergisi,Ekim 1983

1097[1097] Mahir Nakip, Kerkük Türk Halk Musikisinin Tasnif Ve Tahlili, Kült. Bak., Ankara 1991, s.14

1098[1098] Ata Terzibaşı, Kerkük Hoyratları Ve Manileri, Ötüken, İstanbul 1975, s.155

1099[1099] Türkay, s.417

1100[1100] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 1-2, s.578

19. yüzyıl başlarında İran'da bulunduğu sıralarda bu ülkedeki Türk oymakları ile ilgili bir liste hazırlayan A. Dupre, bir çok bölgede Afşarlardan bahsederek nüfuslarını da bildirmiştir. Ancak Urmiye hariç alt oba isimleri verilmemiştir. Bu bilgilere bakacak olursak, Azerbaycan ve bilhassa Urmiye yöresinde oturan Afşarlar, Kasımlı ve Araşlı adlarıyla iki kola ayrılmakta ve Karaçlu, İmamlı, Davutlu, Haydarlı, Yorganlı, Usallu, Kılıçlı, Ganibeyli, Hasansalı, Kileli, Yeberla, Tutmaklı, Adaklı, Kuhgiluyeli, Karahasanlı, Alibekli, Terzili ve Şahburanlı adlı obalara bölünmektedir. Nüfusları ise 25.000 kişidir (Bu ve bundan sonraki sayılara kadın ve çocuklar dahil değildir). İran'ın diğer sahalarına gelince, Hamse'de (Kızılözen kıyılarından Sultaniye ve Sayınkale'ye kadar uzanan Zencan toprağında) 10.000 kişi, Kazvin çevresinde (başlıca Çal ve Huar yörelerinde) 5.000 kişi, Hemedan çevresinde 7.000 kişi, Tahran'ın bulunduğu Rey bölgesinde 7.000 kişi, Huzistan'daki Şuşter yakınlarında 10.000 kişi, Kirman'da 6.000 kişi, Horasan'da 8.000 kişi, Fars'ta 5.000 kişi, Mazenderan'da 5.000 kişi olmak üzere toplam 88.000 kişi nüfusları vardır. Bu sayı ile Afşarlar, İran'da bulunan Türk oymaklarının başında geliyor. Isfahan'ın Fereyden bölgesinde 4-5.000 nüfusa sahip İnallılar ile Horasan'ın Kelat bölgesinde yaşayan Celayirliler den de bilgi alıyoruz.[1101[1101]]

Aynı yüzyılın ortalarında İran'daki Türklerle ilgili diğer bir liste de Lady Shell'e aittir. Buna göre, herhangi bir boy adı zikretmeden kaydettiği Afşarlar, Urmiye'de (Kasımlı ve Araşlı olmalı) 7.000 ev, Mazenderan'da 100 ev, Tahran-Kazvin arasında 900 çadır, Hamse'de 200 ev ve Kirman'da 1.500 ev nüfusa sahiptir. Ayrıca Araşlı Avşarının bir kolu olan Mahmutlu obası Meraga'da 2.500 ev, İmamlı Avşarı Mazenderan'da 50 ev, Usanlu Avşarı Mazenderan'da 50 ev, Har ve Demavent'te (Tahran civarı) ise 1.000 çadır ve ev, Afşar Şahsevenleri Hamse'de 2.500 çadır, Kaçar-Afşar (Türk ve Leklerden oluşmuş bir oymak) Fars'ta 100 ev, İnanlu Darab ve Fesa'da 4.800 çadır ve ev, Horasan'ın Kelat-ı Nadiri'de yaşayan Celayirliler ise 1.500 ev nüfusa sahip görünüyordu.[1102[1102]]

Günümüzde ise İran'ın hemen her tarafında dağınık bir halde bulunan Afşarlar, genel olarak Urmiye (yoğun Afşar nüfusu barındıran bu yer, İran'da Avşarların şehri diye tanınır), Hamse (Zencan), Hemedan, Kirman-Şah'ta ve bunlar arasındaki Esed-abat mıntıkasında; Huzistan, Fars, Kirman, Horasan vilayetleri ile Tahran'da kısmen yarı göçebe, kısmen de yerleşik durumda yaşamaktadırlar. Küçük bir kısmı zamanla diğer boylar arasında eriyen Afşarlar şu boylara ayrılmıştır : Kırklı, Babalı, Celayir, Köse Ahmetli, Gündüzlü, İmanlı (İnanlı), Araşlı, Alplı, İmirli (Eberli), Begeşli, Şamlı, Usalu, Kasımlı, Kutulu, Tekeli, Kuh-Giluyeli. Bugün en çok toplu olarak Kazvin – Hemedan arasında bulunan Afşar kasabasında bulunmaktadırlar ve kasabayı çevreleyen yüzün üzerinde Afşar köyü vardır. Urmiye'de yaşayan Kasımlı Avşarlarının bir kısmı ise Rızaiye civarında bulunur. Afşarlardan Ağaç-eri adı verilen Cakiler ve Ahmetliler çok yiğit ve kahraman olup Şiraz vilayetindedir (*Ağaç-Eriler bilindiği gibi ayrı bir Türk boyudur. 20. Yy başlarında Kuh-Giluye'de yaşayan Ağaç-Eriler; Beğdili, Tilki ve Avşar adlı üç oymağa ayrılıyordu.*[1103[1103]]*, Burada bahsi geçen Afşarlar bunlardır*). Kirman bölgesinde Berdisir, Nermasir, Bem ve Barzi Dağları'nda da yaşayan Afşarların bir bölümü ise Horasan'da Bocnurd ile Kuçan'ın güneyinde ve Sebzevar – Nişabur arasında bulunur. İran'daki toplu halde bulunan Afşarların sayısı 1.000.000.'un üzerinde olup, Afşar soyadlı binlerce insan bulunmaktadır.[1104[1104]]

Horasan'ın Birjand ilinde Abşar, Fars bölgesinde Abşar, Huzistan'da 2 adet Abşar, Erdebil'de Afşar, Doğu Azerbaycan'da Afşar Jig ve Çahar-Mahal'da Afşar-Abad adlı yerleşim birimleri de Avşarlardan kalmadır.

Fars'ta Hamseliler arasında Afşar-Uşağı ve 5.000 aileden oluşan İnanlılar yaşar. İnanlılara Erdebil, Mişkin, Save ve Kazvin'de de rastlanır. Mamasani'de ise Begeşliler bulunur. Huzistan'da ise Şuşter ve Dizful'da Gündüzlülerden küçük bir grup yaşar. Kirman'da da 5.000 çadırlık bir Afşar kabilesi vardır. Save, Kazvin ve Zerend'de göçebe Afşarlara tesadüf olunur. Günümüzde

---

1101[1101] Sümer, Oğuzlar, s.354-55, 357, 360

1102[1102] Sümer, Oğuzlar, s.361-64

1103[1103] Sümer, "Ağaç-Eriler", TDVİA I, İstanbul 1988, s.461

1104[1104] Halid Laziboğlu, "İran'da Ne Kadar Türk Vardır, Nerelerde Otururlar", TK, Mayıs – Ağustos 1980, Sayı 211-14, s.200-02. Burada Bir Konuya Değinelim. Aşiretlerin Nüfusları Arttıkça Mevcut Oymaklar Ve Obalar Daha Alt Sülalere Ayrılmaktadır. Bu Önlenemez Bir Durumdur. Bu Afşarlarda Da Görülüyor. Sözgelimi, Haydar Muhammet Şahlı, Seyf-Kulu Evladı, Cihan-Kulu Şah, Molla Taharlu, Sultan Alili, Mirikitli, At-Uşağı, Pir Muratlı, Celalili, Hallaç, Eşraflı, Mircanlı, Kamerbazlı, Gamzeli Gibi.

merkezi Tebriz olan İran Azerbaycan'ı 14 idari bölgeye ayrılır. Bu bölgelerden birinin resmi adı Afşar Sayınkale'dir. Ayrıca Hamse İlinin güneybatısındaki dağlar da Afşar Dağları adını taşır.[1105[1105]]

Şah-Seven Türkmenlerinden (Şah İsmail'in Anadolu'dan İran'a getirdiği Kızılbaşlar arasından Şah Abbas, güvendiği bazı aileleri seçerek yeni bir boy oluşturmuştur) olan Amir Afşariler, Hastrud'un güneyinde Hamse bölgesinde bulunurlar.[1106[1106]] Bedirli, Kör Hasanlı ve Tevhitli obaları ise Zencan civarında yaşamaktadırlar. Hazar Denizinin güneyindeki topraklarda da Usanlılar vardır. İran Afşarları, ziraat, hayvancılık ve halıcılık ile geçinmektedirler. Şia mezhebine mensup olan İran Afşarları arasında bir çok kumandanlar ve devlet adamları yanında yazarlar ve sanatkarlar da yetişmiştir (Abbas'ın kitapçısı şair ve yazar Sadıki ile 18. Yy tanınmış şairi Terzi gibi). İran'da musiki alanında Afşari adını taşıyan bir makam vardır ki Avşarların hatırasıdır.[1107[1107]] Afşarlık şuurları da oldukça gelişmiş bu insanlar, devlet tarafından bir çok baskıya maruz kaldıklarından dolayı seslerini duyuramamaktadırlar.[1108[1108]]

E. Azerbaycan

Günümüzde Afşarlar Azerbaycan'ın Şuşa ilinin Ağcabedi İlçesinde yaşarlar. Burada Afşar adlı bir de köy vardır. Bunun yanında Afşarlara Bakü'de dahil bir çok yerde rastlanır. Ayrıca başkent Bakü'nün de bulunduğu yarımada Apşeron adını taşır ki bu, Avşar-an yani Avşarlar demektir.[1109[1109]] Azerbaycan'ın Kuba şehrinde de Usalı ve Araşlı Afşarları bulunmaktadır.[1110[1110]]

Karaman'dan sürgün gelen Afşarlar da Azerbaycan'da bulunmaktadır. Karaman civarındaki köy adları ile Azerbaycan'da bir bölgede yer adları aynı isimleri taşıyor. Yer adları incelendiğinde Anadolu'da bulunan Türkmen oymaklarına ve Afşar obalarına ait bir çok isimle karşılaşabiliriz. Sözgelimi, Gence'de Karamusalı köyü Kara Musalı Avşarının oraya göçüyle kurulmuştur.

Evliya Çelebi, Şirvan vilayetinin Şaboran şehrinde Avşar Han adlı bir camiden bahsetmiştir ki[1111[1111]] bölgede Avşar varlığına bir delil sayılabilir. Bunun yanında Karabağ Hanlığı'nı kurmuş olan Civanşirler de bir Afşar obasıdır ve halen Azerbaycan'da bulunuyorlar. 19. Yy başlarında İran'daki Türk oymakları hakkında bir araştırma yapan A. Dupre, Cevanşirlerin cesur bir oymak olduğunu, 6-8.000 kişilik nüfusla Şuşa yöresinde yaşadıklarını belirtmiştir. Hazırladığı listeye Cevanşirlerin en önemli boyu olan Sarıcalı obasını da kaydeden Dupre, bu obanın nüfusunu 4-5.000 kişi olarak vermiştir. Nüfusları kıyasladığımızda Sarıcalı'nın gerçekten büyük ve önemli bir konumda olduğunu anlıyoruz.[1112[1112]] Hatırlanacağı üzere Karabağ Hanlığı'nı kuran Ali Bey (Penah Han) de Cevanşirin Sarıcalı obasından idi. Ünlü Azeri şair Kasım Bey Zakir de Sarıcalı'dandı.

Azerbaycan'dan Anadolu'ya gelmiş Afşar obalarının varlığını biliyoruz. Bunlardan Civanşirler, Genceli Avşarı, Akdamlı Avşarını sayabiliriz. 1750'li yıllarda Arran'da (Karabağ) yaşayan Avşarlardan bir bölük göç ederek Anadolu'ya gelmiş ve Çukurova'ya iskan olmuşlardır. Günümüzde Osmaniye'de yaşayan Azeriler, bundan 250 yıl önce Arran'dan gelen Avşarlardır.[1113[1113]]

Burada bir meseleye de değinmek istiyoruz. Bu mesele Karabağ meselesidir. 1828 Türkmen-Çay Anlaşması ile Karabağ Hanlığını ele geçiren Ruslar, burada günümüze kadar gelen bir sorun yaratmışlardır. Karabağ'ı işgal eden Ruslar, önceleri burayı eski sistemle yönettiler. Daha sonra yeni bir idari sistem kurarak Karabağ'ı, Şuşa, Cevanşir, Cebrail ve Zengenzur kazalarına ayırmış, önce Bakü'ye 1868'de ise Gence vilayetine bağlamışlardır.

1105[1105] Köprülü, "Avşar", s.35
1106[1106] Seyit Tahir Sabahi, "Şahsevenlerde Verneh Tarzı", TDAD, Aralık 1984, s.38
1107[1107] Köprülü, "Avşar", s.35

1108[1108] Memduh Yagmur; "Faruk Sümer'in Gözüyle Avsarlar", TDTD, Kasim 1996, s.19
1109[1109] Hüseyin Baykara, Azerbaycan İstiklal Mücadelesi Tarihi, Azerbaycan Halk Yay, İstanbul 1975, s.17
1110[1110] Osmanlı Devleti İle Azerbaycan Hanlıkları Arasındaki Münasebetler, Başbakanlık Arşivleri, Ankara 1992, s.24
1111[1111] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 1-2, s.617
1112[1112] Sümer, Oğuzlar, s.359
1113[1113] 7 Mayıs 2000 Tarihinde Ankara'da Yapılan, Sunuculuğunu Prof. Erol Mutlu'nun Yaptığı Anadolu Türk Kültür Tarihi Ve Azerbaycan Konulu Söyleşide Konuşmacılardan Doç. Asker Kartarı'nın İfadeleri. Kartarı, Bu Afşarlar İle Sürekli Görüştüğünü De Vurguluyor. Bu Söyleşinin Tam Metni Elimizdedir.

Nüfusunun az bir kısmı Ermenilerden oluşan Karabağ'da 1905'ten itibaren Azeri-Ermeni çatışmaları çıkmıştır. 1917 Rus ihtilali zamanında Ermeniler Karabağ'ın kendilerine ait olduğunu iddia etmişlerdir. Mondros Mütarekesi gereği İngilizlerce işgal edilen bölge, nüfusuna bakılarak Azerbaycan'a bırakılmış, 1920 Sovyet işgali sırasında ise Karabağ ve Nahçıvan Ermenilere verilmiştir. Ancak 1921 yılında yapılan Türk-Sovyet anlaşması çerçevesinde Zengenzur Ermenilerde kalmak koşuluyla Karabağ ve Nahçıvan Azerbaycan'a iade edilmiştir. 1923 yılında merkezi Hankendi olan Dağlık Karabağ adında muhtar bir Ermeni vilayeti teşkil edilerek Karabağ'ın ¼'ü Azerbaycan'dan koparılarak Ermenilere verilmeye çalışılmıştır. Bilindiği gibi bu sorun hala devam ediyor. Yüce Türk Milletinin ayrılmaz bir parçası ve kanayan bir yarası olan Karabağ meselesi, Afşarları da derinden etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Tarihi bir Türk yurdu ve Afşar yurtluğu olan Karabağ için aşiretimizin sesini yükseltmesi gerekmektedir.

F. Ermenistan

Ermenistan, Karabağ'ın bir parçası olup 1828 Türkmen-Çay Anlaşması ile bizden koparılan Revan bölgesi üzerinde kurulmuştur. Bu yüzden Ermenistan'daki Türkler "Revan Türkleri" adıyla anılmaktadır. Ermenistan'ın hemen her yerinde bulunan Türkler, bir çok oymaklara ayrılmıştır ki bunlardan biri de Avşarlılardır. Iğdır'ın Aralık ilçesi karşısında bulunan Ermenistan'ın Vedi-Basar bölgesinde bir köy ise Avşar adını taşıyor.[1114[1114]] Ünlü gezgin Evliya Çelebi de bu köyden bahsetmiş ve Avşarların yaşadığı köyün Sünni mezhebe bağlı olduğunu bildirmiştir.[1115[1115]] Yine Nahçıvan ile Karabağ arasındaki bölgede de (Türk toprakları olmasına rağmen zorla Ermenilere verilen yerlerdir) bir köyün adı Avşarlı'dır.

1876'lı yıllarda Ermenistan'da yersiz-yurtsuz, sanatsız, bir işi olmayan ve çiftçi halka zarar veren Kürt, Avşar ve Çerkezlerin nüfusu 1 milyona ulaşıyordu. Ermenilerle sürekli çekişme halinde olan bu gruplar, Ermenistan'ın bazı yerlerinde mutlak hakim olarak hüküm sürüyorlardı. Mahalli yöneticilerin, bunların bölgedeki kimi zaman eziyete varan davranışlarına ses çıkaramadığı ve göz yumduğu anlaşılıyor.[1116[1116]] Yukarıda verilen rakam, o dönem için önemli bir nüfustur. Üstelik, içlerinde Avşarların da bulunduğu bu nüfusun bu hale düşmesinde devletin içinde bulunduğu zor koşulların yanı sıra Rusların bölgedeki yıkıcı faaliyetleri ve bu uğurda Ermenilere destek vermeleri göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca Ermenistan'ın Azerbaycan sınırına yakın yerlerinde yaşayan Avşarlar, İmirli obasından idi. Ermenistan'dan zaman zaman göç eden ve en son Karabağ olaylarından sonra Ermenistan'ı terkeden Azeriler bu İmirler'dendi ve Afşar olduklarını beyan ederlerdi.[1117[1117]] Günümüzde Karabağ meselesi sebebiyle Ermenistan'da Türkler yok denecek kadar azdır.

G. Çerkes Cumhuriyetleri

Anadolu'nun Türkleşmesi esnasında Afşarlardan bir bölüğün 1200'lerde Adıyaman ve civarına gelerek özellikle Besni ilçesi ve çevresine gelip yerleştiğini görmüştük. Ardından bu Afşar grubu, 1350 yılında Akkoyunluların Kafkasya ve İran'dan Fırat ve havzasına gelmesiyle aralarında bulunan Avşarların da Besni ve Keysun Ovasına yerleşmesiyle nüfusunu ve etkinliğini artırmıştı. Daha sonra bölgedeki mücadelelerden yılan bu Avşarların bir bölümü baskılardan kaçarak önce Bafra'ya oradan da gemilerle Kafkasya'ya gitmişlerdir. Zaten bunların bir kısmı Ak-Koyunlular ile birlikte Kafkasya'dan gelmişlerdi.[1118[1118]] Evliya Çelebi bu olaydan bahsederek şöyle diyor "Besni kavmi, eman ile vire verüp cümle enval, erzakları ile Karadeniz kenarından Bafra'dan gemilere binüp, Karadeniz'in karşu şimal canibinde ıssız dağlara çekildiler".[1119[1119]]

Bu grup, halen "Besni" adıyla Kafkasya'da varlığını sürdürmektedir. Kabardeylerin batısında ve onlara komşu yaşayan Besni'ler, Büyük ve Küçük Laba vadileriyle Urup (Varpa) havzasında yerleşiktir. Bunlar, Kuban Ovası ile Çegen, Fars ve Psefir vadilerine de yayılmışlardır. Bu bölgelerde Besni, Besnibay gibi köy ve kasaba adları ile ırmak ve çay adları mevcuttur. Çerkesler arasında Besleney olarak ta tanınan Besni'ler, Kafkas kabilelerinin en asili ve fiziki

---

[1114[1114]] Fahrettin Kırzıoğlu, "İravan/Revan Türkleri", TK Sayı 11 Eylül 1963 Ankara, s.32-33
[1115[1115]] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 1-2, s.598
[1116[1116]] Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, İstanbul 1987, s.189-90
[1117[1117]] Erciyes Ün. Türkçe Okutmanı Ve Azerbaycan Derneği Başkanı Mahmut Sarıkaya'nın Verdiği Bilgi.
[1118[1118]] Bütün Yönleriyle Besni, Halit Ertuğrul Bşk. Komisyon, Besni 1987, s.13, 29, 30
[1119[1119]] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 9-10, sh.48. Besnilerin sarp yerlere yerleşmesinin sebebi burada çoğunlukla Kalmuklarla çatışmalarından ve korunma kaygısından kaynaklanıyor (Seyahatname, Cilt 7, sh. 438-39).

olarak en güzeli kabul edilir. Ayrıca Adige Cumhuriyeti'nin başkenti May-Kop'un (Türkçe bir kelime olan maykop, "yağı bol" anlamındadır. May : kaymak, yağ, kop : çok) hemen güneyinde bulunan bir köy de Apşeron-ski (Bakü'nün bulunduğu yarımada da aynı adı taşır ve Afşar isminden gelmektedir. Ruslar, Dünya Savaşında bir askeri komutanlığına da Apşeron-ski adını vermişlerdi) adını taşır. Bu da en azından bölgede bir zamanlar Avşarların bulunduğunu göstermektedir.

H. Afganistan

Afganistan'da M.S 50 yılından 18. asrın ortalarına kadar Türk hakimiyetini ve Türk devletlerini görüyoruz. Bunlar sırasıyla Saka (İskit), Kuşan, Akhun, Gazneliler, Selçuklular, Harezmşahlar, Timur ve Babür imparatorluğudur. Afganistan'a yerleşen ilk Türk boyunun Halaçlar olduğu ve bunların 480 yılında Akhunlarla bu bölgeye geldiği ve yönetimi ele geçirdiği bilinmektedir.[1120[1120]] Oğuz Türkleri ise bölgeye Selçuklu Devleti yönetiminde gelmişlerdir.

18. asrın ortalarında Nadir Şah Afşar'ın ordusunda komutanlık yapmış olan Peştunlaşmış Halaç Türkleri'nden Ahmet Şah Dürrani önderliğinde Afganistan Devleti kuruldu. Bu dönemde hakimiyet Türklerden Peştunlar'a geçmiş ve ülkenin ismi "Afganistan" olarak kabul edilmiştir. Daha önce ülkede her bölgenin ayrı ayrı ismi bulunmaktaydı. Bugün bu bölgeler Afganistan'ın başlıca eyaletleri durumundadır (Kabil, Kandahar, Herat, Hazarecat, Sistan, Nuristan, Vahan, Bedehşan ve Türkistan).

Afganistan'da Afşar varlığına gelince, Safevi hükümdarı I. Abbas (1587-1628), tahta çıktıktan sonra Türkmen boyları arasındaki rekabet ve devletteki etkinlikleri yüzünden bunları denetim altında tutabilmek için Türkmen beylerinin çoğunu öldürterek Türkmenleri toplu bulundukları yurtlarından sürüp İran içinde dağıtmıştı. Afşarların bir bölümü (Gündüzlü, Araşlı, Eberli) ise Horasan taraflarına gönderilmişti. Bu gruptan bazıları Kuzey Afganistan'daki Andhoy şehrinde iskan edilmişti. Ayrıca 1738 yılında Nadir Şah Afşar'ın ele geçirdiği Kabil'den ayrılırken burada ihtiyat askeri olarak bıraktığı Kızılbaşlar arasında Afşarlar bulunmaktaydı. Afganistan'daki Afşar varlığı işte bu grupların torunlarından oluşur.[1121[1121]] 1813 yılında Hindistan'da bulunan İngiliz komiserliği tarafından bölgedeki aşiretlerin nüfus ve etkinlikleri, hangi şehirde kimin hakim olduğunun araştırılması için Türkistan'a gönderilen Mir İzzetullah, Andhoy şehrinde Rahmetullah Han Afşar ve Halefi Yulduz Han'ın hakim olduğunu bildirmişti ki[1122[1122]] bunlar, I. Abbas'ın Andhoy'a gönderdiği Avşarlar'ın torunlarıdır.

Afganistan çeşitli etnik grupları barındıran bir ülkedir. Bu etnik grupları uzun yıllar bir arada yaşadığı için birbiriyle karışmışlar, iç içe geçmişlerdir. Bu sebeple Afganistan Türkleri'nin büyük bir çoğunluğu dillerini kaybederek Darice ve Peştunca konuşmaya başlamışlardır. Bunlar arasında Afşarlar da bulunmaktadır. Günümüzde Türkçe aleyhine durum sürmektedir. Afganistan Türkleri ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar ise çok az ve yetersizdir. Bu çalışmalarda ülkede yaşayan Türk gruplarının isimleri ve nüfusları birbirinden farklı yansıtılmaktadır. Bu ülkede yaşayan Avşarların nüfusları da tahminidir. Afganistan Avşarlar'ı üzerinde yapılan dil araştırmalarında onların "Türki" adını verdikleri dillerini unuttukları, 30 yaşın altındaki Avşarların Avşarca bilmedikleri ifade edilmektedir.[1123[1123]]

Milli kimliğini muhafaza edebilen az sayıdaki Afşarlar ise Azeri Türkçe'si konuşuyor ve başkent Kabil ile Andhoy ve Herat'ta yaşıyorlar. Nüfusları hakkında verilen bilgiler ise birbirini tutmamaktadır (30 bin ile 400 bin gibi oldukça farklı rakamlar verilmektedir). Kabil'in büyük bir mahallesi de Avşar-ı Bala adını taşır. Kabil ve Herat arasında bulunan Nahakçi ve Tepe köyleri de Avşardır. Şii mezhebinden olan Afganistan Afşarları yerleşik hayatı seçmiş, ticaret ve sanat faaliyetleri ile uğraşmaktadırlar ve bütün geleneklerini muhafaza etmektedirler.[1124[1124]] Herat yakınlarındaki Abşar ve Abşara adlı köyler de Avşarlardan hatıradır.

Afganistan'daki Türklerle aynı boy teşkilatına sahip olan Türkmenistan Türkleri arasında da Avşarların bulunması gerekir. Esasen Şah Abbas zamanında Horasan bölgesine iskan edilen Avşarların bir kısmının sonradan çizilen sınırlar dolayısıyla Türkmenistan'da kaldığını biliyoruz.

1120[1120] Mehmet Saray, Dünden Bugüne Afganistan, Boğaziçi, İstanbul 1981, s.21-22
1121[1121] Köprülü, "Afşar", s.34
1122[1122] Z. Velidi Togan, Bugünki Türk-İli Türkistan Ve Yakın Tarihi, Enderun, İstanbul 1981, s.206
1123[1123] L. Ligeti, "Afganistan Avşarlarının Dili Üzerine", Vııı. Türk Dil Kurultayı-Bildiriler 1957, Ankara 1960, s.57
1124[1124] Kıyamuddin Rai, "Afganistan Türkleri", Doğu Türkistan Dergisi, Ağustos 1990, Sayı 22, s.

Ancak Türkmenistan'daki Türklere ait boy tasniflerinde Avşar adına rastlanmıyordu. Ya Avşarlar azınlıkta kaldıkları için diğer Türkmenler arasına karıştı veya Nadir Şah'ın son dönem uyguladığı baskıcı politikası sonucu sindiler. Diğer taraftan Göklen ve Yomut boyları arasında bulunan Kırık adlı obaların Nadir Şahın mensup olduğu Kırklı obasıyla bir ilgisi olabilir. Ancak bu ülkedeki Avşarlarla ilgili çalışmalar ihmal edildiği için bilgilerimiz yeterli değildir.

I. Balkanlar

Balkanlara yerleştirilen Türkler arasında da önemli miktarda Afşar bulunmaktadır. Bunlar, Karaman-Oğulları'nın yıkılması ile oraya göçürülen Karamanlılar ile Osmanlı hakimiyeti devrinde gerek iskan gerek sürgün yoluyla Balkanlara gönderilen Avşar obalarının bakiyeleridir. Bunlar arasında son iskana tabi olan Avşarlardan da bir miktar bulunuyor (Sözgelimi Batı Trakya'daki Kozan-Oğulları gibi).

Bursa'da kaldığım yıllarda Balkan göçmenleriyle yaptığım sohbetlerde onların büyük bir kısmı aslen Karamanlı olduklarını söylemişlerdi ve bununla övünüyorlardı. Henüz küçükken ailesiyle birlikte Yunanistan'dan Türkiye'ye göç eden sevgili dostum Recep Ferhatoğlu (1963 Gümülcine doğumlu), bana küçük bir çocukken ninesinin saçlarını okşayarak "Osmanlıların kendilerini Karaman'dan buraya sürgün gönderdiğini, asıllarının Avşar olduğunu, çok acılar çektiklerini söyleyerek eğer bu anlattıklarımı ve Avşar olduğunu unutursan hakkımı haram ederim" dediğini anlatmıştı. Recep abi, Batı Trakya'da bulunan Gümülcine'nin Yassı köyünden idi ve yakınlarındaki Günecik köyünün de Afşar olduğunu ancak başka bir bilgiye sahip olmadığını söylemişti.

Bulgaristan'daki köylerle ilgili de bir çalışma yapmıştım. Halktan derlediğim bilgilere göre Karamanlı olarak bilinen köyler şunlardır. Şumnu, Eskicuma ve Yenipazar'a bağlı Yeniköy (Çok az Bulgar var), Çerençe (birkaç hane Tatar var, Ayrıca Şop Bulgarı yerleştirilmiş), Buğlar (1936 yılında katliam yapılmış ve Türkler göç etmiş, çok az Türk var), Dereköy, Köseler (Şimdi Şop Bulgarı çoğunlukta, Köseli Avşarını hatırlatıyor), Ortaköy (1940'larda 5-6 hane Bulgar yerleştirilmiş), Uzunlar, Nasırlı (3 hane kalmışlar), Köprüköy (Şimdi 1 hane kalmışlar), Eskiköy, Abdurrezzak, Turuca (Karaman Ermenek'te Turca köyünü hatırlatıyor), Köteş, Nadarkü, Yalımlar (4 hane varlar), Kayacık, Bıyıklı, Naçıköy, Karlıköy, Muratlar, Sıratça, Tırnotsa, Karademir (baraj suları altında kaldı) ve Pamukçu, Dobruca'da Karamanköy, Razgrat'ta Ezerçe. Bunların yanında Kavaklı, Madara, Gulefçe, Kasaplı, İsmedov, Drogog, Çatallar, Çengel ve Kadıköy köyleri Karamanlı iken tamamen boşaltılmış ve yerlerine Bulgarlar (özellikle Şop Bulgarı) yerleştirilmiştir.[1125[1125]]

Elbette Bulgaristan'daki Türk varlığı çok köklü ve geniştir. Bu konuda Türker Acaroğlu'nun önemli çalışmaları bulunuyor.[1126[1126]]

Bunun yanında Özbekistan'da Hazerasp iline bağlı Avşar adlı bir köy vardır. Üniversite'de okurken Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrencilerle çok yakın dostluklar kurmuştuk. Türkistanlılar arasında oba teşkilatı halen canlı bir şekilde yaşamaktadır. Bir gün sohbet esnasında bir soru üzerine Türkiye'nin genelde Oğuz Türklerinden geldiğini ve kendimin de Oğuzların Avşar boyundan olduğumu söyleyince Özbek öğrencilerden biri köyünün adının Avşar olduğunu söylemişti. Hatta kelimenin kökenini bilmeyen köylülerin yabancı olarak addeddikleri bu ismin değiştirilmesini arzuladıklarını ve bu amaçla yetkili mercilere baş vurmayı düşündüklerini anlatmıştı. Bizim ülkemizde de bir çok eski Türk hatıraları taşıyan köy adlarının bilinçsizce değiştirildiğini söyleyerek, memleketine döndüğünde köylülerine ismin nereden geldiğini anlatmasını ve bu ismi muhafaza etmelerini uyarmıştım. Umarım değiştirilmemiştir. Moğol istilası sırasında Batı Türkistan'da Avşar adlı bir köy vardı. Belki onun bakiyesidir.

SONUÇ

Tarihin şahitlik ettiği en büyük ırk olan Türkler, çeşitli budunlardan oluşuyordu. Bunlar arasında Oğuz Türkleri önemli bir mevkie sahiptiler. Oğuzlar bilindiği gibi 24 boya ayrılıyordu. Bu

---

1125[1125] Bana Bu Konuda Yardımcı Olan Memiş Kurtuluş (1941 Şumnu İline Bağlı Ortaköy Doğumlu, Bursa'da İkamet Etmektedir) İle Bu Bilgileri Derlememde Hizmeti Geçen Memiş Beyin Oğlu Ve Değerli Arkadaşım Ahmet Yılmaz Kurtuluş'a (1974 Tokat-Turhal Doğumlu) Teşekkür Ediyorum.

1126[1126] Türker Acaroğlu, Bulgaristan'da Türk Varlığı Ve Bulgarlarda Türkçe Soyadları

boylar arasında gerek sayıca gerek etkinlik bakımından Avşarlar, ön sırada yer alıyordu. Bu sebeple Türk-Oğuz tarihinde Avşarların önemli rolleri olması gerekiyordu. Nitekim Orta Asya'da henüz İslam öncesi devirlerde Avşarlardan güçlü ve etkin bir boy olarak bahsedilmektedir. İslami dönemde de Avşarlar çok önemli faaliyetlerde bulunmuşlar ve bu sayede günümüze kadar varlıklarını korumuşlardır.

Bilindiği gibi Anadolu'nun kapıları 1071'de Türklere açıldı. Bu tarihten sonra yaklaşık 200 yılı aşkın bir sürede ise Anadolu'nun Türkleşmesi sağlandı. Ancak bu zaman zarfında onlarca beyliğin ve devletin kurulması; boyların ve ailelerin hakimiyet mücadeleleri, Türk birliğinin oluşmasını uzun süre engelledi. Bu mücadeleler esnasında Oğuz Türklüğünün en önemli boylarından biri olan Avşarlar, kurdukları beyliklerle Anadolu'da hakimiyet kavgasına girişmişler ve Türk birliğini kendi etrafında sağlamak istemişlerdir. Bu husus onların devlet kurma vasfı (devlet kurma gücüne "El" denirdi. Nitekim halen "Avşar Eli" denilir) taşıdıklarının ispatıdır.

Anadolu'da Türkler bir çatı altında Kanuni Sultan Süleyman döneminde birleşti. Böylece Malazgirt'ten 500 yıl sonra Türkler bir bayrak altında toplanmış bulunuyordu. Osmanlı hakimiyeti devrinde Avşarlar, taşıdıkları güç ve bu gücün ortaya koyacağı problemler dolayısıyla zorunlu iskana tabi tutularak imparatorluk sınırları içinde dağıtılmıştır. Bu sürgünler sebebiyle Avşarlar, oldukça geniş bir alanda yayılmıştır. Yayılmaları esnasında mevcut boylar parçalanarak yeni oluşumlar meydana getirmişlerdir. Bu yeni obalar kimi zaman başka topluluklar arasına karışmış ve ana boy adını unutmuştur. Bu gruplar arasında Kürtleşen obalar önemli bir yer tutmaktadır. Buradan Kürt adı altında toplanan aşiretlerin genelde Türk boylarından oluştuklarını söyleyebiliriz. Diğer taraftan Türklerin İslamı kabul etmesiyle birlikte İslamı Türk felsefesiyle ve kültürüyle yaşamaya çalışan bir kısım boylar, Alevi yoluna girmişlerdi. Kaynağını Hazret-i Türkistan diye de anılan Hoca Ahmet Yesevi'den alan bu akım arasında Avşarlardan da önemli kollar bulunmaktaydı. Osmanlı devleti'nin Sünni İslama meyletmesi ve bu sıralarda güçlü rakipleri Safevilerin Şii propagandası ile bir kısım Osmanlı vatandaşlarını isyana teşvik etmesi üzerine Aleviler takibata uğramışlar ve sıkıntılı dönemler geçirmişlerdir. Dolayısıyla Alevi olan Avşarlar da bu sıkıntılardan payını almıştır. Böylece Alevi kimliği altına giren Avşarların boy şuurunu kaybettikleri anlaşılıyor. Bütün bu meseleler, Avşarların boy dağılımlarını ve tarihlerini takip etmeyi zorlaştırmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin gücünü yitirip zayıflamaya ve akabinde gerileyip çökmeye yüz tuttuğu dönemlerde devlet, yanlış bir politikayla devleti kuran unsur olan Türkmenleri dışlamış ve başka kökene mensup vatandaşlarını yeğ tutmuştur. Henüz Osmanlının güçlü olduğu zamanlarda da bu politikayı benimsemiş olduklarını biliyoruz. Türk Asrı kabul edilen 16. yy'da bile Osmanlı eserlerinde Türkler, "akılsız, eşek, ilkel" suçlamalarına muhatap olmuştur. Devlet, Türkmenleri "Yörük, Abdal, Kürt, Alevi, Rafızi" gibi adlandırmalarla aşağılamaya çalışmıştır. Ancak devletin zayıflamaya başlaması; dış tahrikler ve aşiretçiliğin yok edilememesi Anadolu coğrafyasının derebeylerce tekrar parçalanmasını gündeme getirdi. Bunda Osmanlı'nın yukarıda söylediğimiz politikası da etkili olmuştur. Neticede Osmanlının, son devirlerde aldığı sert tedbirlerle göçebe ve asi boyları denetim altına alması, ayrıca Anadolu'nun kaybedileceği ihtimalinin de ortaya çıkmasıyla meselelerini ve küskünlüğünü bir kenara bırakan asil Türk Milleti tek yumruk olmuş, artık 20. yy'a girildiğinde birliğini sağlamış bulunuyordu. Böylece gerek siyasi ve gerek kültürel açıdan Türk tarihinde önemli izler bırakan bu Türk boyu, nihayetinde yüzyıllardır kan dökerek fethettikleri topraklara yerleşmiş ve Anadolu'nun Türk yapısını oluşturmuştur.

Ancak Türklük düşmanları Osmanlı'nın çökmesinden sonra kurulmasını engelleyemediği Türk Devleti'ni oynadıkları çeşitli oyunlarla bölmek ve yıkmak için çabalamaktadırlar. Bunların faydalandıkları konular ise maalesef Osmanlı devrinden hatıra kalmıştır. Bir Alevi-Sünni meselesi, bir Türk-Kürt meselesi bu açıdan değerlendirilmelidir.

Anadolu dışındaki Osmanlı eyaletlerinin başka ülkelerde kalması sonucu Türklerin bir kısmı buralarda azınlık konumuna düşmüştür. Bunlar arasında pek tabi Avşarların da bulunduğunu görüyoruz. Bu Avşarlara dair bilgilerimiz, bu ülkelerin uzun süre batılıların uydu devleti olmaları ve yeni Türk Devletiyle ilişkilerinin iyi olmaması, yapılan araştırmaların yetersizliği sebebiyle oldukça sınırlıdır.

Sonuç olarak mensubu olmaktan şeref duyduğumuz yüce Türk ırkının önemli boyları arasında bulunan Avşarlar, yüzyıllar süren boy tarihleri sonrası günümüzde dünya Türklüğünün ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Türklük dokusunu meydana getirerek varlıklarını sürdürmektedir.

EKLER

AVŞAR ADLI YERLEŞİM BİRİMLERİ[1127][1127]

İl	İlçe	Bucak	Köy
Afyon	Dinar	Dombayova	Afşar
Aksaray	Ağaçören		Afşar
Amasya	Merkez	Ezinepazar	Avşar
Ankara	Bala	Merkez	Afşar
"	Güdül		Afşar
"	Polatlı	Merkez	Avşar
Antalya	Akçay		Afşar
Antalya	Kaş		Küçükavşar
Aydın	Söke	Merkez	Avşar
Balıkesir	Merkez	Merkez	Kocaavşar
"	Balya	Merkez	Çamavşar
Bolu	Merkez	Merkez	Afşargidiriç [1128][1128]
"	Gerede	Merkez	Afşartarakçı
"	"	Merkez	Birinciavşar
"	"	Merkez	İkinciavşar
"	Mengen	Gökçesu	Afşar
Bursa	Yenişehir	Merkez	Afşar
Çankırı	Çerkeş	Merkez	Afşar
Çorum	Kargı	Hacıhamza	Avşar
Denizli	Honaz	Merkez	Menteşeavşar [1129][1129]
"	Acıpayam	Merkez	Karahöyükavşarı
"	"	Merkez	Kumavşarı [1130][1130]
Denizli	Çameli		Avşar[1131][1131]
Erzincan	Refahiye	Merkez	Avşarözü [1132][1132]
Eskişehir	Sivrihisar		Avşar
Isparta	Aksu		Yakaavşar
"	Gelendost		Afşar
Kastamonu	Araç		Afşar
"	Küre		Avşargüney
"	"		Avşarimam
"	Taşköprü		Afşar
"	Tosya		Avşar [1133][1133]
Kayseri	Pınarbaşı		Avşarkaraboğaz
"	"		Avşarpotuklu
"	"	Pazarören	Avşarsöğütlü
"	Sarız		Afşarbüyük [1134][1134]

[1127][1127] Detaylı araştırmalar sonucu bu sayının artacağını sanıyoruz. Çünkü, küçük yerleşim birimleri gerek listelerde gerekse haritalarda yer almıyorlar. Bu köy adlarından başka kimi yer adları da Avşar adını taşır. Örnek vermek gerekirse, Malatya'nın Arguvan ilçesinde Uluçay deresinin kollarından biri Afşar Çayı, Giresun'un Şebinkarahisar ilçesinde Tamzara civarında bir tepe Afşar Tepesi (2485 m.), Aydın'da Bafa Gölü'nün kuzeyinde bir Bizans kale kalıntısı Afşar Kalesi, Viranşehir ile Helvadere arasında bulunan bir kilise kalıntısı da Afşarören adını taşır. Bu isimler yapılan bölge çalışmalarıyla çoğaltılabilir. Bunun en güzel örneği Mecdi Emiroğlu'nun çalışmasıdır. Emiroğlu, Bolu ve çevresinde Türkmen boylarından kalma yer adlarırın tesbitini yapmıştır. Buna göre Bolu'da 5 köy, 2 mahalle, 7 yayla, 2 tepe Avşar adını taşıyor.

[1128][1128] Yeni Adı Afşar

[1129][1129] Yeni Adı Menteşe

[1130][1130] Yeni Adı Avşar

[1131][1131] Akşar adıyla tanınıyor.

[1132][1132] Eski Adı Hüseyinşeyh

[1133][1133] Dağardı Köyü İle Birleşti

“	Yeşilhisar		Afşarkuşçu [1135]
Kırıkkale	Delice		Büyükavşar
“	“		Küçükavşar
“	Kalecik	Çandır	Afşar
Konya	Beyşehir		Bayavşar
“	“		Küçükafşar
“	Çumra	Dinek	Avşar
“	Kadınhanı	Kurthasanlı	Afşarlı
“	Taşkent		Afşar
Kütahya	Emet	Örencik	Afşar
Manisa	Gördes		Avşar
“	Sarıgöl		Afşar
“	Turgutlu		Avşar
K. Maraş	Merkez		Kürtleravşarı [1136]
“	Türkoğlu		Afşarlı
Muğla	Milas		Afşar
Osmaniye	Kadirli		Avşarlar [1137]
Sivas	Divriği		Avşarcık
“	İmranlı	Karacaören	Avşar
“	Kangal	Kuşkayası	Avşarören
“	Suşehri	Akıncılar	Avşar
“	Zara		Avşar
Tekirdağ	Merkez	Barbaros	Apşur (avşar)
Tokat	Merkez	Çamlıbel	Avşarağzı
Ş. Urfa	Bozova	Kanlıavşar	Kanlıavşar
Yozgat	Çayıralan		Avşaralanı
Zonguldak	Eflani		Afşar

AVŞARLARIN İSKAN EDİLDİĞİ YERLER

ANADOLU

Abri, Adala, Adana, Adranos, Ağrı, Akça-Kale, Akdağ, Akhisar, Aksaray, Akşehir, Alacahan, Alanya, Alaşehir, Amasya, Anamur, Ankara, Antakya, Antalya, Antep, Arapkir, Arapsun, Arsuz, Asi Kara Ağaç, Atlantı, Avanos, Avunya, Ayasuluğ, Ayaş, Aydın, Azdavay, Aziziye, Aziziye, Balıkesir, Balya, Barçın, Bayburt, Bayramlı, Belviran, Bergama, Beypazarı, Beyşehir, Biga, Bigadiç, Birecik, Birgi, Bolu, Bor, Boyabat, Boz-Ok, Boz-Ulus, Budak-Özü, Bursa, Cebeli Ilgaz, Çamardı, Çarsancak, Çatalbirgos, Çatalca, Çemişkezek, Çermik, Çıldır, Çiçekdağı, Çorlu, Çorum, Çöl-Abat, Çürüksu, Dağardı, Danişment, Danişmentli, Darende, Dazkırı, Denizli, Dersim, Develi, Dinek Keskini, Divriği, Diyarbakır, Dulkadır, Dündarlı, Düşenbe ve Senir, Ebu Tahir, Edirne, Eflani, Eğridir, Eğrigöz, Elbistan, Elmalı, Emirdağı, Ermenek, Eruh, Erzurum, Eskil, Eskişehir, Eşme, Evreşe, Eyüpeli, Firecik, Gemlik, Geyikler, Göçü, Gökçeli, Göksün, Gönen, Gördes, Gördük, Göynük, Gülnar, Günyüzü, Günyüzü, Güzelhisar, Hacıbektaş, Hamit, Harmancık, Harput ve Kızılçayır, Harran, Haruniye, Hasandağı yaylağı, Haymana, Hınıs, Hısn-ı Keyf, Hısn-ı Mansur, Hüdavendigar, Hüseyin Abat, Hüsrevpaşahanı, Ilıca-i Bergama, Isparta, İç-El, İncesu, İnegöl, İshaklı, İskilip, İzmir, İznik, İznikmid, Kadınhanı, Kalecik, Kangal, Kara İsalı, Karaağaç, Karahisar-ı Devle, Karahisar-ı Nallı, Karahisar-ı Sahip, Karahisar-ı Şarki, Karahisar-ı Teke, Karaman, Karamürsel, Karası, Kargı, Karıtaş, Kars, Kars-ı Maraş, Kastamonu, Kaş, Kaşaklı, Katar, Kavak, Kayseri, Keban, Keçiborlu, Kelkit, Kemah, Kepsut, Keskin, Keşan, Kete, Kıbrıs, Kıreli, Kırıkkale, Kırk Kilise, Kırşehir, Kızılhisar, Kızılkaya, Kiğı, Kilis, Kirmastı, Kocaeli, Koçhisar, Konya, Kula, Kulb, Kurtkulağı, Kusun, Küçük Salmanlı, Kütahya, Larende, Lazkiye, Malatya, Manavgat, Manisa, Maraş, Mardin, Marmara, Meğri, Menteşe, Mersin, Mihalıç, Misis, Mut,

[1134] Yeni Adı Büyük Söbeçimen
[1135] Yeni Adı Kuşçu
[1136] Yeni Adı Avşar
[1137] Eski Adı Azaplı

Nevşehir, Niğde, Ordu, Payas, Pınarhisar, Pozantı, Rumkale, Sahra, Salihli, Samsun, Sandıklı, Saray, Sarıçam, Saruhan, Seferihisar, Selinti, Selmanlı, Selmanlı, Sındırgı, Silifke, Simav, Sinanlı, Sinop, Siroz-u Hamit, Sis, Sivas, Siverek, Soma, Sorkun, Söbice, Söğüt, Sultanhisarı, Suruç, Susurluk, Şabanözü, Şiran, Şorba, Şücaeddin, Tarsus, Tavşanlı, Teke, Tercan, Timurcu, Tire, Tokat, Turgut, Ula, Ulaş, Urfa, Urla, Uşak, Uzeyr, Ürgüp, Van, Vize, Yahyalı, Yalova, Yalvaç, Yeni-İl, Yenişehir, Yozgat, Yüreğir, Zamantı, Zara, Zeyne, Zile.

BALKANLAR

Çirmen (Svilengrat'a bağlı) ile Çirmen'e bağlı Akça Kızanlık, Kızanlık ve Uzuncaabathasköy, Silistre'ye bağlı Akkirman ve Kili, Aydos (Burgaz'a bağlı), Babadağı, İsmail Geçidi, Kozluca, Prevadi, Paşa'ya bağlı Cumapazarı (Manastır Serfice'de merkezi Kayalar), Eğribucak (Manastır Serfice'de), Gümülcine, Siroz (Siroz'a bağlı Timurhisar), Yenice-i Karasu (Gümülcine İskeçe'de), Yenice-i Kızılağaç (Yanbolu'da merkezi Hasanbeyli), Zağra, Niğbolu'ya bağlı Hezargrad (Razgrat), Köstendil'e bağlı İştip (Üsküp'te), Radovişte (Üsküp'te), Toyran (Selanik'te), Manastır'a bağlı Serfice, Yanya'ya bağlı Girenebe, Özi'ye bağlı Kırk Kilise. Ayrıca Bucak (Kili ve Akkarmen'ın olduğu bölgedir), Dedeağaç, Dimetoka, Filibe, Florine (Manastır'da), Kırcali, Selanik, Sultanyeri (Gümülcine'de merkezi Goşikavak), Şumnu, Tarhala, Tatarpazarı (Saruhanbeyli de denir) kazaları.

KAFKASYA

Azerbaycan'ın Gence iline bağlı Ahsen Abat.

SURİYE

Humus, Trablusşam, Şam, Rakka, Şam'ın Havran ovası (diğer adı Şeyhsait), Halep, Hama, Tel-Şammar ve Tel-Zivan (Suriye'de Afşar Bucağı adlı yer).

IRAK

Bağdad'ın Ana Sancağı (Günümüzde Fırat üzerinde bir il), Musul, Musul ve Nusaybin arası.

AVŞARLARIN YERLEŞTİĞİ (ANADOLU'DA BULUNAN) BAZI YERLEŞİM BİRİMLERİNİN GÜNÜMÜZDEKİ ADLARI :

Eski adı	Yeni adı	İli
Adala	Karataş bucağı	Salihli-Manisa
Adranos	Orhaneli	Bursa
Akdağ	Akdağmadeni	Yozgat
Akdağ	Çayıralan	Yozgat
Arapsun	Gülşehir	Nevşehir
Arsuz	Uluçınar	İskenderun-Hatay
Asikaraağaç (Garbi)	Acıpayam	Denizli
Atlantı	Atlantı	Karapınar-Konya
Ayasuluğ	Selçuk	İzmir
Aziziye	Pınarbaşı	Kayseri
Barçınlı	Bayat	Afyon
Bayburt	Konya'da bir bölge adı	
Bayramlı	Kabadüz	Merkez-Ordu
Belviran	Belören	Bozkır-Konya
Birgi	Birgi	Ödemiş-İzmir
Boz-Ok	Yozgat	
Budak-özü	Sungurlu	Çorum
Cebeli Ilgaz	Çankırı	
Çarsancak	Akpazar	Mazgirt-Tunceli
Çöl-Abat	Haydarlı	Afyon
Çürüksu	Keçiborlu civarı	

Dağardı	Dağardı	Simav-Kütahya
Danişmentli (-i Kebir)	Sandıklı civarı	
Dersim	Tunceli	
Dinek Keskini	Kırıkkale ilinin tamamı	
Dulkadır	Maraş – Adana arası	
Dündarlı	Adana Karaisalı civarı	
Düşenbe ve Senir	Senir	Gündoğmuş
Ebu Tahir	Elazığ civarı	
Eğrigöz	Emet	Kütahya
Elmalı	Elmalı	Çayırlı-Erzincan
Evreşe	Kadıköy	Gelibolu-Çanakkale
Eyüpeli	Ortaköy	Aksaray
Firecik	Batı Trakya’da Dedeağaç civarı	
Geyikler	Dinar	Afyon
Göçü	Göçü	Beyşehir-Konya
Gökçeli	Tarsus’ta bir bölge adı	
Göynük	Torbalı	Bolu
Güzelhisar-ı Aydın	Aydın il merkezi	
Hamit	Isparta	
Han-ı Barçın (Hüsrevpaşa)	Han	Afyon
Harmancık	Harmancık	Bursa
Haruniye	Düziçi	Osmaniye
Hısn-ı Keyf	Hasankeyf	Batman
Hısnımansur	Adıyaman	
Hüdavendigar	Bursa ili	
Hüseyinabat	Alaca	Çorum
Ilıca-i Bergama	Turanlı	Bergama-İzmir
İnegöl	Sarıgöl	Manisa
İshaklı	Sarıkeçili	Konya
İznikmid	Kocaeli il merkezi	
Karaağaç (-ı Yalvaç)	Şarkikaraağaç	Isparta
Karahisar-ı Develi	Yeşilhisar	Kayseri
Karahisar-ı Nallı	Nallıhan ?	Ankara
Karahisar-ı Sahip	Afyon	
Karahisar-ı Şarki	Şebinkarahisar	Giresun
Karahisar-ı Teke	Serik	Antalya
Karası	Balıkesir	
Karıtaş (İç-El)	Karataş ?	Adana
Kars-ı Maraş	Kadirli	Osmaniye
Kaşaklı	Yenişehir	Beyşehir-Konya
Kete	Ürünlü	Merkez-Bursa
Kıreli	Kıreli	Hüyük-Konya
Kırk Kilise	Kırklareli	
Kızılhisar	Torbalı	İzmir
Kızılkaya	Kızılkaya	Bucak-Burdur
Kirmastı	M. Kemal Paşa	Bursa
Kusun	Tarsus’ta bir bölge adı	
Larende	Karaman	
Lazkiye	Denizli	
Marmara	Gölmarmara	Akhisar-Manisa
Meğri	Dedeağaç civarı	
Menteşe	Muğla	
Mihalıç	Karacabey	Bursa
Misis	Yakapınar	Adana

Musacalı (Aziziye)	Emirdağ	Afyon
Nevahi-i Barçınlı	Kemerkaya	Afyon
Rumkale	Halfeti	Urfa
Sarıçam	Sarıçam	Yüreğil-Adana
Saruhan	Manisa	
Seferihisar	Seferihisar	İzmir
Selinti	Gazipaşa	Antalya
Selmanlı	Salmanlı	Yerköy-Yozgat
Selmanlı	Salmanköy	Sungurlu-Çorum
Sinanlı	Mut civarı	İçel
Siroz	Tefenni	Burdur
Sis	Kozan	Adana
Söbice	Sobuca	Koçarlı-Aydın
Şorba	Pazar	Kızılcahamam
Şücaeddin	Ulukışlailçesi	Niğde
Teke	Antalya ili	
Tekfurdağı	Tekirdağ ili	
Timurcu	Demirci ilçesi	Manisa
Turgut	Turgut	Yunak-Konya
Ulaş	Tarsus’da bir bölge adı	
Uzeyr	Dörtyol ilçesi	Hatay
Yeni-il	Kangal-Yellice-Mancınık-Alacahan arası	
Yenişehir	Gökçen	Tire-İzmir
Zamantı	Elbaşı köyü	Kayseri-Bünyan
Zara	Doğantepe ?	Merkez-Amasya ?
Zeyne	Sütlüce	Gülnar-İçel

KAYNAKÇA

Afyoncu Erhan "Kayseri Sancağında Yörükler (1483-1584)", II. KAYTAM Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 1998
Ahmet Bey Cevanşir "Karabağ Hanlığı'nın Tarihi" (Yusuf Gedikli), TDAD, Sayı 69, Aralık 1990
Ahmet Cevdet Paşa Ma'ruzat (Haz. Yusuf Halaçoğlu), İstanbul 1980
------------------------- Tezakir III, Ankara 1991, III. Baskı
Ahmet Nazif Efendi Mirat-ı Kayseriye, (Haz. Mehmet Palamutoğlu), Kayseri 1987
Ahmet Yesevi Divan-ı Hikmet (Hayati Bice), TDV, Ankara 1993
Akbaş S. Burhanettin Bünyan ve Yöresi Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası, Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri 1994
------------------------- Kayseri Yöresine Yerleşen Türk Boyları ve Akraba Toplulukları, Geçit Yayınları, Kayseri 1999
Akbayar Nuri Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001
Akbıyık Yaşar Milli Mücadelede Güney Cephesi (Maraş), Kültür Bakanlığı, Ankara 1990
Akbulut, Yılmaz Bingöl Tarihi, Kültür Bakanlığı, Ankara 1995
Akdağ Mustafa Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası - Celali İsyanları, Barış Yayınları, Ankara 1999
Akgül Suat Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları ve Gerçekler, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992
Aksüt Hamza Hasançelebi ve Çevresi Tarihi, Ankara 1998
Akyol Taha Osmanlı ve İran'da Mezhep ve Devlet, Milliyet Yayınları, İstanbul 1999
Alptekin Coşkun "Aksungur", TDVİA II, İstanbul 1989
Altınay Ahmet Refik Anadolu'da Türk Aşiretleri, Enderun Yayınları, İstanbul 1989, 2. Baskı
Anadol Cemal Hazar Yükselirken, Orkun Yayınları, İstanbul 1992
Aşan M. Beşir Elazığ,Tunceli ve Bingöl illerinde Türk İskan İzleri, TKAE, Ankara 1989
Aşıkpaşaoğlu Tevarih-i Ali Osman (H. Nihal Atsız), Türkiye Yayınevi, İstanbul 1947
Aşkun Naci "Tarih ve Bilim Kürtlerin Turanlı Olduğunu İspatlamakta", TK, Mayıs 1982, Sayı 229
Ateş Toktamış Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı, Ümit Yayınları, Ankara 1994
Avcıoğlu Doğan Türklerin Tarihi I, Tekin Yayınları
Avşar Maddesi Meydan Larousse, Cilt I
Azamat Nihat "Divane Mehmet Çelebi", TDVİA IX, İstanbul 1994
Barthold V. V. Moğol İstilasına Kadar Türkistan, TTK, Ankara 1990
Bayar Muharrem "Bolvadin Civarında Türk Aşiretleri", Standart Dergisi, Sayı 411, Mart 1996
Baykara Hüseyin Azerbaycan İstiklal Mücadelesi Tarihi, Azerbaycan Halk Yayınları, İstanbul 1975
Baykara Tuncer Denizli Tarihi, İstanbul 1969
------------------------- Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, TKAE, Ankara 1988
Bayur Yusuf Hikmet Hindistan Tarihi II, TTK, Ankara 1987
------------------------- Hindistan Tarihi III, TTK, Ankara 1987
Bilgili Ali Sinan Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, Kültür Bakanlığı, Ankara 2001
Buharalı Eşref "Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memluk Hakimiyetine Girişi", TDAD, Sayı 95, Nisan 1997
Buran Ahmet Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar II, Boğaziçi Yayınları, Ankara 1992
Cemşidov, Şamil Kitab-ı Dede Korkut, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990
Cömert Hüseyin Kayseri'de İlk Nüfus Sayımı – 1831, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1993
Çakar Enver XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı, Fırat Ün., Elazığ 2003
Çay Abdulhaluk
Yaşar Kalafat Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri, TKAE, Ankara 1990
Çay Abdulhaluk Her Yönüyle Kürt Dosyası, Turan Kültür Vakfı, İstanbul 1994

------------------------- "Türk Milli Bütünlüğü İçinde Doğu Anadolu Aşiretlerinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapıları ve Bölücülük Meselesi", Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III, Boğaziçi Yayınları, Ankara 1992
------------------------- Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri, TKAE, Ankara 1990
Danişment İ. Hami İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi II, İstanbul 1948, Türkiye Yayınevi
Derleme Sözlüğü I. Cilt, TDK, Ankara 1993
------------------------- IX. Cilt, TDK, Ankara 1977
Deveci Sefure Kayseri'nin Tarihi Coğrafyası Üzerine Bir Deneme, EÜSBE, Lisans Tezi, Kayseri 1998
Durul Yusuf "Afşarlar ve Dokumaları", II. Milletlerarası Folklor Kongresi Bildiriler, Cilt V, Ankara 1983
Eberhart W., Çin'in Şimal Komşuları, TTK, Ankara 1996
Ebu Bekr-i Tihrani Kitab-ı Diyarbekriyye (çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı, Ankara 2001
Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i Terakime (Muharrem Ergin), Tercüman Yayınları
Ekinci Necdet Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997
Ergin Muharrem Dede Korkut Kitabı I, TDK, Ankara 1989
Erkiletlioğlu Halit Osmanlılar Zamanında Kayseri, Kayseri 1996
Eröz Mehmet Yörükler, TDAV, İstanbul 1991
------------------------- "Ege Bölgesinde Yer (Köy-Şehir) Adları", Reşit Rahmeti Arat İçin, TKAE, Ankara 1966
------------------------- "Kürt Adı Üzerine", Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar I, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992
------------------------- Atatürk-Milliyetçilik-Doğu Anadolu, TDAV, İstanbul 1987
------------------------- Eski Türk Dini Gök-Tanrı İnancı ve Alevilik-Bektaşilik, TDAV, İstanbul 1992
------------------------- Kürtlerin Menşei ve Türkmenlerin Kürtleşmesi, İstanbul 1966
Evliya Çelebi Seyahatname 1-2, Üçdal Yayınları, İstanbul 1985
------------------------- Seyahatname 7, Üçdal Yayınları, İstanbul 1985
------------------------- Seyahatname, 9-10, Üçdal Yayınları, İstanbul 1985
Fığlalı Ethem Ruhi Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, Selçuk Yayınları, Ankara 1994
Fırat M. Şerif Doğu İlleri ve Varto Tarihi, TKAE, Ankara 1983
Gökalp Ziya Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler (Şevket Beysanoğlu), Sosyal Yayınları, İstanbul 1992
Gökdağ B. Atsız "M.Ö. 2000'li Yıllardan Günümüze Giresun'daki Türk Varlığı", Giresun Tarihi Sempozyumu Bildiriler (24-5 Mayıs 1996), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1997
Göktürk Hilmi Kürtlerin Soy Kütüğü ve Boy Tarihi, Türk Kültürü Yayınları, İstanbul 1978
Göyünç Nejat "Hane Deyimi Hakkında", İÜEFTD, S.32 Mart, İstanbul 1979
Gülensoy Tuncer "Kütahya Bölgesinin Etnik Yapısı", TDAD, Sayı 14, Şubat 1988
------------------------- "Elazığ, Tunceli, Bingöl ve Diyarbakır Yörelerindeki Boy, Soy, Oymak ve Aşiret Adları Üzerine", TDAD, Şubat 1984
------------------------- Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları, TDAV, İstanbul 1989
Gülseren Cemil Malatya İli Ağızları, TDK, Ankara 2000
Gündüz Tufan Anadolu'da Türkmen Aşiretleri – Boz-Ulus Türkmenleri, Bilge Yayınları, Ankara 1997
Güngör Erol Tarihte Türkler, Ötüken Yayınları, İstanbul 1988
Güzelbey C. Cahit "Bir Göç Hikayesi ve Gaziantep Şeri Mahkeme Sicilleri", TDAD, Sayı 35, Nisan 1985
Habiçoğlu Bedri Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler ve İskanları, Nart Yayınları,
Halaçoğlu Yusuf "Anadolu – Anadolu'nun Osmanlı Hakimiyetine Geçişi", TDVİA III, İst 1991
------------------------- "Bagras" TDVİA IV, İstanbul 1991
------------------------- "Fırka-i Islahiye ve Yapmış Olduğu İskan", İÜEFTD, Sayı 27 Mart, İstanbul 1973
------------------------- "Tahrir Defterlerine Göre 16. Yy'ın İlk Yarısında Sis Sancağı", İÜEFTD, Sayı 32 Mart, İstanbul 1979
------------------------- 18. Yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti, TTK, Ankara 1991, 2.Baskı
Hayrullah Efendi Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi I (Zuhuri Danışman), Son Havadis Yayınları, İstanbul 1971
Hıfzı Nuri Kayseri Sancağı 1922 (Zübeyr Kars), Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri 1995
İbn-i Bibi Selçuk-name II (Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı, Ankara 1996
İnan Abdulkadir Tarihte ve Bugün Şamanizm, TTK, Ankara 1986

Kafesoğlu İbrahim Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1989
Kalafat Yaşar Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı, Boğaziçi Yayınları, Ankara 1992
Kalkan Emir "Afşarlar", TDAD, Sayı 19, Ağustos 1982
------------------------- "Kayseri'ye Yerleşen Türk Toplulukları", TDAD, Sayı 17, Nisan 1982
Kaptan Şükrü Tekin Gönül Sultanları Denizli'de, Denizli 1993
Kara Mehmet Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler 2, Uludağ Yayınları, Bursa 1993
Kara Mustafa "Abapuş-i Veli", TDVİA I, İstanbul 1988
Karadeniz H. Basri Atçeken Oymakları, Yayınlanmamış doktora tezi, EÜSBE, Kayseri 1995
Karakaş Muhammet 18. Yy'ın 2. Yarısında Kayseri, Yayınlanmamış doktora tezi, EÜSBE, Kayseri 1998
Kartekin Enver Ramazanoğulları Beyliği Tarihi, İstanbul 1979
Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lügat-it Türk (Besim Atalay), TDK, Ankara 1986
Keskin Mustafa "Kayseri Yöresindeki Aşiretlerin İskanı Hakkında", I. KAYTAM Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 1997
Kırzıoğlu Fahrettin Anı Şehri Tarihi, Ankara 1982
------------------------- Kıpçaklar, TTK, Ankara 1992
------------------------- Kürtlerin Türklüğü, Ankara 1968
------------------------- "Albanlar Tarihi Üzerine", XI. Türk Tarih Kongresi Bildirilerinden Ayrı Basım, Ankara 1994, Türkiye-Azerbaycan Dostluk Derneği Yayını, Ankara 1994
------------------------- "Aran / Gence - Karabağ'da Yiğirmidörtlü ile Otuzikilü Adlı Ulusların Oymakları ve Kür-Aras Kürtlerinin Menşei", VI. Türk Tarih Kongresi Bildiriler, Ankara 1967
------------------------- "Avşarlu ile Dulkadırlı Türkmanlarının Köroğlu Oymakları", TK, Sayı 66, Nisan 1968
------------------------- "Dede Korkut Oğuz-nameleri Coğrafyası ve Düşünceler", I. Türkoloji Kongresi, İstanbul 1980
------------------------- "Kars-Anı'da Manuçahr Camisi ve Minaresi", TDTD, Sayı 4, Nisan 1987
------------------------- Dede Korkut Oğuz-nameleri, İstanbul 1952
------------------------- Kür-Aras-Aran Kürtleri, VI. Türk Tarih Kongresi Bildirilerinden Ayrı Basım, Ankara 1966
------------------------- "Kürtlerin Kökü Oğuzların Bogduz ile Becen Boylarındandır", TK, Sayı x, Ankara 1963
------------------------- Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi (1520-66), TTK, Ankara 1993
------------------------- "İravan/Revan Türkleri", TK, Sayı 11 Eylül, Ankara 1963
Kıyamuddin Rai "Afganistan Türkleri", Doğu Türkistan Dergisi, Sayı 22, Ağustos 1990
Kocabaşoğlu Uygur Kayseri Sancağı Hakkında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor (1880), Kayseri Ticaret Odası, Kayseri 1996
Kodaman Bayram Sultan II. Abdulhamid'in Doğu Anadolu Politikası, Orkun Yayınları, İstanbul 1983
Komisyon Bütün Yönleriyle Besni (Halit Ertuğrul Başkanlığında), Besni 1987
Komisyon Dünü ve Bugünüyle Karaman (Hazırlayanlar, Abdullah Uysal, Necati Alodalı, Musa Demirci)
Komisyon Keskin, Kırıkkale Keskinliler Derneği yayını, Kırıkkale 1995
Komisyon Mardin, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000
Komisyon Osmanlı Devleti İle Azerbaycan Hanlıkları Arasındaki Münasebetler, Başbakanlık Arşivleri Yayını, Ankara 1992
Konukçu Enver "Halaciler", TDVİA XXV, İstanbul 1997
Konyalı İ. Hakkı Niğde-Aksaray Tarihi
Konyalı İ. Hakkı Kilis Tarihi
Kop Kadri Kemal Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğusu (Yay. Haz. Halil Kemal Türközü), TKAE, Ankara 1982, 2. Baskı
Kopraman K. Yaşar Mısır Memlukleri Tarihi, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989
Korkmaz Zeynep Nevşehir ve Yöresi Ağızları, TDK, Ankara 1994.
Koşay Hamit Zübeyr Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, TKAE, Ankara 1984
Köprülü Fuat "Artukoğulları", İA I, İstanbul 1978
------------------------- "Avşar", İA II, İstanbul 1979
------------------------- Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, TTK, Ankara 1991
Kösoğlu Nevzat Türk Dünyası ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, Ötüken Yayınları, İstanbul 1990
Köymen M. Altay Selçuklu Devri Türk Tarihi, TTK, Ankara 1989
L. Ligeti "Afganistan Avşarlarının Dili Üzerine", VIII. Türk Dil Kurultayı-Bildiriler 1957, Ankara 1960
Laziboğlu Halid "Iran'da Ne Kadar Türk Vardır, Nerelerde Otururlar", TK, Sayı 211-14, Mayıs – Ağustos 1980

Makal Tahir Kutsi Halkbilim ve Edebiyat, Toker Yayınları, İstanbul 1990
Mantran Robert "Karamanlı", TDVİA XXIV, İstanbul 2001
Merçil Erdoğan "Alaiye Beyliği", TDVİA II, İstanbul 1989
------------------------- Müslüman Türk Devletleri Tarihi, TTK, Ankara 1991
Miroğlu İsmet Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-66), TTK, Ankara 1990
Mirza Bala "Çerkezler", İA III, İstanbul 1988
Moltke Helmuth von Türkiye Mektupları (Çev. Hayrullah Örs) Remzi Kitabevi, İstanbul 1969
Mumcu Uğur Kürt-İslam Ayaklanması, Tekin Yayınları, İstanbul 1991
Nakip Mahir Kerkük Türk Halk Musikisinin Tasnif ve Tahlili, Kültür Bakanlığı, Ankara 1991
Necip Abdülhamidoğlu "Afganistan Türkleri", TK, Sayı 229, Mayıs 1982
Noyan Bedri "Kürt Sözü ve Kürt Türkleri Hakkında", TK, Sayı 245, Ankara 1983
Ocak Ahmet Yaşar Türk Sufiliğine Bakışlar, İletişim Yayınları, İstanbul 1996
------------------------- Babailer İsyanı, Dergah Yayınları, İstanbul 1980.
Oder Kerim Azerbaycan, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1982
Oraltay Hasan Kazak Türkçe'si Sözlüğü, TDAD.
Orhonlu Cengiz Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı, Eren Yayınları, İstanbul 1987
------------------------- Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı, Eren Yayınları, İstanbul 1990, 2. Baskı
Orkun Hüseyin Namık Eski Türk Yazıtları III, TDK, İstanbul 1940
Ögel Bahaddin Türk Kültür Tarihine Giriş 3, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997
------------------------- Türk Mitolojisi - I, TTK, Ankara 1993, 2. Baskı
Ölçer Nazan Türk ve İslam Eserleri Müzesi-Kilimler, Eren Yayınları, İstanbul 1988
Özdemir Ahmet Z. Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları, Ankara 1985
Özdemir Mustafa Hacılar, Kayseri 1984
Özergin, M. Kemal "XIV. Yy'da Türk Dünyası", Milli Eğitim ve Kültür Dergisi, Sayı 22, Ankara 1983
Öztuna Yılmaz Büyük Türkiye Tarihi II, Ötüken Yayınları, İstanbul 1983
------------------------- Devletler ve Hanedanlar II, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989
------------------------- Devletler ve Hanedanlar III, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990
Piri Reis Kitab-ı Bahriye, Tercüman 1001 Temel Eser
Rasonyı Laszlo Tarihte Türklük, TKAE, Ankara 1993
Rişvanoğlu Mahmut Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm, Türk Kültür Yayını, İstanbul 1992
Saray Mehmet Dünden Bugüne Afganistan, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1981
Sevim Ali "Buğyetü't-Talep fi Tarih-i Halep'te Aksungur", AÜTAD, Sayı 6-7, 1966
------------------------- Ünlü Selçuklu Komutanları, TTK, Ankara 1990
------------------------- Selçuklu-Ermeni İlişkileri, TTK, Ankara 1983
Sevinç Necdet "Gaziantep'te Yer Adları ve Türk Boyları, Türk Aşiretleri, Türk Oymakları", TDAD, Ekim 1983
Seyit Tahir Sabahi "Şahsevenlerde Verneh Tarzı" (Nadi Köklü), TDAD, Sayı 33, Aralık 1984
Soysü Hale Kavimler Kapısı – 1, Kaynak Yayınları, İstanbul 1992
Süleyman Sabri Paşa Van Tarihi ve Kürt Türkleri Hakkında İncelemeler (Gamze Gayeoğlu), TKAE, Ankara 1982, 3. Baskı
Sümer Faruk "Afşarlar", TDAD, Sayı 62, Ekim 1989
------------------------- "Boz-Ulus Hakkında", DTCFD, Cilt VII, Sayı 1, Ankara Mart 1949
------------------------- Çepniler, TDAV, İstanbul 1992
------------------------- Karakoyunlular I, TTK, İstanbul 1982
------------------------- Oğuzlar, TDAV, İstanbul 1992, 4. Baskı
------------------------- Yabanlu Pazarı, TDAV, İstanbul 1985
------------------------- "Avşar", TDVİA IV, İstanbul 1991
------------------------- "Ağaç-Eriler", TDVİA I, İstanbul 1988
------------------------- "Anadolu'da Moğollar", SAD, Sayı 1, Ankara 1970
------------------------- "Avşarlılar-İran'da Hüküm Sürmüş Bir Türk Hanedanı", TDAD, Sayı 41, İstanbul 1986
------------------------- "Ramazan-oğullarına Dair Bazı Yeni Bilgiler", TDAD, Sayı 33, Aralık 1984
------------------------- Safevi Devleti'nin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolulu Türklerin Rolü, TTK, Ankara 1992.
Tekin Mehmet "Yer Adlarının Önemi - Aydoğmuş Yer Adları" Güneyde Kültür Dergisi, Sayı 18, 1990
Tekindağ Şehabettin "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", Belleten XXXI, Sayı 123, İstanbul 1967
------------------------- "Karamanlılar", İA VI, İstanbul 1988
------------------------- "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bakış", İÜEFTD, Sayı 25, İstanbul 1971
Terim Şerafettin Kafkas Tarihinde Abhazlar ve Çerkezlik Mefhumu, İstanbul 1976

Terzibaşı Ata Kerkük Hoyratları ve Manileri, Ötüken Yayınları, İstanbul 1975
Togan Zeki Velidi "Sakalar", BTTD, Sayı 23
------------------------- Oğuz Destanı, Enderun Yayınları, İstanbul 1971
------------------------- "Azerbaycan", İA II, İstanbul 1979
------------------------- Bugünkü Türk İli Türkistan ve Yakın Tarihi, Enderun Yayınları, İstanbul 1981, 2. Baskı
------------------------- Umumi Türk Tarihine Giriş, Enderun Yayınları, İstanbul 1981, 3. Baskı
Tuncer Orhan Cezmi Anadolu Kümbetleri – 1 (Selçuklu Dönemi), Ankara 1986
Turan Osman Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, 3. Baskı
Türkay Cevdet Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Yayınları, İstanbul 1979
Türkdoğan Orhan "Kürtlerin Kimliği ve Günümüz Siyasi Gelişmeleri", Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar I, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992
------------------------- Güneydoğu Kimliği, Bolu Türk Ocağı Yayınları, Bolu 1995
Türközü Halil Kemal
Şükrü Kaya Seferoğlu 101 Soruda Türklerin Kürt Boyu, TKAE, Ankara 1982
Uras Esat Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, İstanbul 1987
Uzunçarşılı İ. Hakkı Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri, TTK, Ankara 1988, 4.Baskı,
------------------------- İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi II, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1948
Ünal Tahsin "Nureddin Bey (Nure Sofi) Ermeni Değildir", TDAD, S.47, Nisan 1987
Ürekli Muzaffer "Celayirliler", TDVİA VII, İstanbul 1993
Üstün İ. Safa "İran-Safevilerden Günümüze Kadar", TDVİA XXII, İstanbul 2000
Varlık M. Çetin Germiyanoğulları Tarihi (1300-1429), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1974
Wittek Paul Menteşe Beyliği, TTK, Ankara 1986
Yakup Kadri Yaban, İstanbul 1968
Yalkın Ali Rıza Cenupta Türkmen Oymakları II, Kültür Bakanlığı, Ankara 1977
Yediyıldız Bahaeddin Ordu Kazası Sosyal Tarihi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1985
Yılmazçelik İbrahim 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı, Elazığ 1999
Yınanç Refet Dulkadır Beyliği, TTK, Ankara 1989
Yınanç Refet
Mesut Elibüyük Maraş Tahrir Defteri I, Ankara 1988
------------------------- Maraş Tahrir Defteri II, Ankara 1988
------------------------- Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560), Gazi Ün., Ankara 1983
Yurt Ansiklopedisi 1, 3, 5, 7, 8, 9 ve 10. Ciltler
Yurtsever Cezmi Ermeni Terör Merkezi Kilikya Kilisesi, İstanbul 1983
Yücel Yaşar Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları, TTK, Ankara 1989